

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БЕЗНОГИХ ВОЛОДИМИР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 343.347 : 340.5

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ВІД НЕЗАКОННОГО
ОБІГУ НАРКОТИКІВ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **В. С. Безногих**

Науковий керівник **Стрільців Олександр Михайлович,**

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Безногих В. С. Кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

Дисертацію присвячено порівняльно-правовому дослідженню кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, як в Україні, так і зарубіжних країнах. Робота є першим в Україні комплексним кримінально-правовим дослідженням використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з позиції порівняльно-правового пізнання. Конкретний внесок здобувача в наукову розробку зазначених положень полягає в обґрунтуванні нових теоретичних висновків, розробленні пропозицій та рекомендацій, що містять елементи наукової новизни та мають важливе теоретичне й практичне значення для науки кримінального права та практики протидії відмиванню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Активізація прийняття численних міжнародних правових актів щодо протидії відмиванню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, сприяла формуванню у більшості країн світу відповідних національних кримінально-правових норм. Не винятком стала і Україна, де кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, була закріплена у Кримінальному кодексу України. За результатами вивчення кримінального законодавства проаналізованих держав, визначено, що окрема правова норма з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, існує лише у кримінальному законодавстві у Франції та у Японії. У більшості країн світу законодавство щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих від злочинної діяльності уніфіковано і не виділяє окреме джерело злочинних

доходів. Крім того, у кримінальному законодавстві зарубіжних країн з об'єктивної сторони існує дуже широкий спектр форм і способів здійснення відмивання (легалізації) коштів, здобутих від злочинної діяльності, та незаконного обігу наркотиків, ніж в Україні, що обумовлює необхідність вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства. У кримінальному законодавстві зарубіжних країн застосовуються різні підходи щодо кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак для злочинів пов'язаних в використанні коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи незаконний обіг наркотиків. Вони можуть бути визначені в межах норми, де міститься основний склад цього злочину (статті або законі) (більшість країн континентальної Європи), вони можуть бути в межах інших норм – спеціальних статей цього ж розділу, або у спеціальному розділі закону чи іншому законі кримінального права (США, Великобританія, Князівство Монако, Японія). Також на відміну від України, у низці іноземних держав (Німеччина, Франція, Князівство Монако) поряд з кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) складами використання коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи від незаконного обігу наркотиків виділяються також і привілейовані склади цього злочину, які звільняють від відповідальності або пом'якшують її. Практично у всіх країнах існує кваліфікуюча ознака скоєння злочину у складі організованої злочинної групи (злочинної організації, банди). Рівень покарання у багатьох країнах залежить від розмірів відмитих коштів. Більш суворе покарання передбачене за неодноразовість (Андорра) або відмивання у вигляді промислу (ФРН). У Андоррі, Князівстві Монако, Великобританії, Саудівській Аравії, Республіки Молдова, Республіки Білорусь кваліфікуючими ознаками є використання службового стану, або державних, банківських, фінансових та інших установ. Законодавства держав англо-американської правової сім'ї ще більш гнучкі у визначенні умов, які впливають на суворість покарання. Більшістю зарубіжних країн визнається економічна націленість злочинів з легалізації (відмивання) коштів, отриманих від злочинної діяльності, зокрема, від незаконного обігу наркотиків, і тому разом з позбавленням волі широко

використовуються санкції у вигляді конфіскації майна та штрафів. За результатами вивчення кримінального законодавства зарубіжних країн сформульовано пропозиції до статей 209, 306 та 307 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: Використання (відмивання) коштів, незаконних обіг наркотиків, кримінальне законодавство, злочинна діяльність, кримінальне законодавство зарубіжних країн.

SUMMARY

Beznogykh V.S. Criminal Liability for the Use of the Proceeds Originated from Illicit Drug Trafficking: Comparative Legal Study. – *Manuscript.*

Dissertation for a Candidate Degree in Law in specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Execution Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the comparative legal study of criminal liability for the use of assets obtained from illicit drug trafficking, both in Ukraine and in foreign countries. The work is the first in Ukraine comprehensive criminal-law research on the use of funds derived from illicit drug trafficking, from the standpoint of comparative legal knowledge. The specific contribution of the applicant to the scientific development of the above provisions is to substantiate the new theoretical conclusions, to develop proposals and recommendations containing elements of scientific novelty and of important theoretical and practical significance for the science of criminal law and anti-money laundering practices derived from illicit drug trafficking. The intensification of the adoption of numerous international legal acts on combating money laundering from illicit drug trafficking contributed to the formation in the majority of countries of the world of relevant national criminal law. Ukraine was also no exception, where the criminal liability for the use of funds originated from illicit drug trafficking was secured in the Criminal Code of Ukraine. According to the results of the study of the criminal legislation of the analyzed states, it is determined that a separate legal norm to counteract the use of proceeds from illicit drug trafficking exists only in criminal law in France and Japan. In most countries, the legislation on counteraction to legalization (laundering) of proceeds from criminal activity is unified and does not allocate a separate source of criminal proceeds. In addition, in the criminal law of foreign countries from the objective side, there is a very wide range of forms and methods for money legalization (laundering) of proceeds from criminal activities and illicit drug trafficking than in Ukraine, which necessitates the improvement of the national criminal legislation. In the criminal law of foreign countries different approaches apply to qualifying (especially qualifying)

attributes for crimes connected with the use of assets derived from criminal activity, including illicit drug trafficking. They can be defined within the bounds of the norm, which contains the main part of this crime (articles or law) (most of the countries of continental Europe), they may be within other norms – special articles of the same section, or in a special section of the law or other law of criminal legislation (USA, Great Britain, Principality of Monaco, Japan). Also, unlike in Ukraine, in a number of foreign countries (Germany, France, Principality of Monaco), along with qualifying crimes (especially qualifying crimes) for the use of assets derived from criminal activities, including those from drug trafficking, there are also privileged grounds, that release from criminal liability or soften it. Almost all countries have a qualifying attribute of committing an offense within an organized criminal group (a criminal organization, a gang). The level of punishment in many countries depends on the amount of money laundered. More severe punishment is provided for repeated infringement (Andorra) or laundering as a constant business (Germany). In Andorra, the Principality of Monaco, the United Kingdom, Saudi Arabia, the Republic of Moldova, the Republic of Belarus abuse of office in state, banking, financial and other institutions is regarded as qualified crime. Legislation of the states of the Anglo-American legal family is even more flexible in determining of the conditions affecting the severity of the punishment. The majority of the foreign countries recognize the economic targeting of crimes related to legalization (laundering) of proceeds from criminal activity, in particular, from illicit drug trafficking, and therefore, along with imprisonment, sanctions are widely used in the form of confiscation of property laundered and fines. According to the results of the study of criminal legislation of foreign countries, the proposals to Articles 209, 306 and 307 of the Criminal Code of Ukraine are formulated.

Key words: use (laundering) of assets, illicit drug trafficking, criminal law, criminal activity, criminal legislation of foreign countries.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Безногих В. С. Боротьба з нелегальними доходами в США: Від Аль Капоне до Патріотичного Акту. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 243–247.
2. Безногих В. С. Щодо внесення змін до статті 306 КК України. *Право та управління*. 2011. № 4. С. 21–27.
3. Безногих В. С. Становлення та розвиток законодавства Великобританії у протидії відмиванню коштів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2011. № 7. С. 35–39.
4. Безногих В. С. Програма реалізації державної політики у сфері боротьби з наркотиками 2003–2010 рр. та деякі проблеми її виконання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 8. С. 29–32.
5. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством США та України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 3. С. 3–12.
6. Безногих В. С. Особенности уголовной ответственности за отмывание денег, полученных от наркотиков, по законодательству Украины. *Научные труды Академии МВД Кыргызской Республики имени генерал-майора милиции Алиева Э. А.* 2015. № 1. С. 39–46.
7. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Австралії та України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 67–71.
8. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Федеративної Республіки Німеччини та України. *Науковий*

вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 51–55.

9. Безногих В. С. Особливості розвитку зарубіжного кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 2 (103). С. 342–352.*

10. Beznogykh V. Peculiarities of Criminal Liability for Drug Money Laundering in Ukraine. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 1 (15). С. 93–102.*

11. Безногих В. С. Особливості підходу Європейського центру з наркотиків та наркотичної залежності у визначенні поняття злочинів, обумовлених наркотиками. *Фармацевтичне право, судова фармація та доказова фармація в удосконаленні системи національної безпеки у медико-фармацевтичному кластері Єврозони «Слобожанщина»: зб. матер. наук.-практ. конф. (Харків, 20–21 листоп. 2009 р.). Харків, 2009. С. 89–90.*

12. Безногих В. С. Законодавство США про злочини, скоєні за допомогою засобів комунікації: *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2011 р.). Київ, 2011. Ч. 2. С. 322–324.*

13. Безногих В. С. Статті 209 и 306 Уголовного кодекса Украины (Сравнительный анализ). *Участие правоохранительных органов в противодействии наркобизнесу: отечественный и международный опыт: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13 трав. 2011 р.). Київ, 2011. С. 127–130.*

14. Безногих В. С. Особливості кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від наркотиків, за законодавством України. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України: матер. Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.). Київ, 2015. Ч. 2. С. 13–14.*

15. Безногих В. С. Кримінальна відповідальність за «відмивання» коштів за законодавством Японії. *Актуальні проблеми кримінального права та процесу*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 16 черв. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 155–157.

16. Безногих В. С. Тотожність і відмінність у нормах кримінального права України та Франції, які криміналізують відмивання коштів. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії*: матер. Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 78–81.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	12
ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ВИКОРИСТАННЮ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ВІД НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ	23
1.1. Теоретико-методологічні передумови проведення порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків	23
1.2. Передумови та становлення міжнародно-правового регулювання і національного законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків	38
1.3. Генеза кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав	56
Висновки до розділу 1	81
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ВІД НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ, В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ	83
2.1. Об'єкт використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах	83
2.2. Об'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах	109
2.3. Суб'єкт використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах	134
2.4. Суб'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах	144

Висновки до розділу 2.....	150
РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ВІД НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ, В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ	153
3.1. Кваліфікуючі ознаки використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах	153
3.2. Покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах	164
Висновки до розділу 3.....	190
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	202
ДОДАТКИ.....	238

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС	Європейський Союз
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
ОВС	органи внутрішніх справ
ООН	Організація Об'єднаних Націй
СНД	Співдружність Незалежних Держав
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
США	Сполучені Штати Америки
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка
УНЗ ООН	Управління ООН з наркотиків і злочинності
ФАТФ	Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей
ФККН	Федеральний кримінальний кодекс Німеччини
ФККП	Федеральний кримінальний кодекс та правила
ФККА	Федеральний кримінальний кодекс Австралії
ФРН	Федеративна Республіка Німеччина
ЦВК	Центральний Виконавчий Комітет
ЦК	Цивільний кодекс
\$	долари США
§	параграф (стаття)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Важливим компонентом стратегії протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів¹ є реалізація заходів, спрямованих на виявлення та конфіскацію коштів, здобутих від такої протиправної діяльності і мінімізація можливості їх використання у легальному обігу (бізнесі) та побуті. Такі підходи у боротьбі з організованою злочинністю та наркобізнесом визнані ефективними на міжнародному рівні, тому криміналізація використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у законодавстві України про кримінальну відповідальність має бути погодженою з вимогами міжнародних документів, до яких приєдналася наша держава.

З моменту впровадження в 1995 році у КК України ст. 229¹², а з 2001 року – ст. 306 за новим КК України, які встановлюють покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, і до 2018 року правоохоронними органами викрито лише 1700 таких злочинів. Однією з причин такого незадовільного стану є недосконалість існуючих положень КК України, на що вказали 96,7 % опитаних працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків. Поряд з цим наявність в українському законодавстві двох норм (ст. ст. 306 та 209 КК України), які за своєю суттю мають захищати однакові суспільні цінності, але відрізняються походженням предмета злочину (наркотики, сутенерство, зброя, розповсюдження порнографії тощо) та суворістю покарання, за певних обставин завдають додаткове зайве навантаження на правоохоронні та судові органи у процесі з'ясування та доказування конкретного джерела кримінальних доходів.

Проведений аналіз кримінального законодавства іноземних держав щодо протидії відмиванню (легалізації) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, засвідчив, що більшість країн відійшла від первинного

¹ У подальшому під поняттям «наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори» вживатиметься один термін «наркотики», якщо немає спеціальних застережень.

виокремлення статків від незаконного обігу наркотиків у окрему категорію і включили у кримінально-правові норми інші предикатні злочини, пов'язані з протиправним використанням коштів. Враховуючи викладене потребує уніфікації законодавство України про кримінальну відповідальність із законодавством європейських держав, що є важливою обставиною у зв'язку з реалізацією курсу на входження України до Європейського Союзу та потребує додаткового дослідження кримінального законодавства іноземних держав, що дозволить реформувати кримінально-правову політику у протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

У юридичній літературі питанням кримінально-правової протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, приділялась увага в роботах П. П. Андрушка, В. Т. Білоус, Б. С. Болотського, В. І. Борисова, П. А. Воробья, А. П. Гаврилішина, В. П. Головіна, О. М. Джужі, О. О. Дудорова, Е. А. Іванова, О. Є. Користіна, Ю. В. Короткова, О. Г. Кулика, В. В. Лаврова, В. І. Лазаренко, А. А. Музики, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, І. Б. Осмаєва, В. М. Поповича, О. В. Пустовіт, Б. Г. Розовського, А. В. Савченка, Ю. О. Старук, В. В. Сташиса, О. В. Столярського, Є. Л. Стрельцова, О. М. Стрільціва, Т. М. Тертиченка, О. О. Чаричанського, Є. В. Фесенка, П. Л. Фріса, А. А. Шебунова та інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Разом з тим всебічного порівняльно-правового дослідження питань кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах, зважаючи на специфіку різних правових сімей, так і не було здійснено, через що є необхідність у ретельній розробці цього напрямку задля вирішення низки важливих теоретичних та практичних завдань. Саме окреслені вище обставини вплинули на актуальність вибору теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21 листопада 2002 р., Закону

України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р., Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої наказом Президента України від 08 квітня 2008 р., Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на 2015–2019 роки, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Дисертація відповідає основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 2 від 23 лютого 2010 р.) та включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (п. 1185, 2010 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертації є комплексний аналіз кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах, а також формування на цій основі відповідних пропозицій, спрямованих на вдосконалення національних кримінально-правових норм, що охороняють суспільні відносини у сфері обігу наркотиків.

Досягнення поставленої мети обумовлює необхідність вирішення наступних *завдань*:

- визначити теоретико-прикладні передумови проведення дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у порівняльно-правовому аспекті;
- з’ясувати передумови та становлення міжнародно-правового регулювання і національного законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків;
- встановити генезу кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав;
- здійснити кримінально-правове порівняння об’єкта та предмета використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;

- розглянути ознаки об’єктивної сторони використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;
- визначити суб’єкт використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та зарубіжних країнах;
- здійснити кримінально-правове порівняння суб’єктивної сторони використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;
- дослідити зміст кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;
- визначити види і межі покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;
- визначити основні напрями вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з урахуванням позитивного іноземного досвіду.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають з приводу використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження.

Методи дослідження. З урахуванням специфіки теми, мети і завдання дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціально-наукові методи, зокрема: *порівняльно-правовий* – дозволив проаналізувати кримінальне законодавство 30 держав світу, враховуючи тип правової сім’ї, до якої вони належать, використовувався при виявленні подібного та відмінного, загального і особливого, позитивного та негативного у законодавстві про кримінальну відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (розділи 1–3); *історико-правовий* – дозволив розкрити генезис кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та окремих іноземних державах

(підрозділи 1.1., 1.2., 1.3.); *діалектичний* – забезпечив дослідження кримінально-правових положень про відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в їх єдності та взаємозв'язку, посприяв формулюванню висновків і пропозицій за темою дослідження (розділи 1–3); *соціологічний* – забезпечив проведення анкетування працівників правоохоронних органів та аналіз його результатів, а також вивчення матеріалів судової та слідчої практики (розділи 2–3); *системного аналізу* – сприяв аналізу конкретних елементів кримінально-правових норм про відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, дозволивши простежити взаємозв'язок таких елементів (підрозділ 1.1, розділи 2 і 3); *статистичний* – використано при встановленні статистичних даних, узагальненні матеріалів кримінальних справ про використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (підрозділ 1.1, розділи 2 і 3); *логіко-юридичний* – використовувався при формулюванні висновків і виробленні пропозицій теоретико-прикладного значення; *моделювання* – допоміг сформулювати пропозиції щодо змін і доповнень до КК України (висновки до розділів).

Емпіричною базою дослідження є: 1) статистичні та аналітичні дані МВС України, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України, Генеральної прокуратури України та інших уповноважених органів щодо кількості вчинених злочинів, передбачених ст. 306 КК України за 1995–2017 рр.; 2) узагальнені результати вибіркового вивчення матеріалів 128 кримінальних справ за ознаками використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, розслідуваних органами досудового слідства у період 2004–2008 рр.; 3) 98 судових рішень Єдиного державного реєстру судових рішень, які винесено протягом 2013–2017 рр.; 4) результати анкетування 458 працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків м. Києва та 18 областей України; 5) 19 рішень Європейського суду з прав людини. Використано також власний досвід роботи дисертанта у підрозділах боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним із перших в Україні комплексним дослідженням кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах з позиції порівняльно-правового пізнання. Конкретний внесок дисертанта в наукову розробку зазначених положень полягає в обґрунтуванні нових теоретичних висновків, розробленні пропозицій та рекомендацій, що містять елементи наукової новизни, мають важливе теоретичне й практичне значення для науки кримінального права та практики протидії відмиванню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. У конкретному вигляді наукову новизну проведеного дослідження відображають такі основні положення:

вперше:

- доведено, що у кримінальному законодавстві більшості іноземних держав відсутні статті, які б передбачали відповідальність за відмивання коштів, здобутих від окремого виду злочинної діяльності, як, наприклад, незаконний обіг наркотиків. Так само, як і статті, які б криміналізували використання коштів на продовження окремого виду злочинної діяльності. Усвідомлюючи багатогранність діяльності організованої злочинності, зарубіжні законодавці побудували кримінальний закон таким чином, що він передбачає відповідальність за використання коштів для продовження злочинної діяльності, незалежно від якого злочину ці кошти були здобуті й незалежно від того, чи знає або усвідомлює це особа, винна у вчиненні цього злочину. Це ж саме правило застосовується при приховуванні джерела злочинних доходів;

- обґрунтовано можливості наближення кримінально-правових норм законодавства України до законодавства іноземних держав (Болгарія, Великобританія, Князівство Андорра, США тощо), які мають раціональні підходи до протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з урахуванням результатів кримінально-порівняльного аналізу законодавства таких країн;

– розроблено періодизацію генези кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав: 1) з 60-х років XX століття до 1988 року: у цей період спочатку США, а потім Великобританія та Франція створюють правові інститути протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків; 2) після схвалення ООН у 1988 році Конвенції «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних речовин і психотропних речовин», у якій закріплено положення криміналізації використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, її учасники, у т. ч. Україна, зобов'язалися внести у національне законодавство відповідні положення та норми. З цього часу у світі починається формуватися зарубіжне законодавство з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків; 3) починаючи з 2000 року (прийняття Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року та інших міжнародних договорів) по теперішній час кримінальне законодавство у більшості іноземних держав доповнюється складами предикатних злочинів, за вчинення яких наступає відповідальність за протиправне використання коштів;

– доведено, що, з огляду на законодавство про кримінальну відповідальність іноземних держав і матеріали правозастосовної практики в Україні всі злочинні дії, які націлені на відмивання (легалізацію) коштів, (зокрема, здобутих від незаконного обігу наркотиків), повинні кваліфікуватися за положеннями ст. 209 КК України. При цьому, виокремлюючи особливу небезпечність злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, запропоновано розширити та уточнити перелік кваліфікуючих ознак частини 2 ст. 209 КК України, доповнивши їх наступним положенням: «або з доходами, здобутими від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів». При цьому ст. 306 виключити з КК України;

удосконалено:

– теоретичне розуміння змісту безпосереднього об'єкта ст. 306 КК України та необхідності його віднесення до злочинів у сфері господарської

діяльності виходячи з вивченої практики застосування законодавства іноземних держав;

- наукову позицію щодо необхідності доповнення ст. 307 КК України кваліфікуючими ознаками у вигляді використання доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з метою продовження незаконного збуту наркотиків, що сприятиме запобіганню та припиненню проявів системної, організованої наркозлочинності;

- наукову позицію щодо можливості притягнення особи за користування доходами злочинного походження, за умови, що сама особа не мала відношення до предикатних злочинів, але мала підозру або повинна була мати резонні підстави для підозри про те, що доходи здобуті злочинним шляхом або походять від злочину;

дістало подальшого розвитку:

- позиція, що існуюча диспозиція частини 1 ст. 306 КК України на сьогодні не відповідає вимогам практики протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, і за певних обставин завдає додаткове зайве навантаження на правоохоронні та судові органи у процесі з'ясування та доказування конкретного джерела кримінальних доходів;

- пропозиції щодо запровадження такого виду покарання, як штраф за вчинення злочинів, пов'язаних з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків;

- положення про суб'єкт злочину, пов'язаного з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, яким, виходячи з положень кримінального законодавства іноземних держав, в окремих випадках може бути юридична особа. Обґрунтовано недоцільність на сучасному етапі запровадження в Україні кримінальної відповідальності юридичної особи за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дисертації висновки та пропозиції використовуються у:

– *законотворчій діяльності* – при вдосконаленні положень КК України про відповідальність за злочини, пов’язані з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 18 липня 2017 р. № 04-18/12-1363);

– *практичній діяльності* – в системі службової підготовки підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України (акт впровадження Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України від 14 квітня 2017 р.);

– *науково-дослідній діяльності та освітньому процесі* – для подальшої розробки теоретичних та прикладних питань щодо кримінальної відповідальності за використання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, при викладанні курсів «Кримінальне право України», «Теорія кваліфікації злочинів», а також у рамках підготовки та підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 6 листопада 2017 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Фармацевтичне право, судова фармація та доказова фармація в удосконаленні системи національної безпеки у медико-фармацевтичному кластері Євразії «Слобожанщина»» (м. Харків, 20–21 листопада 2009 р.); «Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави» (м. Київ, 22 березня 2011 р.); «Участие правоохранительных органов в противодействии наркобизнесу: отечественный и международный опыт» (м. Київ, 13 травня 2011 р.); «Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України» (м. Київ, 12 березня 2015 р.); «Актуальні питання кримінального права та процесу» (м. Кривий Ріг, 16 червня 2017 р.) та круглому столі «Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії» (м. Київ, 9–10 листопада 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (350 найменувань на 36 сторінках) та семи додатків (на 37 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 274 сторінки, із них загальний обсяг тексту – 192 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-
ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ВИКОРИСТАННЮ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ВІД
НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ

1.1. Теоретико-методологічні передумови проведення порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків

Феномен «відмивання коштів» тісно пов'язаний з такими поняттями як «гроші» та «організована злочинність». З моменту, коли гроші стали виконувати функцію еквіваленту товару появилась спокуса їх злочинного привласнення. І не дивно, тому що гроші на відміну від інших матеріальних благ мають багато корисних для злочинців властивостей. Вони компактні, не псуються і не потребують догляду або спеціального обслуговування, придатні для зберігання в затишному місці, мають відносно стабільну цінність і можуть бути використані у будь який час і будь якому місці. При всьому цьому гроші, які втілені у монети та банкноти маючи стандартизований вигляд, будучи випущеними за одним шаблоном², мають ще одну властивість – після втрати вони не можуть бути впізнані власником, на відміну від будь якої іншої матеріальної речі і тим самим розривають будь-який зв'язок права на власність, що також є зручним для злочинців. Та легкість, яку гроші надають для обміну товарів, дозволяє злочинцям також робити безперешкодно свої «обміни». Виходячи з цих корисних властивостей грошей, злочинці обмінювали, а

² У даному разі ми не розглядаємо окремі випадки, як-то проведення оперативної закупівлі або документування хабара, коли гроші спеціально маркуються для подальшої їх ідентифікації в цілях кримінального розслідування і використання у якості речового доказу.

вірніше сказати збували викрадені речі, на такий зручний для них засіб накопичення та існування.

Протягом століть, злочинний перерозподіл матеріальних благ, здійснений у формі крадіжки, пограбування або розбою, був основним джерелом статків представників кримінального світу. При цьому накопиченні таким шляхом статки мали використовуватися з великою обережністю, тому що «життя «невідповідно до своїх достатків» не рідко приковувало увагу кримінальної поліції. Кримінальні кодекси традиційно передбачали відповідальність за придбання та збут краденого та за приховування злочину» [89, с. 25]. Обсяг коштів отриманих від протиправної діяльності був порівняно невеликим, він складав не значну частину від загального обігу коштів і не ставив загрози для суспільства³. Але на межі XIX та XX століть поряд зі стрімким індустріальним розвитком світової економіки, який призвів до скупчення великої кількості людей у містах у зв'язку з урбанізацією виробництва, починає бурно розвиватися економічна діяльність, яка не входила в правовий формат держави. Здебільшого ця діяльність відверто мала протиправний, квазі-кримінальний або кримінальний характер і в той чи іншій мірі переслідувалась законом або засуджувалась моральними нормами суспільства. Саме розвиток промисловості підняв роль капіталу, та надав грошам – основному інструменту капіталу нові функції та властивості, які також могли бути використані злочинцями. Гроші стали виконувати роль не тільки еталону обміну або засобу накопичення, але й засобу збільшення капіталу. Не менш важливе те, що гроші дозволяли змінювати форму активів капіталу, приховуючи первісне їх джерело. До того ж в епоху капіталізму проходять інші важливі зміни: стираються політичні та майнові грані між станами, йде злам традиційних устоїв ведення господарства та заробляння грошей. Гроші дають політичну владу, вірніше сказати їх

³ Певним винятком були статки піратів в епоху Золотого віку піратства (кінець XVI початок XVII століття). У деяких випадках індивідуальна добыча члена команди могла сягати 3000 фунтів (у сучасному еквівалентні 3,5 млн. доларів США). Але поряд з традиційним піратством у той час існувало каперство – система узаконеного пограбування ворожих кораблів за ліцензією виданою урядом. У цьому випадку, добыча була законною. За рідким виключенням, кошти піратів не інтегрувались в економіку країн, а витрачались на розваги.

наявність дає можливість впливати на політичні рішення на рівнях держави та місцевого самоврядування.

До звичних способів «заробляння» грошей у кримінальному середовищі додається цілий сектор тіньової економіки, який надає широкий спектр послуг заборонених або обмежених законом, як-то виробництво та реалізація нелегальних товарів (алкоголь, наркотики), торгівля зброєю, проституція, різні види «охоронних послуг» від звичайного сутенерства до жорсткого рекету, нелегальний гральний бізнес. Кримінальне середовище, навіть намагалося надавати деякі послуги притаманні до функцій держави, як-то справлення «правосуддя». Це псевдо правосуддя застосовувалось у вирішенні спірних конфліктних ситуаціях для тих, хто не міг звернутися до легального правосуддя або тих, хто зневірився в ньому. Але як і у легальній економіці, у тіньовій економіці головну роль у оплаті «послуг» грають гроші.

Перші наукові дослідження проблем протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, розпочалися за довго до прийняття у 2002 році Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» [174]. Так, окремі публікації з даної проблемати з'являються ще у 1997 році, коли А. В. Савченко [194] було визначено кримінально-правові і порівняльні аспекти відмивання грошей. У 2001 році В. Т. Білоус за загальною редакцією П. В. Мельника публікує посібник «Організаційно-правове забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження» [42] у якому розкриває участь Державної податкової адміністрації України (на той час) в організації та протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом. У 2002 році за загальною редакцією М. В. Корнієнка у посібнику «Протидія органів внутрішніх справ легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом» [111] визначається роль ОВС у протидії легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом. У подальшому в розрізі вказаної тематики публікується низкою науковців дослідження щодо шляхів та способів відмивання (легалізації) коштів (О. І. Барановський [17] (2003); З. С. Варналій, А. Я. Гончарук,

Я. А. Жаліло [52] (2006); Я. В. Янушевич, О. Ю. Фещенко, О. І. Попов [246] (2006); В. І. Лазуренко, Д. В. Садчиков [125] (2008); Я. І. Соловій [201] (2008)); розкриваються правові, організаційні та практичні аспекти протидії відмиванню (легалізації) коштів (С. Г. Гуржій [72] (2005); О. Є. Користін, С. С. Чернявський [110] (2009); С. А. Буткевич [50] (2010); Л. В. Кривонос [113] (2014)); визначається стан та перспективи цих заходів (О. Б. Пойзнер [162] (2005)); окреслюються шляхи реалізації чинного законодавства у практичній діяльності правоохоронних органів у цьому напрямі (О. М. Виноградов [54] (2006); В. С. Зеленецький [83] (2007); С. Г. Гуржій, С. М. Ключке [70] (2008); О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Н. І. Дідик [1] (2010); В. І. Лазуренко, Ю. В. Лазуренко [124] (2011)); систематизуються міжнародно-правові акти та стандарти (Р. П. Марчук, О. І. Попов, В. А. Онисьєв [131] (2008); С. А. Буткевич [51] (2012)), а також надається їх науково-практичний коментар (А. Г. Чубенко, М. В. Лошицький, С. С. Бичкова [241] (2015)); розкриваються загальнотеоретичні основи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (Г. М. Бірюков, А. Г. Гриневич, Л. М. Дуднік, Д. Й. Никифорчук [43] (2009); С. Г. Гуржій, С. М. Ключке, В. М. Кірсанов [71]; О. В. Пустовіт [189] (2008); О. О. Дудоров, Т. М. Тертиченко [77] (2015)); визначають напрями первинного фінансового моніторингу в банках України як засіб запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (Л. М. Чуніхіна [242] (2007), М. В. Колдовський [96] (2009), О. Г. Комісаров, О. Ю. Скрипка, А. О. Собокар [98] (2015)) тощо.

Заслуговує на увагу, підготовлений за загальною редакцією О. Є. Користіна [109] комплекс наукових видань, у яких розкриваються теоретико-правові (кримінологічні, кримінально-правові, адміністративно-правові, криміналістичні) засади протидії та запобігання відмиванню коштів в Україні, визначаються міжнародні стандарти, зарубіжний досвід та система фінансового моніторингу в Україні. У вказаних наукових дослідженнях на підставі вивчення відчизняного законодавства про кримінальну відповідальність та протидії відмиванню коштів, одержаних злочинних

шляхом, та практики його застосування досліджуються кримінально-правові та кримінологічні аспекти запобігання правоохоронними органами легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Розкрито зміст і генезис інституту легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, у вітчизняному законодавстві. Наводять кримінально-правову характеристику легалізації злочинних доходів, розроблено пропозиції щодо удосконалення статті 209 КК України з метою підвищення ефективності її застосування. Розкрито сутність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, як виду злочинності, визначено його детермінанти, створено типовий портрет злочинця. Встановлено місце і роль правоохоронних органів у запобіганні та протидії легалізації злочинних доходів. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення діяльності правоохоронних органів і їх взаємодії у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Разом з тим у вказаних вище наукових працях практично не розглядалась протидія використанню через банківські установи коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

Питанню кримінально-правової протидії легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом була також присвячена низка наукових досліджень, попередниками яких є М. В. Боднарева [45] (2002), А. С. Беніцький [39] (2002), І. Є. Мезенцева [135] (2002), О. О. Чаричанський [238] (2004), О. Б. Полторацький [163] (2013) тощо, якими у дисертаціях та монографіях було проаналізовано досягнення сучасної кримінально-правової теорії та практики протидії відмиванню кримінальних доходів на основі урахування позитивного досвіду зарубіжного та міжнародного кримінального права. Визначено поняття легалізації (відмивання) злочинних доходів. Описано об'єкт і предмет легалізації грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом. Виявлено особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину, виділено коло суб'єктів відмивання. Досліджено кваліфікуючі ознаки легалізації. Розглянуто проблеми

кримінально-правової кваліфікації легалізації злочинних доходів та її відмежування від суміжних складів злочинів. Розкрито зміст окремих різновидів форм співучасті та причетної діяльності. Наведено рекомендації щодо удосконалення статті 209 КК України.

На рівні посібників вказане вище питання було предметом розгляду Ф. О. Ярошена, П. В. Мельника, В. Р. Жвалюка [4] (2004), П. П. Андрушко, М. Є. Короткевич [11] (2005), Л. В. Борець [46] (2008).

Досліджуючи ефективність застосування статті 209 КК України Р. М. Міловідов [138] (2012) у дисертаційному дослідженні з'ясував основні причини та чинники, які цьому сприяють, зокрема, її не відповідність міжнародним вимогам криміналізації легалізації (відмивання) доходів від злочинів, а також недоліки побудови диспозиції норми та формулювання окремих елементів складу злочину, що розміщені в чинній її редакції. Ним також надано практичні пропозиції щодо вдосконалення змісту статті 209 КК України. Проблеми кваліфікації легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом були розкриті у навчальному посібнику Г. О. Пономаренко та іншими вченими [164].

Разом з тим у вказаних вище наукових працях також практично не розглядалась кримінально-правова протидія використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, хоча саме протидія (легалізації) відмиванню коштів, здобутих таким чином, була рушійною силою створення відчизняного законодавства.

Одним з перших досліджень (на рівні дисертації) прийнятого у 1995 році вітчизняного законодавства [175, 176] з протидії незаконному обігу наркотиків, у тому числі проблем відповідальності за злочини, пов'язані з використанням коштів, здобутих від незаконному обігу наркотиків, було здійснено у 1998 році А. А. Музикою [142]. У його роботі визначено прогалини в чинному на той час законодавстві та запропоновано конкретні пропозиції щодо його вдосконалення. З урахуванням проектів КК України обгрунтовано науковий

прогноз шляхів декриміналізації (в окремих випадках – криміналізації) певного кола діянь у сфері обігу наркотиків.

У тому ж році Н. А. Мірошніченко та А. А. Музика [136, 141] продовжуючи дослідження кримінально-правових аспектів протидії незаконному обігу наркотиків видають два посібники «Уголовно-правовая борьба с наркоманией» та «Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів», у яких розкривають об'єкт і предмет злочинів у сфері обігу наркотиків, особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін, а також досліджують кваліфікуючі ознаки та проблеми кримінально-правової кваліфікації злочинів вказаної категорії і їх відмежування від суміжних складів злочинів.

Також у цей період здійснюють дослідження кримінально-правової протидії незаконному обігу наркотиків О. М. Джужа, Д. Й. Никифорчук, О. М. Стрільців [75], М. С. Хруппа та М. П. Селиванов [200], у подальшому Є. А. Стрекалов [82], Є. В. Фесенко [230], А. В. Савченко [197], О. М. Стрільців [154] та інші науковці [235].

Разом з тим, не дивлячись на значну кількість публікацій, які стосуються кримінальної відповідальності за вчинення злочинів в сфері обігу наркотиків, у більшості випадків науковцями надавались лише короткі науково-практичні коментарі статті 306 КК України.

Одно з перших кримінально-правових досліджень використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, здійснив у 2014 році О. М. Лемешко [128]. Ним були визначені юридичні підстави відповідальності за вчинення аналізуємого злочину, при цьому кошти, здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, він умовно об'єднав поняттям «наркодоходи», розкрив співвідношення статті 306 КК України 2001 року [115] з редакцією відповідної статті 229¹² КК України 1960 року [118]. Надав характеристику ознак об'єкту, суб'єкту, об'єктивної та суб'єктивної сторін цього злочину, а також кваліфікуючим ознакам використання

(легалізації) наркоходів. Розкрив відмежування використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (наркоходів) від суміжних злочинів. Розкрив кримінально-правові заходи заохочення щодо припинення діяльності з легалізації наркоходів.

Перша спроба висвітлити питання кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, на дисертаційному рівні була здійснена у 2010 році (дорече, через 15 років після запровадження кримінальної відповідальності за вказаний вид злочину) Ю. О. Старук [205]. Нею розглянуто проблеми кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Досліджено склад злочину, передбаченого статтею 306 КК України, й його кваліфікуючі ознаки. Висвітлено критерії відмежування від суміжних складів злочинів: статей 198, 256, 258³, 396 КК України. Проаналізовано санкцію, в якій передбачено покарання за даний злочин. З'ясовано вади чинного законодавства про кримінальну відповідальність та запропоновано шляхи їх усунення у вигляді відповідних змін і доповнень до КК України. Зокрема, Ю. О. Старук пропонує викласти статтю 306 КК України наступним чином.

«Стаття 306. Легалізація (відмивання) майна, здобутого від вчинення злочину у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів,

1. Вчинення правочину з майном, здобутим від вчинення будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 305, 307, 308, 310 – 320 цього Кодексу, –

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна або без такої.

2. Дія, передбачена частиною першої цієї статті, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, –

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна або без такої.

Примітка.

1. Повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений цією статтею або статтею 209 цього Кодексу.

2. Дія, передбачена цією статтею, вважається вчиненою у великому розмірі, якщо вартість майна становить двісті та більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян”.

Доповнити КК України статтею 306¹, яку викласти у такій редакції:

„Стаття 306¹. Використання майна, здобутого від вчинення злочину у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

1. Використання майна, здобутого від вчинення будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 305, 307, 308, 310–320 цього Кодексу, з метою вчинення будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 305, 307–320 цього Кодексу, –

карається позбавленням волі на строк від п’яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна або без такої.

2. Дія, передбачена частиною першою цієї статті, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна або без такої.

Примітка. Дія, передбачена цією статтею, вважається вчиненою у великому розмірі, якщо вартість майна становить двісті та більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян”.

Не дивлячись на значну актуальність наукового дослідження Ю. О. Старук у її роботі не було взагалі приділено уваги рогляду законодавства інших країн, яке встановлює кримінальну відповідальність за використання

коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Крім зазначених фундаментальних праць, деякі положення статті 306 КК України були розкриті іншими науковцями на рівні публікацій. Зокрема, Д. Г. Маханьков надав кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє злочин, передбачений статтею 306 КК України [134], а також розкрив кримінально-правові заходи заохочення щодо припинення діяльності, які застосовуються у рамках цієї статті [133]. С. А. Буткевич надав науково-практичний коментар статті, яка аналізується [49].

Що стосується порівняння міжнародного, зарубіжного та відчизняного законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, то у більшості випадків дослідження здійснювались за напрямками співвідношення національного законодавства про кримінальну відповідальність із законодавством країн Європейського Союзу (Т. А. Качка [88] (2004), Т. М. Тертиченко [209] (2015), М. І. Хавронюк [234] (2006), А. Т. Ковальчук [92] (2016)) та іншими науковцями [91], а також кримінальної відповідальності відчизняного КК та федерального кримінального законодавства США М. В. Бондарева [44] (1999), А. В. Савченко [195] (2007).

Здійснюючи аналіз наукових публікацій зарубіжних вчених, визначено, що питаннями кримінально-правової протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, присвятили свої дослідження К. М. Альошин [6], В. С. Давидов [73], О. М. Корчагин [112], Н. В. Юсупов [244] (Російська Федерація), Eric J. Gouvin [290], Schneider F., Buehn A., Montenegro C. [331], Phil Williams [269], S. Selena Nelson [330], Kathleen A. Lacey, Barbara Crutchfield George [298] (США), Ryder Nicholas, Turksen Umut (Великобританія) [329] тощо.

Хотілося відмітити, що будь-яке наукове дослідження здійснюється певними прийомами та способами за певними правилами, які впроваджені у сучасних юридичних науках, зокрема, у кримінальному праві.

Специфіка наукової діяльності в значній мірі визначається методами. Він виступає як сукупність певних правил, прийомів, способів, норм пізнання і дії. Він є системою приписів, принципів, вимог, що орієнтують суб'єкта у вирішенні конкретної задачі, досягненні певного результату у певній сфері діяльності. Метод – це інструмент для вирішення головного завдання науки – відкриття об'єктивних законів дійсності. Метод визначає необхідність і місце застосування індукції й дедукції, аналізу і синтезу, абстракції, формалізації, моделювання, порівняння теоретичних та експериментальних досліджень. Методологія – це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів. Поняття «методологія» має два основних значення: по-перше, це – система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, це – вчення про цю систему, загальна теорія метода. Існують методологічні уявлення і концепції різного ступеня розробленості і конструктивності, різного рівня і широти охоплення (методологія на рівні філософської рефлексії, загальнонаукова методологія і методологія науки міждисциплінарного рівня, методологія окремих наук). Будь-яке наукове дослідження має враховувати вимоги загальної методології. Конкретна методологія ґрунтується на законах конкретних наук, особливостях пізнання окремих явищ. Вона зумовлена й пов'язана з принципами і законами конкретних наук, із спеціальними методами дослідження [119].

Розмаїття видів людської діяльності зумовлює розмаїття спектрів методів, що можуть бути класифіковані за різними основами (критеріями), наприклад, методи природничих і методи гуманітарних наук; якісні і кількісні методи тощо. В сучасній науці склалася багаторівнева концепція методології знання, згідно якої методи наукового пізнання за ступенем загальності і сфери дії можуть бути поділені на три основні групи: філософські методи; загальнонаукові методи; часткові методи наук (внутрішньо- та міждисциплінарні) [159, с. 24–25].

У юридичній науці методи дослідження поділяються на загальні та спеціальні. Загальнонаукові методи є фундаментом наукового дослідження і діють у всьому полі наукового знання, на противагу ним спеціально-наукові методи притаманні конкретній науці й є базою для вирішення її дослідницької проблеми [193, с. 161]. Перелік методів наукового дослідження є досить широким. Разом з тим, виходячи з тематики зазначеного порівняльно-правового дослідження, використовувались наступні методи: порівняльно-правовий, історико-правовий, соціологічний, статистичний, діалектичний, моделювання, системного аналізу, логіко-граматичний, логіко-юридичний та інші.

Завдяки порівняльно-правового методу дисертаційного дослідження, яке включало в себе узагальнення результатів вивчення законодавства про кримінальну відповідальність 30 іноземних держав (Австрія, Австралія, Азербайджан, Андорра, Бельгія, Білорусь, Болгарія, Великобританія, Вірменія, Грузія, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Литва, Казахстан, Киргизька Республіка, Молдова, Нідерланди, Польща, Російська Федерація, Саудівська Аравія, США, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, ФРН, Франція, Хорватія, Швеція, Швейцарія), інших міжнародних договорів з даного напрямку, та їх правозастосовної практики, а також положень доктрини щодо кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, дало змогу порівняти та визначити відповідність норм статті 306 КК України відповідним нормам іноземних держав, у т.ч. з розвинутою системою протидії відмивання (використання) коштів, здобутих від злочинної діяльності, зокрема. від незаконного обігу наркотиків, а також відповідності вітчизняного законодавства міжнародним договорам.

Крім того, застосовуючи історико-правовий метод дозволив вивчити та порівняти законодавство про кримінальну відповідальність окремих іноземних держав, а також інших законодавчих та нормативно-правових актів, міжнародне законодавство, з подальшим розкриття генезису кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, як в

Україні, світі та окремих іноземних державах, зокрема, першопочатківців з цього напрямку – США, Франції та Великобританії та Німеччини.

Під час дослідження широко використовувався соціологічний метод, який дозволив після анкетування 458 працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків м. Києва та 18 областей України, який проводився з метою встановлення особливостей кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Форма анкетування письмова, шляхом заповнення/давання відповідей респондентами, час для відповіді на одну анкету респондентом: приблизно 30–35 хвилин. Структура анкети складалась зі вступної частини (містить положення про мету та правила заповнення анкети) та основної частини (містить 23 (двадцять три) питання з пропонованими варіантами відповідей, котрі різняться за характером та сутністю). Особливості пропонованих варіантів відповідей: 1) застосовувався спрощений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав тільки одну з трьох (“так”, “ні” або “не знаю”) вже сформульованих відповідей; 2) застосовувався ускладнений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав відповіді різноманітного змісту.

Шляхом опитування було встановлено: їх практичний досвід щодо виявлення та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за використання коштів здобутих від незаконного обігу наркотиків; визначено небезпеку, яка на думку опитаних респондентів. Несуть злочинні доходи, здобуті від незаконного обігу наркотиків, у т.ч. у порівнянні з іншими злочинно здобутими доходами; відповідність норм та санкції кримінального права сучасній обстановці, яка склалася у зв'язку з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків тощо.

Здійснюючи анкетування дозволило отримати відповіді на питання, на підставі чого можна було б підтвердити або спростувати результати нашого дисертаційного дослідження та використати отримані дані при формулюванні теоретичних висновків і розробці пропозицій прикладного характеру.

Статистичний метод використовуватиметься при узагальненні та аналізу емпіричної інформації, що стосується досліджуваної теми. Зокрема, аналіз статистичних даних МВС України, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України та Генеральної прокуратури України й інших органів щодо кількості вчинених злочинів, передбачених статтею 306 КК України за 1995–2017 рр., дозволив встановити стан та динаміку поширеності вказаних злочинів у нашій державі, кількість осіб щодо яких були порушені кримінальні справи (відкриті кримінальні поведження), а також кількість та розмір коштів, які були предметом злочинних діянь. Вказане дало змогу виробити пропозиції до КК України щодо необхідності встановлення мінімальної межі коштів, з яких настає кримінальна відповідальність за статтею 306 КК України.

Узагальнені результати слідчо-судової практики, а саме вибіркове вивчення матеріалів 128 кримінальних справ за ознаками використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, розслідуваних органами досудового слідства та розглянутих судами України у період 2004–2008 рр., а також 98 судових рішення Єдиного державного реєстру судових рішень, які винесено протягом 2013–2017 рр., дозволив встановити не лише якість розслідування через призму дефініції норми статті 307 КК України, а й виділити прогалини чинного законодавства про кримінальну відповідальність.

Використання діалектичного методу, як загального методу наукового пізнання, дозволило нам дослідити положення про кримінальну відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, завдяки виявленню тези й антитези через призму провідних концепцій вчених щодо характеристики окремих елементів складів злочину, передбачених статтею 306 КК України. Забезпечив дослідження кримінально-правових положень про відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в їх єдності та взаємозв'язку, посприяв формулюванню висновків і пропозицій за темою дослідження.

Формулювання та обґрунтування проектів змін і доповнень до чинного КК України та пропозицій щодо удосконалення правозастосовної практики (висновки до розділів і загальні висновки), а отже створенням конкретної моделі (проекту) закону України про кримінальну відповідальність, здійснювались завдяки застосування методу моделювання. Відтак цей метод буде застосований у нашому дослідженні при розробці нових редакцій диспозиції статті 306 КК України.

Також у дослідженні використовувався методи системного аналізу, що надало можливості здійснити аналіз конкретних елементів кримінально-правових норм про відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, як в Україні, так і у іноземних державах, дозволивши простежити взаємозв'язок таких елементів.

Використано також власний досвід роботи дисертанта у підрозділах боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України на керівних посадах, який включав в себе безпосередню організацію діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Крім того, перебуваючи на посаді, вивчався зарубіжний досвід з цього напрямку, під час зустрічей з представниками правоохоронних органів іноземних держав, а також зарубіжних службових відряджень до Австрії, Азербайджан, Грузії, Естонії, Литви, Молдови, Казахстану, Німеччини та Узбекистану.

Використання всіх означених методів наукового пізнання надає можливості для детального та чіткого дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків як в Україні, так і у іноземних державах. Проте найбільшого результату в наукових дослідженнях можна досягти лише за умови системного використання вказаних методів, адже знання та результати, отримані при цьому, будуть характеризуватися найбільшою об'єктивністю та прозорістю.

Таким чином, представлене дослідження надасть можливість розробити комплекс дієвих пропозицій до нормативно-правових актів щодо підвищення

ефективності правових норм, спрямованих на запобігання використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків в Україні.

Підводячи підсумки до підрозділу зазначимо, що питанню порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків в українській правовій науці не приділялося достатньої уваги. Наукових публікацій з даного напрямку практично відсутні. Не дивлячись на актуальність вказаної проблематики перше дисертаційне дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, було проведено лише у 2010 році Ю. О. Старук.

1.2. Передумови та становлення міжнародно-правового регулювання і національного законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків

Наслідками глобалізації країн є поширення злочинності, яка набирає всі ознаки організованості, з притаманними їй властивостями: ієрархічною структурою, матеріальною і фінансовою базою і зв'язками з державними структурами, основаними на корупційних механізмах. Діяльність організованої злочинності, дуже схожа на діяльність будь якої монополії на закритому ринку і стає дуже прибутковою. Особи, які очолюють злочинні піраміди, отримують надприбутки. Як будь-який бізнес, вона (організована злочинність) спрямовує свою діяльність на розширення ринку та на збільшення прибутку, нехтуючи захищеними законами правами і свободами громадян, використовуючи притаманні їй злочинні методи з підкупу і погроз. Все це супроводжувалось видимістю безкарності і вседозволеності.

Загроза від такої діяльності полягає не тільки в тому що вона підриває економічні і моральні устої суспільства, вона ставить під загрозу принципи

рівності всіх перед законом і неминучості покарання. Зазначене положення притаманне конституції будь-якої демократичної держави. Підрив правосуддя, як одного з головніших стовпів демократії не може не хвилювати суспільство.

Здійснюючи аналіз національного та зарубіжного законодавства та думки науковців [269, 294, 300, 322], які, досліджуючи проблему протидії відмиванню грошей, зазначимо, що однією з перших країн, яка зіштовхнулася з проблемою надприбутків організованої злочинності та їх відмиванням і стала на шлях активної протидії були США. Сполучені Штати були не єдиною країною, де на початку минулого сторіччя почала зароджуватися організована злочинність, але особливості федеративного устрою держави, хибна кампанія «Сухого закону», великий притік міграції та соціальні негаразди в країні в період між двома світовими війнами, стали каталізатором та поживним середовищем для розвитку найпотужнішої організованої злочинності. Їй були притомні структурованість, додержання кодексу неписаних законів, глибоке проникнення у всі сфери громадської діяльності та політику, і, безумовно, отримання надприбутків [23, с. 243].

Поява «кримінальних нуворишів» у період славнозвісного «Сухого закону» не могла залишитися не поміченою американським суспільством. Члени кримінальних угруповань спокійно користувалися надприбутками, здобутими від різних видів протиправної діяльності, починаючи з незаконної торгівлі алкоголем та контрольованої проституції і закінчуючи «охоронними послугами» для профспілок та власників підприємств. Тобто вже у 20-х роках ХХ сторіччя в США зіштовхнулись таким соціально-економічним феноменом, як надприбутки, здобуті від незаконної діяльності. З його появою виникла необхідність в розробленні нормативного акту, який б давав поняття цьому явищу, визначав його протиправність та санкціонував необхідні заходи та відповідні види покарання.

Однак у той час законодавці США, а разом з ними і правосуддя, пішли зовсім несподіваним шляхом. Посилаючись на положення XVI поправки до Конституції США [270] про те, що будь який прибуток незалежно від його

походження має бути обкладений податком, вони вирішили не боротися або забороняти доходи сумнівного походження, а обкласти їх податком [23, с. 243]. Цю поправку до Конституції було прийнято у 1913 році, її зміст був наступний: «Конгресові надається право накладати та збирати податки з прибутків, хоч би з якого джерела вони походили, незалежно від їх розподілу поміж окремими штатами й безвідносно до будь-яких переписів чи обліків населення» [74, с. 127].

Таким чином, виходячи з положень зазначеної поправки, навіть доходи здобуті від протиправної діяльності мали бути обкладені податком. Слід зазначити, що у цей період в США кожні 2–3 роки виходив новий закон (Revenue Act), який визначав порядок оподаткування доходів [349]. Так ось, у кожному з цих законів було положення, яке в тій чи іншій мірі копіювало положення Конституції про обов'язковість декларування прибутків та сплати податків незалежно від джерела їх походження.

Наприклад, у Акті про доходи 1926 року (Revenue Act of 1926) [326], законі, відповідно до положень якого Аль Капоне отримав найбільший термін ув'язнення, надається таке поняття «сумарного доходу»⁴.

«Термін «сумарний дохід» включає заробітки, прибутки, дохід, які походять із заробітної платні, платні за працю або компенсації за особисту службу (включаючи Президента Сполучених Штатів, суддів Верховного суду та підлеглих судів та всіх інших посадових осіб та службовців, вибраних або призначених у Сполучених штатах, на Алясці та на Гавайях, або інших адміністративно-політичних дільницях, або в Окрузі Колумбія, які отримують компенсацію таким чином), неважливо яким чином та в якій формі оплачені, за професійну діяльність, торгівлю, бізнес, комерцію або реалізацію, або за операції з майном, нерухомим чи рухомим, надходження від володіння або використання або відсотковий прибуток від такого майна, а також відсотки, рентна плата, дивіденди, заставні зобов'язання або трансакції *будь-якого*

⁴ Тобто доходу, який підлягає декларуванню та оподаткуванню (прим. Автора)

бізнесу, який ведеться з метою отримати доходи або прибутки, або заробітки, прибутки і доходи здобуті з будь-якого джерела» [326].

Саме ця остання фраза статті акту, надавала законне право оподатковувати статки будь-якого походження, навіть здобуті від кримінальної або нелегальної діяльності. Не можна сказати, що американська влада змирилась з існуванням багатства здобутого незаконним шляхом, але на той час вона знайшла більш приємний для себе шлях стримування незаконного збагачування та, що є не менш важливе, відкрите хизування злочинцями багатством, здобутим від протиправної діяльності.

Використовуючи інструмент «кримінального розслідування» порушень податкового законодавства, податкові агенти збирали необхідні докази наявного майна та використовували дані про їх вартість у суді, як це було у справі вище згаданого Алфонсо Капоне. Зазначеному лідеру кримінального синдикату були інкриміновані факти несплати податків за 1915–1925 роки за статтею 1114(b) Акта про прибуток 1926 року (Revenue Act of 1926) [326] та статтею 146 (a) Акту про прибуток (Revenue Act of 1928) [327]. При цьому у Законі 1926 року, це правопорушення розглядалось як фелоні, тобто злочин, і за кожний пункт такого злочину, було передбачено покарання у виді ув'язнення до п'яти років, чим і скористався суд щоб ізолювати злочинця [349].

Як зазначається на сайті Податкової служби США (Internal Revenue Service) метод кримінального розслідування щодо податків було започатковано у 1919 році, а в 1920 його було застосовано у справі торгівця опіумом на Гавайях [295]. Цей процесуальний інструмент успішно діє і теперішній час.

До суду були притягнуто Альфонсо Капоне, його брата та ще 68 його співучасників [165]. Цей вдар по італійській мафії у США змусив інших членів організованої злочинності бути більш винахідливими. Для приховування доходів стали застосовуватися різні схеми з використанням закордонних банків, фіктивних кредитів та підставних компаній.

Як зазначає російський вчений А. І. Клепицький «Стало очевидним, що лідер організованої злочинності може бути суворо наказаний не за реально

скоєні ним злочини, а за ухилення від сплати податку на доходи, якщо не зможе його сплатити. Лідери злочинного світу були поставлені, здавалось, у безвихідне становище. Для того щоб сплатити податок, необхідно вказати джерело доходу, тобто, по суті, явитися з повинною. Природнім виходом для них стало «відмивання грошей», тобто створення видимості існування вигаданих легальних джерел доходів, що дозволяло сплатити податок і уникнути відповідальності за ухилення від його сплати» [89].

Таким чином, податкове законодавство США стало першим інструментом, який ефективно було застосовано у протидії використанню злочинних коштів організованою злочинністю. І саме це законодавство дало поштовх для контрзаходу з боку злочинного середовища у вигляді відмивання коштів. Відмивання коштів стає невід'ємною складовою економічної діяльності організованої злочинності. В свою чергу перед правоохоронною системою постала проблема протидії цьому феномену. У цьому протистоянні, по мірі зростання обсягів кримінальних коштів, організованою злочинністю вигадувались все нові і нові форми відмивання коштів.

Головний поштовх у створені правових інститутів протидії відмиванню коштів, відбувся у руслі формування правових основ протидії торгівлі наркотиками на кінці 70-х – початку 80-х років XX століття, яка у той час набирає колосальних масштабів.

В кінці 60-х років XX століття Конгрес США признав факт, що готівка є важним джерелом функціонування організованої злочинності в країні, оскільки її обіг не залишає матеріальних слідів, а саме не проходить через фінансово-бухгалтерську документацію у банківських й інших фінансових установах. В наслідок цього у 1970 році був прийнятий Акт «Про звітність по готівковим та валютним операціям» [259], який поклав начало протистояння між державною системою та «відмивальниками» злочинних прибутків [121]. Однак цей закон містив лише адміністративні приписи у сфері обігу коштів але він став одним з найбільш важливих інструментів у протидії відмиванню коштів. Цей закон не відносив відмивання коштів до злочинної діяльності, але він вимагав від

фінансових закладів створювати та зберігати так званий «паперовий слід» у відношенні різних видів операцій та угод. Він вимагав від банків (1) повідомляти про трансакції готівки понад 10 000 доларів США Повідомленням про трансакцію готівки; (2) ретельно ідентифікувати особу, яка проводить трансакцію; та (3) зберігати письмові свідчення шляхом ведення належних записів фінансових трансакцій [23, с. 243].

По мірі росту торгівлі наркотиками Конгрес США став виражати все більше занепокоєння з приводу відмивання коштів і у 1984 році ужив кроки з його заборони, об'явивши про те, що порушення Акту про банківську таємницю вважаються діяннями, що підпадають під дію Акту про рекет та корумповані організації (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO Act) [324].

У 1986 році в США [306] та Великобританії [288] з'являються перші законодавчі акти, які дають дефініцію поняттю відмивання коштів, як злочину, визначають різні форми злочинних дій та покарання за ці дії. Появу дефініції злочину можна вважати початком криміналізації цього явища.

Прийнятий у 1986 році Акт про відмивання грошей (Money Laundering Control Act (1986)) [306] встановив відмивання коштів у якості федерального злочину. Цей закон додав в КК США три нових види злочину: (1) свідоме сприяння відмиванню коштів, здобутих в наслідок злочинної діяльності; (2) свідома участь у здійсненні угод на суму понад 10 000 доларів США, за умови, що одним з предметів подібних угод виступає придбане злочинним шляхом майно, та (3) розробка структур фінансових операцій з метою уникнення вимог звітності, продиктованих Актом про банківську таємницю. Крім того Акт про відмивання грошей впроваджував наступні адміністративні механізми:

- заборонив структуровані трансакції мінуючи без внесення в реєстр CTR*;

* Currency Transaction Report (CTR) – Звіт про валютні транзакції

- запровадив цивільне та кримінальне вилучення для порушень Акту про банківську таємницю;

- приписав банкам встановити і дотримуватися процедури забезпечення та моніторингу у відповідності до вимог Акту про банківську таємницю щодо ведення обліку та інформувати з цього приводу компетентні органи.

Скоріш за все під впливом цих двох та ряду інших провідних країн світу [16], які усвідомлювали зростання загрози на світовому рівні, ініціативу у питанні криміналізації відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, взяла на себе ООН.

У 1988 році на Конференції ООН у Відні ухвалюється Конвенція ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних речовин і психотропних речовин» (United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances) [101]. Не зважаючи на те, що у тексті Конвенції безпосередньо не визначаються терміни «брудні кошти», «легалізація» або «відмивання», документ першим визнає злочином і вимагає кримінальне переслідування за дії, які за змістом являють собою форми відмивання злочинних доходів:

- «конверсія або переведення власності, якщо відомо, що така власність здобута внаслідок будь-якого правопорушення або правопорушень або внаслідок участі у такому правопорушенні чи правопорушеннях з метою приховання або утаювання незаконного джерела власності або з метою надання допомоги будь-якій особі, яка бере участь у скоєнні такого правопорушення або правопорушень, з тим, щоб вона могла ухилитися від відповідальності за свої дії;

- приховування справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення справжніх прав стосовно власності або її належності, якщо відомо, що така власність здобута внаслідок правопорушення або правопорушень чи внаслідок участі в такому правопорушенні або правопорушеннях;

– придбання, володіння або використання власності, якщо в момент її отримання відомо, що така власність здобута внаслідок правопорушення або правопорушень, або внаслідок участі у такому правопорушенні або правопорушеннях». Конвенція обмежувалась лише злочинами скоєними у сфері обігу наркотиків, але вона надала поштовх для розвитку національних законодавств;

– участь, причетність або вступ у злочинну змову з метою скоєння будь-якого правопорушення або правопорушень, спроби скоїти таке правопорушення або такі правопорушення, а також пособництво, підбурювання, сприяння або надання порад при їх здійсненні».

У 1990 році приймається Страсбурзька конвенція Ради Європи з відмивання, виявлення, вилучення та конфіскації доходів від злочинної діяльності [102]. Зміст її багато в чому доповнює і розвиває положення, викладені у Віденській Конвенції ООН 1988 року, але разом з тим включає важливі, принципово відмінні від неї положення. Конвенція Ради Європи не просто вимагає пеналізації, тобто оголошення відмивання грошей злочином, але й вимагає, щоб це діяння визнавалося злочином незалежно від того, чи пов'язане воно з торгівлею наркотиками, чи такий зв'язок не встановлений. Ця умова в статті 6 установлює карне покарання за відмивання доходів, які здобуті і накопичені в ході здійснення будь-якого тяжкого злочину. Усі держави, які підписали і ратифікували Конвенцію, зобов'язані виконати цю вимогу [101].

Для подолання складнощів, які виникали у держав під час ратифікації положень Конвенції ООН та адоптації національних правових систем у листопаді 1993 р. було розроблено Типовий закон про відмивання грошей, отриманих від наркотиків, який, ґрунтуючись на новому законодавстві різних країн, містив рекомендації щодо запобігання відмивання грошей [212], виявлення подібних дій та встановлення відповідних санкцій. У Типовому законі, як і у Конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотиків від 1988 року [101], визначаються два основні склади правопорушень, пов'язаних з

відмиванням грошей, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Згідно з вищеназваним Законом відповідальність несуть:

1) особи, які конвертують або переводять гроші чи власність, здобуті прямо або опосередковано від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів, з метою укриття чи утаювання незаконного джерела цієї власності або коштів, чи надання допомоги будь-якій особі, яка бере участь у вчиненні одного з правопорушень, з тим, щоб вона могла уникнути юридичної відповідальності за свої дії;

2) особи, які надають допомогу в прихованні характеру, джерела, місцезнаходження, способу розповсюдження, переміщення або дійсних прав стосовно коштів, власності, здобутих прямо або опосередковано від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів. Крім того, у Типовому законі йдеться про настання відповідальності за замах на правопорушення, причетність або змову з метою скоєння правопорушень, також – за допомогу в їх здійсненні [212].

Одночасно з положеннями Страсбурзької конвенції у 1990 році публікуються 40 рекомендацій Групи FATF (Групи розробки фінансових заходів з відмиванням грошей) [131, с. 271] – міжурядової організації створеної у 1989 році за рішенням країн «Великої сімки». Не зважаючи на те, що основний масив документу присвячено заходам у фінансово-банківській сфері, у перших трьох рекомендаціях мова йде про вдосконалення правової системи у сфері кримінального переслідування. Також як і Страсбурзька конвенція Рекомендації закликають до розширення списку предикатних злочинів: «Кожна країна має застосовувати поняття злочину відмивання грошей до всіх значних правопорушень, з метою покриття якомога ширшого спектру предикатних правопорушень». Крім того у глосарії до рекомендацій навіть надається орієнтовний список предикатних злочинів.

До кінця XX століття та на початку XIX століття приймається ще низка міжнародних актів, які притримувались стратегії щодо притягнення до кримінальної відповідальності не тільки за відмивання коштів, здобутих від

незаконного обігу наркотики, але й за вчинення інших злочинів. Зокрема, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року (далі – Палермська конвенція) [100], яка направлена на створення правових умов, необхідних для координації і співробітництва держав-членів ООН у боротьбі та запобіганні транснаціональній організованій злочинності. Як механізм боротьби з транснаціональною злочинністю Палермська конвенція пропонує державам її учасникам ухвалення законодавчих та інших заходів, спрямованих на: запобігання відмиванню доходів від злочинів (статті 6–7); протидії корупції й запровадження відповідальності юридичних осіб за їх участь у злочинах, до яких причетна організована злочинність (статті 8–9); забезпечення можливості конфіскації й арешту доходів від злочинів і подальшим розпорядженням такими конфіскованими доходами або майном (статті 12–14).

16 травня 2005 року Рада Європи прийняла Конвенцію «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, здобутих злочинним шляхом, та фінансування тероризму» (далі – Варшавська конвенція) [184, 271], яка представляла собою істотно доопрацьовану і вдосконалену редакцію Страсбурзької конвенції Ради Європи 1990 року, з дати прийняття якої відбулися значні зміни в методах відмивання доходів і заходи боротьби з цим видом злочинної діяльності. Відповідно до сучасної концепції комплексного підходу до протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму перед розробниками нової конвенції була поставлена задача доповнити передбачені Страсбурзької конвенції кримінально-правові заходи боротьби з відмиванням коштів превентивними аспектами, включаючи відповідне регулювання діяльності фінансових посередників і підрозділів фінансової розвідки, а також включити в сферу їх діяльності фінансування тероризму. Структура Варшавської конвенції в основному відповідає структурі Страсбурзької конвенції 1990 року, при цьому в текст включені нові розділи: «Фінансування тероризму», «Співпраця між підрозділами фінансової розвідки» і «Механізм

моніторингу та вирішення спорів», а загальна кількість статей збільшилася з 44 до 56.

Відстежуючи розвиток законодавства щодо протидії відмиванню коштів в Україні його можна поділити на два періоди: радянський і пострадянський. У Радянському Союзі, де у умовах тоталітарного режиму вся економіка і виробництво були монополізовані державою і не було вільного руху капіталів, не існувало передумов для існування кримінальних капіталів, а тем більш його руху. Діяльність «тіньовиків» та «цеховиків» підвергалась жорстокій кримінальній репресії, особливо після поновлення смертної кари за деякі злочини на початку 60-х років минулого століття [95]. Так звані «злочинські общаки» існували на нелегальному становищі і введення цих грошей у реальну економіку Радянського Союзу, так щоб вони вільно «працювали», примножувались та набували законного вигляду було неможливо за будь яких обставин. Використання ощадних книжок Ощадного банку СРСР також мало свої ризики. Безумовно, що існували примітивні форми спроб відмивання «нетрудових доходів», як-то скупівля виграшних лотерейних білетів. Лише на кінцевому етапі існування Радянського Союзу, під час лібералізації певних форм господарювання з'явилися умови для «інвестування» доходів, здобутих поза рамок соціалістичного господарювання [157, с. 489–499.]. Але механізмів з протидії зазначеному явищу у радянський час розроблено не було. Таке становище продовжувалось навіть у перші роки незалежності України.

Кримінальну відповідальність за вчинення легалізації (використання) доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, в Україні було встановлено відповідно до рекомендацій Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин від 20 грудня 1988 року. Так, Законом України від 15 лютого 1995 р. «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» та Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу

наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [172] КК України 1960 року було доповнено статтею 229¹² «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів» [150, с. 881–884]. Безумовно, що рішення Верховної Ради України про криміналізацію використання коштів здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин мало суто конвенційний характер, тобто виконання взятих нашою державою зобов'язань в рамках вказаної вище конвенції. Якщо проаналізувати статистичні дані того періоду, то основний масив наркозлочинів припадав на зберігання наркотиків, питома вага фактів збуту наркотиків від загальної кількості не перевищувала 10 %. Вилучались здебільшого наркотичні засоби рослинного походження (макова солома та марихуана), які вирощувались в країні. Кокаїн у перше було вилучено у 1994 році (6,4 кг), героїн – у 1995 (1,4 кг) [204]. Наркобізнес, як явище, у той час являв собою спорадичні групи наркозалежних осіб, які об'єднувались для спільного виготовлення та споживання наркотиків, та які для фінансової підтримки свого «бізнесу» збували певну кількість зілля або долучали до груп новачків з фінансовими можливостями. Всі ці дані свідчать про те, що в країні у той період були відсутні будь-які передумови для криміналізації відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

Розглядаючи проблему появи у 1995 році кримінальної норми, яка мала протидіяти відмиванню коштів виникає ряд резонних питань. По-перше, як сталося, що в національному законодавстві про кримінальну відповідальність існує (було підготовлено) дві окремі спеціальні кримінально-правові норми які регулюють протидію відмиванню коштів? По-друге, чому при підготовці статті з протидії відмиванню коштів розробники пішли шляхом розробки правової норми, яка передбачала відповідальність лише за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, хоча на той час вже існували і положення Страсбурзької Конвенції Ради Європи і рекомендації Групи ФАТФ, які зазначали про необхідність застосовувати поняття злочину відмивання

грошей до всіх значних правопорушень? По-третє, як сталося, що до більш-менш звичайних форм відмивання коштів, як-то розміщення у фінансово-банківській системі, або придбання об'єктів, що підлягають приватизації додали форму використання майна з метою продовження незаконного обігу наркотиків?

Проведений аналіз супутніх законодавчих документів, а також інтерв'ювання серед працівників апарату МВС, які брали участь у розробці і опрацюванні законопроекту, який передбачав доповнення КК України статтею 229¹², приводить нас до таких висновків.

У першій половині 90-х років минулого століття, у перші роки існування нашої держави, основний потенціал правотворчої думки був направлений на підготовку та прийняття законодавчих актів, які визначали нашу державність, або були конче потрібні на злобу дня. Створювались норми конституційного характеру та норми, які були відповідями на існуючі загрози суспільству як, наприклад, кримінально-правова норма щодо протидії рекету. Безумовно, що у той час, не зважаючи на всю важливість положень міжнародних угод стосовно протидії відмиванню коштів, реакція на їх підписання, ратифікацію та реалізацію була дещо спізнілою. Існували проблеми з аутентичним перекладом документів на українську мову, бо необхідно було перекласти увесь масив міжнародних документів прийнятий у попередні роки. На відміну від Страсбурзької конвенції та Рекомендацій ФАТФ, Віденська Конвенція 1988 року була підписана УРСР ще 25 квітня 1991 року, коли Україна була у складі Радянського Союзу, але була окремим членом ООН. Після проголошення незалежності, Законом України від 12 вересня 1991 року «Про правонаступництво України», наша держава підтвердила правоможність міжнародних договорів Союзу РСР, які не суперечили Конституції України та інтересам республіки, і таким чином підтвердила дійсність підписання Віденської Конвенції 1988 року. Страсбурзьку конвенцію Ради Європи від 8 листопада 1990 року «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» було підписано лише 29 травня 1997 року

[102], а ратифіковано 26 січня 1998 року. Таким чином на момент підняття у Верховній Раді України, у 1994 році, питання про необхідність і розробку правової норми для попередження відмивання коштів, у розпорядженні українських фахівців були положення Віденської Конвенції ООН 1988 року та Типового закон про відмивання грошей, отриманих від наркотиків, офіційний переклад якого датований 1 січня 1995 року [212]. Звісно, що за таких обставин проект статті готувався лише за напрямком протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків – основним напрямком визначеним Віденською Конвенцією ООН 1988 року.

Проект змісту статті 229¹² КК України визвав у робочій групі, в яку входив дисертант працюючи на той час у Департаменті боротьби незаконному обігу наркотиків МВС України, дуже жваве обговорення і спори, так як її побудова ґрунтувалася не на реальних матеріалах, де підставами криміналізації виступали суттєві й раптові зміни політичної, економічної або соціальної обстановки, виникнення нової групи або суттєві зміни існуючих суспільних відносин, які відбуваються завдяки економічному чи технічному прогресу, а на досвіді інших країн (в наслідок необхідності виконання зобов'язань за міжнародними угодами). Це відобразилось у тексті самої статті. По-перше, диспозиція статті має описовий характер, де чітко визначено, які дії представляють собою злочин, на відміну від положень статті 209 КК України (у старій редакції), де вони мають загальний характер «вчинення фінансових операцій та інших угод з грошовими коштами». По-друге, у лексиці статті явно виکارбовується соціально-економічний стан держави у той час, а саме, у фразі «придбання за такі кошти об'єктів, майна, що підлягають приватизації». У той час, коли 60% майна належало державі і країна занурилася у першу хвилю приватизації [211], такий підхід був зрозумілий. Але якщо слідувати букві закону, виписаного закону, то придбання за кошти, здобуті від незаконного обігу наркотиків, майна, яке вже приватизовано (тобто приватного) і тому по суті не підлягаючого приватизації, чи такі дії у цьому разі не формують складу злочину? До речі, у цьому випадку О. О. Дудоровим пропонується

використовувати статтю 209 КК України (у старій редакції), яка має більш широке охоплення дій, посилаючись на інші законодавчі акти [76, с. 507–508]. По-третє до загальноприйнятих світовій практиці альтернативних форм скоєння злочину відмивання коштів, як-то розміщення коштів, придбання об'єктів та майна додається, ще одна форма, яку фахівці не беруться відносити до типового відмивання коштів. Саме внесення цієї третьої форми вплинуло на назву статті. На той час, вже широко використовувались терміни і «легалізація» і «відмивання коштів», на худий кінець можна було використати термін «конвертація» позичивши його з тексту конвенції або типового закону. Але у такому випадку, назва статті йшла б у конфлікт із суттю третьої форми, тому був знайдений компромісний, нейтральний варіант – «використання».

Як зазначали у ході проведеного дисертантом інтерв'ювання працівників МВС України – учасників робочої групи, які брали участь у розробці пропозицій до КК України, третя форма, а саме, використання коштів і майна з метою продовження незаконного обігу наркотиків, виникла не випадково (додаток А). Практичні працівники виходячи з свого досвіду і опираючись на наявні статистичні дані вказували, що організована наркозлочинність, не зважаючи на поступове поширення випадків наркотичної залежності в країні, не набрала таких обертів, як у розвинутих країнах, збувальники наркотиків здебільшого являли собою наркозалежних безробітних осіб і здобуті прибутки використовувалися для подальших потреб у наркотиках, спільноті збувальників не була притомна централізація навіть на регіональних рівнях, скрутний економічний стан у країні, зменшував покупну спроможність споживачів і не сприяв значному ввезенню наркотиків із-за кордону [69, с. 103]. Все це унеможливлювало появу надприбутків і необхідності їх відмивання. Про міжнародні зв'язки та відмивання коштів за кордоном з використанням банківської або фінансової систем не йшло мови.

У цьому сенсі, стаття КК України, викладена у привичному для західних країн складі, і яка орієнтувалася лише на відмивання доходів від наркотиків, залишалась би певний час недіючою, декларативною. Про це, власне кажучи,

свідчить проведене у 2009 році фахівцями Київського національного університету внутрішніх справ та МВС України дослідження, згідно з яким за 10 років існування статей 229¹² та 306 КК України усі кримінальні справи було порушено лише за фактами використання кримінальних доходів з метою продовження незаконного обігу наркотиків [153].

Тому у тій ситуації робочою групою МВС України були надані відповідні пропозиції, а саме, посилаючись на положення «а» (v) статті 3 Віденської Конвенції 1988 року: «фінансування будь-яких правопорушень, перелічених у підпунктах (i), (ii), (iii) або (iv) вище⁵», у диспозицію статті КК був внесений текст «...або використання таких коштів і майна з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів». Розробники статті визнавали, що остання форма використання коштів суттєво відрізняється від загальноприйнятих дій, притаманних для відмивання коштів, розуміли, що і мета злочинців у цьому випадку не є приховування злочинного джерела, а лише використання коштів для продовження злочинної діяльності. Вони пішли на цей крок виходячи з того, що використання коштів для продовження незаконного обігу наркотиків може рахуватися окремою дією, яка ускладнює злочин пов'язаний зі збутом наркотиків, а також сподіваючись, що з часом, по мірі напрацювання досвіду з викриття та розслідування зазначеної категорії злочинів, та виявлення фактів розміщення коштів у фінансовій та банківській системах або придбання об'єктів за злочинні кошти, статтю може бути реформовано і приведено до загально прийнятих стандартів. При підготовці та прийнятті у 2001 році нового КК статтю 229¹² КК України (у старій редакції) було без змін трансформовано у статтю 306 КК України (у новій редакції). Вочевидь, вирішальними факторами зіграли факти відсутності особливих змін у наркосцені та відсутність фактів викриття типових прикладів відмивання коштів. У той же час, опираючись на

⁵ Мова йде про виробництво, виготовлення, екстрагування, приготування, пропозицію, пропозицію з метою продажу, розповсюдження, продаж, постачання на будь-яких умовах, посередництво, переправлення, транзитне переправлення, транспортування, імпорт або експорт будь-якого наркотичного засобу, їх культивування, зберігання або купівлю.

останні міжнародні угоди підписані Україною за цей період, до КК було додано статтю 209 «Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом».

У подальшому до статті 306 КК України вносились п'ять разів зміни, які в основному стосувалися лише термінів покарання за вчинення діянь, які нею визначені (додаток Б). Незважаючи на те, що Україна стала учасником значної кількості міжнародних договорів з питань протидії легалізації (відмиванню) коштів, здобутих злочинним шляхом, в яких вже не виділялись наркозлочини, як окрема категорія предикатних злочинів, у вітчизняному кримінальному законодавстві залишається дві окремі норми, які визначають відповідальність за відмивання коштів.

Здійснюючи аналіз практичної реалізації правоохоронними органами положень статті 306 КК України, встановлено, що відповідно до статистичних даних МВС України та Генеральної прокуратури України, з часу запровадження у 1995 році у КК України кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, по 2018 рік правоохоронними органами нашої держави виявлено лише 1722 таких злочинів (додаток В), що складає менше ніж 0,1 % від усіх злочинів, виявлених в сфері обігу наркотиків за вказаний період.

У науковому середовищі неодноразово підіймалося питання щодо можливого долучення статті 306 КК України до статей, які визначають відповідальність за корупційні діяння, посилаючись на положення Конвенції ООН про протидію корупції [114]. Не зважаючи на те, що статті 45 КК України чітко окреслено перелік злочинів, які віднесено до корупційних злочинних діянь, вказана вище Конвенція ООН вимагає від підписантів вжити таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для заходів щодо протидії відмиванню коштів, здобутих від корупційних діянь [66; 86, с. 172; 236]. В статті 13 цієї конвенції зазначено, що необхідно вжити заходи до фондів, здобутих від злочинів вказаних в статтях 2-12 конвенції, а саме: стаття 2 – дача хабара національним державним посадовим особам; стаття 3 –

одержання хабара національними державними посадовими особами; стаття 4 – хабарництво членів національних представницьких органів; стаття 5 – хабарництво іноземних державних посадових осіб; стаття 6 – хабарництво членів іноземних представницьких органів; стаття 7 – дача хабара у приватному секторі; стаття 8 – одержання хабара у приватному секторі; стаття 9 – хабарництво посадових осіб міжнародних організацій; стаття 10 – хабарництво членів міжнародних парламентських асамблей; стаття 11 – хабарництво суддів і посадових осіб міжнародних судів; стаття 12 – зловживання впливом. Відповідно до останніх змін до статті 45 КК України до корупційних злочинів, серед інших, віднесено злочини передбачені статтями 308, 312, 313 та 320 КК України, у випадках коли вони вчиненні шляхом зловживання службовим становищем. Дійсно, у перелічених злочинах є елемент, через який, за певних обставин, їх можна віднести до посадових злочинів і, як наслідок, до корупційних. Водночас предметом цих злочинів є або наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги, або прекурсори, або обладнання, призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, і перше ніж ці матеріальні «цінності» будуть обміняні на інший предмет злочину, придатний для відмивання (легалізації), повинні бути здійснені додаткові маніпуляції (дії) з ними. Це або збут, тобто злочин передбачений статтями 307 або 311 КК України, але здійснення цих злочинів не передбачає зловживання службовим станом, або дії пов'язані з одержанням неправомірної вигоди або збагачення (статті 368 та 368² КК України), у цьому випадку здобуті блага, у разі їх легалізації, є предметом злочину, передбаченого статтею 209 КК України. Таким чином, на нашу думку, міркування щодо долучення статті 306 КК України до переліку статей, які визначають відповідальність за корупційні діяння, є невірними. Більш того, ця ситуація зі статтею 306 КК України показує, що наявність двох гомогенних норм з різними предметами злочину призводить до зайвої плутанини і, як наслідок, надмірного завантаження слідчих органів та органів правосуддя.

Підводячи висновки до підрозділу зазначимо, що законодавство з протидії відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом, вперше було впроваджено у США, як один з інструментів, який ефективно було застосовано у протидії організованим злочинності. У подальшому під впливом США, Великобританії та інших провідних країн світу⁶, які усвідомлювали зростання загрози на світовому рівні, ініціативу у питанні криміналізації відмивання коштів, здобутих від злочинної діяльності, взяла на себе ООН, яка ухвалила у 1988 році конвенцію «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних речовин і психотропних речовин». Зазначені конвенція ООН та Страсбурзька конвенція Ради Європи з відмивання, виявлення, вилучення та конфіскації доходів від злочинної діяльності, яка прийнята у 1990 році, послужили поштовхом для внесення у законодавство про кримінальну відповідальність нашої держави положень та норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, які знайшли своє відображення у статті 229¹² КК України 1961 року [118], а у подальшому, практично без змін, трансформувались у статтю 306 КК України 2001 року [115].

1.3. Генеза кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав

Як зазначалось у попередньому розділі саме у США було прийнято вперше у світі законодавство, спрямоване на протидію легалізації коштів, здобутих від протиправної діяльності, зокрема від незаконного обігу наркотиків.

⁶ Країни Базельського Комітету з питань банківського нагляду: Австралія, Аргентина, Бельгія, Бразилія, Великобританія, Гонконг, Індія, Індонезія, Італія, Іспанія, Канада, КНР, Південна Корея, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Німеччина, ПАР, Росія, Саудівська Аравія, Сінгапур, США, Туреччина, Франція, Швейцарія, Швеція, Японія

Як стверджує Ерік Дж. Гоувін у своїй статті «Висовуємо важку артилерію: Патріотичний Акт США, відмивання коштів та війна з тероризмом» [290] США протягом віків вели боротьбу з «брудними» грошима. Насправді історія реальної боротьби з відмиванням коштів, в сучасному розумінні цього явища, не на багато старіше історії боротьби в деяких країнах Європи, а по деяким позиціям стосовно формування специфічного законодавства першість у цій сфері може оспорюватися Великобританією. Мало було пройти понад 50 років з моменту ув'язнення за несплату податків одного з відомих злочинців XX сторіччя, ватажка італійської мафії, Аль Капоне, перш ніж правоохоронна та судова системи країни отримала реальні законодавчі механізми та інструменти для боротьби з таким явищами, як прибутки здобуті від злочинів та відмивання коштів. Тим не менш, у більшості сучасних міжнародних актах з цієї тематики закладені правові принципи та кримінологічні підходи, які були розроблені у США.

Як вже зазначалось, відмивання коштів, це явище тісно пов'язане з організованою злочинністю. Сполучені Штати були не єдиною країною, де на початку минулого сторіччя почала зароджуватися організована злочинність.

Ми можемо лише здогадуватися чому законодавці США при наявності соціально негативного явища – прибутки здобуті від незаконної та протиправної діяльності не вирішили криміналізувати його. Серед причин помірної наступальності законодавства США можна припустити, що у період економічної кризи була певна зацікавленість в інтеграції злочинного капіталу в економіку США. Гроші залишалися в країні, вони забезпечували працевлаштування як у легальному секторі, так і у видах діяльності, які не були легальними, а це зменшувало соціальну напругу. Система створених недорогих пралень, безкоштовні їдальні, заклади розваг, що належали організованим злочинним угрупованням, також пом'якшували соціальне становище і зменшували ризики поширення так званої «червоної загрози».

Таким чином до 70 років XX століття у законодавстві про кримінальну відповідальність США не було визначене поняття відмивання брудних грошей.

Прийняття таких нормативних актів як Акт про банківську таємницю Bank Secrecy Act (BSA) [259], Акт про рекет та корумповані організації (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO Act) [324], Акт про відмивання грошей (Money Laundering Control Act (1986)) [306] створили основи для криміналізації відмивання коштів, визначили різні форми злочинних дій та покарання за ці дії.

Після прийняття у 1988 році Конвенції ООН про протидію незаконному обігу наркотиків [101] у США приймають Акт про протидію зловживанню наркотиками 1988 року (Anti-Drug Abuse Act of 1988) [256]. Він зробив більш жорстокішим покарання за злочини, пов'язані з відмиванням коштів, та містив в собі вимогу про чітку ідентифікації покупців деяких грошово-кредитних інструментів за готівкові гроші вартістю понад 3 000 доларів США та розширив дефініції фінансових інституцій, включивши такий бізнес, як автодилери та брокери з нерухомості до списку, поставив перед ними вимоги направляти звіти про трансакції великих сум.

Резистентність та вивертність організованої злочинності до деяких положень законодавства щодо протидії відмивання коштів потребували постійного його вдосконалення. У 1992 році з'являється Акт проти відмивання грошей Аннунціо-Вайлі 1992 року (Annunzio-Wylie Anti-Money Laundering Act of 1992) [254]. Цей закон також посилив санкції для порушників Акту про банківську таємницю. Він розширював надане в Акті про банківську таємницю визначення «фінансово-ділових операцій», додавав положення про змову і забороняв діяльність «незаконних установ з переказу коштів». Акт вимагав перевірки особистості та ведення обліку для телеграфних переказів.

Положеннями цього акту створювалась Консультативна група щодо Акту про банківську таємницю (Bank Secrecy Act Advisory Group (BSAAG)), основною функцією якої було внесення пропозицій про заходи підвищення ефективності програм боротьби з відмиванням коштів.

В Акті про припинення відмивання грошей 1994 року (Money Laundering Suppression Act (1994)) [307] зроблені спроби покращити положення

законодавства щодо змови при скоєнні злочину. Закон вимагав від кожного бізнесу у грошовій сфері (Money Services Business (MSB)) бути зареєстрованим власником бізнесу, або особою, яка здійснює його (бізнесу) контроль. Також він вимагав від кожної форми бізнесу у грошовій сфері скласти список підприємств, яким дозволено працювати у якості агентів у зв'язку з фінансовими послугами, які надаються бізнесом (підприємством) та встановив, що ведення незареєстрованого бізнесу у грошовій сфері є федеральним злочином. Цим законом рекомендовано, щоб кожний штат прийняв уніфіковані закони відповідно до бізнесу у грошовій сфері.

У 1998 році прийнято Акт про стратегію щодо відмивання грошей та фінансових злочинів. Money Laundering and Financial Strategy Act (1998) [305]. Відповідно до своєї назви цей закон вимагав від Департаменту казначейства та інших агенцій розробити Національну стратегію щодо протидії відмиванню коштів (National Money Laundering Strategy), яка, до речі, була розроблена у 1999 році і потім неодноразово відновлювалась. Одночасно Департамент казначейства створив Спеціальні групи з протидії відмиванню коштів високої інтенсивності та супутнім фінансовим злочинам High Intensity Money Laundering and Related Financial Crime Area (HIFCA) Task Forces для концентрації зусиль правоохоронних органів на федеральному рівні та штатах і місцях, де розповсюджені такі види злочинів. Спеціальні групи могли бути організовані за територіальним поділом або за секторами промисловості, фінансовими інституціями, або групами фінансових інституцій.

Після терактів скоєних у Нью-Йорку Аль Каїдою у вересні 2001 року виходить Патріотичний Акт США або Акт 2001 року (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools to Restrict, Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001 (USA PATRIOT Act)) [347], який був зобов'язаний об'єднати та укріпити безпеку Америки належними засобами, необхідними для припинення та стримування тероризму.

Розділ III Патріотичного Акту США іменується як Акт 2001 року про припинення відмивання грошей та фінансовий антитероризм. Цим законом

криміналізоване фінансування тероризму та розширено існуючі рамки Акту про банківську таємницю, посилюється процедура ідентифікації на митниці. Крім того цей закон: заборонив фінансовим інституціям здійснювати бізнес із закордонними офшорними банками; вимагав від фінансових інституцій мати процедури фінансової благонадійності для закордонних кореспондентів та приватних банківських рахунків; покращив систему обміну інформацією між фінансовими інституціями та Урядом США, встановивши вимоги для державних інституцій щодо обміну інформації та добровільне надання фінансової інформації від фінансових інституцій; поширив вимоги програми боротьби з відмиванням коштів на всі фінансові інституції; збільшив цивільні та кримінальні санкції за відмивання коштів; надав Секретарю Казначейства право застосовувати «спеціальні заходи» до юрисдикцій, інституцій або трансакцій, які є «питанням першочергової важливості у відмиванні коштів»; вимагав від федеральних банківських агенцій враховувати банківські записи, що ведуться в рамках протидії відмиванню коштів, при здійсненні процедури поглинання, придбання та інших форм бізнес комбінацій.

Акт про реформу оперативної діяльності та попередження тероризму 2004 року (Intelligence Reform & Terrorism Prevention Act of 2004) [296] вніс зміни до Акту про банківську таємницю, вимагаючи від Секретаря Казначейства встановити норми, які б зобов'язували певні фінансові інституції повідомляти про міжнародні електронні перекази фондів, якщо Секретар визначить це звітування «переконливо необхідним» для боротьби з відмиванням коштів та фінансування тероризму.

Останньою новелою у законодавстві США є Акт про заморожування закордонних кримінальних активів для їх конфіскації (Preserving Foreign Criminal Assets for Forfeiture Act) [319], він націлений на скорочення обсягів коштів, якими міжнародна злочинність користується у своїх цілях та на сприяння тому, щоб інші країни надавали підтримку Сполученим Штатам у питаннях повернення активів американських правопорушників, які зберігаються за кордоном. Уряд США правомочний надавати допомогу іншим

державам, які домагаються виконання національними судовими інстанціями рішень про вилучення майна та активів, здобутих в наслідок міжнародних афер, наркотрафіку, легалізація злочинних прибутків. Закон дозволяє накладати арешт на сумнівні активи в судовому порядку в США вже у ході розгляду питання про їх вилучення закордонним судом, не очікуючи постанови про їх вилучення, що унеможлиблює їх (коштів) зникнення з території США. Таким чином різниця між закордонними активами та американськими нівелюється і по відношенню до них діють одні правила.

Усі перелічені та інші нормативні акти інкорпоровані в той чи інший розділ Зводу законів США. На відміну від звичних для європейців кримінальних кодексів, де статті розміщені за об'єктами посягань, в Зводі законів США статті розміщені по алфавіту в залежності від назви статті. Їх положення надають визначення понять, процедур та санкцій, дають роз'яснення щодо вживання окремих термінів, при цьому дуже часто використовуються посилання з одної норми на іншу. Найбільш цікавим для нашої роботи у плані розгляду з точки зору матеріального кримінального права є Акт про відмивання грошей (Money Laundering Control Act (1986)) [348], положення якого закріплені у главі 95 «Рекет» т. 18 Зводу законів, в статті 1956, яка передбачає відповідальність за відмивання грошових коштів (*Laundering of money instruments*) та статті 1957 – відповідальність за участь в операціях з майном, яке походить від визначених видів неправомірної діяльності (*Engaging in monetary transactions in property derived from specified unlawful activity*).

У перших трьох параграфах статті 1956 надаються визначення трьох різних форм злочинної поведінки, що створює відмивання коштів. У параграфі 1 п. «а» передбачена відповідальність за проведення фінансової операції з майном, яке завідомо являє собою доходи від визначеної незаконної діяльності, при наявності наступних умов: 1) майно дійсно включає в себе доходи від визначених видів неправомірної (злочинної) діяльності; 2) діяння вчинюється з наміром сприяти продовженню такої діяльності або з наміром брати участь у діянні, яке складає порушення норм податкового законодавства, на які

посилається цей пункт, або діяння вчинюється особою, яка знає (усвідомлює), що операція направлена на приховування або маскування незаконної діяльності (або її суті, місця здійснення, джерела, осіб, її здійснюючих або контролюючих) або на ухилення від повідомлення про операції властям, коли таке повідомлення потребується у відповідності до законів федерації або штату. За злочин передбачене покарання у вигляді штрафу у розмірі до 500 000 доларів США або не більше подвійного розміру вартості майна, що відмивається, якщо воно перевищує цю суму, або позбавлення волі на термін до 20 років, або обидва згадані покарання. Параграф 2 пункт «а» статті 1956 встановлює таку ж санкцію за перевезення, переміщення або переказ за межі США або у США із-за кордону (у тому числі транзитом) грошових коштів і фондів зі згаданими у попередньому параграфі намірами або усвідомленням. Водночас у цьому параграфі не зазначається, що кошти повинні бути злочинного походження. Параграф 3 пункт «а» статті 1956 передбачає таку ж санкцію за проведення або замах на проведення фінансової операції з майном, яке може собою являти доходи від незаконної діяльності або з майном, яке може бути використаним для проведення такої діяльності, якщо діяння скоєне зі згаданими намірами, при цьому у параграфі 3 не потребується фактичної наявності коштів злочинного походження. Слід зазначити, що третій параграф розроблено для проведення операцій під прикриттям, коли оперативні працівники можуть використовувати кошти, асигновані правоохоронним органом, для спонукання злочинця на здійснення протиправних дій, або навіть створити у злочинця уявлення про наявність брудних коштів та необхідність проведення, з ними дій перелічених у статті. Тобто протиправні діяння, зазначені у третьому параграфі, за своїм змістом практично збігаються з діяннями, описаними у перших двох параграфах і єдиною відміною між цими параграфами є те, що у останньому, не повинні використовуватися кошти від злочинної діяльності, або кошти для продовження зазначеної діяльності. Виходячи з цього, в інструкції для членів журі (присяжних) суду [297] американськими юристами протиправні дії скомпоновані у наступні чотири форми: 1) Внутрішні фінансові трансакції з

метою сприяння продовженню визначеної протиправної діяльності (18 U.S.C. ' 1956(a)(1)(A); 2) Внутрішні фінансові трансакції, про які особа знає, що вони створені для приховування фактів щодо походження коштів (18 U.S.C. ' 1956(a)(1)(B); 3) Міжнародне переміщення з метою сприяння продовженню визначеної протиправної діяльності (18 U.S.C. ' 1956(a)(2)(A); 4) Міжнародне переміщення, про які особа знає, що вони включають кошти від деяких форм протиправної діяльності і що вони створені для приховування фактів щодо походження коштів (18 U.S.C. ' 1956(a)(2)(B).

Забігаючи трішки вперед, хотіли б надати роз'яснення деяким термінам використаним у параграфах статті, щоб досягти кращого розуміння у аналізі норми, яка належить до іншої правової родини.

Термін «трансакція» включає в себе широке коло дій як-то покупка, продаж, позичання, надання позики, дарування, переказ, доставка, переказ між рахунками, обмін валюти, розміщення на депозит, зняття з депозиту, використання депозитної скриньки, продовження кредиту, придбання акцій або інших видів цінних паперів, або будь-яке інший платіж, трансфер чи постачання з використанням фінансового закладу.

«Фінансова трансакція» означає транзакцію, яка тим чи іншим чином стосується торгівлі між штатами, або міжнародної торгівлі, включає переміщення фондів за допомогою електронних засобів, або один чи декілька монетарних інструментів (готівка, валюта, чеки, дорожні чеки, грошові доручення тощо), або передачу прав на будь-яке нерухоме майно, автомобіль, плаваючий засіб, літак, або включає використання фінансового закладу (інституції), яка задіяна у діяльності торгівлі між штатами або міжнародної торгівлі.

«Визначена протиправна діяльність» – цим терміном позначено усі види злочинів, які можуть виступати предикатними до злочину відмивання коштів. Згідно 7 параграфу статті вони поділяються на три групи: злочини штатів, федеральні злочини та злочини інших держав. Список злочинів штатів порівняно невеликий і складається зі злочинів, що є предикатними до Акту про

рекет та корумповані організації (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO Act) [324], це вбивство, викрадення людини, організація азартних ігор, підпал, пограбування, хабарництво, вимагання, незаконний обіг підконтрольних речовин, це злочини, за які передбачено покарання не менше одного року ув'язнення. Список злочинів інших держав практично збігається зі списком злочинів штатів і включає: вбивство, викрадення людини, організація азартних ігор, підпал, пограбування, хабарництво, незаконний обіг наркотиків, вимагання тощо. Але ці злочини використовуються, якщо вони мають зв'язок з фінансовими трансакціями по всій або у частині країни (США). До списку федеральних злочинів включено перш за все злочини що включені до закону RICO (стаття 1961) та являють собою рекетирську діяльність (тобто діяльність, пов'язану з організованою злочинністю), а також злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків і тероризмом. На відміну від злочинів штатів, деякі федеральні злочини більш конкретизовані. Наприклад, у порівнянні зі злочином штату «викрадення людини», на федеральному рівні розглядаються «викрадення члена Конгресу» або «викрадення Президента». Деякі джерела нараховують близько 250 федеральних злочинів, злочинів штатів та інших держав, які можуть бути предикатними до відмивання коштів [261].

Згідно дефініції статті «кошти» включають в себе будь яке майно безпосередньо або опосередковано походить, або здобуте, або акумульоване від протиправної діяльності, включаючи валовий дохід зазначеної діяльності. Останню фразу у законі розроблено з метою звільнити правоохоронні та судові органи від пошуків доказів та доказування того, яка частина з вилучених коштів була здобута від незаконної діяльності або використовувалась для продовження такої діяльності.

Аналізуючи зазначений закон ми можемо визначити, що перш за все в американському законодавстві немає розподілу статей, які б окремо передбачали кримінальне переслідування за відмивання або використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків та інших категорій злочинів. Визначене в законні поняття «визначена протиправна діяльність» охоплює не

тільки злочини, притаманні діяльності організованої злочинності, хоча закон направлено перш за все проти неї, але й інші корисливі злочини та податкові злочини за умови, що вони обходять фінансову систему Сполучених Штатів, і за ці злочини призначається кримінальне покарання не менше одного року ув'язнення.

Американський законодавець передбачив відповідальність за використання коштів з наміром сприяти продовженню незаконної (злочинної) діяльності. Положення статті 1956 у чомусь збігаються з положенням статті 306 КК України стосовно використання доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків з метою продовження незаконного обігу наркотиків. Але американська норма, перш за все, направлена проти діяльності злочинних організацій, тому у статті немає обмеження щодо джерела, а саме доходи від збуту наркотиків, і не має обмеженого призначення використання цих коштів, тільки для незаконного обігу наркотиків. Усі злочини охоплені поняттям «визначена протиправна діяльність» і перелічені у сьомому параграфі статті можуть бути, як предикатними для генерування злочинних статків, так і злочинами, продовження яких фінансується. Тобто положення про використання злочинних доходів поширюється на всі види злочинів зазначені у законі. Таких норм в українському законодавстві немає. Крім цього у другому параграфі не обмежене використання для міжнародних переміщень лише коштів, здобутих від протиправної діяльності і відповідно до п. А допускається притягнення до відповідальності за міжнародне переміщення коштів, навіть які не походять від злочинної діяльності, тобто «чистих» коштів. Таким чином навіть «відмиті» за кордоном коштам не можуть бути в подальшому використанні злочинними організаціями. Також це унеможлиблює фінансування терористичної діяльності на території США.

Великобританія. У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії завжди приділяли найважливіше значення заходам з протидії відмиванню грошей і конфіскації доходів від злочинної діяльності. За останні роки Великобританія виступила з цілим рядом ініціатив з метою зміцнення

власних систем боротьби з відмиванням грошей і конфіскації активів злочинного походження. Крім того, вона як і раніше, знаходиться на передньому краю міжнародних зусиль в цій області і прагне сприяти міжнародній співпраці у справі боротьби з відмиванням коштів злочинного походження.

У відповідь на виклики, які ставило злочинне середовище перед британським суспільством, законодавцями Сполученого Королівства було підготовлено ряд нормативних актів, які повинні були захищати соціально-економічні правовідносини у сфері обігу коштів та забезпечити нормальне функціонування фінансової системи. У цьому сенсі певний інтерес викликає генезис формування сучасного британського законодавства щодо протидії відмиванню коштів і особливо коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, а також оперативність, з якою британські законодавці відреагували на появу такого нового соціально-економічного явища, як відмивання коштів, та на відсутність правових механізмів з протидії йому.

У Великобританії давно звернули увагу на те, що третя сторона може бути залучена до сприяння у реалізації майна, яке було здобуто злочинним шляхом. Так, у частині 1 статті 22 Акту про крадіжки 1968 року (Theft Act 1968), який присвячений поводженню з краденими речами, надається наступна дефініція: «Особа розпоряджається краденими речами (безпосередньо нею не здобутими у процесі крадіжки) якщо усвідомлюючи (знаючи) або здогадуючись (припускаючи, вважаючи), що зазначені речі крадені, вона неправомірно отримує їх (речі), або неправомірно бере їх під свою відповідальність, або сприяє у їх зберіганні, переміщенні, розпорядженні або реалізації іншою особою, або на користь іншої особи, або, якщо вона зайнята у організації цього» [338].

Не зважаючи на широке охоплення дій, положення цієї статті відносилися виключно до речей або доходів, здобутих у ході крадіжки. Зазначена стаття визначала широкий ряд діянь, пов'язаних з "легалізацією" майна, у випадках, коли грошима або іншими, придатними для реалізації, речами, протиправно

розпоряджаються. Цей закон не торкався інших небезпечних злочинів та злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків.

У Великобританії, як і у інших країнах світу, у другій половині ХХ сторіччя злочинний світ все більше набуває ознак організованості. Крім традиційної злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним заволодінням чужого майна, з'являються нові види злочинів: незаконний обіг наркотиків, зброєю, витворами мистецтв, торгівля людьми та людськими органами, підконтрольна проституція тощо. Всі ці види незаконної діяльності контролюються організованими злочинними угрупованнями або навіть синдикатами і набувають форми бізнесу, з головною притаманною йому ознакою – отримання надприбутку.

Особливо занепокоєння на початку 70-х років минулого століття у всіх країнах світу викликає поширення незаконної торгівлі наркотиками. У Великобританії у цей час з'являється Акт про зловживання наркотиками 1971 року (Misuse of Drugs Act 1971) [303]. У цьому законі дуже важливе значення мало положення викладене у частині 1 статті 27, яке дозволяла судам «...у яких особа відповідає за злочини передбачені цим Актом ... вилучати усі речові докази (дослівно: усі речі, що були пред'явленні суду – прим. авт.) по справі для подальшого їх знищення або іншого використання відповідно до рішення суду».

Таким чином, відповідно до Акту про зловживання наркотиками суд міг винести постанову про вилучення майна, будь-то гроші, наркотики, зброя або транспортні засоби, які були у володінні обвинуваченої особи і використовувались протягом її злочинної діяльності, або були набутті в наслідок такої діяльності.

Але судам було важко застосовувати цю статтю для конфіскації банківських збережень та іншого майна злочинців, яке не мало явного зв'язку зі злочином, так як зазначені кошти або майно не були ні предметом злочину, ні засобом злочину, які підлягали конфіскації відповідно до закону. Вони не належали потерпілим, у розумінні існуючого кримінального та цивільного

права і не могли бути їм повернені. Усвідомлюючи те, що великі доходи наркоділків, здобуті в наслідок незаконного обігу наркотиків, не можна конфіскувати, судді приймали рішення про накладення на затриманих злочинців великих штрафів. Але у такому випадку, штраф повертав до казни лише частину незаконно здобутого доходу.

Апогеєм такої ситуації став розгляд справи Королева проти Кутбертсона (*R v Cuthbertson*) щодо конфіскації £ 750 000 – заощаджень, які були здобуті підозрюваним у ході діяльності організованої злочинної групи. На рішення судів щодо конфіскації коштів захистом було подано апеляцію до Палати Лордів, яка у своєму рішенні дала роз'яснення, які обмежували рамки застосування статті 27 Акту про зловживання наркотиками. У роз'ясненнях зазначалось: по-перше, що на особу, яка признана співучасником угруповання, але безпосередньо не вчинила дії передбачені цим законом не може розповсюджуватися положення закону щодо конфіскації. По-друге, розробляючи положення статті щодо знищення та вилучення речей, пов'язаних зі злочином, законодавець мав на увазі лише матеріальні речі тобто ті, якими можна володіти фізично, таким чином воно не розповсюджувалось на інші активи [300]. Але, що було більш важливим, це рішення поширювало обмеження щодо вилучення та конфіскації на усі чинні на той час законодавчі акти.

Суди були змушені визнати брак своїх повноважень у питанні вилучення та конфіскації коштів, здобутих від злочинної діяльності. Для заповнення правового вакууму, який виник в після зазначеного рішення Палати Лордів, було створено Комітет Ходгсона [322] із завданням знайти вихід у ситуації, що склалася. Висновки зазначеного комітету разом з висновками створеного у подальшому Спеціального комітету Міністерства внутрішніх справ лягли в основу усіх послідуєчих актів, якими передбачалося протидіяти «відмиванню» коштів, здобутих від злочинної діяльності.

Першим законом, в якому були використанні висновки Комітету Ходгсона, був Акт про незаконний обіг наркотиків 1986 року (*Drug Trafficking*

Offences Act 1986 (DTOA)) [288]. Це був перший законодавчий акт Великобританії, який визначав «відмивання» коштів як злочин і, таким чином, зайняв вагоме місце у хронології та еволюції законів з протидії відмиванню коштів. Поступово положення цього закону були розширені новими законами, норми яких поширювалися не тільки на кошти, здобуті від незаконного обігу наркотиків, а й на інші види злочинної діяльності. У сам Акт про злочини у сфері обігу наркотиків неодноразово вносились зміни та додавалися деякі положення. У кінцевому рахунку його було замінено Актом про незаконний обіг наркотиків 1994 року [287].

Одночасно у 1987 році у Шотландії, яка у Великобританії має окрему законодавчу юрисдикцію, з'являється Акт про кримінальне правосуддя Шотландії (Criminal Justice (Scotland) Act 1987 (CJSA) [278]. У цьому законі вперше у Шотландії було встановлено механізм конфіскації. На даний час більшість положень зазначеного закону також скасовано, але положення вказаного Акту стали базою для наступних законодавчих актів, що регламентують протидію відмиванню коштів.

Наступним важливим кроком у законотворчості Великобританії щодо протидії відмиванню коштів став Акт про кримінальне правосуддя 1988 року (Criminal Justice Act 1988 (CJA88)) [280], який у подальшому було замінено аналогічним актом від 1993 року. Зазначений закон розширив перелік видів протиправної діяльності та визначав додаткові склади злочинів, які було віднесено до відмивання коштів.

У 1990 році було введено у дію Акт про кримінальне правосуддя (міжнародна співпраця) (Criminal Justice (International Cooperation) Act 1990 (CJICA)) [277]. Зазначений акт визнав нові склади злочинів щодо відмивання коштів, але вони відносились тільки до коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Закон дозволяв поліції та митним органам вилучати кошти при їх ввезенні на територію Великобританії, у разі підозри, що зазначені кошти, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, а судам у такому разі виносити рішення про їх конфіскацію. Перевірці підлягали суми, що перевищували

10 тисяч фунтів стерлінгів. Також цей закон став основним джерелом повноважень у наданні допомоги закордонним правоохоронним органам.

Згідно з адміністративно-територіальним поділом Великобританії для Північної Ірландії також розроблялися закони, які мали мету протидіяти використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків та інших видів злочинної діяльності. У 1990 році приймається Ордер про кримінальне правосуддя Північної Ірландії (Конфіскація) – (Criminal Justice (Confiscation) (Northern Ireland) Order 1990 (CJO)) [276]. Цей законодавчий акт надавав визначення протиправним діям, пов'язаним з відмиванням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, які за змістом були подібні аналогічним розділам Акту про незаконний обіг 1994 року.

У 1993 році з'являється оновлена версія Акту про кримінальне правосуддя (Criminal Justice Act 1993 (CJA93)) [281]. Цей акт надавав більш сучасне визначення злочину «відмивання» коштів. Важливо, що при формування зазначеного законодавчого акту було враховано Директиву ЄС 1991 року, яка в свою чергу була сформульована на засадах Конвенції ООН 1988 року [101], принципах Базельської угоди [233, с. 121], рекомендаціях ФАТФ великої сімки [202] та Конвенції Ради Європи щодо відмивання коштів [102]. Він визначав різні види злочинів і переносив ці поняття на акти, які забезпечували протидію наркозлочинності та тероризму. З метою оновлення законодавства стосовно незаконного обігу наркотиків у 1994 році виходить у світ Акт про незаконний обіг наркотиків (Drug Trafficking Act 1994) [287], який замінив аналогічний акт від 1986 року [288]. Нові положення цього закону щодо протидії відмиванню коштів усували правові вади, виявлені Комітетом з організованої злочинності МВС за період існування попереднього акту. Положення цього акту, в яких визначався порядок вилучення готівкових коштів, поширювались на всю Великобританію.

У 1995 році з'являються Акт про кримінальне правосуддя Шотландії (Criminal Justice (Scotland) Act 1995) [279], який замінив аналогічний акт від 1987 року [278] та Акт Шотландії про кримінальні доходи (Proceeds of Crime

(Scotland) Act 1995) [320]. Положення вказаних законів визначають для Шотландії види злочинів, які переслідуються як «відмивання» коштів, а також присвячені конфіскації та вилученню доходів злочинного походження з метою не дозволити злочинцям отримувати прибутки від протиправної діяльності.

Квінтесенцією сучасного законодавства Великобританії у протидії відмиванню коштів можна назвати Акт про кримінальні доходи 2002 року ((Proceeds of Crime Act 2002 (POCA)) [321]. Він увібрав у себе усі напрацювання попередніх законодавчих актів у сфері протидії відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом. Закон передбачає новий режим здійснення конфіскації коштів та накладення арешту, замість Акту про незаконний обіг наркотиків 1994 року та Актів про кримінальне правосуддя 1988 та 1993 років.

Цим законом затверджувалося створення спеціального уповноваженого органу – Агенції з викриття активів (Assets Recovery Agency). Основне завдання агенції – вилучення активів злочинного походження, а також підготовка належного рівня інспекторів. Агенція могла брати на себе повноваження податкової інспекції і перевіряти справи стосовно податків. Після прийняття Акту про організовану злочинність та поліцію від 2005 року (Serious Organized Crime and Police Act 2005) [334] у 2006 році Агенцію з викриття активів було приєднано до Агенції з протидії організованим злочинності (Serious Organised Crime Agency (SOCA⁷)). Закон остаточно знімає розмежування між доходами, здобутими від незаконного обігу наркотиків та іншими видами злочинної діяльності. Відтепер заходи щодо викриття та розслідування діяльності, пов'язаної з відмиванням коштів, однакові незалежно від предикатного злочину. Цим актом зобов'язано повірених (юрисконсультів), бухгалтерів та спеціалістів з банкрутства у разі виявлення підозри про те, що їх клієнт ухиляється від сплати податків або причетний до відмивання коштів, повідомляти компетентні органи про свою підозру, не повідомляючи про це

⁷ Було реформовано 7 жовтня 2013 року у Національну агенцію боротьби зі злочинністю (National Crime Agency) відповідно до положень Атку про злочинність та суди 2013 року (Crime and Courts Act 2013)

клієнта. У разі не виконання цього припису, бездіяльність даної категорії фахівців розглядалися як злочин, за який законом передбачено покарання у вигляді тюремного ув'язнення терміном до 5 років. Вказаний Закон дозволив правоохоронним органам Великобританії не переривати сумнівного характеру трансакції з метою відстеження кінцевого місця призначення коштів та виявлення усієї мережі злочинців, тобто здійснення свого роду «контрольованої поставки».

Дія закону поширюється на всі адміністративні частини Великобританії: Англію, Уельс, Шотландію та Північну Ірландію. Щодо Шотландії та Північної Ірландії в законі є посилання на процедурні вимоги відповідно законодавства цих адміністративних частин. Закон також надав право почати кримінальне переслідування за відмивання коштів, здобутих у наслідок злочинних діяльності, яка здійснюється закордоном, якщо британським законодавством ці дії визнаються злочинними.

За нетривалий час дії Акту про кримінальні доходи в нього вже було внесено деякі зміни з метою роз'яснення та уточнення деяких положень. Найбільше значимими є Регуляції з відмивання коштів (Money Laundering Regulations), які були прийняті у 2003, 2005 та 2007 роках. Деякі процесуальні уточнення були внесені Актом про організовану злочинність та поліцію від 2005 року.

Не зважаючи на те, що велика кількість європейських країн відноситься до однієї правової системи, законодавство у кожній окремій країні розвивається та змінюється своїм шляхом, під впливом унікальних факторів, політичних та соціальних умов, виходячи з національної культури та академічних шкіл. У цьому сенсі дуже інтересно та корисно проводити порівняння подібних норм права. Зазначена вправа дозволяє прослідкувати генезис та розвиток правової норми, вивчити підходи, які використовували національні науковці при розробці норми, встановити відмінності між подібними за суттю нормами, їх сильні та слабкі сторони, та, при необхідності, обґрунтувати можливість внесення корисних змін у існуюче законодавство [31, с. 51].

Перші кроки у Європі з протидії відмиванню коштів, здобутих від наркотиків, були зроблені у Франції незадовго до прийняття Віденської Конвенції ООН 1988 року [101]. Так, у січні 1988 року французькими законодавцями були внесені нові положення у статтю L627 Кодексу публічного здоров'я (Code de la santé publique) [263], які наряду з положеннями щодо відповідальності за злочини у сфері обігу наркотиків, передбачали відповідальність за сприяння або намагання сприяти будь-яким чином, неправдивому виправдуванню (обґрунтуванню) походження ресурсів або майна особи, яка скоїла злочини зазначені у першій частині цієї статті, тобто злочини у сфері обігу наркотиків.

У подальшому, під впливом Конвенції ООН 1988 року [101] та Страсбурзької конвенції Ради Європи 1990 року [102] та інших міжнародних актів у Франції приймається низка нормативних актів щодо попередження відмиванню коштів, які походять від незаконного обігу наркотиків, при цьому у своєму становленні законодавство про кримінальну відповідальність Франції щодо протидії відмиванню коштів, здобутих від злочинної діяльності, пройшло такий же самий шлях як і українське, але за менший період. У КК Франції, подібно до КК України, є статті, які передбачають відповідальність за відмивання коштів, здобутих від вчинення будь-якого злочину (статті 324¹ – 324⁶⁻¹), і є стаття, яка передбачає окрему відповідальність за відмивання коштів у сфері незаконного обігу наркотиків: у 1992 році при створенні нового КК Франції (Code Penal 1992) положення статті L627 було покладено в основу статті 222³⁸ КК Франції (Code Penal 1992) [265], яка належить до секції 4, глави II «Посягання на фізичну недоторканність та психіку особистості», титру II «Посягання на людську особистість», Книги III КК «Злочини та проступки проти особистості». У травні 1996 року Законом № 96–392 (Loi no 96–392 du 13 mai 1996) [299] було внесені незначні зміни у статтю 222³⁸ КК Франції [263]. Таким чином, у французькому законодавстві про кримінальну відповідальність виникла ситуація подібна до тої, що ми маємо в законодавстві України – існування загальної та спеціальної норми щодо протидії легалізації коштів

здобутих від злочинної діяльності. Постає справедливе питання, чому французькі законодавці, володіючи інформацією щодо тенденцій у розвитку законодавства з протидії відмиванню коштів не виділяти окремі предикатні злочини, і будучи одними з головних ініціаторів з розвитку цього законодавства у Європі, залишили дві окремі норми. У своїй книзі «Група у кримінальному праві» Фредерік Пардо (Pardo Frédéric, *Le groupe en droit pénal*) [317] дає таке пояснення цьому феномену. Відповідно до французького кримінального процесуального права розслідування злочинів у сфері обігу наркотиків регламентуються статтями 706²⁶–706³³ КПК Франції (*Code de Procedure Penal*) [264], які в свою чергу надають більш широкі повноваження для слідчих ніж при розслідуванні інших злочинів, а саме, дозвіл на проведення відвідувань, обшуків, вилучень у нічний час, можливість продовжити термін затримання⁸, заходи із забезпечення позову та інше. Таким чином, залишаючи статтю 222³⁸ діючою, французькі законотворці намагалися залишити більше правових інструментів для слідчих та судових органів, вважаючи злочини у сфері наркотиків більш небезпечними [317, с. 281–282].

Після внесених у 1996 році поправок у КК Франції щодо зазначених статей, дефініції злочинів зазначених у статтях 324¹–324⁶⁻¹ та 222³⁸ копіюють одна іншу з тією тільки різницею, що стаття 222³⁸ передбачає відповідальність за сприянні у виправдуванні або розміщенні, приховуванні чи конвертації майна що походить від наркозлочинів. При визначенні предмету злочину, який відноситься до кожної статті, ми бачимо, що він також буде ідентичним, з тим застереженням, що у випадку статті 222³⁸ майно або доходи мають бути здобуті в наслідок злочинів у сфері обігу наркотиків. Майно може бути у будь якій формі, рухоме або нерухоме, так саме як і термін доходи охоплює будь які форми фінансових інструментів – грошові одиниці, банківські відсотки, акції компаній тощо.

Германська правова сім'я є однією з основних складових романо-германської або Континентальної правової системи. До германської групи

⁸ Мається на увазі до пред'явлення обвинувачення

можна віднести правові системи таких країн як ФРН, Федеративна Республіка Австрія, Швейцарська Конфедерація та ряд інших країн. В даний момент завдяки інтеграційним процесам можна говорити про єдину романо-германську систему. До цієї системи ми також відносимо правові системи країн, що утворились на теренах колишнього СРСР.

Законодавство щодо протидії відмиванню коштів, здобутих від злочинної діяльності у ФРН, як і в Україні, є конвенційним, тобто воно розвивалось під впливом та за вимогою міжнародних конвенцій. Однак зазначені розділи законодавства про кримінальну відповідальність у Німеччині і в Україні розвивались в різних умовах і мають значні відмінності. У кримінальному законі ФРН відсутня окрема норма, яка передбачає відповідальність за використання доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Але в законодавстві про кримінальну відповідальність Німеччини є ряд інших цікавих підходів, які варті ознайомлення та вивчення у порівнянні з нормами українського кримінального права.

Німеччина є федеративною державою і для неї характерний дуалізм законодавства про кримінальну відповідальність, яке складається з джерел, які належать до права земель, які входять до її складу, так і законів федеральної республіки в цілому. Співвідношення між цими двома гілками кримінального права було ще визначено положеннями Веймарської Конституції, де в статті 13 сказано: «Імперське право має перевагу над земельним правом» [105], а в подальшому було закріплено у сучасній Конституції ФРН [106]. Відмивання коштів у Німеччині вважається серйозним злочином, відповідальність за який передбачено статтею 261 ФККН «Відмивання грошей; приховування незаконно здобутих зисків (вигід)» [336]. Дуже цікаво те, що у статті 261 ФККН у дефініціях протиправних дій ми не бачимо традиційних для такого роду статей кодексів термінів, як «надання легального виду», «скоєння будь-яких дій (операцій або обладунк) з перетворення (конверсії) або переказу майна» «здійснення інших майнових правочинів» тощо.

Д. А. Верлан у своїй роботі «Відмивання «брудних» грошей» [53, с. 51] зазначає: «Німецьке законодавство чітко визначає первинний (вихідний) злочин від вторинного. Первинний (як правило, тяжкий) слугує джерелом походження майна, що відмивається. Суб'єкт первинного злочину не може виступати одночасно суб'єктом вторинного злочину, яким є саме відмивання майна, коштовностей або грошей. Оскільки первинний злочин відноситься до розряду більш тяжких, то і склад первинного злочину цілком поглинає склад вторинного». Ця думка цікава, але дискусійна, оскільки, як ми побачимо далі серед предикатних злочинів є багато таких, які можна віднести до категорії «проступки». Існуюча практика притягнення до кримінальної відповідальності також свідчить про те, що особи можуть притягуватися до кримінальної відповідальності навіть за відсутності предикатного злочину [84], а лише за умови порушення певних правил фінансової дисципліни визначеної у законі «Про відмивання грошей (Money Laundering Act (Geldwäschegesetz – GwG)» [304].

Перелік предикатних злочинів та проступків, скоєння яких може стати джерелом предметом злочину відмивання грошей, достатньо широкий за своїм змістом. До предикатних правопорушень віднесено: усі злочини та кримінальні правопорушення, за які, згідно з статті 12 ФККН, передбачене покарання у вигляді позбавлення волі більше ніж 1 рік; злочини пов'язані з дачею хабаря; злочини визначені Законами «Про наркотики» та «Про прекурсори»; злочини у сфері сплати податків, а також інші злочини, якщо вони вчиненні у виді промислу або членом злочинного угруповання (Bande), мета якого постійно скоювати ці злочини.

Аналізуючи розвиток на теренах колишнього СРСР законодавства, яке встановлює кримінальну відповідальність за відмивання (використання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, то його умовно можна поділити на дві групи:

До першої групи відносяться країни, у яких відсутня окрема норма, яка б передбачала відповідальність за відмивання коштів, здобутих від незаконного

обігу наркотиків, до таких країн відноситься Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Литва, Молдова, Росія, Республіка Таджикистан. Наприклад, стаття 218 КК Республіки Казахстан «Легалізація (відмивання) грошей та (або) іншого майна, здобутих злочинним шляхом» [222] застосовується для усіх видів предикатних злочинів, які сприяють незаконному отриманню коштів.

Грузинські законодавці передбачили окрему відповідальність за легалізацію незаконно здобутих доходів (стаття 194 КК Грузії) та використання, придбання майна, володіння або збут майна, здобутого шляхом легалізації завідомо незаконних доходів (стаття 194¹ КК Грузії) [216].

Стаття 183 КК Киргизької Республіки [217] «Легалізація (відмивання) злочинних доходів» передбачає відповідальність за відмивання коштів, здобутих від вчинених злочинів, і ніяким чином не виокремлює в окрему категорію кошти, здобуті від незаконного обігу наркотиків. Окрема норма стосовно легалізації зазначеної категорії злочинних доходів в кримінальному законодавстві Киргизької Республіки також відсутня.

У законодавстві про кримінальну відповідальність Республіки Білорусь відсутня окрема норма, яка б передбачала відповідальність за відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Стаття 235 КК Республіки Білорусь «Легалізація («відмивання») матеріальних цінностей, придбаних злочинним шляхом» знаходиться у 25 главі кодексу «Злочини проти порядку здійснення економічної діяльності» [220]. Аналогічна ситуація у КК Республіки Вірменія [219], КК Литви [218], КК Республіки Таджикистан [225], КК Росії [226], КК Молдови [223].

До другої категорії можна віднести такі країни, як Україна та Азербайджанська Республіка, які передбачали у КК окрему статтю, яка встановлює кримінальну відповідальність за відмивання (використання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. У КК Азербайджанської Республіки 1999 року до травня 2006 року існувала стаття 241 «Легалізація грошових коштів або іншого майна, придбаних від незаконного обігу

наркотичних засобів або психотропних речовин», яка передбачала кримінальну відповідальність за «Здійснення фінансових операцій або інших операцій з використанням грошових коштів або іншого майна, придбаних від незаконного обігу наркотичних засобів або психотропних речовин, а також використання цих коштів або іншого майна з метою здійснення підприємницької або іншої економічної діяльності» [215]. Однак після, проведення оцінки законодавства Азербайджану Європейським комітетом з проблем злочинності в рамках програми MONEYVAL, у доповіді було зазначено, що існуюче законодавство не охоплює відмивання коштів від інших злочинів ніж злочини у сфері обігу наркотиків, і таким чином робить неможливим екстрадицію з Азербайджану злочинців, які займалися відмиванням коштів, здобутих від інших небезпечних злочинів. Виходячи з цього комітет зробив рекомендації щодо внесення змін у законодавство [333, с. 3, 5, 9]. У 2006 році азербайджанські законодавці внесли зміни у КК [155], статтю 241 було видалено з кодексу та внесено статтю 193¹ «Легалізація грошових коштів або іншого майна, здобутого злочинним шляхом», яка передбачала кримінальну відповідальність за принципом «all-crime approach», тобто відмивання коштів від будь-якого злочину.

Розглядаючи положення зазначеного підрозділу щодо генезису законодавства про кримінальну відповідальність іноземних країн з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, можна зробити наступні висновки:

У законодавстві про кримінальну відповідальність США відсутні статті, які б передбачали відповідальність за відмивання коштів, здобутих від окремого виду злочинної діяльності, як то незаконний обіг наркотиків. Так саме, як і статті, які б криміналізували використання коштів на продовження окремого виду злочинної діяльності. Усвідомлюючи многогранність діяльності організованої злочинності, законодавці США побудували кримінальний закон таким чином, що він передбачає кримінальну відповідальність за використання коштів для продовження злочинної діяльності незалежно від якого виду злочинної діяльності ці кошти здобуті і незалежно від того чи знає або

усвідомлює це особа, якій пред'явлено обвинувачення (передбачено понад 250 видів предикатних злочинів). Це ж саме правило застосовується при приховуванні джерела злочинних доходів.

Порівняльний аналіз вітчизняного законодавства та законодавства Великобританії у протидії відмиванню коштів засвідчує про особливу роль предикатного злочину у британському законодавстві та його взаємозв'язок з головним злочином з відмивання коштів. Якщо в Україні виявлення предикатного злочину є підставою і обов'язковим елементом для подальших дій для встановлення кримінальних коштів та збирання доказової бази їх злочинного походження, то у Великобританії подальше встановлення предикатного злочину може виконувати роль доказу того, що затримані правоохоронними органами кошти мають злочинне походження. У цьому випадку відбувається як би зміна вектору проведення розслідування, вірніше сказати, з'являється двовекторність. Тобто за британським законодавством за визначеними критеріями правоохоронні органи можуть затримати (вилучити) готівкові або безготівкові активи та, виходячи з їх «підозрілості», знову таки за визначеними критеріями, провести перевірку відношення зазначених коштів до будь-якої протиправної активності, вірніше сказати – предикатної протиправної активності. У наслідок такого розслідування «предикатний злочин» як би збавляється свої первинності (попередності), тому в британському законодавстві щодо відмивання коштів семантика цього терміну у нашому розумінні трошки змінена. Предикатний злочин або злочинна активність є обов'язковою умовою у доказуванні злочинного відмивання коштів, але їх викриття можуть бути вторинними, після викриття правоохоронцями так званих «підозрілих» коштів. При цьому закони Великобританії не виключають звичайний порядок речей, коли після розкриття діяльності злочинної групи у сфері незаконного обігу наркотиків або іншої протиправної активності проводиться слідство щодо встановлення доходів, здобутих від цих видів протиправної діяльності.

Головна складність в аналізі законодавства про кримінальну відповідальність Великобританії полягає в тому, що положення, які стосуються однієї (однакової) форми злочинної поведінки може бути розкидано, вірніше сказати, зазвичай розкидано по декількох законодавчих актах. Відсутність суворого розмежування матеріального і процесуального права, притаманні англосаксонській правовій родині, також накладає свій відбиток. Але ж ми все ж таки спробуємо скомпонувати для нашої роботи вибірку положень законодавства, на які британські правоохоронці та судові органи мають опиратися при розгляді справ стосовно відмивання коштів.

У законодавстві про кримінальну відповідальність Німеччини відсутні статті, які б передбачали відповідальність за відмивання коштів, здобутих від окремого виду злочинної діяльності, як-то незаконний обіг наркотиків. Так саме, як і статті, які б криміналізували використання коштів на продовження окремого виду злочинної діяльності. Разом з тим усвідомлюючи багатогранність діяльності організованої злочинності, законодавці Німеччини побудували кримінальний закон таким чином, що він передбачає кримінальну відповідальність за використання коштів для продовження злочинної діяльності незалежно від якого виду злочинної діяльності ці кошти здобуті, і незалежно від того, чи знає або усвідомлює це особа, якій пред'явлено обвинувачення. Це ж саме правило застосовується при приховуванні джерела злочинних доходів.

Що стосується розвитку на теренах колишнього СРСР законодавства, яке встановлює кримінальну відповідальність за відмивання (використання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, то його умовно можна поділити на дві групи: до першої групи відносяться країни, у яких відсутня окрема норма, яка б передбачала відповідальність за відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Литва, Молдова, Росія, Республіка Таджикистан), до другої групи, де така кримінальна відповідальність передбачена залишається лише Україна. У Азербайджанській

Республіці, така норма існувала до травня 2006, вона була вилучена з кримінального кодексу та замінена на норму з універсальним підходом.

Висновки до розділу 1

Підводячи підсумки до розділу 1 зазначимо, що використання («легалізація», «відмивання») коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, як явище за своєю суттю зародилось задовго до признання його як злочинного високодохідного бізнесу, який виявляє загрозу економічній безпеці держави. Незважаючи на наявність історичних прецедентів в діяльності з відмивання коштів, лише зовсім недавно було признано, що дії пов'язані з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом, є злочином.

Не дивлячись на те, що у сучасній правовій науці здійснено численні наукові дослідження, у яких розкриваються кримінологічні та кримінально-правові засади запобігання в Україні відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом, визначаються міжнародні стандарти, зарубіжний досвід та система фінансового моніторингу у нашій державі, а також різноманітні аспекти протидії правоохоронними органами таким доходам, на рівні дисертаційного дослідження протидії використанню коштів, саме здобутих від незаконного обігу наркотиків, було здійснено лише у 2010 році Ю. О. Старук.

Визнаючи актуальність, високій рівень, теоретичну і практичну значимість дослідження Ю. О. Старук у її наукових працях дисертації не було взагалі приділено уваги розгляду законодавства інших країн, яке встановлює кримінальну відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Крім того, проблема кримінальної відповідності та співвідношення вітчизняного законодавства міжнародним нормам у сучасній науці вивчалась фрагментарно.

У США було прийнято вперше у світі законодавство, спрямоване на протидію легалізації коштів, здобутих від протиправної діяльності, зокрема від

незаконного обігу наркотиків. У подальшому за ініціативи Великобританії, США та Франції запроваджуються перші починання щодо розвитку міжнародного законодавства з протидії відмиванню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, які знайшли своє відображення у відповідних Конвенціях ООН, Ради Європи та інших нормативно-правових актах.

Після прийняття Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року, країни, які до неї приєдналися, зокрема і Україна, починають запровадження кримінальної відповідальності за відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Одночасно у світі активно починається формуватися міжнародне законодавство щодо протидії відмиванню коштів, здобутих не лише від незаконного обігу наркотиків, а і від іншої злочинної діяльності, зокрема, у 1990 році приймається Конвенція Ради Європи з відмивання, виявлення, вилучення та конфіскації доходів від злочинної діяльності, у 2000 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, у 2005 році Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, у 2012 році Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення (рекомендації Групи FATF) тощо.

Активізація прийняття численних міжнародних правових актів щодо протидії відмиванню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, а також інших злочинів, сприяла формуванню у більшості країн світу національних відповідних кримінально-правових норм. Не винятком стала і Україна, де кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, була закріплена у КК.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ВІД НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ, В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

2.1. Об'єкт використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах

Проблема об'єкта злочину – одна з основних і складних у науці кримінального права. Причиною дискусій, які тривають впродовж багатьох років, на думку деяких науковців, є законодавча невизначеність змісту цього поняття, який має велике кримінально-правове значення. Адже загальновідомо, що об'єкт є обов'язковим елементом будь-якого складу злочину, тому правильне встановлення об'єкта злочину має визначальне значення для юридичної оцінки злочину, визначення тяжкості заподіяної злочином шкоди, відмежування певного злочину від суміжних злочинів [120, с. 77–79].

У науці кримінального права більш поширенішою є триступенева класифікація об'єктів «за вертикаллю» (загальний, родовий і безпосередній) [21, с. 104–105]. Ця класифікація цілком відповідає потребам практики дуже логічна, бо вона ґрунтується на співвідношенні філософських категорій «загального», «особливого» і «окремого» [13]. Саме цієї моделі ми притримуємося у цій роботі.

На якому б рівні узагальнення ми не розглядали об'єкт злочину, ним завжди є суспільні відносини, що охороняються законом. Однак питання про те, які суспільні відносини можуть бути визнані об'єктом конкретного злочину, вирішується не наукою кримінального права чи правозастосовною практикою, а тільки законодавцем шляхом прийняття або скасування того чи іншого закону, завдання ж науки кримінального права і судової практики полягає в тому, щоб

встановити ті суспільні відносини, які визначені законодавцем як безпосередній об'єкт злочину, і розкрити їх справжній зміст [13].

Загальних та дискусійних моментів стосовно об'єктів злочину, передбаченого статтею 306 КК України, торкалися у своїх працях такі вчені, як П. П. Андрушко [11], М. І. Бажанов [15], Ю. В. Баулін [21], В. І. Борисов [22], О. О. Дудоров [78], А. А. Музика [141], В. О. Навроцький [145], А. В. Савченко [3], Ю. О. Старук [205], В. В. Сташис [14], В. Я. Тацій [208], В. М. Трубніков [214], Є. В. Фесенко [230], М. І. Хавронюк [234] та інші.

Загальним об'єктом злочину є вся сукупність суспільних відносин, поставлених під охорону кримінального закону. Тобто – це система всіх об'єктів кримінально-правової охорони [5]. Під родовим (груповим) об'єктом розуміють окрему групу однорідних або тотожних за своєю соціальною і економічною сутністю суспільних відносин, які через це повинні охоронятися єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм.

Існує думка, що родовим об'єктом злочинів включених до розділу XIII Особливої частини КК України «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» є здоров'я населення [148, с. 837; 141, с. 28–29]. В цілому, якщо враховувати негативні наслідки, які спричиняє немедичне споживання психоактивних речовин на здоров'я (фізичний і психічний стан) окремих індивідуумів, як складової здоров'я населення зазначена позиція є вірною.

Ю. О. Старук підтримуючи думки науковців щодо родового об'єкта злочинів, розташованих у розділі XIII Особливої частини КК України, пропонує визначити його як здоров'я населення, під яким необхідно розуміти суспільні відносини, що відображають фактичний або максимально досяжний в Україні стан організму людей, котрі в ній проживають чи перебувають, необхідний для забезпечення їх біологічного існування, здатності до активного тривалого життя і відтворення здорового людського покоління [205, с. 15].

А. В. Савченко визначає, що об'єктом злочину є визначений законодавством порядок використання правомочними суб'єктами коштів,

здобутих від реалізації наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів [198, с. 62].

Інші вчені зазначають, що суспільна небезпечність дій, зазначених в цій статті, полягає насамперед у тому, що злочинна діяльність у сфері незаконного обігу наркотиків набуває видимості легального підприємництва, тим самим у господарсько-фінансову сферу залучаються неконтрольовані кошти, що впливає на посилення інфляційних процесів та дестабілізує всю економічну систему держави. Крім того, використання «наркогрошей» для продовження незаконного обігу наркотичних засобів створює підвищену небезпеку для здоров'я населення [18, с. 819–820].

Але в цілому погоджуючись з таким визначенням родового об'єкту, А. А. Музика у своїй роботі зазначає, що за родовим об'єктом не всі склади злочинів, які пов'язані з наркотиками, належать до посягань у сфері народного здоров'я. Так, злочин, передбачений статтею 229¹² КК України у редакції 1961 року [118] «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», він відносить до злочинів, родовим об'єктом яких є економічна система держави [141, с. 33].

Нам також імпонує такий підхід щодо окремого положення об'єкту злочину, передбаченого статтею 306 КК України, із загального масиву злочинів, пов'язаних наркотиками.

Найбільше значення як для правотворчої, так і для правозастосовної діяльності має безпосередній об'єкт злочину – це ті конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини КК України і яким завдається шкоди злочином, що підпадає під ознаки конкретного складу злочину.

Безумовно, злочини у сфері обігу наркотиків мають свої різновиди що дає підставу для деяких науковців застосовувати категорію видового об'єкту злочину. Так, наприклад Є. В. Фесенко виділяє в цій категорії три групи [230, с. 95]. Але навіть при будь-якій подальшій градації родового об'єкту цієї

категорії злочинів, злочин передбачений статтею 306 КК України трудно залучити до будь-якої із запропонованих у таких класифікаціях групи.

Розглянемо основні підходи у визначенні безпосереднього об'єкту злочину передбаченого статтею 306 КК України

І. Г. Поплавський вважає що об'єктом цього злочину є здоров'я населення, а також встановлений порядок законного обігу наркотичних засобів. Суспільна небезпека цього злочину полягає в підриві економіки, так як фактично його сутність це «відмивання брудних коштів» [227, с. 606].

Позиція М. С. Хруппи щодо безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого статтею 306 КК України, також орієнтується на розміщення статті у кодексі: «Суспільні відносини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що здійснюються відповідно до визначеного законодавством порядку використання правомочними суб'єктами коштів, здобутих від реалізації зазначених засобів і речовин» [200, с. 188]. Ця позиція близька й іншим науковцям [19, с. 138]. Нам важко повністю погодись з цією точкою зору, тому ми не вбачаємо прямий зв'язок між розміщенням коштів у фінансових установах і порушенням суспільних відносин у сфері обігу наркотичних засобів або психотропних речовин тим більше завданням шкоди здоров'ю населення, а наведений нами нижче приклад зовсім підриває такі висновки.

Більш наближеною до нашої є точка зору П. П. Андрушко, який вважає, що використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, завдає шкоди встановленому чинним законодавством порядку запобігання та протидії легалізації (відмиванню) коштів або майна, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, метою якого є недопущення надання правомірного вигляду їх одержанню, недопущення їх використання в легальній економіці та для продовження незаконного обігу таких засобів і речовин. Додатковим обов'язковим об'єктом злочину в третій формі його вчинення є здоров'я населення [11, с. 161–162].

На думку Є. В. Фесенка безпосереднім об'єктом цього злочину є порядок, установлений в Україні та інших країнах, спрямований на недопущення легалізації (відмивання) коштів, здобутих злочинним шляхом, зокрема й від наркобізнесу [230, с. 245] та [245, с. 63–67].

Разом з тим, ми погоджуємося з А. А. Музикою та В. О. Навроцьким, які визначають основним безпосереднім об'єктом злочину, передбачений статтею 306 КК України, як порядок здійснення підприємницької та іншої господарської діяльності, встановлений з метою протидії залученню в економіку «брудних» грошових коштів і виконання Україною взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань [151, с. 835]. Аналогічної точки зору дотримуються й інші науковці [70, с. 153; 38, с. 47].

Додатковим безпосереднім об'єктом можуть бути нормальне функціонування фінансово-кредитної системи, право власності тощо [198, с. 60].

Виходячи з тієї позиції, що злочин передбачений статтею 306 КК України, особливо його перші дві форми, може розглядатися, як спеціальна норма щодо злочину передбаченого статтею 209 КК України, який в свою чергу віднесено до злочинів у сфері господарської діяльності, то й подібно до злочину, передбаченого цією статтею, використання коштів здобутих від незаконного обігу наркотиків може завдавати шкоди суспільним відносинам у сфері господарської діяльності. Слід зазначити, що у багатьох країнах пострадянського простору, злочини, пов'язані з відмиванням коштів, віднесено до злочинів у сфері економіки [217, 220, 223, 226], що значно ширше поняття господарської діяльності.

Спробуємо конкретизувати, яким чином розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях або у їх підрозділах або придбання за такі кошти об'єктів майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих та інших потреб може негативно вплинути на соціальні відносини у сфері господарської діяльності або

економіки. В цілому будь-яке інвестування, розміщення коштів або торгівельна активність, незалежно від джерела коштів є позитивним і навіть стимулюючим фактором для будь-якої економіки та її складової господарської діяльності. Не секрет, що гроші постійно переходять з тіньової економіки до легальної і навпаки. Інколи деякі види забороненої діяльності становляться легальними. Але в цілому, не залежно від їх джерела кошти однаково виконують їх функцію і не можуть завдати шкоди суспільним відносинам у сфері економіки, а ні у виробництві, а ні у розподілі, а ні у обміні чи споживанні. Тобто нормально функціонуюча економіка може абсорбувати і постійно потрохи абсорбує кошти, які надходять від нелегальних або так званих «сірих» (навіл легальних) сфер економічної діяльності людства. Але при певних обставинах можливі сценарії, коли кошти, які потрапляють з нелегальної діяльності можуть завдати ускладнення для економічної діяльності держави, тобто економічним відносинам. По-перше, якщо до обігу готівкових коштів вноситься значна кількість не врахованої регулюючими державними установами (Національним банком тощо) готівки, що може привести до інфляційних процесів зі всіма витікаючими наслідками. Або на внутрішньому ринку певної країни також з'являється велика кількість готівкових валютних коштів, що також може призвести до несподіваного коливання обмінного курсу національної валюти з інфляційними та іншими негативними у економічному плані наслідками. Такі приклади дуже часто наводяться у закордонній літературі стосовно країн Латинської Америки. Більш того цей сценарій передбачено у Конвенції ООН. По-друге, в умовах неможливості нормального функціонування держави, коли вплив центральної влади дуже слабкий, як це зараз відбувається у Афганістані, кошти, здобуті від незаконного обігу наркотиків можуть використовуватися злочинними угрупованнями для завдань підтримання та поширення наркобізнесу, а саме, стимулювання у сільській місцевості вирощування та обробки нарковмісних рослин, при цьому роблячи нерентабельним вирощування корисних сільськогосподарських культур [345]. Це вже безспірний приклад впливу на виробництво, одну з важливих складових

суспільних відносин у сфері економіки. У меншій мірі, але це характерно для деяких країн Латинської Америки [325, с. 1–4].

Можливо також привести приклад того, як злочинні «інвестування» опосередковано впливають на економічні процеси. Коли злочинні угруповання використовують кошти, здобуті від незаконного обігу наркотиків, на придбання прекурсорів для виробництва наступних партій наркотиків, це призводить до того, що держави формують законодавство щодо обігу хімікатів більш суворішим, що в свою чергу ускладнює роботу для підприємств, які використовують ці речовини для легального виробництва і впливає на собівартість відповідних товарів.

Як вже зазначалося вище, на відміну від України, у законодавстві про кримінальну відповідальність ключових держав-репрезентантів *романо-германської правої сім'ї* (західноєвропейських країн) відсутня спеціальна правова норма, яка б передбачала відповідальність за відмивання, використання або легалізацію⁹ коштів здобутих від протиправної діяльності у сфері обігу наркотичних засобів або психотропних речовин. Єдиним виключенням, є кримінальне законодавство Франції. У КК Франції [265], подібно до КК України [115], є статті, які передбачають відповідальність за відмивання коштів від будь-якого злочину, і є стаття, яка передбачає окрему відповідальність за відмивання коштів у сфері незаконного обігу наркотиків. Статті 324¹ – 324⁶⁻¹ КК Франції, які інкорпоровано у секцію 1 «Відмивання просте та відмивання складне», глави IV «Відмивання», титру II «Інші посягання на майно», другої Книги кодексу «Злочини проти майна», мають загальний характер і передбачають відповідальність за відмивання коштів, здобутих від усіх видів злочинних діянь. Стаття 222³⁸ КК Франції, яка належить до секції 4, глави II «Посягання на фізичну недоторканність та психіку особистості», титру II

⁹ В різних країнах існують різні підходи у визначенні використання коштів, здобутих від злочинної діяльності, для зміни або маскуванню їх джерела їх походження, тому по ходу нашої роботи ми будемо використовувати терміни «відмивання», «легалізація» або «використання для маскуванню чи зміни походження» тощо, стосовно злочинів у зарубіжному законодавстві у їх синонімічному значенні для позначення явища.

«Посягання на людську особистість», Книги III КК «Злочини та проступки проти особистості» передбачає відповідальність за ті ж самі діє але відносно майна здобутого в наслідок дій передбачених статтями 222³⁴–222³⁷ КК Франції, тобто злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків.

Аналізуючи статті 324¹¹⁰ та 222³⁸ КК Франції [230], то виходячи з їх структури можна визначити, що у випадку зі статтею 324¹ КК Франції родовим об'єктом злочину є встановлений порядок суспільних відносин щодо недоторканності майна. Безпосереднім об'єктом злочину є порядок щодо недопущення або запобігання використання коштів або майна здобутих від кримінальної діяльності. У випадку статті 222³⁸ КК Франції родовим об'єктом може розглядатись людська особистість, безпосереднім об'єктом – порядок щодо недопущення або запобігання використання коштів або майна здобутих внаслідок незаконного обігу наркотиків.

Цікаво, що не зважаючи на великий вплив КК Франції 1810 року (кодексу Наполеона) на розвиток кримінального права в Європі, не всі країни, навіть франкомовні, слідували шляхом розвитку французьких законодавців. Так, наприклад у Князівстві Андорра існує лише одна уніфікована норма кримінального права щодо протидії відмиванню коштів – статтю 409 «Відмивання грошей та цінностей» інкорпоровано у главу IV «Злочини з відмивання грошей та цінностей», титру XXII «Злочини проти здійснення правосуддя», другої Книги кодексу «Злочини¹¹». Разом зі злочином з відмивання грошей у зазначеному титрі знаходяться такі злочини, як «Порушення службового обов'язку мером, магістром (суддею) або арбітром» (стаття 400), «Ухилення від обов'язку попередити злочин» (стаття 404), «Приховування» (стаття 406). Тобто на думку законодавців Андорри «...здійснення акту для приховування походження грошей, або цінностей, а також майна придбаного особисто, або через контрагента, яке походить від здійснення будь-якого серйозного злочину, або незначного злочину,

¹⁰ Ми вказуємо лише першу статтю з всієї групи, тому дефініція злочину надається в ней.

¹¹ Друга Книга, або другий розділ кодексу відповідає Особливій частині КК України, в якій надаються дефініції складів злочину.

пов'язаного з сутенерством або з торгівлею наркотиками...» [266] є протиправним діянням, направленим на підлив основної функції правоохоронної та судової систем – здійснення правосуддя. Таким чином об'єктом злочину у даному контексті розглядаються суспільні відносини, які виникають у ході здійснення правосуддя.

У законодавстві про кримінальну відповідальність Князівства Монако так саме відсутня спеціальна норма, яка б передбачала відповідальність за відмивання коштів, здобутих від нелегального обігу наркотиків. Стаття 218 КК Князівства Монако «Відмивання доходів від злочину» та статті 218¹ – 218³, 219 [267], які дають роз'яснення до зазначеної статті, знаходяться у секції VII «Відмивання доходів від злочину», глави II «Злочини та делікти проти суспільного порядку», титру II «Злочини та делікти проти суспільного блага», другої Книги кодексу «Злочини та делікти та покарання за них». Виходячи з такого розташування статей ми робимо висновок, що на думку законодавців Монако спроби винної особи здійснити конверсію або трансфер майна з метою приховати або змінити злочинне походження цього майна, або надання допомоги у такій діяльності завдає шкоди суспільним відносинам, які оберігають певний суспільний порядок, який унеможливорює використання злочинцями доходів, здобутих від злочинної діяльності. У статтях відсутнє будь-яке виокремлення злочинів у сфері обігу наркотиків.

Статтею 261 КК ФРН встановлюється відповідальність за відмивання грошей; приховування незаконно здобутих зисків (вигід) [336]. Вказаний злочин віднесено до розділу «Злочинів щодо правосуддя», розміщених у розділі 21 «Пособництво особі, яка скоїла карне діяння і придбання майна, здобутого протиправних шляхом». У вказаній нормі КК ФРН використовується посилання на Закон про протидію легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом (Закон про відмивання грошових засобів – Geldwäschegesetz – GwG) [293].

Близький до Німеччини підхід у Швейцарії, там стаття 305-біс «Відмивання коштів» знаходиться у розділі 17 «Злочини та проступки проти адміністрації та правосуддя» [268]. Навпаки, у КК Австрії злочин, пов'язаний із

відмивання коштів (стаття 165), віднесено до майнових злочинів і стаття знаходиться у розділі кодексу VI «Злочинні діяння проти чужого майна».

Сполучене Королівство Велика Британія також, як і США відноситься до *англосаксонській правової групи*, що також викликає певні труднощі у аналізі законодавства та визначені об'єкту злочину. Після низки законів, які були прийняті протягом останніх тридцяти років у Сполученому Королівстві Велика Британія, провідним законом у протидії відмиванню коштів є Акт про відмивання кримінальних доходів (Proceeds of Crime Act 2002 (POCA)) [321]. Головними його особливостями є те, що його дія поширюється на всю територію Сполученого Королівства та він остаточно знімає розмежовування між доходами здобутими від незаконного обігу наркотиків та іншими видами злочинної діяльності, яке існувало у законодавстві Великобританії певний період. У вступі до закону зазначається: «...(закон) забезпечує розслідування щодо відмивання коштів, забезпечує розслідування відносно прибутків від кримінальної поведінки або стосовно майна здобутого внаслідок кримінальної поведінки, або відмивання коштів, забезпечує ефективність зовнішнім запитам та постановам відносно майна, яке є або може вважатися таким, що здобуто від кримінальної поведінки та інших пов'язаних цілей». Виходячи з головних завдань цього закону ми припускаємо, що об'єктом злочину є порядок запобігання та протидії використанню та легалізації коштів, здобутих від злочинної діяльності.

У США кримінальні закони інкорпоровані в той чи інший розділ Зводу законів США [348]. На відміну від звичних для європейців кримінальних кодексів, де статті розміщені за об'єктами посягань, в Зводі законів США статті розміщені по алфавіту в залежності від назви статті. Їх положення надають визначення понять, процедур та санкцій, дають роз'яснення щодо вживання окремих термінів, при цьому дуже часто використовуються посилання з одної норми на іншу. З точки зору матеріального кримінального права щодо протидії відмиванню коштів головним законом є Акт про відмивання грошей (Money Laundering Control Act (1986)) [306], положення якого закріплені у главі 95

«Рекет» т. 18 Зводу законів, в статті 1956, яка передбачає відповідальність за відмивання грошових коштів (Laundering of money instruments) та статті 1957 – відповідальність за участь в операціях з майном, яке походить від визначених видів неправомірної діяльності (Engaging in monetary transactions in property derived from specified unlawful activity). У розширеній назві закону, з якою його було подано до Конгресу США, було зазначено: «Закон має укріпити федеральні зусилля щодо заохочення зовнішньої співпраці у знищенні незаконних урожаїв нарковмісних рослин та у зупиненні міжнародного обігу наркотиків, має покращити застосування федерального антинаркотичного законодавства та покращити протидію незаконним постачанням наркотиків, має впровадити міцне федеральне лідерство у встановленні ефективних профілактичних та освітніх програм щодо вживання наркотиків, та має поширити федеральну підтримку з лікування наркозалежності та реабілітаційних зусиллях» [255]. Виходячи з такого пояснення можна зробити висновок, що закон на момент його прийняття мав захищати у першу чергу суспільні відносини у сфері протидії незаконному обігу наркотиків, тобто суб'єктом вказаного злочину і можуть бути зазначені відносини.

Разом з тим, зазначений закон включає широкий спектр предикатних злочинів, які не мають відношення до незаконного обігу наркотиків, а деякі навіть не пов'язані з насильством (шахрайство, організація азартних ігор). Його дія направлена здебільшого на банківсько-фінансовий сектор. Сам закон включено у главу «Рекет», тобто главу, яка включає закони з протидії організованій злочинності. За таких обставин об'єкт зазначеного злочину не може обмежуватися лише відносинами у сфері протидії незаконному обігу наркотиків. Тому у визначені об'єкту злочину, ми погодимося з тими американськими фахівцями, які стверджують, що відмивання коштів загрожує фінансово-банківській системі та національній безпеці. Більш того, підтвердженням цієї думки може служити той факт, що зародження так званого «антивідмивального» законодавства США відбувалось саме з Акту про банківську таємницю (Bank Secrecy Act (BSA) [259], який було прийнято в 1970

році. Виходячи з цього об'єктом злочину скоріше є відносини у фінансово-банківській сфері.

Австралія є федеративною державою. Кожна федеративна одиниця, штат або територія, має своє окреме законодавство про кримінальну відповідальність, яке історично ґрунтується на британському загальному праві. У деяких штатах була проведена кодифікація кримінальних законів¹². Паралельно з кримінально-правовою системою штатів/територій функціонує Федеральна кримінальна система, яка регламентована Актом про Кримінальний кодекс від 1995 року (Criminal Code Act 1995) [274]. Відповідно до цього закону до юрисдикції федерального кримінального судочинства відносяться злочини в економічній сфері, злочини проти федеральних службовців та злочини, пов'язані із представниками інших держав або міжнародних організацій. Згідно з цим, відмивання коштів віднесено до федерального злочину і розглядається відповідно до Федерального законодавства про кримінальну відповідальність. Слід зазначити, що не зважаючи на кодифікацію законодавства про кримінальну відповідальність на федеральному рівні, ФККА відрізняється від звичних у германо-романському праві кодексів, та схожий більш на зібрання актів, де у кожній статті не тільки визначається поняття злочину та санкції до нього, але включена інша інформація, яка допомагає застосувати закон і надається в окремих секціях. Тобто ФККА більш схожий на збірку коментованих статей у нашому розумінні. В цілому статті ФККА близький за своєю побудовою статей до Федерального кримінального кодексу США.

Протидія відмиванню коштів, здобутих від злочинної діяльності, регламентовано статтею 400 «Відмивання грошей» (Division 400 «Money laundering»), яка знаходиться у главі 10 «Національна інфраструктура» («National infrastructure»). Об'єктом злочину у такому випадку є національна інфраструктура. В країнах Британської Співдружності Націй під терміном «національна інфраструктура» розуміється наступне: «Ті критичні елементи

¹² Австралійська столична територія, Північна територія, Квінсленд, Тасманія та Західна Австралія

інфраструктури (а саме, активи (фонди), промислові міцності, системи, мережі або процеси та життєве необхідні робітники, які оперують та покращують їх), втрата або підрив яких може призвести до наступних наслідків:

- великий збитковий вплив на доступність, цілісність або надання необхідних послуг – включаючи ті послуги, чия цілісність, у разі їх підриву може призвести до значних втрат життів або жертв – беручи значний економічний або соціальний вплив; та/або

- значний вплив на національну безпеку, національну оборону та функціонування держави» [262].

Основним джерелом кримінального права Японії є КК 1907 року, який вступив в силу 1 жовтня 1908 року. Окрім кримінального кодексу, додаткові кримінально-правові норми можуть бути викладені в окремих законах, які регулюють окремі напрямки кримінального права [94, с. 421]. Так, у сфері протидії відмиванню коштів, здобутих від протиправної діяльності, кримінальна відповідальність в Японії визначається двома законами [337]: Актом про спеціальні антинаркотичні положення (*Anti-Drug Special Provisions Act 1991*) [248] та Актом про покарання організованої злочинності (*Act on Punishment of Organized Crime 1999*) [249]. Акт про спеціальні антинаркотичні положення було прийнято відповідно до положень Конвенції ООН 1988 року про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Цим законом в Японії було криміналізоване приховування, здобутих від незаконного обігу наркотиків доходів. У 2000 році завдяки Акту про покарання організованої злочинності поняття «кримінальні доходи» було розширено на доходи від інших видів злочинів, не тільки тих, що здобуті від злочинів у сфері нелегального обігу наркотиків [337]. До списку злочинів було включено усі злочини, які перелічені у додатках до цього Акту, тобто усі визначені категорії злочинів. Таким чином законодавство про кримінальну відповідальність Японії збігається з українським у тому, що існують дві окремі норми, які визначають протиправні дії у сфері протидії відмиванню коштів. Одна норма для криміналізації доходів, які здобуті від нелегального обігу

наркотиків, інша – для доходів від інших видів злочинної діяльності. Норму щодо доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків було розроблено під впливом Конвенції ООН 1988 року [101] і вона з'явилася раніше за норму відносно інших категорій злочинних доходів.

Як відмічає у своїй роботі І. Д. Козочкін «Підсумовуючи погляди японських правознавців щодо об'єкта і предмета злочину, а також потерпілого, можна сказати, що ці погляди відповідають сучасним міжнародним стандартам, а значить – близькі до наших уявлень, хоча і мають свої особливості. В цілому під об'єктом злочину розуміються охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, на які посягає суспільно небезпечне і кримінально каране діяння, під предметом злочину – фізичний предмет матеріального світу або інтелектуальна цінність, на які виявляється безпосередній вплив при скоєнні злочину...» [94, с. 452].

Акт про спеціальні антинаркотичні положення та Акт про покарання організованої злочинності призначені охороняти різні суспільні відносини, а звідти у законодавстві про кримінальну відповідальність Японії ми маємо два різні об'єкти злочину у сфері протидії відмиванню коштів. Стосовно першого закону ми можемо припустити, що об'єкт злочину, який встановлено положеннями Акту можна виокремити з повної назви самого Акту та положень статті 1, а саме, «Акт про спеціальні положення щодо Акту з контролю наркотиків та психотропних речовин тощо, та інших питань з попередження через міжнародну співпрацю діяльності, яка заохочує незаконну поведінку та іншу діяльність, що включає підконтрольні речовини». Тобто об'єктом злочину є суспільні відносини, які охороняються спеціальними положеннями, призваними в додаток до положень Закону про контроль наркотичних і психотропних речовин, Закону про контроль стимулянтів, інших відповідних законів, шляхом міжнародної кооперації, знизити доцільність незаконної поведінки у сфері обігу наркотиків, через вилучення доходів, здобутих від цієї діяльності. Завдання іншого закону (стаття 1), серед іншого, запровадити покарання за приховування та здобуття доходів від злочинів, враховуючи те що

організована злочинність є найбільшим фактором впливу на безпечне та здорове соціальне життя, а доходи від злочинів спонукають на скоєння злочинів цієї категорії (організованої злочинності). Таким чином, у цьому разі об'єктом злочину є суспільні відносини, які призначені охороняти безпечне та здорове соціальне життя, шляхом скорочення організованої злочинності через накладення кримінального покарання за приховування та здобуття доходів від злочинної діяльності.

Правова система Саудівської Аравії заснована на Шаріаті, *Ісламському праві*, що базується на Корані й Сунні Ісламського пророка Моххамеда, які толкуються відповідно до ханбалітської богословсько-юридичної школи [160, с. 19]. Незважаючи на численні зміни, Шаріат залишається основним джерелом влади у сфері кримінального права, а Коран і Сунна є декларованою конституцією країни. Шаріат в Саудівській Аравії не кодифікований і відсутня практика судового прецеденту [314, с. 161–162]. Новітні злочини, які виникають в наслідок розвитку науки і техніки, і не охоплені положеннями, що містяться в основних джерелах Шаріату, розслідуються та розглядаються у суді на підставі окремих королівських декретів [314, с. 146]. Королівський декрет визначає основні поняття норми, яку він регулює, встановлює обмеження, визначає протиправні дії, які підлягають кримінальній відповідальності і затверджує санкцію. Відмиванню коштів також віднесено до злочинів, який разом з фінансуванням тероризму регулюється окремим Королівським Декретом № М/39 від 23 вересня 2003 року (*Royal Decree No. M/39 dated 25/6/14124 H/24/8/2003 (Anti-Money Laundering Law)*) [328].

Відповідно до статті 1 Закону «Відмивання коштів» є «Скоєння або замах на скоєння будь якої дії з ціллю приховати або сфальсифікувати істинне походження фондів, здобутих шляхом, який суперечить Шаріату [7] або закону, і таким чином представляє їх, буцімто вони походять з легального джерела». Виходячи з цієї дефініції ми можемо сказати що в широко сенсі об'єктом злочину є Шаріат – сукупність правових, морально-етичних і релігійних норм

ісламу. Але у даному контексті, мова йде про ті норми ісламського права, які регулюють моральні цінності у сфері економічної діяльності мусульман.

Відносно відповідальності за відмивання доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, на відміну від України, у жодній країні, колишній республіці СРСР, відсутня спеціальна норма кримінального права, яка б передбачала таку відповідальність, але в кожній країні є загальна норма, яка передбачає відповідальність за відмивання або легалізацію доходів, здобутих від будь-якого виду злочинної діяльності. Норми кримінального права у зазначених країнах передусім базуються на правових традиціях минулого та з урахуванням вимог Модельного КК для держав–учасниць СНД [139]. В свою чергу Модельний КК пропонував криміналізувати легалізацію доходів, здобутих протизаконним шляхом, у главі 29 “Злочини проти порядку здійснення підприємницької та іншої економічної діяльності” розділ XI “Злочини проти власності та порядку здійснення економічної діяльності”. З урахуванням цього можна зробити висновок, що об’єктом легалізації доходів, здобутих протизаконним шляхом справедливо пропонувалося визнати суспільні відносини у сфері підприємницької та економічної діяльності, що і було успішно зроблено практично усіма законодавцями держав–учасниць СНД.

Попри певний вплив кримінального права Франції на сучасний КК Республіки Молдова у формуванні деяких норм [224, с. 5–7], статтю 243 КК Республіки Молдова «Відмивання коштів» включено у главу X кодексу «Економічні злочини» [223], що в цілому відповідає загальному тренду серед країн колишнього СРСР та визначає об’єкт злочину відмивання коштів як суспільні відносини у сфері економіки.

Предмет злочину. Незважаючи на те, що предмет злочину є факультативною ознакою складу злочину [207, с. 55; 10, с. 132–133], він відіграє важливу роль у з’ясуванні характеру вчиненого злочинного діяння. «Його властивості дозволяють відмежувати злочин від адміністративного чи іншого правопорушення, оскільки оцінка багатьох дій значною мірою залежить від характеристики саме предмета злочину. Ця ознака сприяє розмежуванню

окремих посягань, характеризуючи їх індивідуальні особливості, характер і ступінь суспільної небезпеки злочинних діянь [127, с. 71;]».

Дослідження предмету злочину присвячено багато робіт, як вітчизняних так і радянських та зарубіжних науковців, тих країн, у кримінальному праві яких притримуються радянської та російської дореволюційної шкіл щодо елементів злочину [143, 205, 230]. У більшості досліджених нами робіт (підручники, посібники, статті та коментарі до КК України) надається достатньо стислий опис предмету злочину передбаченого статтею 306 КК України, який зводиться до лаконічного тлумачення терміну «кошти». «Предметом злочину є кошти, одержані наркоділками від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Під коштами у даному випадку слід розуміти гроші, акції, векселі, інші матеріальні цінності» [146, с. 576]. Або «Предметом злочину є фінансові кошти (гроші, цінні папери, акції), здобуті в результаті наркобізнесу, а також об'єкти приватизації, обладнання та інше майно підприємств, організацій або установ, яке приватизоване або придбане за ці фінансові кошти» [15, с. 323].

Більш поглиблена характеристика предмету злочину, передбаченого статтею 306 КК України, надається у своїй монографії Ю. О. Старук, яка вважає, що «предмет указанного злочинного діяння має кілька характерних рис: по-перше, необхідно враховувати той факт, що його об'єктивна сторона містить три альтернативних діяння, у яких вказано різні предмети злочину. Так, у перших двох формах об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 306 КК України, предметом злочину є зазначені кошти, а у третій формі об'єктивної сторони цього злочину предметом виступають доходи, які включають до свого складу кошти й майно. По-друге, кошти та доходи мають бути здобуті зі спеціального джерела – злочину у сфері обігу наркотиків, від вчинення якого можна отримати матеріальну вигоду. По-третє, диспозиція статті 306 КК України носить бланкетний характер і кримінальний закон не містить визначення коштів, доходів або майна [205, с. 42].

Погоджуємося з таким підходом. Безумовно, що головною ознакою предмету цього злочину є унікальне походження коштів, у будь якій їх формі, від злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків. І саме належність предмету до цієї групи відокремлює цей злочин від схожого за своєю суттю злочину легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, але який за виключенням доходів, здобутих від наркотиків, охоплює увесь широкий пласт цього злочинного діяння.

Виходячи з бланкетного характеру статті, поняття «кошти» та «майно» можна вивести з аналізу інших як вітчизняних, так і зарубіжних джерел. Такими джерелами виступають інші закони та підзаконні акти, такі як Цивільний кодекс України [237] та Господарський кодекси України [68], Закон України від 28 листопада 2002 року «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» [174], Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» від 8 листопада 1990 року [102], Конвенція ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотиків та психотропних речовин» [101], Конвенції ООН «Проти корупції» від 31 жовтня 2003 року [99], Конвенції ООН «Проти транснаціональної організованої злочинності» від 15 листопада 2000 року [100].

В широкому сенсі предметом злочину, передбаченого статтею 306 КК України, є майно, здобуте від вчинення злочину у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Отримати злочинне майно можна від вчинення будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 305, 307, 308, 310–320 КК України. Однак підсумовуючи положення міжнародних актів та вітчизняне законодавство можна сказати, що у відповідності до міжнародних зобов'язань України поняття коштів, що використовується у статті 306 КК України, підлягає розширеному тлумаченню та дорівнює поняттю кримінальних доходів. Такі кошти можуть складатися із:

– фінансових коштів – це національна валюта України у вигляді банкнот або металевої монети, іноземна валюта, безготівкові кошти в національній та

іноземній валюті, цінні папері (акції, облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик, облігації місцевих позик, облігації підприємств, казначейські зобов'язання республіки, ощадні сертифікати, інвестиційні сертифікати, векселя Державного казначейства, приватизаційні папери);

– матеріальних активів (майна) – це предмети матеріального світу, що задовольняють потреби людей і щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки;

– майнових прав – це право на користування майном, право на вимогу від зобов'язаної сторони виконання дій майнового характеру, право на звільнення від виконання дій майнового характеру, право на отримання фінансових коштів або майна, право на отримання послуг та виконання відповідних робіт;

– нематеріальних прав – це права інтелектуальній власності, патентні та авторські права.

Вибіркове вивчення дисертантом 97 вироків суду, які були розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень за статтею 306 КК України, засвідчило, що найбільша сума, яка була зазначена у матеріалах справ по статті 306 КК України складала 1 152 000 гривень [63], найменша – 20 гривень [61]. У 34 справах (35%) сума коштів використаних для продовження незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин зовсім не була визначена. Середня сума (медіана) яка використовувалась злочинцями для продовження злочинної діяльності за матеріалами справ з обвинувальними вирокami складає 1500 грн. (додаток В).

Вивчення дисертантом результатів 128 кримінальних справ, порушених за статтею 306 КК України «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів», засвідчило, що у 67 справах (52,3%) сума не перевищувала 200 гривень, у 26 (20,4%) – від 200 до 900 гривень, у 19 (14,8%) – від 900 до 1500 гривень, у 7 (5,5%) від 1500 до 2000 гривень, та у 9 справах (7,0%) понад 2000 гривень. У 120 випадках (93,7%) злочинцями використовувалася лише готівка, у 6

випадках (4,6%) – лише банківська платіжні картки, а в 2 випадках (1,7%) готівка та банківська платіжна картка разом (додаток Г).

«Продовжуючи свої злочинні дії, 20 січня 2014 року ОСОБА_2, шляхом електронного переводу та поповнення готівкою в терміналі самообслуговування отримав від нествановленої слідством особи на свій поточний рахунок відділення РУ «ПриватБанк» гроші в сумі 199 гривень та 134 гривні 32 копійки, які цього ж дня, за допомогою пластикової картки «Приватбанку» зняв готівкою з банкомату по вул. Красіна, 11 в м.Коростень. В подальшому, 21.01.2014 частково витратив на купівлю наркотичного засобу з метою незаконного збуту в місця позбавлення волі»[58].

У законодавстві Франції про кримінальну відповідальність за відмивання коштів предметом злочину є майно або доходи. Ми бачимо, що предимет є ідентичним, у статтях, які передбачають відповідальність за відмивання коштів від загальних злочинів, так і у статті 222³⁸ КК Франції [265], але в останньому випадку майно або доходи мають бути здобуті в наслідок злочинів у сфері обігу наркотиків. Майно може бути у будь якій формі, рухоме або нерухоме, так саме як і термін доходи охоплює будь які форми фінансових інструментів – грошові одиниці, банківські відсотки, акції компаній тощо.

Предметом злочину у КК Князівства Андорри виступають гроші, у будь якій формі, цінності та придбане майно. Також показово, що навіть незначні злочини,¹³ пов'язані з наркотиками, є предикатними злочинами до зазначеної статті [266].

Лаконічним за викладенням, але необмежений за змістом є підхід до визначення предмету злочину у КК ФРН [336], зокрема, статті 261 якого термін «Предмет» (*Gegenstand*) дає змогу для дуже широкого трактування предмету злочину. Цей термін походить із загальної теорії права і він охоплює практично усі блага життя. У цивільному праві Німеччини «Предмет» складається з «Благ» і «Прав». В свою чергу блага можуть бути матеріальними (речі) і не

¹³ Відповідно до статті 36 КК Андорри, незначними злочинами вважаються злочини, за які передбачене максимальне покарання до 2 років ув'язнення та 60 000 євро штрафу.

матеріальними (життя, здоров'я, гідність тощо). Права ж поділяються на виключні, відносні та взаємні [252, с. 2]. Ото ж виходячи з цього ми можемо зробити висновок що для німецького законодавця для визначення предмету злочину важлива не конкретна форма предмету, а саме його якості, вірніше одна якість, його походження від злочинної діяльності, про що й зазначається у статті. В цілому такий підхід дає широкі можливості для застосування закону.

Нам дуже імпонує підхід швейцарських законодавців у визначенні предмету злочину. Термін «майно», яке є предметом відмивання коштів, визначається Федеральним судом Швейцарії як прибуток, який повинний мати грошову вартість, яка виражається у формі збільшення суми активів, зменшенні суми зобов'язань або збережені суми зобов'язань або суми активів [81, с. 54]. Така дефініція цікава тим, що вона визначаючи загальним терміном «актив» будь-яку форму майна, вказує, що прибутком є не тільки збільшення майна, але ж і не витрачання наявного майна. Це може відбуватися при неправомірному наданні пільг та субсидій, або зменшенні податкового чи митного навантаження.

Щодо визначення предмету використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, то у Сполученому Королівстві Велика Британія відповідно до Акту про відмивання кримінальних доходів (Proceeds of Crime Act 2002 (POCA)) [321], суд має довести, що кошти що відмиваються є «кримінальною власністю» згідно зі статтею 340 Акту (що відповідає поняттю «предмет злочину» в українському законодавстві): майно, яке складається з прибутків особи, здобутих в наслідок кримінальної поведінки (діяльності, образу життя). Дефініція «Кримінальна поведінка» важлива, тому вона охоплює усі види протиправної діяльності, які є у нашому розумінні предикатними до злочину відмивання коштів. До «кримінальної поведінки» відносять усі види поведінки, які утворюють злочин (правопорушення) у будь-якій частині Сполученого Королівства Велика Британія (тобто цей підхід адаптовано до всіх злочинів території Сполученого Королівства).

Злочини, які вчинені за кордоном також можуть бути предикатними, якщо відмивання коштів відбувалось у юрисдикції Сполученого Королівства Велика Британія за умови, що протиправне діяння, яке вчинене за кордоном і в наслідок якого здобуто прибуток, визначається законодавством Великобританії як злочин (стаття 340 (2) b).

Повертаючись до «злочинного майна» воно може бути виражено у наступних формах: гроші; усі види майна або нерухоме майно; майно у вимогах (акціях) та інше нематеріальне майно.

Тобто цими положеннями охоплюються усі форми майна. Особа володіє майном, якщо вона отримує зиск з нього. Завдяки вищезазначеній дефініції кримінального майна нівелюється різниця між відмиванням власного злочину або статків від злочинів інших осіб (стаття 340) [321]. Тобто відмивання особистих злочинних коштів є подібним до дій, які призводять професійні «відмивальники» коштів.

У США предметом злочину (*subject matter*) відповідно до Акту про банківську таємницю (Bank Secrecy Act (BSA) [259], є: 1) кошти, які або використовуються для сприяння продовження протиправної діяльності, або 2) кошти, які здобуті від злочинної діяльності, або 3) кошти здобуті в наслідок ухилення від сплати податків. Важливе є також те, що при проведенні процесуальних дій не є суттєвим встановити від якого виду злочинної діяльності походять кошти, або яку частину з них «зароблено» тим чи іншим способом, дослівно: «...правоохоронці не повинні відслідковувати весь шлях.» [348]. Більш того у разі злиття злочинних коштів з легальними, усі фонди вважаються злочинними, не зважаючи на відсоток злочинних коштів в них (*there is no minimum percentage requirement*) [348].

Те що, американські законодавці вважають увесь актив злочинним, незалежно від долі злочинних коштів, і весь такий актив підлягає заморожуванню та конфіскації є позитивним прикладом і заслуговує на увагу. Такий підхід дає ряд переваг у боротьбі з відмиванням коштів. По-перше, правоохоронним органам немає необхідності витрачати час і ресурси на

встановлення конкретної суми кримінальних коштів і суду достатньо мінімальних доказів внесення «забруднених» грошей у актив. По друге, для «брудних» ділків, за умови їх свідомого використання «брудних» або підозрілих коштів, зростають ризики втратити набагато більше ніж здобутий зиск від відмивання коштів. І це діє як запобіжний захід. По-третє, у разі конфіскації коштів бюджет поповнюється значними сумами, які в подальшому витрачаються на розвиток та потреби правоохоронних органів.

Останнім часом окрім звичайних, зазначених у законодавстві предметів злочину, включаються нові засоби, за допомогою яких здійснюється відмивання коштів. Так, Федеральний суд США приговорив до 20 років позбавлення волі та штрафу 500 000 доларів США Артура Будовські за відмивання більш ніж 8 мільярдів доларів за допомогою віртуальною валюти під назвою Liberty Reserve. І хоча захист заперечував належність крипто системи до «грошових інструментів», судом було прийнято наступне рішення: «Хоча дії Будовського чітко обговорені у § § 1956 (a) (1) (B) (i), він вимагає відхилити перший пункт в цілому. До того ж, його аргумент про те, що LR не є «грошовим інструментом», є актуальним до вимог § 1956 (a) (2) (B) (i) за пунктом першим обвинувачення. Таким чином, терміни «кошти» будуть розглянуті тут як у контексті приховування, так і в контексті міжнародного відмивання грошей» [343].

У дефініціях статті 400 ФККА [274] є поняття «інструмент злочину» (*instrument of crime*), яке за своєю суттю близько до поняття предмет злочину: «Гроші або інше майно є інструментом злочину, якщо вони були використані при здійсненні, або для сприяння здійсненню злочину, правопорушення, яке може ставитися за вину як кримінальний злочин (навіть, якщо воно, за деяких обставин, ставиться у вину, як сума правопорушень)». А також є визначення «злочинного доходу» (*proceeds of crime*). «Злочинний дохід означає будь-які гроші або інше майно, яке є похідним або є реалізованим прямо чи не прямо, будь якою особою, від скоєння будь-якого злочину».

У Японії відповідно до параграфів 3 та 5 статті 2 Акту про спеціальні антинаркотичні положення [248] «доходи, здобуті від наркотиків» включають будь-яку власність отриману в наслідок скоєння наркозлочину, або у нагороду за подібну злочинну поведінку, або будь-які інші гроші пов'язані з злочинами, визначеними у положеннях Закону «Про контроль наркотичних та психотропних речовин» [310], Закону «Про контроль канабісу» [260], Закону «Про контроль опіуму» [312] та Закону «Про контроль стимулянтів» [335]. «Власність, що походить від доходів від наркозлочинів» (параграф 4 статті 2) означає будь-яку власність здобуту, як результат наркозлочину або в обмін на доходи від злочину у сфері наркотиків, або будь-яку власність здобуту в обмін на власність, здобуту таким шляхом, або будь-яку іншу власність здобуту через володіння або розпорядження доходами від незаконного обігу наркотиків» [248].

Акт про покарання організованої злочинності визначає «злочинні доходи» як будь-яку власність, здобуту внаслідок скоєння або у нагороду за вчинення злочинного діяння, яке внесене у список закону, та було скоєне з метою отримання незаконних економічних переваг, будь-які гроші, здобуті внаслідок одного з злочинів перелічених у законі, або будь-які фонди, які мають відношення до злочинів передбачених статтею 2 Акту про покарання фінансування злочинів із залякування громадськості (Акт з протидії фінансування тероризму). Як зазначається у третій спільній оціночній доповіді Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) щодо законодавства Японії у сфері протидії відмиванню коштів, «дефініція «власність», яку використовують японські органи влади у контексті протидії відмиванню коштів не має вузького значення. Так, відповідні закони зазначають, що під «злочинними доходами» розуміються активи будь-якої економічної цінності. Японські органи влади підтверджують, що право голосу в акціонерній компанії, інтелектуальні права, рухоме та нерухоме майно, використання матеріальних активів іншої особи тощо також включені до цього поняття» [337, с. 35].

На нашу думку використання у японському законодавстві такої дефініції як «нагорода за скоєння злочину» є дуже практичним і дозволяє охопити у якості предмету злочину кошти, які здобуті не внаслідок безпосередньо злочинних дій, а як винагорода за скоєння злочину. Це дозволяє розглядати у якості предикатних злочинів дії пов'язані з корупцією, дії коли особа не будучи спілником або учасником злочинного угруповання виконує разові доручення, наприклад перевезення або контрабанда наркотиків, навмисне пошкодження чужого майна або замовне вбивство тощо.

У першій статті Королівського Декрету № М/39 від 23 вересня 2003 року (Саудівська Аравія) надані дефініції «прибуткам»¹⁴ і «фондам», які в цілому дають поняття про предмет злочину. «Прибутки: будь-які фонди отримані або здобуті, прямими або непрямыми засобами, шляхом скоєння злочину, який карається відповідно до положень цього закону». «Фонди: Майнові активи будь-якого типу, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, разом із правовими документами і актами, які підтверджують власність активів, або будь-які інші права стосовно цього».

Предметами відмивання коштів Модельний КК для держав–учасниць СНД визначив грошові кошти або майно або права на майно [139]. Так, наприклад, за КК Російської Федерації [226] (стаття 174 «Легалізація (відмивання) грошових засобів або іншого майна, надбаного особою в результаті скоєння ним злочину» 22 «Злочини у сфері економічної діяльності» розділ VIII «Злочини у сфері економіки» Особливої частини), КК Республіки Білорусь [220] (стаття 235 «Легалізація («відмивання») засобів, здобутих злочинним шляхом» глава 25 «Злочини проти порядку здійснення економічної діяльності» розділ VIII «Злочини проти власності та порядку здійснення економічної діяльності» Особливої частини) та КК Киргизької Республіки [217] (стаття 183 «Легалізація («відмивання») злочинних доходів» глава 22 «Злочини в сфері економічної діяльності» розділ VIII «Злочини в сфері економіки» Особливої частини): по-перше, посягає на суспільні відносини у сфері

¹⁴ Мається на увазі «Кримінальним прибуткам» (прим. Автора)

економіки; по-друге, предметом цього злочину виступає майно. Під майном зазвичай розуміється майно будь-якого роду: матеріальне або нематеріальне (відчутне або невідчутне) рухоме або нерухоме, а також юридичні документи або акти у будь-якій формі (паперовій або електронній), ті що посвідчують право або інтереси на таке майно або долю у цьому майні, включаючи банківські кредити, банківські чеки, поштові перекази, цінні папери [217].

У КК Республіки Білорусь предметом злочину є засоби (кошти), відповідно до примітки 2 статті 235 «...під засобами у даній статті та статті 290¹ цього Кодексу розуміються грошові засоби, цінні папери, електронні гроші інше майно, у тому числі майнові права, а також виключні права на результати інтелектуальної діяльності» [220]. Зміст перелічених статей дещо наближений до змісту статті 209 КК України, але в жодній з них не визначено окремий статус доходів, здобутих від незаконної діяльності в сфері обігу наркотиків.

При визначенні предмету злочину КК Республіки Молдова посилається на статтю 3 Закону Республіки Молдова від 26 червня 2007 року № 190–XVI «Про попередження та боротьбу з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму» [223], відповідно до якої під незаконними доходами розуміється будь-яке майно, призначене або використане для злочину або здобуте, прямо чи непрямо, в наслідок скоєння злочину, будь-який зиск, здобутий від цього майна, а також будь-яке майно, конвертоване або перетворене, частково чи повністю з майна, призначеного або використаного для злочину або здобутого в наслідок скоєння злочину, та з зисків, здобутих від цього майна.

Як зазначалось у підрозділі 1.3. на теренах колишнього СРСР законодавства, яке встановлює кримінальну відповідальність за відмивання (використання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у більшості випадків було замінено на норми, що передбачають кримінальну відповідальність за відмивання (використання) коштів, здобутих від злочинної діяльності. З країн колишнього СРСР на сьогодні така кримінальна відповідальність передбачена залишається лише у КК України.

Опираючись на вище викладені матеріали ми можемо зробити висновок, що діяння, які утворюють у КК України перші дві форми об'єктивної сторони використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, безпосередньо посягають на суспільні відносини у сфері правосуддя, тому що основна мета злочинних дій приховати той факт, що статки здобуті від злочину, а значить приховати і сам злочин та злочинців, які його скоїли, дати злочинцю або злочинцям безкарно користатися плодами своєї протиправної діяльності. Об'єктом злочину, на який спрямована третя форм об'єктивної сторони зазначеного злочину, можуть бути визначені суспільні відносини, які забезпечуються порядком обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, націленого на забезпечення здоров'я населення шляхом недопущення немедичного вживання цих речовин. Наявність такого симбіозу форм ускладнює застосування статті, і дещо реальну ціль у застосування зазначеної норми. На нашу думку, стаття КК потребує значного реформування.

2.2. Об'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах

Наступним обов'язковим елементом дослідження об'єктивних ознак злочину, передбаченого статтею 306 КК України, є його об'єктивна сторона. Об'єктивна сторона злочину – це зовнішнє вираження злочину, яке характеризується суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення злочину [15, с. 117].

Щодо ознак (форм) прояву об'єктивної сторони складу злочину, то всі автори одностайні у своїх поглядах на існування таких ознак об'єктивної

сторони складу злочину, як діяння (дія або бездіяльність), злочинний результат (наслідки), причинний зв'язок, спосіб, час і місце вчинення злочину.

Об'єктивна сторона визначає: а) у чому полягає злочин, б) яким чином він скоюється, в) у яких умовах місця, часу, обстановки він протікає, г) за допомогою яких засобів і знарядь вчинюється [5, с. 88].

Склад злочину, передбаченого статтею 306 КК України, сформульований таким чином, що у ньому не йдеться про наслідки використання коштів, здобутих від вчинення злочину у сфері обігу наркотиків. Суспільно небезпечні наслідки як ознака об'єктивної сторони злочину існують за межами складу злочину, передбаченого статтею 306 КК України, і тому цей злочин необхідно вважати закінченим з моменту вчинення суспільно небезпечного діяння, описаного у статті 306 КК України [205, с. 70–71].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 306 КК України, як зовнішнє вираження суспільно небезпечного посягання на охоронювані цією нормою суспільні відносини включає до свого складу три альтернативні форми:

1) розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах;

2) використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих або інших потреб;

3) використання доходів (коштів і майна), здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, для продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів [198, с. 60].

Звертає на себе увагу той факт, що, злочинні діяння, передбачені трьома формами цього злочину, можна умовно згрупувати на дві групи за кінцевою метою, яку переслідує злочинець скоюючи ці діяння. У першому випадку діяння направлені на розміщення коштів у різних формах комерційних установ, на придбання об'єктів, їх частин, або обладнання. Тобто основна мета злочинця або злочинців у цьому випадку є перехід від однієї форми майна до іншої, або зміна форми майна, кінцева ціль якої є розрив зв'язку з початковою формою майна та її походженням, і таким чином приховування її злочинного походження. Це класичні дії з відмивання коштів, які визнаються міжнародними конвенціями і більшістю країн, як відмивання коштів. У цьому сенсі, ціль злочинних діянь виражених у перших двох формах злочину, передбаченого статтею 306 КК України за своєю суттю збігаються з ціллю діянь, які передбачені у статті 209 КК України, незважаючи на кардинально різний підхід у описанні діянь у цих двох статтях. Як вже зазначалося вище, це дає підставу для деяких науковців вважати статтю 306 КК України спеціальною по відношенню до статті 209 КК України [205, с. 81; 230, с. 146]. З чим ми погоджуємося.

А. С. Беніцький у пропозиціях до проекту нового КК України зазначав – «Особливо необхідно відзначити ту обставину, що перші дві форми діянь об'єктивної сторони злочину, які наводяться в статті 315¹⁵ Проекту КК України, являють собою різновиди цивільно-правової угоди: купівлі-продажу, обміну, дарування та ін. Значить, можна констатувати, що за змістом такі дії охоплюються вчиненням фінансових операцій чи інших угод з грошовими коштами та іншим майном, здобутими завідомо злочинним шляхом (стаття 214 Проекту КК)» [40, с. 155].

Тобто перші дві форми діянь об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 306 КК України, є окремим випадком легалізації злочинних доходів. Різниця полягає лише у спеціальному джерелі доходів – незаконний обіг

¹⁵ У початковому Проекті нового Кримінального кодексу, стаття 306, йшла під номером 315, а стаття 209 – 214.

наркотиків. Якщо застосувати термінологію статті 209 КК України, яка більш наближена до міжнародних та закордонних джерел, то це є легалізація (відмивання) доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Якщо суб'єкт учинить якусь цивільно-правову угоду з майном, здобутим від незаконного обігу наркотиків, котра не передбачена статтею 306 КК України як злочин, то діяння необхідно кваліфікувати за статтею 209 КК України. Фактично стаття 209 КК України виступає як резервна кримінально-правова норма, застосовувана у випадках, коли стаття 306 КК України не охоплює повною мірою скоєне [38, с. 240].

Під терміном легалізація (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом, взагалі розуміється вчинення діянь, направлених на приховування або маскуванню незаконного походження власності, джерел її набуття або з метою сприяння будь-якій особі, замішаній у вчиненні предикатного злочину, уникнути правових наслідків її дій. Простіше кажучи, мета легалізації кримінальних доходів – за допомогою здійснення фінансових операцій у сфері легальної економіки та кредитно-фінансової системи створити враження, що такі доходи здобуті законним шляхом, тобто – «відмити» їх [213, с. 9].

Як вже зазначалося вище, легалізацію в контексті статті 306 КК України може бути вчинено у трьох альтернативних формах:

1. Розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах.

Кримінальний закон не дає визначення поняттю «розміщення коштів». Стаття 306 КК України має банкетну диспозицію, тому для розуміння її змісту слід звертатися до інших законодавчих актів, в інших галузях права. У Законі України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року дається визначенні поняття банк, під яким розуміється юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і

юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [166].

Стаття 47 зазначеного закону перелічує банківські операції, які банки мають право здійснювати, а саме: приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Банк, крім перелічених, має право також здійснювати такі операції та угоди – операції з валютними цінностями; емісію власних цінних паперів; організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андерайтинг); надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг); лізинг; послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів; випуск, купівлю, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

За умови отримання письмового дозволу Національного банку України банки також мають право здійснювати такі операції:

- здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб;
- з здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї;
- перевезення валютних цінностей та інкасацію коштів;

- операції за дорученням клієнтів або від свого імені: з інструментами грошового ринку; з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках; з фінансовими ф'ючерсами та опціонами;
- довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами;
- депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів [166].

Таким чином розміщення в цьому випадку – це залучення злочинно здобутих коштів до законної господарської діяльності установ, підприємств, організацій. Згідно з Господарським кодексом України [68] суб'єктами господарювання є господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці; філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для здійснення господарської діяльності.

Такі доходи можуть бути розміщені шляхом здійснення відповідних внесків до статутних фондів суб'єктів господарювання, придбання їх акцій та облігацій, надання позик, у тому числі товарних, здачі приміщень, обладнання та майна в оренду, а також іншими способами.

Враховуючи вище зазначене, погоджуючись з Є. Л. Стрельцовим [116, с. 558] та С. А. Буткевичем [49, с. 143], констатуємо, що під розміщенням таких коштів слід розуміти відкриття від імені фізичної або юридичної особи рахунку в банку або додатковий внесок грошових коштів на наявний рахунок, переказ з іншого рахунку, вкладення коштів у фонди різних підприємств, установ або організацій, які мають самостійний баланс, або в їх філії, та інші схожі дії, пов'язані з передачею коштів, здобутих у результаті незаконного

обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, у легальні (законні) структури. Місцем їх розміщення можуть бути комерційні або інші банки, підприємства, установи або організації.

Що стосується використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих та інших потреб, як вже зазначалося нами вище, таке формулювання однієї з альтернативних форм здійснення злочину містить підхід, який віддзеркалює історичні умови виникнення правової норми, а саме період великомасштабної приватизації, яка відбувалася у 90-х роках минулого століття. Але у такому трактуванні, якщо слідувати букві закону, то існує певне виокремлення із загальної сукупності об'єктів та майна (державних, комунальних, кооперативних і приватних), по-перше, державних та комунальних, бо тільки вони можуть підлягати приватизації, а вже з цієї сукупності лише ті об'єкти, що дозволено приватизувати у відповідності до спеціального закону. Це навряд чи відповідає первинному замислу зазначеного закону. Порядок здійснення приватизації визначається низкою законодавчих актів: Законом України від 04 березня 1992 року «Про приватизацію державного майна» [180], Законом України від 16 травня 1996 року «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» [181], Законом України від 10 липня 1996 року «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі» [177], Законом України від 07 липня 1999 року «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» [178] тощо.

На жаль серед 97 досліджених нами вироків судів по розглянутим справам за статтею 306 КК України, не було жодного випадку, коли б суд розглядав матеріали стосовно використання коштів для придбання об'єктів та майна, що підлягають приватизації, щоб навести приклад практичного правозастосування (додаток В). Також відсутні будь-які роз'яснення Пленуму Верховного Суду України цього приводу [185].

Але на нашу думку, виходячи з сучасної ситуації щодо майнових відносин у державі, фраза «що підлягають приватизації» є зайвою і може утворювати обмеження у правозастосуванні.

Що стосується застосування норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за використання здобутих від незаконного обігу наркотиків коштів для придбання обладнання для виробничих чи інших потреб, то в даному випадку під таким обладнанням необхідно розуміти механізми, апаратуру чи інші пристрої, призначених для виробництва продукції та надання послуг. При цьому під іншими потребами розуміється використання вказаного вище обладнання з метою забезпечення здійснення господарської діяльності суб'єктів підприємництва. Використання такого обладнання для задоволення особистих побутових потреб, на нашу думку, виключає кримінальну відповідальність за статтею 306 КК України, оскільки у винної особи відсутня мета легалізувати кримінальні доходи. Наприклад, придбання та використання для особистих потреб легкового автомобілю не буде утворювати складу цього злочину. У той же час використання цього ж самого автомобілю з метою здійснення підприємницької діяльності, під час якої винна особа отримує легальний прибуток, «відмиваючи» тим самим доходи, одержані від незаконного обігу наркотиків, такий склад утворює [213, с. 11].

Найбільш поширеної у застосуванні є норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за використання таких доходів (коштів та майна) з метою продовження незаконного обігу наркотиків. У цій групі не йде мова про зміну форми майна та маскуванні джерел походження, а лише використання здобутих від незаконного обігу наркотиків коштів для продовження дій направлених на здійснення цього незаконного обігу наркотиків.

Найбільш поширеними із них є придбання наркосировини, прекурсорів, обладнання для виготовлення наркотиків або готового наркотичного засобу чи психотропної речовини з метою їх подальшого збуту. Для прикладу наводимо більш типове формулювання вироку: «Органом досудового слідства дії підсудного ОСОБА_2 кваліфіковано за ч. 2 ст. 307 КК України, як незаконне

придбання та зберігання з метою збуту, а також збут особливо-небезпечних наркотичних засобів, вчинене повторно; за ч. 2 ст. 309 КК України, як незаконне придбання та зберігання наркотичних засобів у великих розмірах без мети збуту, вчинене особою, яка раніше скоїла злочин, передбачений ч. 2 ст. 307 КК України, та за ч. 1 ст. 306 КК України, як використання коштів здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів» [55].

Іншими способами використання кримінальних доходів можуть бути придбання автотранспорту з метою транспортування наркотиків, придбання або утримання приміщень для їх виготовлення або вживання, оплата поштових відправлень з наркосировиною, фінансування незаконного культивування рослин, що містять наркотичні засоби (у тому числі заздалегідь), витрати на оплату послуг зв'язку та забезпечення заходів конспірації. Визначальним у вирішенні питання про віднесення витрат до поняття «використання з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» є об'єктивна властивість таких витрат сприяти організації та продовженню наркобізнесу, а також усвідомлення цього винною особою та її бажання робити так само [213, с. 11–12].

У пункті 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 квітня 2005 року [179] звертається увага на те, що використання коштів або іншого майна, одержаних унаслідок вчинення предикатного діяння, при здійсненні незаконної (також злочинної) діяльності не утворює складу злочину, передбаченого статтею 209 КК України, оскільки в цьому разі їм не надається легального статусу. Виняток становить використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, відповідальність за яке передбачено статтею 306 КК України. Таким чином, Пленум Верховного Суду України третє діяння, яке передбачено статтею 306 КК України, не розглядає як різновид відмивання злочинних доходів.

Взагалі виписані в диспозиції статті 306 КК України дії, в частині використання кримінальних доходів з метою продовження незаконного обігу

наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, утворюють лише один із елементів зайняття наркобізнесом у вигляді промислу (колишня частина 3 статті 229¹ КК України 1961 року).

У такому вигляді злочинна діяльність, пов'язана із незаконним обігом наркотиків, має систематичний характер, здійснюється протягом тривалого часу, стійкою групою осіб, які діють за єдиним планом з розподілом ролей, тобто, такій діяльності притаманні всі ознаки організованості. При цьому, доходи, одержані від збуту наркотиків, практично завжди становлять єдине джерело існування злочинців, які в переважній більшості ніде не працюють [213, с. 12]. У КК України 2001 року не передбачено відповідальність за вчинення збуту наркотиків у виді промислу. Втім остання форма використання коштів, одержаних від незаконного обігу наркотиків, дійсно відповідає безперервній діяльності злочинного промислового ланцюжку «придбання сировини – виготовлення – збут – придбання сировини». Воно обов'язково пов'язане зі збутом. За певних обставин це навіть може виглядати як «інвестування у бізнес». Але бізнес є нелегальним і залучені в нього кошти залишаються в нелегальному обігу з усіма витікаючими ризиками.

Вважаємо що, виходячи з кінцевої мети, яку переслідують злочинці використовуючи кошти, здобуті від незаконного обігу наркотиків, було б правильно виокремити першу груп та абсорбувати її у статті 209 КК України. Другу групу, виходячи з її націленістю на тривале продовження незаконного обігу наркотиків, яке в кінцевому результаті пов'язане зі збутом наркотиків, включити у диспозицію статті 307 КК України у якості обтяжуючої обставини. У проведеному опитуванні серед 458 співробітників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України 453 (98,9 %) погодились з тезою, що використання коштів для продовження незаконного обігу наркотиків, являє собою елемент складної форми злочинної діяльності, націленої лише на збут наркотиків, яку можна визначити як злочинний промисел або наркобізнес, 5 (1,1 %) – не визначились з відповіддю. Усі 458 опитаних підтвердили тезу, що кримінальне провадження злочинної діяльності за статтею 306 КК України у

формі продовження незаконного обігу наркотиків не призводить до вилучення значних злочинних доходів, а лише доводить організований характер збуту наркотиків. 450 (98,2 %) розділяють тезу про можливість розглядати використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків для продовження злочинної діяльності, не як окреме злочинне діяння, а як кваліфікуючу ознаку до злочинного діяння у формі збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, передбаченого статтею 307 КК України, 8 (1,8 %) – не визначились з відповіддю. На питання: «Яким чином вплине на розслідування фактів використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків включення першої (розміщення коштів в банках та інших фінансових установах) і другої (використання коштів для придбання об'єктів майна чи обладнання) форм злочинної діяльності за статтями 306 КК до статті 209 КК України?» 380 (82,9 %) вважають, що це ніяк не вплине на розслідування (кримінальне провадження), 73 (15,9 %) – вважають, що це полегшить розслідування, 5 (1,1 %) не визначились з відповіддю, жодний з офіцерів не вважає, що таке об'єднання може ускладнити розслідування відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (додаток А).

Для встановлення факту використання доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, для продовження наркобізнесу, не має значення було використано з цією метою ті самі кошти (майно), що було здобуто від збуту наркотичних засобів, або інші. Головне чітко встановити схему фінансування злочинної діяльності, тобто всі джерела та суми доходів наркоділків, розміри їх витрат на особисті потреби та на організацію наркобізнесу. Проте, серед досліджених 97 судових вироків, у 4 випадках судами було відмовлено у притягненні обвинувачених до відповідальності в наслідок того, що: «були не вилучені усі купюри» [65], «немає підтверджень, що автомобіль було придбане саме за кошти виручені від реалізації наркотичних засобів» [59], «не доказано, що ті самі кошти використані для продовження незаконного обігу наркотиків», зокрема вироку Ленінського районного суду м. Кіровограда зазначено, що «в ході досудового слідства не встановлено коли та ким, в якому розмірі та яким

способом кошти, здобуті від незаконного обігу психотропних речовин, були використані для продовження операцій з незаконного обігу цих речовин, що знайшло своє підтвердження під час судового слідства. У матеріалах кримінального провадження відсутні докази того, що кошти, здобуті ОСОБА_2 від незаконного обігу психотропних речовин в подальшому йшли саме на фінансування діяльності, що продовжувала незаконний обіг таких речовин. Посилання у обвинувальному акті на факти вилучення коштів, які обвинувачений отримував від продажу психотропних речовин, що були використані під час проведення оперативних закупівель, а також матеріали оперативних закупівель та вилучена психотропна речовина, не може свідчити про те, що ці кошти могли бути використанні при закупівлі психотропної речовини. Інші докази того, що кошти, здобуті обвинуваченим від незаконного обігу психотропних речовин, були використанні при подальшому придбанні психотропних речовин по справі не здобуті» [60].

Також необхідною передумовою відкриття кримінального провадження за ознаками статті 306 КК України є встановлення самого факту незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також можливо лише після повідомлення про підозру особі у вчиненні предикатного злочину.

За конструкцією об'єктивної сторони злочин, передбачений статтею 306 КК України, є формальним і визнається закінченим з моменту вчинення однієї з дій, зазначених у диспозиції цієї статті, незалежно від настання чи ненастання суспільно небезпечних наслідків діяння [198, с. 63].

Питання кваліфікації дій винної особи як готування чи замах на вчинення легалізації (використання) доходів, здобутих від наркобізнесу, повинно вирішуватися із застосуванням відповідних частин статей 14 та 15 КК України.

Що стосується об'єктивної сторона використання (відмивання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у законодавстві про кримінальну відповідальність іноземних держав, то тут воно визначається по-різному, що зумовлено розбіжностями як розумінні самого злочинного діяння, його цілей,

так і розбіжностями в основах кримінального законодавства, які відносяться до різних правових сімей.

Як вже зазначалося вище у кримінальному законодавстві Франції існує стаття 324¹ [265], яка передбачає відповідальність за відмивання коштів, які походять від будь якого злочину, а також стаття 222³⁸, яка передбачає відповідальність за відмивання коштів, які походять від незаконного обігу наркотиків. Відповідно до статті 324¹ КК Франції, під відмиванням розуміється діяння, яке «виражено у сприянні будь-яким способом неправдивому виправдуванні (обґрунтуванні) походження майна або доходів виконавця будь-якого злочину або проступку, від яких безпосередньо або опосередковано здобуто зазначений дохід, а також діяння, що виражено у сприянні у будь-якій операції з розміщення, приховування, чи конверсії (перетворенні) доходів, які прямо або непрямо здобуті в наслідок скоєння будь-якого злочину або проступку».

Стаття 222³⁸ КК Франції передбачає відповідальність за «...сприяння будь-яким чином, неправдивому виправдуванні (обґрунтуванні) походження майна або доходів особи, яка скоїла злочини, передбачені статтями 222³⁴–222³⁷ (злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків), або сприяння у розміщенні, приховуванні або конвертації (перетворенні) доходів, здобутих в наслідок скоєння цих правопорушень».

Як ми бачимо з дефініцій статей вони копіюють одна іншу з тією тільки різницею, що стаття 222³⁸ КК Франції [265] передбачає відповідальність за сприянні у виправдуванні або розміщенні, приховуванні чи конвертації майна що походить від наркозлочинів. Виражаючись мовою української правової науки стаття 222³⁸ КК Франції є спеціальною нормою статті 324¹ КК Франції.

З тексту статей можна виокремити дві основні альтернативні дії скоєння злочину :

1. Сприяння будь-яким чином, неправдивому виправдуванні (обґрунтуванні) походження майна або доходів виконавця злочину або

проступку, від яких безпосередньо або опосередковано здобуто зазначений дохід;

2. Сприяння у будь-якій операції з розміщення, приховування, чи конверсії (перетворенні) доходів, які прямо або непрямо здобуті в наслідок скоєння будь-якого злочину або проступку.

У статті 409 КК Андорри надається така безальтернативна дефініція злочинного діяння «...здійснення акту для приховування походження грошей, або цінностей, а також майна придбаного особисто, або через контрагента, яке походить від здійснення будь-якого серйозного злочину, або незначного злочину, пов'язаного з сутенерством або з торгівлею наркотиками...» [266]. На прикладі Андорри ми бачимо, що навіть в рамках уніфікованої кримінальної норми з протидії відмиванню коштів, здобутих від будь-якого джерела, у законодавця є можливість виокремити будь-який злочин, який він вважає більш серйозним. У разі інтеграції статті 306 КК України до статті 209 КК України, доходам здобутим від незаконного обігу наркотиків, також можна надати особливий статус і розглядати це, як обтяжуючу обставину.

У КК Князівства Монако (стаття 218) [267] об'єктивна сторона передбачає більшу кількість альтернативних діяння, які посягають на охоронювані цією нормою суспільні відносини:

«– той, хто завідомо оказує сприяння у конверсії або трансфері майна, про яке він знає, що це майно або капітали нелегального походження, з метою приховати, або змінити походження зазначеного майна, або допомогти особі причасній до скоєння основного злочину уникнути юридичних наслідків своїх дій;

– той, хто завідомо бере участь у приховуванні або зміні справжньої природи, походження, місця знаходження, розміщення, переміщення, або володіння майном, або відповідними правами (на майно), про які він знає, що це майно або капітали нелегального походження;

– той, хто завідомо, придбає, утримує або використовує майно або капітали, про які він знає з моменту їх отримання, що це майно або капітали нелегального походження, незалежно від наміру щодо приховування;

– той, хто завідомо, бере участь у одному з злочинів встановлених у відповідності до зазначеної статті, або у всіх інших об'єднаннях, зговорах, замахів або сприяє шляхом надання підтримки, помочі, або поради з метою його (злочину) здійснення».

Правова наука Німеччини також виділяє об'єктивний і суб'єктивний елементи при аналізі складу злочину. Об'єктивний елемент означає саму протиправну дію [301]. Якщо ми скористаємося звичною для нас термінологією, то можемо сказати, що об'єктивна сторона цього злочину полягає у діях, умисно або скоєних з необережності, направлених приховування предмету, який походить від незаконної діяльності. З об'єктивної сторони даний злочин характеризується наявністю декількох видів альтернативних протиправних діянь направлених на легалізації чи використання незаконно здобутих предметів, відповідальність за які може наступити, як за окремо скоєні, так і разом:

- приховування предмету;
- утаювання походження або перешкоджання встановлення походження цього предмету, його місцезнаходження, конфіскації, вилученню, або забезпеченню такого предмету ;
- придбання для себе або третьої особи предметів, зазначених у 1 частині статті (тобто предметів, здобутих від протиправної діяльності);
- зберігання або використання для себе або для третьої особи, якщо було звісно походження предмету у час його придбання.

У приведених у статті 261 ФККН [336] дефініціях протиправних дій ми не бачимо традиційних для такого роду статей кодексів термінів, як «надання легального виду», «скоєння будь-яких дій (операцій або об'єктів) з перетворення (конверсії) або переказу майна» «здійснення інших майнових правочинів» тощо. Вочевидь, німецькі законодавці виходили з того, що такі

терміни, як «відмивання», «легалізація», «перетворення» все одне потребують детального роз'яснення в окремому законі, об'єднали суть і ціль цієї протиправної дії в одне слово «приховування», яке в подальшому може бути розширено використовуючи посилання на Закон про протидію легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом (Geldwäschegesetz – GwG) [293]. До речі у назві статті після словосполучення «Відмивання грошей» стоїть крапка з комою, що може вказувати на те, що друга частина назви, «приховування незаконно здобутих майнових зисків (вигід)», є розшифруванням, роз'ясненням попереднього словосполучення за образом дії.

Стаття 305-біс КК Швейцарії передбачає, що будь-яка особа, яка здійснює будь-яку дію направлену на перешкоджання ідентифікації походження, відстеженню та конфіскації майна, відносно до якого зазначеній особі відомо або існують розумні підстави припускати о походженні майна в наслідок кримінального злочину несе кримінальну відповідальність [81, с. 52].

Згідно статті 165 КК Австрії кримінальна відповідальність настає за приховування, особливо надання уповноваженим особам невірних даних про походження, або істинних властивостей майна, або інших прав на доходи. У частині 4 статті винним визнається усякий, хто обізнано придбає майно, зберігає його, вносить, розпоряджається їм, перетворює його, реалізує або передає третій особі [48, с. 51].

Держави *англо-американської правової сім'ї*. Для визначення об'єктивної сторони злочину у законодавстві про кримінальну відповідальність Великобританії звертаємося до пункту 11 статті 340 Акту про відмивання кримінальних доходів (*Proceeds of Crime Act 2002 (POCA)*) [321] де чітко вказано, що відмиванням коштів є дії передбачені статтями 327, 328 та 329, або замах, змова чи підбурювання на скоєння дій, зазначених у цих статтях, або допомога, заохочення, консультування чи сприяння у їх скоєнні.

Стаття 327 «Приховування та інше». Приховування може бути здійснено п'ятьма альтернативними діями:

– Приховування злочинного майна;

- Маскування злочинного майна;
- Перетворення (конвертація) злочинного майна;
- Транспортування (перенесення) злочинного майна;
- Переміщення злочинного майна з Англії та Уельсу, або Шотландії, або Північної Ірландії (вивезення).

Стаття 328 Приготування. Особою здійснюється злочин, якщо вона залучається до або узнає про приготування, про яке вона знає або підозрює, що це приготування сприяє (будь яким чином) придбанню, зберіганню, використанню чи контролю над злочинним майном іншою особою, або в інтересах іншої особи. Злочинні дії передбачені зазначеною статтею походять з положень статті 50 Акту про обіг наркотиків та статті 93А Акту про кримінальне правосуддя 1988 року. Не обов'язково бути залученим з самого початку до приготування або до трансакцій. Достатньо бути причетним до них на будь якій стадії.

Стаття 329 Придбання, використання або утримання (зберігання). З назви статті витікають три альтернативні дії скоєння злочину:

- Придбання злочинного майна;
- Використання злочинного майна; та
- Утримання (зберігання) злочинного майна.

На відміну статей 327 та 328 у другій частині статті 329 крім вже відомих положень, ще додається положення про звільнення від кримінальної відповідальності у разі якщо при придбанні, використанні та зберіганні особою майна працює принцип «співрозмірного задоволення» – тобто вартість майна відповідає реальній вартості майна (в угоді відсутні елементи шахрайства). Іншою мовою, якщо у легальній угоді, з придбання або використання майна, заплачена за майно ціна не відповідає реальній ринковій ціні, то дії, здійсненні під час зазначеної угоди можуть бути віднесені до відмивання коштів, якщо немає інших доказів про те що особа знала або здогадувалась про кримінальне походження майна.

Найбільш цікавим, на нашу думку, у законодавстві Великобританії є підхід при визначення відповідальності за зберігання злочинного майна. У разі затримання або виявлення у підозрюваної особи певних коштів¹⁶, які за визначеними критеріями можуть вважатися «підозрілими» законодавство Великобританії не вимагає встановлення предикатного злочину – джерела цих доходів, а починає розслідування виходячи з самої наявності «підозрілих коштів», і ці кошти є доказом протиправної діяльності. Відштовхуючись від цього слідство намагається вийти на джерело коштів. У цьому випадку відбувається як би зміна вектору проведення розслідування, вірніше сказати, з'являється двовекторність. Тобто за законодавством Великобританії за визначеними критеріями правоохоронні органи можуть затримати (вилучити) готівкові або безготівкові активи та, виходячи з їх «підозрілості», знову таки за визначеними критеріями, провести перевірку відношення зазначених коштів до будь-якої протиправної активності, вірніше сказати – предикатної протиправної активності. У наслідок такого розслідування «предикатний» або «основний» за визначенням конвенцій, злочин як би збавляється свої первинності, тому в законодавстві Великобританії щодо відмивання коштів семантика цього терміну у нашому розумінні трошки змінена. Предикатний злочин або злочинна активність є обов'язковою умовою у доказуванні злочинного відмивання коштів, але їх викриття можуть бути вторинними, після викриття правоохоронцями так званих «підозрілих» коштів.

За таких умов визначення конкретного предикатного злочину, та конкретного джерела «підозрілих» коштів відходить на другий план і тому уніфікація кримінальних норм з протидії відмивання коштів незалежно від джерела походження коштів є природнім, раціональним рішенням до якого у ході тривалої еволюції прийшли британські законодавці. На нашу думку, як криміналізація володіння коштами, які не мають обґрунтування, так і створення

¹⁶ Наприклад при затриманні з готівкою при перетинанні кордону або в середині країни, при встановленні необґрунтованих коштів при заповненні податкових декларацій, або при появі таких коштів на банківських рахунках або при витратах таких коштів чи при інших обставинах.

єдиної правової норми для протидії відмиванню коштів незалежно від джерела походження коштів заслуговують на увагу, не тільки у розрізі боротьби з відмиванням коштів але й корупційних проявів.

Для визначення об'єктивної сторони злочину відмивання коштів у законодавстві США ми розглянемо перші три параграфи статті 1956, де надаються визначення трьох різних форм злочинної поведінки, що створює відмивання коштів. У параграфі 1 пункті «а» передбачена відповідальність за проведення фінансової операції з майном, яке завідомо являє собою доходи від визначеної незаконної діяльності, при наявності наступних умов: 1) майно дійсно включає в себе доходи від визначених видів неправомірної (злочинної) діяльності; 2) діяння вчинюється з наміром сприяти продовженню такої діяльності або з наміром брати участь у діянні, яке складає порушення норм податкового законодавства, на які посилається цей пункт, або діяння вчинюється особою, яка знає (усвідомлює), що операція направлена на приховування або маскуванню незаконної діяльності (або її суті, місця здійснення, джерела, осіб, її здійснюючих або контролюючих) або на ухилення від повідомлення про операції властям, коли таке повідомлення потребується у відповідності до законів федерації або штату. Параграф 2 пункт «а» статті 1956 встановлює таку ж санкцію за перевозку, переміщення або переказ за межі США або у США з-за кордону (у тому числі транзитом) грошових коштів і фондів зі згаданими у попередньому параграфі намірами або усвідомленням. Але при цьому у цьому параграфі не зазначається, що кошти обов'язково повинні бути злочинного походження. Параграф 3 пункт «а» статті 1956 передбачає таку ж відповідальність за проведення або замах на проведення фінансової операції з майном, яке може собою являти доходи від незаконної діяльності або з майном, яке може бути використаним для проведення такої діяльності, якщо діяння скоєне зі згаданими намірами, при цьому у параграфі 3 не потребується фактичної наявності коштів злочинного походження.

Слід зазначити, що третій параграф розроблено для проведення операцій під прикриттям, коли оперативні працівники можуть використовувати кошти,

асигновані правоохоронним органом, для спонукання злочинця на здійснення протиправних дій, або навіть створити у злочинця уявлення про наявність брудних коштів та необхідність проведення, з ними дій перелічених у статті. Тобто протиправні діяння, зазначені у третьому параграфі, за своїм змістом практично збігаються з діяннями, описаними у перших двох параграфах і єдиною відміною між цими параграфами є те, що у останньому, не повинні використовуватися кошти від злочинної діяльності, або кошти для продовження зазначеної діяльності. Виходячи з цього, в інструкції для членів журі (присяжних) суду американськими юристами протиправні дії скомпоновані у наступні чотири форми:

1. Внутрішні фінансові трансакції з метою сприяння продовженню визначеної протиправної діяльності (18 U.S.C. ' 1956(a)(1)(A).

2. Внутрішні фінансові трансакції, про які особа знає, що вони створені для приховування фактів щодо походження коштів (18 U.S.C. ' 1956(a)(1)(B).

3. Міжнародне переміщення з метою сприяння продовженню визначеної протиправної діяльності (18 U.S.C. ' 1956(a)(2)(A).

4. Міжнародне переміщення, про які особа знає, що вони включають кошти від деяких форм протиправної діяльності і що вони створені для приховування фактів щодо походження коштів (18 U.S.C. ' 1956(a)(2)(B) [297].

У Секції 400.2 статті 400 ФККА [274] надається поняття «поводження з грошми та іншим майном». Секція розглядає три наступні форми злочинного поведження:

- отримання, володіння, приховування або переміщення грошей або іншого майна;

- ввезення або вивезення грошей або іншого майна в або з Австралії;

- участь у банківських транзакціях, які відносяться до грошей або іншого майна.

У секції зазначається, що гроші та інше майно мають бути доходами від злочину, або бути інструментом злочину, який було скоєно як в Австралійській юрисдикції, так і за кордоном.

Об'єктивна сторона відповідно до Декрету Короля Саудівської Аравії №М/39 від 23 вересня 2003 року (Royal Decree No. М/39 dated 25/6/14124 Н/24/8/2003 (Anti-Money Laundering Law)) [328] полягає у діях, направлених на приховування та фальсифікування протиправного джерела походження фондів, з метою надання їм легального виду. Об'єктивна сторона передбачає декілька видів альтернативних протиправних діянь направлених на легалізації фондів, здобутих від злочинів, які зазначені у статті 2 Закону:

1. Здійснення будь-якої транзакції з фондами або прибутками, із знанням того, що вони походять від кримінальної діяльності або мають нелегітимне (протиправне) або незаконне джерело;

2. Транспортування, придбання, використання, утримання, отримання або передача фондів або прибутків, із знанням того, що вони походять від кримінальної діяльності або мають нелегітимне (протиправне) або незаконне джерело;

3. Приховування або фальсифікування природи фондів або прибутків або їх джерела, переміщення або власність, із знанням того, що вони походять від кримінальної діяльності або мають нелегітимне (протиправне) або незаконне джерело;

4. Фінансування тероризму, терористичних актів та терористичні організації;

5. Участь через угоду, допомога, підбурювання, надання консультацій або порад, сприяння, участь у таємному зговорі, прикриття або замах на будь-яку з дій визначених у цій статті.

Окрім цього, відповідно до статті 18 Закону кримінально карним є порушення приписів щодо діяльності у фінансовій сфері, які перелічені у статтях 4–8 Закону, а саме:

– заборона для фінансових та нефінансових установ проводити фінансові або комерційні транзакції з не встановленими (неідентифікованими) особами;

- обов'язок зберігати документи про фінансові транзакції та комерційні угоди менше ніж 10 років;
- встановлення у фінансових та нефінансових установах спеціальних заходів щодо виявлення підозрілих транзакцій та дотримання інструкцій відповідних компетентних органів;
- у разі наявності відповідних індикаторів щодо розміру, складності або незвичайності транзакції, що викликає підозру, що зазначені гроші використовуються для відмивання або для фінансування тероризму інформувати Відділ фінансових розслідувань;
- як виняток до положень про банківську таємницю, фінансові та нефінансові установи повинні надсилати записи та інформацію до судових та компетентних органів інформацію за їх запитом.

Як ми бачимо вище зазначений блок правопорушень стосується певної категорії посадових фінансових і комерційних установ і регламентується статтями цього ж закону, які націлені на попередження відмивання коштів.

З об'єктивної сторони злочинні дії описані в статтях 6, 7 Акту про спеціальні антинаркотичні положення та у статтях [248] 10, 11 Акту про покарання організованої злочинності [249] Японії здебільшого збігаються і направлені на маскуванню факту стосовно придбання та розпорядження доходів, здобутих від злочинів (у першому законі відповідно від наркозлочинів), або приховуванні таких доходів, або свідомому одержанні (прийманні) таких доходів від іншої особи, яка отримала їх від злочинної діяльності. Законами передбачено декілька видів альтернативних протиправних діянь направлених на реалізацію злочинного умислу:

- Маскування фактів стосовно придбання та розпорядження доходів від злочинної діяльності;
- Приховування доходів від злочинів;
- Маскування фактів стосовно джерел доходів, здобутих від злочинної діяльності;

– Свідоме одержання (приймання) доходів, здобутих від злочинної діяльності.

До того ж стаття 9 Акту про покарання організованої злочинності вводить відповідальність за керування підприємством (*managing an enterprise*), яке використовує доходи від кримінальної діяльності [258, с.71].

У рекомендаціях до своєї третьої спільної оціночної доповіді щодо законодавства Японії у сфері протидії відмиванню коштів фахівці Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) підняли питання, про те, що японські закони не вбачають відповідальність за володіння, утримання або використання коштів, здобутих від злочинної діяльності, як це передбачається у відповідних конвенціях ООН. На що японська сторона дала роз'яснення, що у даному випадку японський законодавець виходив з логіки послідовності злочинних дій та спрощення тексту закону. Для того щоб володіти, утримувати або використовувати, кошти або майно, здобуті від злочинної діяльності, їх, перш за все, необхідно отримати (прийняти), а зазначена дія криміналізована у обидвох актах. Тобто криміналізувати подальші дії з коштами або майном не має сенсу [337, с. 32].

У пострадянських державах об'єктивні ознаки відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом більшою чи меншою мірою відповідають вимогам Модельного КК для держав – учасниць СНД. За цим Кодексом пропонувалося у статті 258 «Легалізація доходів, здобутих протизаконним шляхом» визнати легалізацією доходів «приховування або викривлення незаконних джерел та природи походження, місцезнаходження, розміщення, руху, або дійсної належності грошових коштів або іншого майна або прав на майно, завідомо здобутих незаконним шляхом, так само використання таких грошових коштів або іншого майна для зайняття підприємницькою діяльністю або іншою економічною діяльністю...» [139]. У наданій дефініції ми можемо виокремити дві основні форми: 1) приховування походження злочинних коштів, та 2) використання зазначених коштів. На наш погляд, в цілому більшість країн СНГ спиралося на Модельний кодекс при розробці відповідних статей у своєму

законодавстві про кримінальну відповідальність, при цьому вносячи певні відмінності у дефініції статей, які в цілому не міняли сутті протиправних дій злочинців направлених на приховування або сприяння приховуванню нелегальної суті доходів та створення перешкод для виявлення цих доходів та здійснення правосуддя.

Наприклад, за КК Росії легалізація сформульована як: «Здійснення фінансових операцій та інших операцій з грошовими засобами або іншим майном, завідомо, набутого іншими особами злочинним шляхом, в цілях надання правомірного вигляду володінню, користуванню та розпорядженню вказаними грошовими засобами або іншим майном» [226], а у КК Республіки Білорусь – як «Здійснення фінансових операцій з коштами, здобутими завідомо злочинним шляхом, для надання правомірного вигляду володінню, користуванню та (або) розпорядженню вказаними засобами в цілях приховування або викривлення походження, місцезнаходження, розміщення, руху або дійсної приналежності зазначених засобів» [221].

Більш розширену з початку дефініцію, але в цілому рівнозначну за суттю, надано у статті 218 КК Республіки Казахстан: «Включення в законний обіг грошей та (або) іншого майна, здобутого злочинним шляхом, за допомогою здійснення оборудок у виді конверсії або переказу майна, яке становить доходи від кримінальних правопорушень...» [222].

Декілька інший підхід у КК Республіки Молдова, в ньому передбачено декілька шляхів відмивання грошей:

«а) конвертування або переказ майна особою, якій було звісно, або мало бути звісно, що це майно утворює незаконний дохід, в цілях приховування, або маскування його незаконного походження або надання допомоги будь-якій особі, втягнутій у скоєння основного злочину, щоб уникнути юридичних наслідків цих дій;

б) приховування або маскування справжності, походження, місцезнаходження, розпорядження, передачі, переміщення майна, реальних

властивостей майна або прав на нього особою, якій звісно або повинно було бути звісно, що майно утворює незаконний дохід;

с) отримання, володіння або використання майна особою, якій звісно або повинно було бути звісно, що це майно утворює незаконний дохід;

д) участь у будь якому об'єднанні, зговорі, пособництві шляхом сприяння, допомоги або надання порад з метою скоєння дій передбачених пунктами а) – с)» [223].

Підводячи підсумки до підрозділу зазначимо, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 306 КК України, як зовнішнє вираження суспільно небезпечного посягання на охоронювані цією нормою суспільні відносини включає до свого складу три альтернативні форми:

1) розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах;

2) використання таких коштів для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих або інших потреб;

3) використання таких доходів (коштів і майна) для продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Вказане обмежують можливість притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення інших способів легалізації (відмивання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, на відміну від проаналізованих КК іноземних держав, де об'єктивна сторона містить більш розширені форми.

Вказане спонукає до внесення відповідних змін та доповнень до КК України з метою приведення чинного вітчизняного законодавства у відповідність до вдалих практик іноземних держав з розвиненим механізмом протидії легалізації (відмивання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

2.3. Суб'єкт використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах

Останнім часом з усіх елементів складу злочину найменш проблемно-дискусійний характер носить суб'єкт злочину. Все, що пов'язано із суб'єктом як елементом складу злочину почало сприйматись у теорії та практиці боротьби зі злочинністю аксіоматично, без найменшого натяку на критику. Винятком із такої наукової тиші є хіба що питання про юридичну особу як суб'єкт злочину та розробка закріпленого у діючому КК України поняття обмеженої осудності [158, с. 136]. Але, як справедливо зауважує В. М. Куц, «у дослідженнях на тему суб'єкта крапку ставити рано» [123, с. 18].

Відповідно до частини 1 статті 18 КК України «суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність». Отже, суб'єкт злочину як елемент складу злочину характеризується трьома обов'язковими ознаками: це особа фізична, осудна, яка досягла певного віку.

Однак, для того, щоб притягнути до кримінальної відповідальності особу, яка вчинила злочин, необхідно, насамперед, встановити ті ознаки, які характеризують дану особу в якості суб'єкта цього злочину, тобто встановити фізичну природу, осудність та вік цієї особи, а вже потім, при встановленні всіх інших елементів складу злочину та обставин справи, вирішувати питання про те, чи саме ця особа (суб'єкт злочину) вчинила саме цей конкретний злочин [104].

Більшість дослідників [122, с. 237; 148, с. 849; 205, с. 98] сходяться у тому, що суб'єктом злочину, передбаченого статтею 306 КК України, є фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку, тобто загальний суб'єкт – із цим ми погоджуємося. У статті 306 КК України не передбачено будь-яких форм спеціального суб'єкту. Існує також думка, що крім цього суб'єкт злочину повинен мати право здійснювати як угоди купівлі-продажу, так і інші угоди відповідно до положень цивільного і фінансового права і нести за них

відповідальність [213, с. 15]. На наш погляд це доповнення не є суттєвим, деякі вікові обмеження щодо здійснення правочинів, злочинці можуть уникнути з використанням третіх осіб. Цієї думки дотримується у своїй монографії Ю. О. Старук [205, с. 100].

Вітчизняні дослідники, які наголошують на неможливості притягнення особи, що скоїла предикатний злочин до відповідальності за відмивання коштів, посилаються на положення пункту 2 статті 6 Страсбурзької конвенції від 8 листопада 1990 року [102], відповідного до якого відповідальність за легалізацію може не розповсюджуватися на осіб, котрі вчинили основне правопорушення (предикатний злочин); відмивання належить до причетних злочинів, і особи, які брали участь у скоєнні предикатного злочину, не підлягають кримінальній відповідальності за відмивання майна, здобутого в результаті його скоєння; у разі визнання суб'єктом легалізації злочинного майна особи, котра вчинила предикатне діяння, порушується принцип *non bis in idem*. [89, с. 45; 128, с. 49; 186, с. 113]. Ми не погоджуємося з наступними доводами, тому що: 1) використання доходів, здобутих внаслідок вчинення предикатного злочину, є окремим злочином, передбаченим статтею 306 КК України; 2) зазначений злочин має об'єкт, який відрізняється від об'єкту злочинів, які віднесено до предикатної групи; 3) вчинення злочинних дій, спрямованих на легалізацію використання доходів, здійснюється після закінчення предикатного злочину та здобуття певних доходів від його вчинення. Цієї ж думки дотримуються ряд вітчизняних дослідників [11, с. 88; 38, с. 176; 79, с. 58; 230, с. 248; 243, с. 156–157].

Суб'єктом злочину, передбаченого статтею 306 КК України може бути як особа, що вчинила основний (предикатний) злочин та легалізацію (використання) доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, так і особа, що вчинила лише легалізацію (використання) кримінальних доходів і не причетна до вчинення злочину, що передував легалізації.

У своїй монографії Ю. О. Старук, враховуючи загальні положень учення про співучасть та причетність до злочину, пропонує наступну кваліфікацію суб'єктів легалізації наркодоходів:

– особа, котра отримала майно від вчинення нею злочину, передбаченого статтями 305, 307, 308, 310 – 320 КК України, а потім легалізувала це майно, повинна притягуватися до відповідальності за правилами кваліфікації реальної сукупності злочинів. Отже, її дії необхідно кваліфікувати як вчинення одного зі злочинів, передбачених статтями 305, 307, 308, 310–320 та статтею 306 КК України;

– особа, яка заздалегідь обіцяла легалізувати майно, здобуте від вчинення наркозлочину іншою особою, підлягає відповідальності як пособник (дії щодо легалізації можна розцінювати як переховування предметів, здобутих злочинним шляхом, придбання або збут таких предметів) у вчиненні предикатного діяння та виконавець злочину, передбаченого статтею 306 КК України;

– особа, котра заздалегідь не обіцяла вчинити легалізацію майна, здобутого від вчинення злочину у сфері обігу наркотиків, притягується до відповідальності за статтею 306 КК України [205, с. 106].

Але аналіз судової практики застосування статті 306 КК України свідчить про те, що судами до відповідальності за цією статтею притягувалися лише особи, які вчинили предикатний злочин (самовідмивання) (додаток В). Аналогічна ситуація спостерігається проаналізованих кримінальних справах, де також відсутні факти викриття злочинних угруповань або окремих осіб, які спеціалізувалися на легалізації доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (додаток Б).

Здійснюючи аналіз підозрюваних осіб встановлено, що з 376 затриманих 368 осіб чоловіки (97,9 %) та 8 – жінки (21 %), всі жінки були у складі злочинних груп. Усі затримані громадяни України. Середня / середня спеціальна освіта була у 228 осіб (60,7 %), у 33 осіб (8,8%) – вища, у 115 осіб (30,5 %) – незакінчена вища. Серед затриманих 147 (37,5 %) раніше

притягувались до кримінальної відповідальності, усі за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, деякі ще притягувались за крадіжки (стаття 185 КК України) (додаток Г).

До того ж, розглядаючи справи стосовно групи осіб, яка займалася виготовленням та збутом наркотичних засобів, суд може притягти до відповідальності за статтею 306 КК України всіх членів групи, незалежно від того, яку роль у використанні коштів грала та чи інша особа. Так, відповідно до матеріалів справи розглянутої Луцьким міськрайонним судом Волинської області «Роль залучених до спільної злочинної діяльності ОСОБА_13 та ОСОБА_14 як посібників у вчиненні злочинів очолюваної ОСОБА_11 організованої групи, полягала в тому, що вони, усвідомлюючи факт існування кримінального об'єднання з осіб ромської народності та добровільно надавши свою згоду на участь в організованій групі, до якої входили ОСОБА_11, ОСОБА_12 та ОСОБА_15, добровільно надавши свою згоду на участь в організованій групі, з метою сприяння останнім у вчиненні злочинів та відповідно до відведеної їм ролі, на постійній основі зберігали за місцем свого проживання макову солому, безперешкодно надавали членам кримінального угруповання своє житлове приміщення для незаконного виготовлення з макової соломи опію ацетильованого, а також, використовуючи заздалегідь придбані та пристосовані до використання м'ясорубку, побутовий посуд, лійку, попередньо придбані оцет, соду, розчинник «646» та інші засоби, маючи навик у виготовлення опію ацетильованого, незаконно виготовляли із придбаної макової соломи наркотичний засіб опій ацетильований, який надалі незаконно зберігали по місцю свого проживання та згідно розподілених ролей, під час оплатних збутів наркотичних засобів особам, схильним до вживання наркотичних засобів, утримували місця та надавали останнім своє приміщення для незаконного вживання наркотичних засобів, чим сприяли членам організованої групи у вчиненню злочинів, створенню конспіративних заходів з метою не викриття їх злочинної діяльності, за що отримували обумовлену винагороду певну частину опію ацетильованого в кількостях одноразових доз,

який після виготовлення, в необхідних дозах шляхом внутрішньовенної ін'єкції, спільно з останніми вживали». Між тим відповідно до вироку суду усіх членів угруповання було притягнуто до відповідальності за статтею 306 КК України [62].

Вчинення використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, співучасниками кваліфікується з посиланням на відповідні частини статті 27 КК України.

Аналіз законодавства про кримінальну відповідальність іноземних держав дає підстави стверджувати, що суб'єктами легалізації (відмивання) коштів, здобутих як від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, так і інших видів злочинної діяльності можуть виступати: 1) загальні суб'єкти (Австрія, Польща, Республіка Білорусь, Республіка Болгарія, Російської Федерації, США, ФРН, Швейцарія, Японія); 2) спеціальні суб'єкти (зокрема, посадові особи та прирівняні до них службовці) (Саудівська Аравія); 3) юридичні особи (Андорра, Данія, Молдова, Франція, Японія, США); 4) одночасна відповідальність загального та спеціального суб'єкту (фізичної та юридичної особи) (Андорра, Великобританія, Данія, Республіка Молдова, Нідерланди, Франція). Є також різниця у підходах по відношенню до застосування законодавства до осіб, які скоїли предикатний злочин, тобто до відмивання та самовідмивання коштів. У таких країнах, як Австрія, Білорусь, Болгарія, ФРН, Польща виконавець предикатного (основного) злочину не підлягає відповідальності за відмивання коштів. У ФРН та Болгарії, звільняються від такої відповідальності, навіть особи, які признані співучасниками основного злочину [90]. У КК Російської Федерації існує окрема норма (стаття 174¹), яка передбачає відповідальність за легалізацію (відмивання) коштів або іншого майна, набутих особою в наслідок скоєння нею злочину [226].

У законодавстві про кримінальну відповідальність держав *романо-германської* правової сім'ї перевага щодо статусу суб'єкта відмивання (легалізації) коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи злочини у

сфері незаконного обігу наркотиків віддається фізичній осудній особі, яка досягла відповідного віку. Суб'єктом тут виступають тільки фізичні особи у законодавстві про кримінальну відповідальність Австрії, Республіки Болгарія, Польщі, Російської Федерації, Республіки Білорусь, ФРН, Швейцарії тощо. При цьому кримінальна відповідальність може наставати залежно від різного віку, починаючи з: 7 років (КК Швейцарії); 12 років (КК Нідерландів); 13 років (КК Князівства Монако, КК Франції); 14 років (КК Албанії, КК ФРН); 16 років (КК Андорри, КК Російської Федерації, КК Республіки Білорусь); 17 років (КК Польщі) [2].

В країнах, де вік кримінальної відповідальності диференціюється у відповідності до правового режиму відповідальності, поряд з власно кримінальною відповідальністю законодавець виділяє особливий інститут кримінальної відповідальності неповнолітніх з властивою йому специфічною процедурою та системою санкцій. Відповідальність за спеціальним законодавством практикується у Андоррі, Бельгії, Іспанії, Франції [2].

Законодавство про кримінальну відповідальність Андорри, Данії, Республіки Молдова, Нідерландів, Франції передбачає також одночасну відповідальність фізичної та юридичної особи. На юридичну особу накладається стягнення у виді штрафу, ліквідації, або тимчасовій забороні діяльності.

Спеціальними суб'єктами відмивання (легалізації) доходів, здобутих від злочинної діяльності у законодавстві про кримінальну відповідальність можуть виступати відповідні службові (посадові) особи. Зокрема, у законодавстві про кримінальну відповідальність ряду європейських держав йдеться про таких спеціальних суб'єктів цього злочину: 1) особа, як діє в рамках банківської або фінансової установи, агенції з нерухомості або страхування (КК Андорри) [266]; 2) особа, яка виконує державні функції; член кримінальної організації (організованого злочинного угруповання); член міжнародної кримінальної організації (КК Монако) [267]; 3) уповноважена особа банківської або фінансової установи, страхової компанії та інше; відповідна посадова

особа, що обіймає публічні посади та користується правами, отриманими внаслідок публічних виборів; член злочинно угруповання (*Bande*), яка сформувалася з метою відмивання коштів; (КК ФРН) [265]; 4) посадова особа або уповноважена особа, яка використовує для цього свою посаду або повноваження (КК Республіки Болгарія) [221]; 5) особа, яка використовує своє службове становище (КК Російської Федерації, КК Республіки Молдова) [223, 226] тощо.

Суб'єктом відмивання коштів, здобутих від злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків, у державах англо-американської правової сім'ї виступають як фізичні, так і юридичні особи, що є головною характерною рисою цієї правової сім'ї.

Акт про відмивання кримінальних доходів (*Proceeds of Crime Act 2002* (РОСА)) [321] законодавства Великобританії не ставить будь яких вимог, або обмежень щодо виконавця злочину, тому можна вважати, що суб'єкт перелічених у законі злочинних дій, що становлять відмивання коштів є загальний. Загальний суб'єкт – фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку, однак за певних умов і 10-річного віку, якщо буде доведено існування двох елементів злочину – «*actus reus*» та «*mens rea*», а також усвідомлення дитиною факту спричинення тяжкої шкоди [94, с. 37].

Відповідно до матеріалів методичного посібника розміщеного на сайті Королівської служби кримінального переслідування¹⁷ законодавство також розглядає можливість скоєння відмивання коштів у двох формах: простий та «змішаний». У другому випадку злочинець, який здійснює відмивання коштів, обвинувачується також у скоєнні предикатного злочину, тобто злочину, який приніс кримінальний прибуток. Іншими словами це можна поділити на відмивання та «самовідмивання» [323] (зазначена градація зберігається також у тих випадках, коли суд може доказати лише факт скоєння відмивання, без доказів предикатного злочину).

¹⁷ Зазначена інституція виконує у Великобританії функції прокуратури.

Відповідно до Акту про відмивання грошей Зводу законів США суб'єкт злочину передбаченого статтею 1956 є загальний, за виключенням тих випадків, коли судом розглядається випадки відмивання коштів за кордоном. У разі «витрачання» коштів, зазначених у статті, за межами Сполучених Штатів Америки та територій, що знаходяться у їх юрисдикції, у статті застосовується спеціальний суб'єкт – громадянин США (розділ d(2)) [348].

Відповідно до положень частини 2.3 ФККА «Обставини, які виключають кримінальну відповідальність», можна зробити висновок, що суб'єктом злочину є ментально здорова людина віком від 14 років. Стосовно віку кримінальної відповідальності секція 7.2 статті 7 кодексу зазначає: «(1) Дитина у віці від 10 до 14 років може бути кримінально відповідальною, якщо вона знає, що її поведінка неправильна. (2) Питання, чи знає дитина, що її поведінка неправильна є допустимим фактом. Тягар доказу цього лежить на обвинуваченні». Крім фізичної особи, як вже зазначалося вище, законодавством Австралії передбачена кримінальна відповідальність юридичних осіб [274].

Як зазначає у своїй монографії А. В. Петровський [160, с. 26–27], посилаючись на інші джерела, згідно мусульманської традиції вік кримінальної відповідальності це вік полового дозрівання людини, або відповідно до мусульманського кримінального права – повноліття. Відносно повноліття (віку) у мусульманських правових школах немає єдиної думки. У зв'язку з тим, що законодавство про кримінальну відповідальність ґрунтується на різних мазхабах. А. В. Петровський наводить наступну таблицю.

Стать обвинуваченого	Вік, після якого встановлення статевого визрівання не потрібне				
	Ханафіти	Малікіти	Шафіїти	Ханбаліти	Шіїти
Чоловіки	15	18	15	15	15
Жінки	15	18	15	15	9

Стосовно віку можна зробити висновок, що до 9–12 років особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності зовсім, з 9–12 до 15–18 років притягнення до відповідальності передбачає встановлення судом факту

повноліття. Враховуючи, що догматична правова школа ханбалізму є офіційною у Саудівській Аравії [7], таким чином кримінальна відповідальність настає з 15 річного віку, але остання слово у визначенні віку все ж залишається за судом. Осудність є обов'язковою ознакою, як вже зазначалося вище.

Стаття 3 Закону (Royal Decree No. M/39 dated 25/6/14124 H/24/8/2003) [328] надає перелік спеціальних суб'єктів, посадових осіб, кримінальна відповідальність яких настає, у разі порушення установою приписів Закону з попередження відмивання коштів (статті 4–8 Закону). До цієї категорії віднесені: голови рад директорів фінансових та нефінансових установ, власники, службовці, уповноважені представники, аудитори або їх наймані робітники, які діяли відповідно до своєї компетенції (правоздатності). Пункт (3) статті 17 Закону, яка перелічує отягчаючі обставини також передбачає спеціальний суб'єкт: особу, яка «займає публічну посаду, до якого злочин має відношення, або використовує свій стан або повноваження при скоєнні злочину».

В Японії суб'єкт злочину відмивання коштів, здобутих від злочину – фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років. Як зазначає І. Д. Козочкін «Якщо у Загальній частині КК Японії передбачено кримінальна відповідальність з 14 років (стаття 41 КК Японії), то відповідно до Закону про неповнолітніх – з 16 років, що фактично виводить 14–16 річних з-під дії КК, як «не кримінально-відповідальних». Далі, відповідно до статті 20 цього Закону, до вікової групи 16–20 років (повноліття за законодавством Японії настає у 20 років) кримінальні санкції застосовуються обмежено – тільки за те, що карається смертною карою або ув'язненням» [94, с. 422].

Ще одна цікава особливість законодавства Японії, про яку слід згадати при визначенні суб'єкту злочину. Відповідно до частини 3 статті 17 японсько-американської Угоди про статус військ США в Японії 1960 року [251] «У випадку конкуренції права на здійснення правосуддя застосовуються наступні положення: (а) Військова влада Сполучених Штатів має перше право на

здійснення правосуддя відносно військовослужбовців або вільнонайманих осіб військ Сполучених Штатів при наступних злочинах:

(1) Злочин виключно проти майна або безпеки Сполучених Штатів або злочин виключно проти життя, здоров'я або майна іншого військовослужбовця або вільнонайманої особи військ Сполучених Штатів.

(2) Злочин, який виник внаслідок дії або бездіяльності при виконанні службових обов'язків».

Тобто, якщо військовослужбовець США здійснив акт відмивання коштів на території Японії, але це діяння було пов'язане з майном Сполучених Штатів, то цей злочин буде розглядатися відповідними органами США. У даному випадку ми маємо своєрідний «ексклюзивний» спеціальний суб'єкт.

Стаття 17 Акту про покарання організованої злочинності та стаття 15 Закону про спеціальні антинаркотичні положення передбачають покарання для представників юридичних осіб, або будь-яких агентів, службовців або осіб задіяних у бізнесі юридичної особи, які здійснюють акт відмивання коштів у зв'язку із виконанням функцій юридичної особи. Правопорушник карається, а на юридичну особу накладається стягнення у виді штрафу.

Серед вітчизняних науковців є певна зацікавленість практикою щодо притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи за відмивання коштів, як наприклад в США, Франція, Молдова, Японія тощо [137, 196, 232]. Дійсно ця практика заслуговує на увагу, як цікавий досвід і можливо має бути більш ретельно вивчена. Але ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку законодавства про кримінальну відповідальність щодо протидії відмиванню коштів немає необхідності переймати цей досвід. По-перше, існуючі дієві механізми фінмоніторингу та супутніх адміністративних санкцій виконують достатні функції з попередження та запобігання використання юридичних осіб у протиправній діяльності [67, с. 72–74]. Не має різниці, чи то юридична особа буде оштрафована, призупинена її ліцензія на діяльність, або зовсім анульована в наслідок вироку за кримінальною справою, або за рішенням про адміністративне стягнення, адже санкції щодо юридичних осіб повністю

співпадають. По-друге, перейняття і впровадження цього досвіду потребує розробки цілої концепції. По-третіх, це ускладнить розслідування в цілому і збільшить навантаження на слідчі та судові органи. І останнє, така зміна в цілому не вплине на кінцевий результат розслідування у рамках завдань кримінального права. Але знов таки, це стосується протидії відмиванню коштів.

Підводячи підсумки до підрозділу зазначимо, що аналіз законодавства про кримінальну відповідальність іноземних держав дає підстави стверджувати, що суб'єктами легалізації (відмивання) коштів, здобутих як від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, так і інших видів злочинної діяльності можуть виступати як і у вітчизняному законодавстві загальні суб'єкти, зокрема у таких країнах, як Австрія, Польща, Республіка Білорусь, Республіка Болгарія, Російська Федерація, США, ФРН, Швейцарія, Японія. Разом з тим у окремих іноземних державах (Саудівська Аравія) існують спеціальні суб'єкти, зокрема, посадові особи та прирівняні до них службовці, а також юридичні особи (Андорра, Данія, Молдова, Франція, Японія, США). При цьому у Андоррі, Великобританії, Данії, Республіки Молдова, Нідерландів, Франції за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів одночасно передбачена відповідальність загального та спеціального суб'єкту (фізичної та юридичної особи).

2.4. Суб'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах

Для кримінально-правової оцінки суспільно небезпечної поведінки людини потрібно встановлювати низку обов'язкових ознак, що характеризують деліктоздатність конкретної особи, у першу чергу розкривають її осудність та відображають її внутрішнє ставлення до дій, котрі вона вчиняє. Перша група

ознак досліджується при аналізі суб'єкта злочину, друга – при аналізі суб'єктивної сторони [206, с. 160].

Встановлення суб'єктивної сторони не менш важливе, ніж об'єктивної, що нерідко не береться до уваги при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних проваджень. Правильне встановлення ознак суб'єктивної сторони обумовлює кваліфікацію злочину в точній відповідності із законом.

Під суб'єктивною стороною злочину в кримінальному праві розуміється внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, котре нею вчиняється, і до його наслідків. Зміст суб'єктивної сторони складу злочину характеризують певні юридичні ознаки: вина, мотив та мета вчинення злочину. Основною та обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого складу злочину виступає вина [148, с. 14–15].

Погоджуючись з більшістю науковців, які зазначають, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 306 КК України, характеризується виною у формі прямого умислу: винна особа повинна усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння щодо використання грошових коштів чи іншого майна, здобутих від незаконного обігу наркотиків [205, с. 110; 148, с. 849].

На нашу думку усім трьом формам об'єктивної сторони злочину об'єктивної сторони використання майна притаманна певна мета. Що також свідчить про те, що злочин може бути вчинений лише з прямим умислом. Але якщо у третьої формі, вона є обов'язковою і безпосередньо закріплена у диспозиції статті та являє собою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, то у перших двох формах мета не визначена в диспозиції, крім цього, вона не є тотожною до мети третьої форми.

У розгляді справ за статтею 306 КК України судами також зазначається умисний характер дій підсудних: «Дані дії ОСОБА_7, ОСОБА_8 та ОСОБА_10 органами досудового слідства кваліфіковані за ст.28 ч.3, ст.306 ч.2 КК України, як умисні, що виразилися у використанні доходів, здобутих від незаконного

обігу наркотичних засобів з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, вчинені повторно, організованою групою»[64].

У визначені мети для перших двох форм, які, як вже зазначалося вище, за своєю суттю співпадають з положеннями статті 209 КК України, нам імпонує позиція Ю. В. Бауліна, О. М. Лемешка, Т. В. Молчанової та деяких інших учених, які вважають, що легалізація доходів, здобутих злочинним шляхом, має на меті надання правомірного вигляду володінню, користуванню або розпорядженню предметом [19, с. 145; 128, с. 44; 140, с. 97; 239, с. 147]. Це безпосередньо впливає з назви статті 209 КК України – легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Ю. О. Старук у своєму дослідженні статті 306 КК України в цілому підтримуючи цю позицією, при цьому наголошує на недоцільності законодавчого закріплення в диспозиції статті вказівки на спеціальну мету надання правомірного вигляду володінню, користуванню або розпорядженню доходами або діям, спрямованим на приховування джерел походження таких доходів [205, с. 125–126]. Схожі думки висловлюють А. С. Беніцький, О. О. Дудоров, О. Ю. Якимов [41, с. 116; 76, с. 548; 245, с. 67]. Таким чином, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого статтею 306 КК України, є мета надання правомірного вигляду володінню та джерелам одержання кримінальних доходів (тобто, легалізація) або мета продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів.

Мотив для всіх трьох форм вчинення злочину, передбаченого статтею 306 КК України корисливий, як і у розміщення коштів або придбання об'єктів, так і у разі використання зазначених коштів з метою продовження незаконного обігу наркотиків. Але як зазначають С. О. Трофимов, О. М. Стрільців, Д. Й. Никифорчук, І. А. Вартилицька для кваліфікації це значення не має [213, с. 15].

На нашу думку обізнаність особи щодо обставин вчинення предикатного злочину не є обов'язковою, а для кваліфікації дій такої особи за статтею 306 КК України достатньо лише припущення зазначеною особою того, що доходи, дії з

відмивання яких вона вчинила, одержані в результаті вчинення злочину у сфері незаконного обігу наркотиків.

Слід також мати на увазі, що якщо особа (непричетна до вчинення предикатного злочину) вчиняє дії, перераховані у частині 1 статті 306 КК України, з коштами (майном), одержаними внаслідок незаконного обігу наркотиків, однак сумлінно помиляється щодо його походження, застосування цієї статті виключається.

У тому випадку, якщо особа вважає, що вона вчиняє дії з коштами (майном), одержаними внаслідок незаконного обігу наркотиків, які насправді не є такими, її дії за спрямованістю умислу можуть розцінюватись як замах на вчинення злочину, передбаченого статтею 306 КК України.

Для позначення суб'єктивної сторони відмивання (легалізації) доходів, здобутих від нелегальної діяльності, держави – представники різних правових сімей використовують специфічні категорії, що пов'язані з внутрішніми складовими самого протиправного діяння (наприклад, у Франції – це «моральний елемент» злочину; в Англії та США – «злочинний намір» лат. «mens rea» – суб'єктивний елемент, а Австралії – «елементи вини», тощо.

У державах *романо-германської* правової сім'ї суб'єктивна сторона відмивання (легалізації) доходів, здобутих від злочинної діяльності характеризується умислом (наміром) на вчинення цього злочину. Так, згідно з кримінально правовою доктриною Франції відмивання грошей, здобутих як від різних видів злочинної діяльності (стаття 324¹ КК Франції), так і від незаконного обігу наркотиків (стаття 222³⁸ КК Франції) [265], відносяться до категорії злочинів, а всі злочини є умисним діянням.

У КК Князівства Андорра [266] злочин з відмивання доходів, здобутих від нелегальної діяльності, також передбачає наявність усвідомленого наміру на скоєння злочину. Так саме і у Князівстві Монако, де у кожній частині статті 218 КК [267], у кожній альтернативній формі злочинного діяння повторюється фраза «aura sciemment» – маючи намір, завідома. Крім того у статті зазначена

мета – « приховати або змінити злочинне походження цього майна, або надання допомоги у такій діяльності».

Згідно статті 261 ФККН [336] відповідальність за відмивання грошей може наступити у двох випадках: у разі навмисних дій і разі дій скоєних через легковажність або грубе недбальство. У першому випадку суд повинен встановити подвійний умисел, по-перше, знання про злочинне походження предмету (майна або грошей), по-друге, намір скоїти приховування, перешкоджання проведенню розслідування тощо. Замах або спроба скоїти перелічені у статті дії також тягне за собою відповідальність. У випадку недбалості, посилення на непоінформованість (необізнаність) про походження сумнівного предмету не звільняє від відповідальності отримувача, користувача або розпорядника предметом. Відповідальність також настає у випадку порушення обов'язків проявляти старанність. Ця фраза передбачає бездоганне виконання приписів законодавства ФРН у різних сферах життя. При чому це може стосуватися як посадових осіб, наприклад, працівників фінансових установ, які повинні інформувати про порушення клієнтами вимог норм з протидії відмиванню коштів, так і всіх інших осіб, які через своє недбале ставлення до вказаних вище норм зробили їх необачливе порушення.

Відповідно до *англо-саксонської* правової традиції суб'єктивна сторона, або ставлення особи до злочину, виражається у злочинному наміру (*mens rea*). У даному виді злочину, згідно законодавства Великобританії, особа є винною, якщо особа обізнано розпоряджалася злочинними доходами, мала підозру або повинна була мати резонні підстави для підозри, про те що доходи, здобуті злочинним шляхом або походять від злочину. Обвинувачення достатньо здобути мінімальні непрямі докази, з яких можна зробити умовивід (висновок), що зазначене майно має кримінальне походження: свідчення співучасників; непрямі докази або/та інші докази; дані експертиз (наприклад, забруднення готівки наркотиками), з якого можна зробити висновок, що гроші є доходом з незаконного обігу наркотиків; дані комплексної аудиторської перевірки, з якої експерт-аудитор може зробити висновок про те, що складні транзакції вказують

на те, що власність походить з кримінальних доходів; свідчення про невідповідність наявної власності легальним джерелам. Коли обвинувачення доводить, що підозрюваний (обвинувачений) не має переконливих пояснень щодо майна, яким він володіє та суд робить висновок що це майно є кримінальним доходом.

У разі використання для відмивання коштів закладів з високим обігом готівки, у якості доказу залучається експерт, який робить висновок про звичайний рівень прибутковості закладу, та надлишкові надходження готівки у цьому випадку можуть розглядатися, як такі що мають кримінальне походження [323].

Відповідно до другого пункті статті 1956 Зводу законів США «(Злочин) вчинюється з наміром сприяти продовженню такої діяльності або з наміром брати участь у діянні, яке складає порушення норм податкового законодавства, на які посилається цей пункт, або діяння вчинюється особою, яка знає (усвідомлює), що операція направлена на приховування або маскуванню незаконної діяльності (або її суті, місця здійснення, джерела, осіб, її здійснюючих або контролюючих) або на ухилення від повідомлення про операції властям, коли таке повідомлення потребується у відповідності до законів федерації або штату» [321].

Кримінальне право Австралії передбачає чотири види «ментального» елементу злочину, або «елементу вини» при вчиненні злочину, як це зазначено у секції 5 статті 7 ФККА [274]. Це – намір (intent), усвідомленість (knowledge), (злочинна) самовпевнена недбалість (recklessness), недбалість (negligence). Всі елементи характеризуються наявністю умислу на скоєння дії.

В Шаріаті кримінальна відповідальність розуміється як обов'язок особи відповідати за наслідки скоєних нею діянь за умови, що ця людина розуміє значення наслідків цих дій. Основою кримінальної відповідальності при цьому вважається такліф, який означає наявність у суб'єкту злочину наступних якостей: 1) розум; 2) повноліття; 3) осудність [8, с. 46].

Злочин з легалізації злочинних доходів у законодавстві про кримінальну відповідальність Саудівської Аравії характеризується прямим умислом. Разом з тим доктрина правової школи ханбалізму, проголошує, що «винний повинен нести однакову відповідальність незалежно від того, діяв він з визначеним або невизначеним умислом» [144, с. 58].

В законодавстві про кримінальну відповідальність Японії злочинна діяльність з відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, характеризується виключно умислом. При цьому винна особа також повинна знати, що кошти або майно належать до доходів, здобутих від злочинної діяльності загальної або в сфері обігу наркотиків. Законами не передбачена відповідальність в наслідок недбалості [258].

Підводячи підсумки до підрозділу зазначимо, що у проаналізованих державах романо-германської правової сім'ї, а також у інших країнах (Австралія, Саудівська Аравія, Японія) суб'єктивна сторона відмивання (легалізації) доходів, здобутих від злочинної діяльності, у т.ч. незаконного обігу наркотиків, характеризується умислом (наміром) на вчинення цього злочину. Законодавство деяких держав (Австралія, ФРН) також передбачає відповідальність у разі, якщо обвинувачена особа проявила необачливість або недбайливе ставлення до норм, які регулюють взаємовідносини у банківській та фінансовій сферах та призначені попередити легалізацію коштів. В англо-саксонській правовій традиції широко використовується застосування непрямих доказів (невідповідність доходів образу життя, висновки експертів щодо нераціональності трансакцій та інше) для доказування умислу.

Висновки до розділу 2

Підводячи висновки до розділу зазначимо, що на відміну від КК України, у законодавстві про кримінальну відповідальність ключових держав-репрезентантів романо-германської правової сім'ї (західноєвропейських країн)

відсутня спеціальна правова норма, яка б передбачала відповідальність за відмивання, використання або легалізацію коштів, здобутих від протиправної діяльності у сфері обігу наркотиків. Єдиним виключенням, є законодавство про кримінальну відповідальність Франції, де у її КК, подібно до КК України, є статті, які передбачають відповідальність за відмивання коштів від будь-якого злочину, і є стаття, яка передбачає окрему відповідальність за відмивання коштів у сфері незаконного обігу наркотиків. В кримінальному законодавстві Японії відповідальність за відмивання коштів, одержаних від незаконного обігу наркотиків також регламентовано окремим законом.

Що стосується англосаксонській правової групи, то на первинному етапі формування національного законодавства у США, Великобританії були окремі правові норми, які передбачали кримінальну відповідальність за відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. У подальшому предмет злочинного посягання (доходи, здобуті від незаконного обігу наркотиків) був розширений та замінений на доходи, вже здобуті від вчинення будь-якої злочинної діяльності.

На теренах колишнього СРСР законодавство, яке встановлює кримінальну відповідальність за відмивання (використання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, залишилося лише у КК України, в інших країнах воно було або відразу розроблено, або замінено на норми, що передбачають кримінальну відповідальність за відмивання (використання) коштів, здобутих від будь-якої злочинної діяльності.

На відміну від статті 306 КК України, де об'єктивна сторона злочину, включає до свого складу три альтернативні форми (розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах; використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих або інших потреб; використання доходів (коштів і майна), здобутих від незаконного обігу наркотиків, для продовження їх незаконного обігу), у проаналізованих КК країн (Австралія,

Австрія, Андорра, Великобританія, ФРН, Молдова, Монако, Саудівська Аравія, США, Франція, Швейцарія) суб'єктивна сторона має більш розширений перелік діянь, за які передбачено кримінальну відповідальність, зокрема, за приховування походження грошей, майна, цінностей чи доходів, їх придбання, зберігання та використання.

Аналіз законодавства про кримінальну відповідальність іноземних держав дає підстави виділити наступні суб'єкти легалізації (відмивання) коштів, здобутих як від незаконного обігу наркотиків, так і інших видів злочинної діяльності: 1) загальні суб'єкти (Австрія, Польща, Республіка Білорусь, Республіка Болгарія, Російської Федерації, США, ФРН, Швейцарія, Японія); 2) спеціальні суб'єкти (зокрема, посадові особи та прирівняні до них службовці) (Саудівська Аравія); 3) юридичні особи (Андорра, Данія, Молдова, Франція, Японія, США); 4) одночасна відповідальність загального та спеціального суб'єкту (фізичної та юридичної особи) (Андорра, Великобританія, Данія, Республіка Молдова, Нідерланди, Франція). Є також різниця у підходах по відношенню до застосування законодавства до осіб, які скоїли предикатний злочин, тобто до відмивання та самовідмивання коштів. У таких країнах, як Австрія, Білорусь, Болгарія, ФРН, Польща виконавець предикатного (основного) злочину не підлягає відповідальності за відмивання коштів. У ФРН та Болгарії, звільняються від такої відповідальності, навіть особи, які признані співучасниками основного злочину.

Суб'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, за вітчизняним законодавством практично співпадає із суб'єктивною стороною вказаного злочину у КК країн (Австралія, Андорра, Великобританія, Монако, ФРН, Саудівська Аравія, США, Франція, Японія), які були проаналізовані.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ВІД НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ, В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

3.1. Кваліфікуючі ознаки використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах

Злочин, передбачений частиною 1 статті 306 КК України, за своєю конструкцією є одиничним складним злочином з трьома альтернативними діями. У другій частині статті передбачені наступні кваліфікуючі ознаки злочину: 1) повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) у великих розмірах.

Поняття повторності, визначене у частині 1 статті 32 КК України, вказується являє собою вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією ж самою статтею або частиною статті Особливої частини КК. Крім того, у частині 3 цієї ж статті законодавець визнає повторним вчинення двох або більше злочинів і у випадках, передбачених різними статтями, коли це прямо встановлено в Особливій частині КК України, це, так звана, повторність однорідних злочинів.

Використання (легалізації) доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, визнається повторним, якщо винна особа раніше вже вчиняла дії передбачені частиною 1 статті 306 КК України і не збігли строки давності притягнення такої особи до кримінальної відповідальності за раніше вчинені дії, або була засуджена за вчинення злочину, передбаченого статтею 306 КК України, а якщо особа раніше була судима за злочин, передбачений частиною 1 статті 306 КК України – щоб судимість з неї не була знята чи не погашена в установленому законом порядку. Причому, легалізація (використання) доходів, здобутих від вчинення одного епізоду злочинної діяльності, пов'язаної із

незаконним обігом наркотиків, двома або більше альтернативними способами, зазначеними в диспозиції статті, що розглядається, повторності не утворює. Натомість у судовій практиці зустрічаються випадки, коли суд розглядає кожний окремий епізод, як окремий злочин. Так, за матеріалами розглянутої у Комсомольському районному суді м. Херсона справі «ОСОБА_5 в липні 2009 року умисно, керуючись корисливим мотивом, з метою продовження незаконного обороту психотропних речовин, перебуваючи в м. Кривий Ріг Дніпропетровської області, використав гроші, які отримав внаслідок незаконного збуту психотропних речовин на території Херсонської області, для придбання психотропної речовини з метою її подальшого збуту, в тому числі 360 грн., які витратив на придбання, внаслідок незаконно збутої 20.07.2009 року та 21.07.2009 року ОСОБА_10 психотропної речовини – метамфетаміну.

Продовжуючи свою злочинну діяльність, ОСОБА_5, повторно, в липні 2009 року умисно, керуючись корисливим мотивом, з метою продовження незаконного обороту психотропних речовин, перебуваючи в м. Кривий Ріг Дніпропетровської області за невстановлених досудовим слідством обставин використав гроші, отримані внаслідок незаконного збуту психотропних речовин на території Херсонської області, для придбання психотропної речовини у невстановленої особи з метою її подальшого збуту, в тому числі 27120 грн., які витратив на придбання, внаслідок незаконно збутої 29.07.2009 року ОСОБА_10 психотропної речовини, метамфетаміну в м. Херсоні.» [57]. Суд засудив зазначену особу одночасно за частинами 1 і 2 статті 306 КК України, виходячи з того, що другий епізод, це повторне скоєння злочину. На нашу думку таке рішення суду є неправильним.

Ю. О. Старук [205, с. 145] висловлюється думка, що виходячи з того, що стаття 306 КК являє собою спеціальну норму до статті 209 КК України, то і вчинення злочину передбаченого зазначеною статтею може виступати при вирішенні питання про повторність і навпаки, вчинення злочину передбачено першою і другою формою статті 306 КК України, може створювати повторність для статті 209 КК України. Ми вважаємо, що законодавець чітко визначився з

цього приводу у частині 3 статті 32 КК України, не зважаючи на логічність цієї позиції. Внесення ж змін у зазначені вище статті, в яких би передбачався такий підхід, ми вважаємо припустимим, але менш раціональним кроком ніж інтеграція цих статей у одну статтю.

У відповідності до частини 2 статті 28 КК України злочин вважається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення. Дії учасників вчинені за попереднім зговором належить кваліфікувати за частиною 2 статті 306 КК України незалежно від того, що інші учасники групи не були притягнуті до кримінальної відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

Під великим розміром слід розуміти кошти, сума яких становить двісті та більше неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Неоподатковуваний мінімум доходів громадян відповідно до пункту 5 Підрозділу 1 Розділу XX Податкового кодексу України [161] для цілей кваліфікації вчиненого за нормами адміністративного та законодавства про кримінальну відповідальність встановлюється на рівні соціальної пільги. Соціальна пільга підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 Податкового кодексу дорівнює розміру прожиткового мінімуму для працездатних, який встановлюється на 1 січня звітного року. Відповідно до статті 7 Закону України «Про Державний бюджет на 2018 рік» [173] з 1 січня 2018 року неоподаткований мінімум доходів становить 881 гривню. Таким чином у 2018 році кримінальна відповідальність за частиною 2 статті 306 КК України настає якщо вартість використаного доходу, здобутого від незаконного обігу наркотиків, перевищує 176 200 гривень.

У законодавстві про кримінальну відповідальність іноземних держав застосовуються різні підходи щодо кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак для злочинів пов'язаних в легалізацією коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи злочини в сфері незаконного обігу наркотиків. Вони можуть бути визначені в межах норми, де міститься основний склад цього

злочину (статті або законі), вони можуть бути в межах інших норм – спеціальних статей цього ж розділу, або у спеціальному розділі закону чи іншому законі кримінального права. Також на відміну від України, у низці іноземних держав поряд з кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) складами виділяються також і привілейовані склади цього злочину, які звільняють від відповідальності або пом'якшують її.

Законодавству про кримінальну відповідальність держав *романо-германської (континентальної) правової сім'ї* властива надзвичайна різноманітність кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак.

У КК Франції [265] кваліфікуючими ознаками відмивання коштів, здобутих від злочинів у сфері обігу наркотиків, є відмивання коштів у великих розмірах та/або вчинення цього злочину у складі організованої групи. Великий розмір можна встановити виходячи з положення статті 222³⁸ КК Франції «штраф може бути збільшено до половини вартості майна або фондів, відносно яких вчинялось відмивання». У цьому разі великим розміром може вважатися будь-яка сума, яка удвічі перевищує максимальний рівень штрафу, тобто 1 500 000 євро.

У законодавстві про кримінальну відповідальність Князівства Андорра, кваліфікуючі ознаки щодо відмивання коштів визначені у окремій статті 410 (*Type qualifié*) [266]. Їх три: 1) Організована група; 2) Злочин скоєно неодноразово (у вигляді промислу); 3) Злочин здійснено особою в рамках банківської або фінансової установи, агенції з нерухомості або страхової компанії.

У другому параграфі статті 218 КК Князівство Монако [267] визначено 6 обтяжуючих обставин (*circonstance aggravante*): 1) Якщо є членом злочинної організації; 2) Якщо бере участь у іншій міжнародній організованій злочинній діяльності; 3) Якщо особа, яка виконує державні функції допомагає скоїти злочин; 4) Якщо бере участь у іншій нелегальній діяльності, яка сприяє скоєнню злочину; 5) Втягнення неповнолітніх у скоєння злочину; 6) Якщо

особа була засуджена закордонною юрисдикцією за відмивання коштів, або у разі рецидиву злочину відповідно до умов статті 40 КК Князівства Монако.

Частина (4) статті 261 ФККН [336] передбачає два види обтяжуючих обставин: 1) якщо особа скоює злочинні дії у виді промислу (в тексті «скоюються професіонально» – *gewerbsmäßig*); 2) або особа є членом злочинно угруповання (*Bande*), яка сформувалася з метою відмивання коштів.

У Австрії більш жорстоке покарання застосовується якщо особа є членом злочинного об'єднання, яке організоване для тривалого відмивання коштів, той, хто обізнано привласнює, зберігає, вкладає, розпоряджається, перетворює, реалізує або передає третій особі складові частини майна злочинної (стаття 278а КК Австрії) або терористичного об'єднання за їх дорученням або в їх інтересах (стаття 278b КК Австрії) [275]. Наближений до цього підхід у Швейцарії – якщо особа дії у якості члена злочинної організації, яка організована для постійного скоєння відмивання коштів, в наслідок відмивання коштів у виді промислу отримала великий обіг або значний прибуток [48, с. 57].

Серед різноманіття кваліфікуючих ознак *романо-германської правової сім'ї* заслуговує на увагу, і повністю відповідає нашій пропозиції щодо внесення змін у вітчизняне законодавство про кримінальну відповідальність, є підхід зазначений у п. 3 до стаття 253 КК Республіки Болгарія, згідно якої обтяжуючими обставинами є «діяння скоєне з коштами або майном, про які особа знала або припускала, що вони здобуті шляхом незаконного обігу наркотичних засобів і (або) їх аналогів, і (або) прекурсорів» [221]. Таке рішення з одного боку підкреслює важливість для болгарських законодавців протидії відмиванню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з іншого залишає законодавство про кримінальну відповідальність компактним і раціональним у визначенні об'єкту злочину та покарання.

У державах *англо-американської правової сім'ї* кваліфікуючі ознаки відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, зумовлені передусім від методів вчинення злочину, обсягів «відмитих» коштів та інших обставин, які можуть бути визначені у окремих законах або підзаконних актах. Так,

відповідно до статті 2S1.1 Федеральних керівних принципів США з призначення покарання (*United States Federal Sentencing Guidelines, USSG § 2S1.1*) [346], яким врегульовано призначення покарання для статті 1956, передбачено декілька випадків (в українському законодавстві – кваліфікуючі ознаки), коли може бути засноване більш жорстоке покарання: якщо, доходи походять від незаконного обігу наркотиків, від злочину пов’язаного з насильством, від злочину, який обходить вогнепальну зброю, вибухівку та сексуальну експлуатацію неповнолітніх та витончених злочинів. Покарання може зростати у відповідності до розміру збитків, завданих в наслідок предикатних злочинів таких, як крадіжка, шахрайство, пошкодження майна тощо, згідно з закріпленими у таблицях нормами. Також покарання збільшується якщо, відмивання здійснено витонченими способами: використання підроблених документів, компаній «пустушок», офшорних рахунків, багаторівневих, складних трансакцій.

В Акті про відмивання кримінальних доходів (*Proceeds of Crime Act 2002 (POCA)*) [321] Сполученого Королівства Великобританія не передбачені кваліфікуючі ознаки, які б встановлювали ступень вини і відповідно до цього диференціювали суворість покарання у рамках визначених законом. При визначенні покарання британські суди та обвинувачення посилаються на «Остаточні Рекомендації» [292] (далі – Рекомендації), що прийняті Радою з призначення покарання (*Sentencing Council*). У розділі «Відмивання грошей» в Рекомендаціях визначено два критерії за якими визначається ступень відповідальності, це рівень винності та рівень шкоди. Рекомендації визначають шість ступенів шкоди, де найменший є менше 10 000 британських фунтів, а найвищий більше 10 мільйонів фунтів. Також є три розряди винності: А, В і С. Розряд А – це найвищий рівень винності і до нього відносять, якщо винна особа:

- Виконувала лідируючу роль у групі;
- Втягувала інших осіб через тиск або вплив;
- Зловживала службовим станом;

- Брала участь у складному по природі/добре спланованому злочині;
- Злочинна діяльність тривала протягом тривалого періоду.

До розряду В, середнього рівню винності, відносяться усі випадки, які не входять за характеристиками до розрядів А та С, а також, якщо обвинувачений був членом групової діяльності (злочинна група).

І до розряду С, найменшого рівню винності, відносять випадки, коли винна особа:

- Виконувала обмежені функції під керівництвом;
- Була втягнута під примусом, погрозою або в наслідок експлуатації;
- Не була вмотивована особистим збагаченням;
- Випадковий одноразовий злочин, дуже маленький або не планований;
- Обмежена обізнаність або розуміння розміру злочинної діяльності.

Базуючись на цих двох критеріях, в Рекомендаціях побудовано таблицю, згідно якої призначається покарання для осіб, які скоїли злочини, передбачені статтями 327–329 Акту про відмивання кримінальних доходів. Окрім цього, Рекомендації надають список факторів, що посилюють серйозність (тяжкість) злочину, тобто додаткові кваліфікуючі ознаки. Це:

– Попереднє засудження, стосовно а) до природи злочину, за яким було засуджено та його відношення до теперішнього злочину; та б) терміну що сплив з часу попереднього засудження;

- Злочин скоєно під час перебування під заставою;
- Намагання приховати/знищити речові докази;
- Не виконання існуючих (обмежуючих) рішень суду;
- Злочин скоєний особою, яка має ліцензію на певний вид діяльності;
- Якщо до особи до цього застосовувалась процедура поглинання покарання (*Offences taken into consideration*);
- Порушення припису щодо поведінки;
- Транскордонні злочини;
- Неправдиве обвинувачення інших;

– Заподіяна шкода третій стороні, наприклад, втрата роботи для службовців.

Система кваліфікації злочинів у кримінальному праві Австралії достатньо оригінальна і складається з комбінації двох ознак. Перша ознака це «елементу вини» яка має представлена у трьох формах: усвідомленість (*knowledge*), (злочинна) самовпевнена недбалість (*recklessness*), недбалість (*negligence*).

Іншою кваліфікуючою ознакою при призначенні покарання виступає вартість грошей або іншого майна, здобутого в наслідок злочину і з яким поводиться обвинувачений. Секції 400.3 – 400.8 передбачають шість градацій: більше 1 млн. австралійських доларів (AUD), від 1 млн. до 100 тисяч, від 100 тисяч до 50 тисяч, від 50 тисяч до 10 тисяч, від 10 тисяч до 1 тисячі та менше ніж 1 тисяч австралійських доларів (додаток Ж). Нижньої межі не існує. Кожна з перелічених секцій при визначенні санкції також враховує елемент вини і надає три окремі санкції відповідно до цього. Тобто, особливість законодавства про кримінальну відповідальність Австралії полягає у тому, що обидві кваліфікуючі ознаки застосовуються одночасно, що створює широкий спектр призначення санкцій в залежності від вартості коштів (майна), яке було предметом відмивання та ментального ставлення винної особи до цього [267].

У Саудівській Аравії стаття 17 Королівського Декрету № М/39 від 23 вересня 2003 року (*Royal Decree No. M/39 dated 25/6/14124 H/24/8/2003 (Anti-Money Laundering Law)*) [328] визначає декілька кваліфікуючих ознак відповідно до яких передбачено більш суворе покарання. Злочин є тяжким, якщо:

- Злочинець скоює злочин за допомогою організованого злочинного синдикату (групи);
- Злочинець використовує насильство або зброю;
- Злочинець займає публічну посаду, до якого злочин має відношення, або використовує свій стан або повноваження при скоєнні злочину;
- (Скоює злочин) обманюючи або використовуючи жінок або неповнолітніх;

- Скоєє злочин за допомогою виправної, благодійної або навчальної інституції або з використанням закладів соціальної служби;
- Наявність попередньої судимості у країні або за кордоном, особливо за подібні злочини.

Найбільш несподіваним у переліку обтяжуючих обставин є «використання насильства або зброї» для здійснення типового «білокомірцевого» злочину. Скоріш за все при розробці Закону був використаний максимально можливий список обтяжуючих обставин, які використовуються в законодавстві про кримінальну відповідальність Саудівської Аравії, за умови що закон також регулює використання коштів для фінансування тероризму. Поняття рецидиву, як обтяжуючої обставини до цього злочину, згідно з цим законом розглядається, як скоєння будь-якого злочину в загалі.

У статті 6 Акту про спеціальні антинаркотичні положення Японії не передбачені будь-які умови, які б обтяжували вину. Покарання може бути менше у разі замаху, або коли особа лише одержала гроші, які походять від злочинної діяльності [337].

Відповідно до Модельного КК для держав–учасниць СНД [139] кваліфікуючими ознаками відмивання доходів, здобутих від злочинної діяльності пропонувалося визнати вчинення його групою осіб (частина 2 статті 258). Особливо кваліфікуючих ознак вчинення дій не передбачено.

Однак у кримінальних кодексах більшості держав–учасниць СНД втілений більш широкий підхід щодо кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів легалізації (відмивання) коштів, здобутих від злочинної діяльності. Так, за КК Російської Федерації [226] кваліфікуючими ознаками легалізації грошових коштів є вчинення цього злочину у крупному розмірі (частина 2 статті 174); особливо кваліфікуючими – вчинення легалізації грошових коштів групою осіб за попередньою змовою або особою з використанням свого службового становища (частина 3 статті 174), організованою групою або в особливо великих розмірах (частина 4 статті 174).

Повторність не вказана серед кваліфікуючих ознак легалізації грошових коштів та іншого майна.

За КК Республіки Білорусь [220] кваліфікуючими ознаками легалізації коштів (частина 2 статті 235) є вчинення його повторно або посадовою особою з використанням своїх службових повноважень або в особливо великих розмірах. Особливо кваліфікуючі ознаки легалізації коштів (частина 3 статті 235) є скоєння злочину організованою групою.

У КК Республіки Молдова [223] до кваліфікуючих ознак відносять скоєння злочину двома чи більше особами; з використанням службового становища (частина 2 статті 243); до других – організованою злочинною групою або злочинною організацією або спричинення шкоди у значних розмірах; (частина 3 статті 243).

У КК Литви кваліфікований склад за відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, відсутній [218].

Підводячи підсумки до підрозділу зазначимо, що у законодавстві про кримінальну відповідальність іноземних держав застосовуються різні підходи щодо кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак для злочинів пов'язаних в використанням коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи незаконний обіг наркотиків. Вони можуть бути визначені в межах норми, де міститься основний склад цього злочину (статті або законі) (більшість країн континентальної Європи), вони можуть бути в межах інших норм – спеціальних статей цього ж розділу, або у спеціальному розділі закону чи іншому законі кримінального права (США, Великобританія, Князівство Монако, Японія). Також на відміну від України, у низці іноземних держав (Німеччина, Франція, Князівство Монако) поряд з кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) складами використання коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи від незаконного обігу наркотиків виділяються також і привілейовані склади цього злочину, які звільняють від відповідальності або пом'якшують її. Практично у всіх країнах існує кваліфікуюча ознака скоєння злочину у складі організованої злочинної групи (злочинної організації, банди). В Князівстві

Монако окремою додатковою кваліфікуючою ознакою є участь у міжнародній злочинній організації. Також рівень покарання у багатьох країнах залежить від розмірів відмитих коштів. Більш суворе покарання передбачене за неодноразовість (Князівство Андорра) або відмивання у вигляді промислу (ФРН). У Князівстві Андорра, Князівстві Монако, Великобританії, Саудівській Аравії, Республіки Молдова, Республіки Білорусь кваліфікуючими ознаками є використання службового стану, або державних, банківських, фінансових та інших установ. В Князівстві Монако кваліфікуючою ознакою може виступати попереднє засудження винної особи закордонною юрисдикцією за відмивання коштів. Законодавства держав англо-американської правової сім'ї ще більш гнучкі у визначенні умов, які впливають на суворість покарання.

Навіть при наявності достатньо жорстокого базового покарання за «відмивання» коштів у США може бути призначене більш жорстоке покарання якщо, доходи походять від незаконного обігу наркотиків, від злочину пов'язаного з насильством, від злочину, який обходить вогнепальну зброю, вибухівку та сексуальну експлуатацію неповнолітніх та витончені. Покарання може зростати у відповідності до розміру збитків, завданих в наслідок вчинення предикатних злочинів. Також покарання збільшується якщо, відмивання коштів здійснено витонченими способами: використання підроблених документів, компаній-«пустушок», офшорних рахунків, багаторівневих, складних трансакцій. У Великобританії більш жорстоке покарання може бути призначене за лідируючу роль у злочинній групі, за втягування інших осіб у групу через тиск або вплив, за участь у складному по природі/добре спланованому злочині тощо. Поряд з цим у законодавстві Японії не передбачено кваліфікуючих ознак для злочинів пов'язаних з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

Враховуючи позитивний досвід іноземних держав пропонується внести до Кримінального кодексу України наступні зміни: доповнити частину 3 статті 307 КК України новою кваліфікуючою ознакою «з використанням доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх

аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, з метою продовження такого обігу», а також інтегрувати положення статті 306 (за виключенням третьої форми) щодо використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків у статтю 209 КК України в якості кваліфікуючої ознаки (додаток Д).

3.2. Покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах

Стаття 50 КК України зазначає, що «Покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання має на меті не лише кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність» [148, с. 138].

На законодавчому рівні покарання визначено як захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Традиційно, вид і розмір покарання за діяння, описані в диспозиції норми Особливої частини КК України, містяться у санкції [205, с. 59].

У світовій практиці існують великі розбіжності стосовно визначення ступеню тяжкості злочинного діяння, яке полягає у легалізації (відмиванні) коштів, здобутих від злочинної діяльності і від незаконного обігу наркотиків зокрема. Відповідно до цього існують різні підходи при призначенні покарання. При розробці статті 229¹² КК України [118], а пізніше статті 306 КК України нової редакції 2001 року [115], криміналізуючи використання коштів, здобутих

від незаконного обігу наркотиків, український законодавець виходив з того, що це злочинне діяння, у будь якій з його форм, є тяжким злочином. Вочевидь головну роль при цьому, знов таки, зіграла Віденська Конвенція ООН 1988 року [101], положення якої були націлені на протидію проявам організованої злочинності у незаконному обігу наркотиків. Безумовно що сторони Конвенції «визнаючи взаємозв'язок між незаконним обігом та іншими другими пов'язаними з ними формами організованої злочинності, які підривають законну економіку і створюють загрозу для стабільності, безпеки і суверенітету держав,» та «усвідомлюючи, що незаконний обіг забезпечує великі прибутки і фінансові засоби, що дозволяє транснаціональним злочинним організаціям проникати в урядові механізми, законну торгівлю і фінансову діяльність і суспільство на всіх рівнях, розкладати і підривати їх,» мали вжити усі доступні заходи для його попередження та припинення. Але як вже зазначалося вище, текст конвенції було підготовлено виходячи із світового досвіду. Визначаючи тяжкість цього злочину, необхідно перш за все враховувати дві ключові фрази «організована злочинність» та «великі прибутки». Нижче, опираючись на аналіз отриманої інформації, ми покажемо, що організовані групи та отримані ними «великі» прибутки не спроможні впливати на життя суспільства та створювати загрозу нашій державі, хоча залишаються небезпечними явищами.

У 1995 році, коли у КК України [118] було включено статтю 229¹², частина перша передбачала позбавлення волі від трьох до десяти років з конфіскацією майна, частина друга – позбавлення волі від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна і позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років. При появі у 2001 році нового КК України [115], статтю 229¹² було трансформовано у статтю 306 КК України. Санкції частини першої цієї статті було дещо змінено у бік погіршення і визначено покарання у виді позбавлення волі від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна, тобто були підняті, як нижня границя так і верхня терміну покарання. Слід зауважити, що з моменту прийняття КК України 2001 року покарання за використання коштів, здобутих від

незаконного обігу наркотиків, піддавалося тричі (додаток Б). У січні 2003 року з метою «ефективно протидіяти залученню в національну економіку та у фінансову систему «брудних» коштів, а також сприятиме виконанню Україною взятих на себе міжнародних правових зобов'язань» [187] була проведена спроба виключити статтю 306 з КК України, а її положення інтегрувати у статтю 209 КК України окремими частинами. Однак, пропозицію щодо виключення статті була відхилена, стаття 306 КК України залишилась у кодексі, але санкції її першої частини було уніфіковано до санкцій першої частини статті 209 КК України і викладено наступних чином: «караються штрафом від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [187]. Скоріш за все ініціаторам закону про виключення статті 306 з кодексу та прийняття єдиної уніфікованої статті щодо протидії легалізації (відмиванню) коштів, здобутих від будь-яких видів злочинної діяльності не вистачило емпіричних матеріалів, побудованих на вітчизняному правоохоронному та судовому досвіді щоб довести та відстояти свою, на нашу думку, раціональну і прогресивну позицію. Між тим уніфікація санкції частини першої статті 306 та статті 209 КК України була також прогресивним кроком. Натомість ця новела проіснувала нетривалий час, і вже у лютому 2003 року, знов таки «з метою удосконалення законодавства з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів» [187] санкцію частини першої статті 306 було змінено у бік її погіршення. Позбавленням волі було встановлено на строк від п'яти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років, також було додано конфіскацію коштів або іншого майна, здобутих злочинним шляхом, та з конфіскацію майна винної особи. Таким чином цей злочин було переведено з категорії середньої тяжкості в особливо тяжкий. У жовтні 2011 року нижній поріг санкції частини першої статті був піднятий до 7 років, а другу частину було включено конфіскацію коштів або майна здобутих злочинним шляхом

[168] (додаток Б) . Ми не погоджуємося з таким підходом законодавців до вдосконалення законодавства щодо протидії відмиванню коштів. Підвищення нижнього порогу санкції частини першої статті з 5 до 7 років, або її звуження, навряд можна назвати ефективним заходом у протидії наркозлочинності. Не зважаючи на те, що існує багато думок щодо визначення об'єкту злочину передбаченого статтею 306 КК України не можна погодитись з його, в першу чергу, економічною направленістю. Тобто дії злочинця мають корисливий, економічно обґрунтований характер, направлені на примноження та приховування статків, здобутих незаконним шляхом. Тому і правова норма кримінального закону повинна у першу чергу сприяти викриттю та припиненню таких дій, конфіскації зазначених доходів. Чи потрібно ізолювати на більш тривалий термін особу, дії якої безпосередньо не загрожують оточуючим? Разом з тим звуження дії санкції звужує можливості слідчих та судових органів у схиленні злочинця до співпраці у попередньому та судовому слідстві, яке в свою чергу має бути направлено на виявлення незаконних статків, а по можливості і добровільну видачу. Крім того, такий підхід до визначення кримінальної санкції йде в супереч концепції реформування кримінального процесуального законодавства, в якому передбачається угоди про визнання винуватості між злочинцем та прокурором. У разі суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень до злочинця можна було б застосовувати більш м'яке покарання. Але у сучасному стані, коли відмивання коштів віднесено до особливо тяжких злочинів, застосування статті 469 КПК України є неможливим. Виходячи з цього, на нашу думку, або стаття 306 КК України і цілому або санкція до неї потребує зміни [210, с. 602]. Ідея, щодо інтеграції статті 306 у статтю 209 КК України, яку ми намагаємося просувати, на нашу думку, є найбільш раціональним рішенням вищезазначеної ситуації.

На даний час не існує жодного роз'яснення щодо мінімальної суми, з якої настає кримінальна відповідальність за статтею 306 КК України. Тобто

формально відповідальність за тяжкий злочин може наступити за використання незначною суми навіть для продовження незаконного обігу наркотиків. Якщо застосовувати таке ж саме правило, яке використовується при визначенні кримінальної відповідальності за статтею 185 КК України (крадіжка) [148, с. 474], то сума, яка перевищує 160 гривень¹⁸ [87, с. 83] не виглядає виправданою підставою для застосування санкції, яка передбачає від 7 років ув'язнення. Принцип відповідності суворості покарання скоєному злочину у цьому випадку буде порушений ще більше. Звуження терміну автоматично призводить до збільшення термінів утримання злочинців в місцях позбавлення волі, а значить збільшує як службове так і фінансове навантаження на пенітенціарну систему [132].

Останні зміни у санкції статті 306 КК України були внесені у листопаді 2015 року, коли з обох частин статті був вилючений вислів «конфіскація коштів або майна, здобутих злочинним шляхом», у зв'язку з внесенням зміни до статей 96¹ та 96² КК України [169], передбачивши можливість застосування спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового характеру.

Під час вирішення питання про наявність підстав для застосування арешту майна як заходу забезпечення кримінального провадження необхідно враховувати практику ЄСПЛ, яка визначає, що стаття 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини [183] спрямована не тільки на захист особи (юридичної особи) від будь-якого посягання держави на право володіти своїм майном, але також зобов'язує державу вживати необхідних заходів, спрямованих на захист права власності. Зазначена правова позиція сформульована ЄСПЛ у справі «Броньовський проти Польщі» від 22 червня 2004 року [47].

У рішеннях ЄСПЛ у справах «Амюр проти Франції» [9], «Колишній король Греції та інші проти Греції» [97], «Малама проти Греції» [130], «Україна-Тюмень проти України» [229], «Спорронг та Льонрот проти

¹⁸ Сума, яка перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян станом на 1 січня 2017 року.

Швеції» [203] констатовано, що перша та найважливіша вимога статті 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини полягає в тому, що будь-яке втручання публічної влади в право на мирне володіння майном має бути законним: друге речення першого пункту дозволяє позбавлення власності лише «на умовах, передбачених законом», а другий пункт визнає, що держави мають право здійснювати контроль за користуванням майном через введення в дію «законів». Крім того, верховенство права, один із фундаментальних принципів демократичного суспільства, є наскрізним принципом усіх статей Конвенції. Також суд нагадує, що втручання в право на мирне володіння майном повинно бути здійснено з дотриманням «справедливого балансу» між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи. Зокрема, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, якої прагнуть досягти через вжиття будь-якого заходу для позбавлення особи її власності [129, с. 114–121], (додаток Е).

На даний час, покарання передбачене частиною другою статті 306 КК України у виді позбавлення волі від восьми до п'ятнадцяти років є найбільш суворіше покарання у XIII розділі особливої частини КК України. Наскільки цей підхід правильний і як на практиці застосовується стаття у судах ми спробуємо розібратися за допомогою проведеного дослідження.

У досліджених 97 судових рішеннях за статтею 306 КК України фігурувало 59 осіб. У 63 випадках (65%) відносно 96 осіб (60%) – судами були прийняті обвинувальні вироки і у 34 (35%) випадках відносно 63 осіб – виправдувальні вироки (додаток В). Слід зазначити, що у всіх випадках судами розглядалась третя форма злочинного діяння – використання доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. У двох випадках у вироках суду зазначалось, що злочинці вносили кошти на банківські рахунки, але при більш ретельному розгляді матеріалу, з'ясовано, що зазначені операції робились лише для акумулювання коштів, з метою подальшої оплати сировини

для виготовлення наркотичних засобів, що і було здійснено обвинуваченими. Таким чином серед матеріалів, які було проаналізовано не було жодного випадку, які можна було віднести до першої або другої форми злочинного діяння передбаченого диспозицією статті 306 КК України.

У всіх випадках основним джерелом отримання кримінальних доходів, був збут наркотичних засобів або психотропних речовин. У одному випадку, не зважаючи на те, що у вироку суду зазначено, що доходи були здобуті в наслідок збуту наркотичних засобів, а ні орган досудового розслідування, ні суд не прийшли до висновку притягнути винувату особу за статтею 307 КК України, залишивши у вироку лише статті 305 та 306 КК України. У цілому це не змінює загальною тенденції, яка вказує на те, що кошти у сфері незаконного обігу наркотиків отримуються суцільно від збуту наркотиків. Окрім статті 307 КК України, обвинувачені особи по деяким справам також притягувались за статтями 305, 309, 310, 311, 315, 317 КК України. Але знов таки, ці статті лише формально можуть вважатися предикатними, так як внаслідок злочинних дій, передбачених цими статтями не було згенеровано кримінальний дохід.

Серед розглянутих судових рішень обвинувачення висувалося одній особі у 66 випадках (68 %) та групі осіб у 31 (32 %). Найбільша група складалася з 8 осіб, але обвинувачених було виправдано. Серед груп, які було притягнуто до кримінальної відповідальності було дві групи у складі 5 осіб. У 55 справах (57 %) обвинувачення було висунуто за першою частиною статті 306 КК та 43 за другою (43 %). В одній справі одночасно розглядалося і був прийнятий обвинувальний вирок по частині першій і частині другій статті 306 КК України стосовно однієї особи (враховано другу за поглинанням).

У випадках обвинувальних вироків судами 39 разів (59 %) застосовувалась стаття 69 КК (Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом), з них 17 разів при обвинуваченні за другою частиною статті 306 КК (44 % від всіх випадків, або 40 % від всіх випадків звинувачення за частиною 2). Максимальне покарання серед усіх застосованих – 9 років ув'язнення, мінімальне – 2 роки. Термін на який в середньому ув'язнювалися

злочинці в зазначений період за статтею 306 КК України (медіана) – 5 років і три місяці. У 49 випадках (78 %) суди застосували додаткове покарання у виді конфіскації всього майна, у двох випадках – половину, по одному разу 1/3, 1/4 та 1/6. У 8 випадках (13 %) конфіскація не застосовувалась. Додаткове покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю застосовувалось 19 разів (30 %) (додаток В).

Серед головних причин, за якими судами було відмовлено притягнути до кримінальної відповідальності обвинувачених у скоєні злочину передбаченого статтею 306 КК України є недоведеність провини через відсутність доказів використання саме тих коштів, які були здобуті від незаконного обігу наркотиків для продовження злочинної діяльності (аж до тих самих купюр), відсутність належних доказів, підтверджуючих конкретну суму коштів витрачених злочинцями та не прийняття деякими судами доказів, які ґрунтувалися лише на показах підсудного.

«Органом досудового слідства підсудний обвинувачується також за частиною 1 статті 306 КК України у використанні коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів.

ОСОБА_2 згідно пред'явленого обвинувачення 22.08.2011 вранці (точний час слідством не встановлений), з метою незаконного придбання наркотичного засобу з метою подальшого його збуту, прибув в м. Бучу Київської області, де біля будинку № 12-а по вул. Тарасівській придбав з метою незаконного збуту у невстановленої досудовим слідством особи 10 мл. особливо небезпечного наркотичного засобу – опію ацетильованого за 450 грн. по 45 грн. за 1 мл., який незаконно зберігаючи при собі переніс до місця свого проживання в АДРЕСА_1, де незаконно зберігав його з метою збуту.

Продовжуючи свої протиправні дії, спрямовані на продовження незаконного обігу наркотичних засобів з метою їх подальшого збуту, ОСОБА_2 22.08.2011 близько 11-ї год. незаконно збував наркотичний засіб – опій ацетильований, а кошти в сумі 75 грн. здобуті від незаконного обігу

наркотичних засобів в подальшому близько 16-ї год. цього ж дня, 22.08.2011. витратив в м. Бучі Київської області по вул. Тарасівській, незаконну придбавши у невстановленої досудовим слідством особи 10 мл. наркотичного засобу – опію ацетильованого за 450 грн. по 45 гривень за 1 мл.

Суд вважає, що за даною статтею КК України підсудного необхідно виправдати, т. я. його вина в скоєнні вказаного злочину не знайшла свого підтвердження в ході судового слідства. Вказане обвинувачення ґрунтувалося лише на показах підсудного, які він давав під час досудового слідства, та від яких відмовився в суді»[56].

Як ми бачимо з матеріалів дослідження лише 60 % осіб, яким були висунені обвинувачення за статтею 306 КК України були визнанні винними, при тому, що 99% відсотків з них були притягнуті до відповідальності за збут наркотиків. Суди змушені застосовувати більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, виходячи з реальної ситуації по справі, а саме, відсутність у обігу великих коштів (середня сума (медіана) –1500 гривень) та відсутність реальних фактів більш небезпечних форм злочинної діяльності таких, як інвестування та придбання майна (додаток В). Тобто досліджені злочини ніяким чином не генерують «фінансові засоби, що дозволяє транснаціональним злочинним організаціям проникати в урядові механізми, законну торгівлю і фінансову діяльність і суспільство на всіх рівнях, розкладати і підривати їх,» [101]. Злочинці в середньому (медіана) ув'язнювалися на 5 років і три місяці, що є навіть нижче нижнього порогу частини першої статті (додаток В).

Аналізуючи покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, хотілось би ще раз звернути увагу на існуючі відмінності у цьому сенсі між статтею 306 и статтею 209 КК України, до якої більшість науковців відноситься як до загальної норми у протидії легалізації коштів. Одним з важливих критеріїв для визначення кваліфікованого злочину та відповідно більш жорстокого покарання є поняття «великий розмір коштів». Для статті 306 КК України ця величина починається з 200 неоподатковуваних

мінімумів доходів громадян¹⁹, а для статті 209 КК України – з 6000 зазначених мінімумів²⁰. Тобто для практично однакових за своєю суттю злочинів існують різні по розміру кваліфікуючі признаки, один з яких в 30 разів перебільшує інший. Для статті 209 КК України ще визначено поняття особливо великий розмір, який складає 18000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, яка є кваліфікуючою ознакою для частини третьої статті.

З цією різницею тісно пов'язана друга різниця. Вона полягає у самих санкціях. Як вже зазначалося, стаття 306 КК України складається з двох частин і санкції в обох частинах достатньо серйозні. Частина перша передбачає ув'язнення від 5 до 12 років, а друга від 8 до 15 років, обидві частини включають позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. За кваліфікацією і перша і друга частини – це особливо тяжкий злочин. Стаття 209 КК України складається з трьох частин. Частина перша передбачає ув'язнення від 3 до 6 років – це тяжкий злочин. Частина друга – ув'язнення від 7 до 12 років, третя частина – ув'язнення від 8 до 15 років. Дві останні частини – особливо тяжкі злочини. Якщо застосовувати при кваліфікації злочинів таку ознаку як розмір коштів, ґрунтуючись на різниці у визначенні цього поняття для цих двох статей, то виявляється що за відмивання коштів у сумі понад 176 200 гривень, якщо ці кошти здобуті в наслідок незаконного обігу наркотиків можна отримати ув'язнення від 8 до 15 років, а за відмивання зазначеної суми, якщо вона походить від інших небезпечних злочинів, навіть вбивства, термін ув'язнення буде від 3 до 6 років. Питання у тому чи дійсно небезпека наркозлочинності для України вище ніж тероризм, торгівля людьми або зброєю та небезпечними матеріалами? Ефективність більш жорстокого покарання за окремий вид злочину серед гомогенної групи злочинів²¹ залишається сумнівною, про що свідчить наведений вище аналіз вироків суду.

¹⁹ Станом на 01.01.2018 – 176 200 гривень.

²⁰ Станом на 01.01.2018 – 5 286 000 гривень

²¹ Тобто злочинів притоманих організованих злочинності

У законодавстві про кримінальну відповідальність іноземних держав покарання за легалізацію (відмивання) коштів, здобутих від злочинної діяльності та від наркозлочинів зокрема, залежить від багатьох факторів: приналежності кожної окремої держави до того чи іншого типу правової сім'ї; ставлення суспільства до різних форм прояву кримінально-правової репресії та культурних традицій; мети, системи та видів покарання; наявності вагомих підстав для звільнення від застосування покарання тощо. Навіть у рамках однієї правової сім'ї тяжкість покарання може значно варіювати.

Наприклад, у такій державі романо-германській (континентальній) правової сім'ї як Франція, стаття 222³⁸ КК [265] передбачає покарання у вигляді позбавлення волі до 10 років та штраф до 750 000 євро за відмивання коштів, здобутих від злочинів у сфері обігу наркотиків. До того ж сума штрафу може бути збільшена. У статті 222³⁸ КК Франції це викладено дуже незвичним способом. У першому параграфі статті сказано: «штраф може бути збільшено до половини вартості майна або фондів, відносно яких вчинялось відмивання». Іншими словами, якщо обсяги майна, яке відмивалось значно перевищують подвійну верхню межу встановленого статтею штрафу у 750 000 євро, то і покарання у виді штрафу може бути збільшено. У другому параграфі статті вказується, що якщо особою були скоєні злочини відповідно до умов параграфу другого статті 222³⁵ КК Франції (виготовлення наркотичних засобів) або статті 222³⁶ КК Франції (ввезення або вивезення), тобто у складі організованої злочинної групи, то і покарання встановлюється відповідно до цих умов, а саме, позбавлення волі до 30 років та штраф до 7,5 млн євро [265].

У Князівстві Андорра (стаття 409 КК) [266] за відмивання коштів передбачена відповідальність у виді позбавлення волі до 5 років та штраф, який в тричі перевищує суму відмитих коштів. У разі кваліфікованого злочину (стаття 410 КК Князівства Андорри) позбавлення волі від трьох до восьми років. Для осіб, які є працівниками банківських, фінансових установ, установ з нерухомості або страхування також може бути застосована заборона на діяльність до 10 років. Додатково (стаття 411 КК Князівства Андорри) суд

може: вилучати предмети злочину, припиняти діяльність організації або зачиняти остаточно її помешкання та заклади відкриті для людей, тимчасово призупиняти діяльність організації або зачиняти її помешкання та заклади відкриті для людей на період до 5 років, забороняти здійснення діяльності, комерційних операцій та торгівлі, завдяки яким було скоєно злочин, на період до 5 років. Стаття 413 КК Князівства Андорри передбачає послаблення покарання у випадку, коли у ході відкритого дізнання або слідства, обвинувачений сприяє викриттю мережі торгівців наркотиками або тих, хто відмиває кошти може застосовуватися зменшення покарання відповідно до статті 53 КК Князівства Андорри²² [266]. Суд також може відмінити покарання у виді позбавлення волі, якщо особа несподівано узнала, до початку дізнання або слідства про факти, які становлять ознаки злочину, вказаного вище²³, та надає достатні свідчення для того щоб заарештувати винних осіб.

Параграф 1 статті 218 КК Князівства Монако [267] передбачає відповідальність від 5 до 10 років ув'язнення та штраф від 18 000 до 90 000 євро, передбачений пунктом 4 статті 26 КК Князівства Монако, максимальне значення якого може бути збільшене удвічі. За обставин, які обтяжують провину (параграф 2) покарання передбачене у виді позбавлення волі від 10 до 20 років та штраф передбачений пунктом 4 статті 26 КК, максимальне значення якого може бути збільшене в чотири рази. Відповідно до статті 219 КК Князівства Монако суд конфіскує майно та кошти, здобуті від злочинної діяльності. Також суд може конфіскувати рухомого та нерухомого майна, на придбання якого були використані злочинні фонди. Якщо майно придбано за гроші, в яких змішані злочинні кошти та легальні кошти, майно конфіскується відповідно до обсягів злочинних коштів. У разі якщо майно, що походить зі злочинної діяльності не може бути знайдено, в наслідок того, що воно залучено до майно винного, то сума еквівалентна сумі майна, яке відмивалося, має бути

²² Article 53 Réduction de peine pour les complices – Стаття 53 (Зменшення покарання для співучасників): покарання, яке застосовується до співучасників визначається зменшенням удвічі максимального і мінімального покарання за злочин, передбаченого законом.

²³ У розділі про відмивання коштів (прим. Автора)

вилучена із майна винного. Майно злочинного походження може також бути вилучено у третіх осіб за умови що вони знали або здогадувались про його злочинне походження.

У Німеччині за дії пов'язані з приховуванням та утаюванням джерела походження предмету, або придбанням, зберіганням або використанням предмету, який є результатом злочинної діяльності, стаття 261 ФККН [336] передбачає покарання у виді позбавлення волі від 3 місяців до 5 років. За обтяжуючих обставин (скоєно у виді промислу або членом злочинної групи) покарання – у вигляді позбавлення волі від 6 місяців до 10 років.

В статті 261 ФККН також є умови, відповідно до яких особа звільняється від відповідальності. Так, згідно частини (6) вказаної статті особа не карається, якщо предмет, про який йдеться в статті, перед цим було придбано особою, яка при цьому не скоювала (предикатного) злочинного діяння. У частині (9) цієї статті зазначається що той, хто добровільно повідомляє про злочин до компетентного органу, або добровільно добивається щоб таке повідомлення було зроблено, якщо до цього моменту діяння не розкрито повністю або частково, а особа (правопорушник) знала про це або могла резонно знати про це. Предмети злочину можуть бути конфісковані відповідно до положень статті 74а, або конфіскуються відповідно до статті 73d, якщо мова іде про здійснення злочину на комерційній основі або злочинним угрупованням (частина (7)).

Згідно КК Австрії основний склад карається позбавленням полі на строк до двох років або грошовий штраф у розмірі до 360 денних ставок; кваліфікований – позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років.

У державах англо-американської правової сім'ї покарання за легалізацію коштів, здобутих від злочинів та злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків зокрема, зазвичай представлено у широкому спектрі санкцій [48, с. 62].

У Великобританії при визначенні санкції стаття 334 Акту про відмивання кримінальних доходів (*Proceeds of Crime Act 2002 (POCA)*) [321] передбачає типовий для британського законодавства підхід. Якщо справа розглядається за спрощеною процедурою у порядку сумарного судочинства (*summary*

conviction), тобто справа розглядається у суді магістрату і вирок виноситься без участі журі присяжних, то покарання за злочини, передбачені статтями 327–329 становить позбавлення волі до 6 місяців або/та штраф у розмірі, що не перевищує статутний максимум. У разі, якщо справа розглядається по процедурі за обвинувальним актом у Коронному суді, з участю журі присяжних (conviction on indictment), то покарання становить позбавлення волі до 14 років або/та штраф. Граничний розмір штрафу не встановлений і призначається виходячи з матеріалів справи та наявного прецеденту. Коронний суд розглядає справи щодо осіб віком від 18 років і старше. Питання про підсудність справи вирішує суд магістрату самостійно або за поданням прокуратури, виходячи з критеріїв віку обвинуваченого, складності справи, суми шкоди, що завдана злочином, наявності попередньої судимості тощо.

Як вже зазначалося вище при визначенні покарання британські суди та обвинувачення посилаються на «Остаточні Рекомендації» Ради з призначення покарання (*Sentencing Council*)» [283, с. 36–38], де визначено два критерії за якими визначається ступень відповідальності, це рівень винності та рівень шкоди. Рекомендації визначають шість ступенів шкоди, де найменший є менше 10 тисяч британських фунтів, а найвищий більше 10 мільйонів фунтів. Базуючись на цих двох критеріях, в Рекомендаціях побудовано таблицю, згідно якої призначається покарання для осіб, які скоїли злочини, передбачені статтями 327–329 Акту про відмивання кримінальних доходів (додаток Ж).

В цілому таблиця містить 18 рівнів покарання, які в свою чергу можуть варіювати в певних рамках, орієнтуючись на відправну точку. Найбільше покарання згідно таблиці може бути призначено у виді 13 років позбавлення волі, найменша – стягнення штрафу у розмірі 75% – 125% тижневого заробітку.

На кожному рівні таблиці є відправна точка, яка служить для попереднього визначення категорії та відповідної санкції. Санкція встановлюється з урахуванням усіх додаткових критеріїв у рамках категорії. Рекомендації передбачають обставини, що пом'якшують покарання:

- Відсутність судимості або судимості останнім часом;

- Каяття;
- Не досягнення або невелике досягнення мети;
- Позитивні характеристики та поведінка;
- Серйозне захворювання, що потребує негайного, інтенсивного та довгострокового лікування;
- Великий або малий вік, який вплинув на достатню обізнаність обвинуваченого;
- Ментальні розлади або нездатність до навчання;
- Єдина або основна особа, що піклується за утриманнями;
- Обвинувачений співпрацював зі слідством, зробив рання зізнання, добровільно повідомив про злочин;
- Правомірна первинна діяльність.

Передбачені законодавством США санкції достатньо жорстокі. Це може бути штраф у розмірі до 500 тисяч доларів США але не більше подвійного розміру вартості майна, що відмивається, якщо воно перевищує цю суму, або позбавлення волі на термін до 20 років, або обидва згадані покарання. І це зрозуміло, тому що головна мета цього закону протистояти організованій злочинності, вірніше сказати діям направленим на підтримання її функціонування. У зазначеній високому рівні санкції проглядається певна невідповідність до санкцій предикатних злочинів, які напряду не стосуються діяльності організованої злочинності, пов'язані а ні з насильством, а ні з незаконним обігом наркотиків. Ці невідповідності неодноразово розглядалися досліджувалися робочими групами Комісії з покарань та Департаменту юстиції США і відповідні зміни щодо врегулювання цих питань були внесені в Керівні принципи США з призначення покарань.

Крім кримінального покарання розділі «b» статті 1956 [348] передбачає альтернативне «цивільне покарання» (*civil penalty*) за дії передбачені у параграфах 1 – 3 розділу «a» статті 1956 у вигляді штрафу у розмірі до 10 тисяч доларів США або розмірі, який не перевищує вартості відмиває мого майна.

Стаття 1957 [348] передбачає покарання за участь у фінансовій операції з майном, яке походить від визначеної протиправної діяльності, якщо вартість майна більш ніж 10 тисяч доларів. На відміну від статті 1956, здійснення фінансових трансакцій не спрямовані а ні на продовження злочинної діяльності, а ні на приховування злочинних статків. Деякі джерела спрощено називають цю статтю «витрачання». Дійсно злочинна поведінка полягає у свідомому витрачанні коштів, які походять від встановленою злочинної діяльності. Дії статті направлені, перш за все, проти оточення злочинців, родичів та інші близькі кола, які будучи не причасні до злочинної діяльності, витрачають кошти на власні нужди. Санкція передбачає більш м'яке покарання: максимальний термін позбавлення волі знижений до 10 років або штраф у розмірі до 250 тисяч доларів США (500 тисяч для організації) або не більше подвійного розміру вартості майна, що відмивається, якщо воно перевищує цю суму. Цивільне покарання аналогічне покаранню за статтею 1956 [348].

Як вже зазначалося вище, в США передбачені достатньо суворе покарання за відмивання коштів. Але не слід забувати, що разом з таким покаранням в країні дуже широко використовується правовий інститут досудової угоди зі слідством, який дозволяє зменшити або навіть уникнути покарання. Комбінація суворого покарання і можливість його уникнути співпрацюючи зі слідством разом дає змогу успішно просуватися слідству та виявляти злочинні активи, які за других обставин виявити не можливо. На нашу думку при визначенні суворості покарання у вітчизняному законодавстві щодо відмивання коштів здобутих від злочинів, та від незаконного обігу наркотиків зокрема, слід також знайти прагматичні підходи, які б дозволяли зменшувати покарання для цієї категорії ненасильницьких злочинів та сприяти виявленню злочинних активів. Нажаль положення п.4 статті 469 КПК України обмежують укладення угоди лише по відношенню до злочинів невеликої, середньої тяжкості та тяжких [210, с. 602].

Як вже зазначалося вище призначення покарання за відмивання коштів, здобутих від кримінальної діяльності в Австралії залежить від двох критеріїв:

від ставлення особи до злочинної дії або форми вини та обсягів грошей або вартості іншого майна, яким надавався статус легальних. Як і у законодавстві Великобританії на базі цих двох критеріїв побудовано таблицю, яка складається з 18 можливих рівнів покарання (додаток Ж). Найбільший рівень передбачає покарання у виді позбавлення волі до 25 років або штрафу у розмірі 1500 штрафних одиниць, або разом. Найменший рівень покарання становить штраф розміром 10 штрафних одиниць.

Розмір штрафної одиниці регламентовано Актом про злочини від 1914 року (*Crime Act 1914*) [272] зі змінами і на даний час складає 180 австралійських доларів. Таким чином, штрафні санкції варіюються від 1800 до 270 000 австралійських доларів.

Окрім перелічених в секціях 400.3 – 400.8 статті 400 ФККА [274] варіантів кримінального поведіння та застосування санкцій, секція 400.9 «Володіння та інше майном, яке резонно підозрюється у кримінальному походженні та інше», надає два види кримінальної поведінки, за умови щодо у винної особи мала виникнути резонна підозра, що гроші або майно яке вона (1) отримує, володіє, приховує, зберігає, або (2) ввозить або вивозить з Австралії, походить від злочинної діяльності, яка скоєна в Австралії або закордоном. Зазначена секція також передбачає відповідальність за порушення регуляцій щодо інформування про фінансові трансакції та інших обмежень, які регламентовані Актом про звітність фінансових трансакцій 1988 року (*Financial Transaction Report Act 1988*) [291] та Актом про протидію відмиванню коштів та фінансуванню тероризму 2006 року (*Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing Act 2006*) [257]. Зазначена секція передбачає покарання у виді ув'язнення до 2 років або штраф до 50 штрафних одиниць (9000 австралійських доларів), або обидва разом.

В законодавстві про кримінальну відповідальність Австралії передбачений інститут відповідальності юридичних осіб. Відповідальність юридичних осіб передбачена статтею 12 ФККА [274], де у секції 12.1 зазначено: «Цей кодекс застосовується до корпоративних (юридичних) осіб у такому ж саме порядку як

і до індивідуумів (фізичних осіб). Для злочину, скоєного юридичною особою, також притаманні дві частини: фізичні елементи (об'єктивна сторона) та елементи вини (суб'єктивна сторона), які складаються з наміру (*intent*), усвідомленості (*knowledge*), (злочинної) самовпевненої недбалості (*recklessness*) та недбалості (*negligence*). Але головна особливість полягає у тому, що фізичні елементи злочину, тобто злочинні дії або бездіяльність можуть бути виконані одними особами (виконавцями у структурі корпорації), у той час, як злочинний намір або недбалість можуть бути результатом психологічного ставлення до наслідків діяльності корпорації з боку керівної ланки корпорації, особи або групи осіб. Як зазначається у листі юридичної школи Селіа (Кардіф, Уельс) до Організації Економічної Співпраці та Розвитку (OECD), на даний час звіт положень про відповідальність (корпоративної) юридичної особи, наданий у ФККА, є найбільш розвернутий та сучасний [316].

У Саудівській Аравії у статті 16 Королівського Декрету № М/39 від 23 вересня 2003 року [328] за відмивання коштів, здобутих від злочинної діяльності передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до 10 років та/або штрафу, який не перевищує 5 мільйонів Саудівських реалів ($\approx 1,3$ млн. USD), та конфіскації фондів, які були предметом злочину. Якщо фонди, здобуті від злочинної діяльності були додані до коштів, здобутих з легальних джерел, конфіскація проводиться в рамках еквівалентних до оціночної вартості, фондів здобутих від злочинної діяльності. Але якщо злочин скоєно за обтяжуючих обставин (стаття 17 Декрету), передбачено покарання у вигляді позбавлення волі до 15 років та штраф до 7 мільйонів Саудівських реалів ($\approx 1,8$ млн. USD).

Статтями 18–20 Закону [328] передбачені санкції за недотримання заходів з попередження відмивання коштів. Для перелічених у статтях 3 та 18 посадових осіб передбачене покарання у вигляді позбавлення волі до 2 років та/або штрафу до 500 тисяч Саудівських реалів. Покарання накладається також, якщо особа здійснювала функції не маючи ліцензії на відповідний вид діяльності. Крім цього до кримінальної відповідальності у виді позбавлення волі до 6 місяців та штрафу 100 тисяч Саудівських реалів може бути притягнута

будь-яка особа, не передбачена положеннями закону, але яка порушила його положення (з попередження відмивання коштів – авт.). На юридичні особи може бути накладене покарання у виді штрафу від 500 тисяч Саудівських реалів, але не більше суми коштів, яка була «відмита» в установі за матеріалами справи.

Як вже зазначалося вище в Японії існує два закони, які регламентують окремо відповідальність за відмивання коштів, здобутих від злочинів в сфері обігу наркотиків, та інших видів злочинної діяльності [337]. Обидва закони універсальні і пропанують однакове покарання незалежно від джерела нелегальних доходів, будь-то злочини у сфері наркотиків або усі інші зазначені в Акті про покарання організованої злочинності. Так, стаття 6 Акту про спеціальні антинаркотичні положення та стаття 10 Акту про покарання організованої злочинності передбачають покарання у вигляді позбавлення волі з примусовими роботами до 5 років та/або штраф до 3 000 000 ієн (біля 28 600 доларів США). У разі замаху на цей злочин покарання у вигляді позбавлення волі з примусовими роботами до 2 років або штраф до 500 тисяч ієн (біля 4700 доларів США). За свідоме одержання доходів, які походять від злочину стаття 7 Акту про спеціальні антинаркотичні положення та стаття 11 Акту про покарання організованої злочинності передбачають покарання у вигляді позбавлення волі з примусовими роботами до 3 років та/або штраф 1 000 000 ієн (біля 9500 доларів США).

Модельним КК для держав–учасниць СНД пропонувалося легалізацію доходів, здобутих протизаконним шляхом в основному складі визнати злочином середньої тяжкості, у кваліфікованому – тяжким злочином [139].

Національні кримінальні кодекси держав–учасниць СНД передбачають застосування за цей злочин широкий перелік альтернативних санкцій, при цьому в основному складі покарання є менш суворим, порівняно зі злочином передбаченим статтею 306 КК України. Наприклад, покарання за легалізацію (відмивання) коштів в основному складі у КК Російської Федерації передбачає лише штраф у розмірі до 120 000 рублів або у розмірі заробітної плати або

іншого доходу осудженого за період одного року [226]. КК Республіки Білорусь – штраф або позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю зі штрафом, або позбавлення волі на строк від двох до чотирьох років зі штрафом або без штрафу і з позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю [220]. У Молдові цей злочин карається штрафом у розмірі від 1000 до 2000 умовних одиниць або позбавленням волі на строк до 5 років з позбавленням або без позбавлення у обох випадках права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 2 до 5 років, а у випадку юридичною особи – штрафом у розмірі від 7000 до 10000 умовних одиниць з позбавленням права займатися певною діяльністю або з ліквідацією юридичною особи [223]. Легалізація (відмивання) коштів у кваліфікованих та особливо кваліфікованих складах карається більш суворо. Максимальним основним покаранням є позбавлення волі на строк до семи (КК Російської Федерації) або до десяти років (КК Республіки Молдова та КК Республіки Білорусь). Поряд з цим в якості додаткових покарань можуть виступати: штраф (КК Російської Федерації, КК Республіки Молдова), конфіскація майна (КК Республіки Білорусь) та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (КК, Республіки Білорусь, КК Російської Федерації, КК Республіки Молдова). В Молдові, де до кримінальної відповідальності притягуються також і юридичні особи, передбачені покарання у вигляді заборони займатися певними видами діяльності або ліквідації юридичної особи.

У деяких країнах у кримінальних нормах щодо протидії відмиванню коштів, здобутих від злочинної діяльності, та незаконного обігу наркотиків зокрема, запроваджено інститут дієвого каяття, який полягає у зменшенні покарання або звільненні від покарання у разі особи, у разі її добровільної відмови від злочинної діяльності та сприянню розкриттю злочину. Зазначений інститут існує в КК Австрії, Білорусі, Болгарії, Німеччини, Монако, Польщі, Казахстану, Таджикистану тощо. В країнах англо-американської правової сім'ї цей інститут компенсується інститутом угоди зі слідством.

Законодавство про кримінальну відповідальність щодо протидії відмиванню коштів, здобутих від злочинної діяльності, постійно продовжує динамічно розвиватися. Джерелами для оновлення законодавства служать як національні новели у підходах до законодавства про кримінальну відповідальність, так і поява нових міжнародних договорів, які тим чи іншим чином зачіпають тему протидії відмиванню коштів у прив'язці до інших негативних явищ, що підлягають криміналізації.

Одним з важливіших джерел, можна навіть сказати тригерів, для вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність є рішення ЄСПЛ. Положення цих рішень, будучи обов'язковими для виконання для всіх країн, які підписали Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [103], включаючи Україну [183], викривають інколи суперечливі моменти у національних законодавствах про кримінальну відповідальність, які і в подальшому можуть приводити до системних помилок, і вирішити які можна внесенням певних змін у законодавство.

Безумовно, що основна мета ЄСПЛ є встановити порушення прав людини під час розгляду справ національними судами країн–учасниць Конвенції, тому його рішення зачіпають більше процесуальне ніж матеріальне право. Разом з тим, певні процедури залучаються у відповідності до необхідності забезпечити обґрунтовані докази скоєння злочину.

З метою проаналізувати останні рішення ЄСПЛ та їх можливий вплив на законодавство у сфері протидії відмиванню коштів, здобутих від злочинної діяльності та наркотиків зокрема, нами було здійснено вибірку розглянутих справ у період з 2000 по 2017 рік у бібліотеці на сайті ЄСПЛ. Вибірка була зроблена по запитам за ключовим словом «відмивання» на двох основних мовах сайту англійській (laundering) та французькій (blanchiment). В наслідок вибірки було проаналізовано 19 справ, у контексті яких був текст «відмивання коштів».

З 19 розглянутих справ не всі справи безпосередньо стосувались розгляду справ щодо відмивання коштів. Так, у справі «Газета Таймс проти Великобританії» [340], газета яка опублікувала неперевірені факти, в яких

припускалося, що позивач причетний до відмивання коштів, оскаржувала рішення суду щодо правомірності позовів на кожне окреме повторювання публікації матеріалів в Інтернеті, що паплюжать гідність позивача. «Матюхин та Матюхина проти Швеції» [308] оскаржували рішення на екстрадицію на підставі того, що вони є важливими свідками у справі про відмивання коштів посадовими особами і їм загрожує переслідування у країні з боку зацікавлених у припиненні справи осіб. Похожими за своєю суттю є справи «Мішо проти Франції» [302] та «Асоціація адвокатів проти Монако» [313], в яких позивачі намагалися оскаржувати зобов'язання адвокатів повідомляти про підозрілі операції з майном на підставі відповідних національними законів, які в свою чергу були прийняті у зв'язку з вимогами ФАТФ. Суд відхилив скарги, не вбачивши у положеннях національних законодавств щодо протидії відмиванню «брудних» коштів порушень прав людини. Теж саме стосується справ «Вебер та Саравія проти Німеччини» [309] та «Адвокатські компанії проти Португалії» [289], в яких оскаржувалось можливість перевірки листування в рамках національного законодавства з розслідування серед інших справ щодо відмивання коштів.

У справах «Шумахер проти Люксембургу» [332], «Де Клерк проти Бельгії» [282], «Панжу проти Бельгії» [315] позивачі оскаржували довгу тривалість розслідування справ з відмивання коштів (від 9 до 16 років), та відсутність слідчих дій у певний період, разом із заморожуванням коштів, таким чином порушуючи право позивачів на ефективний захист. Не зважаючи на те що справи з фінансових розслідувань мають певну складність, суд визнав у всіх випадках порушення розумних термінів, посиляючись на бездіяльність слідчих органів певний період. У випадку Шумахера була призначена виплата компенсації за моральну шкоду у розмірі 6000 євро. Також суд зазначив, що не має інструментів впливу на національні органи, які проводять слідство для прискорення або припинення розслідування справи у випадку Де Клерка.

«Догмох проти Німеччини» [285] оскаржує продовження арешту на активи після припинення справи відносно нього щодо відмивання коштів, на

підставі необхідності забезпечення позовів від третіх осіб, скарга визнана несумісною з обставинами. «Абуфадда проти Франції» [247] посилаючись на справедливий судовий розгляд, оскаржує рішення про конфіскацію нерухомості, яку було свідомо придбано за кошти, здобуті від злочинної діяльності. Скаргу оголошено не прийнятною. Подібні за своєю суттю справи «Зсюсхен проти Бельгії» [350] та «Тіммерманс проти Бельгії» [341], у яких позивачі вважають, що обвинувачення у відмиванні коштів були зроблені без доказу вини, лише на підставі факту отримання на особисті рахунку великих сум, легальне походження яких обвинуваченні відмовились пояснити у суді. Суд дав роз'яснення, що відповідно внутрідержавної прецедентної практики злочинне відмивання коштів було доказано, коли виключалась будь-яке законне походження коштів і у відсутності необхідності доказувати предикатний злочин(и). Таким чином скарги визнано неприйнятними.

У справах «Адамов проти Швейцарії» [250] та «Тоньоло проти Сан-Марино і Італії» [342] позивачі оскаржують процедури затримання та екстрадиції у зв'язку з обвинуваченням у відмиванні коштів іншими країнами. Порухень прав людини під час процедури екстрадиції судом не виявлено, однак у справі Тоньоло було порушення процедури щодо затримання та утримування його до екстрадиції. «Сакокча проти Австрії», позивач обвинувачений у США у відмиванні коштів оскаржує рішення Австрійського суду щодо конфіскації коштів за судовим дорученням американського суду, посилаючись на те, що законодавство Австрії не передбачає конфіскацію у подібних випадках. Суд визнав скаргу несумісною з обставинами. Обвинувачений у збуті наркотиків та відмиванні коштів Драгоевич подав позов проти Хорватії [286], про те що під час збору доказів про його злочинну діяльність була порушена процедура щодо залучення спеціальних засобів, таким чином було порушено право на приватне життя. Суд визнав дане порушення і зобов'язав уряд Хорватії виплатити компенсацію розмірі 7500 євро.

У справі «Подескі проти Сан-Марино» [318] поданий позов про те що під час розгляду справи про відмивання коштів, слідчі органи обмежили доступ до ознайомлення з деякими таємними документами з-за необхідності продовження розслідування та уникнення компрометуючих наслідків, таким чином обмежили можливості на оскарження підозрюваного на затримання. Суд прийняв доводи відповідача, порушення відсутнє. «Навальний проти Росії» [311] розглядає право на справедливий суд. Обвинувачений у шахрайстві та відмиванні коштів оскаржив відмову у наданні право допитати свідків з боку обвинувачення, а також поскаржився на широке трактування обвинуваченням кримінального закону. Суд визнав порушення статей 6 та 7 конвенції та призначив компенсації за моральну шкоду у розмірі 10 000 євро та судові витрати у розмірі 48 053 євро.

Оцінюючи рішення ЄСПЛ щодо розгляду справ у яких обвинувачені у відмиванні коштів оскаржували рішення національних судів, можна зробити наступні випадки. Судом не вбачає порушення прав людини у положеннях прийнятих національними законодавствами відповідно до вимог ФАТФ, які зобов'язують певні категорії фахівців (юристів, службовців фінансових та банківських установ тощо), а й відповідно й санкції (кримінальні, адміністративні) які накладаються на дані категорії у разі порушеннями ними цього законодавства. Таким чином Судом допускається наявність спеціальних суб'єктів за деякими видами злочину з відмивання коштів. Суд не вбачає порушення прав людини у застосуванні кримінальним законом деяких держав (Бельгія, Німеччина, Франція, Іспанія тощо) принципу, про те що відсутність обґрунтованого пояснення походження коштів тягне за собою відповідальність за відмивання коштів, не зважаючи на наявність у слідчих та судових органів інформації про предикатні злочини, в наслідок яких ці кошти були здобуті. Також суд не вбачає порушення прав людини у процедурі конфіскації майна, до якого були залучені злочинні кошти, якщо конфіскація обумовлена відповідним законодавчим актом та здійснена з дотриманням процедури.

Серед видів покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, також широко застосовується як у вітчизняному, так і в законодавстві про кримінальну відповідальність іноземних держав, конфіскація майна, що є одним з ефективних форм стримування злочинної діяльності та зменшення рівня злочинності в якості основних або додаткових санкцій економічної направленості (додаток Ж).

Нами вже зазначалося раніше стосовно змін, які були внесені до статті 306 КК України у жовтні 2011 року [168], про суперечливий характер додаткової санкції у виді конфіскації коштів або іншого майна, здобутих злочинним шляхом. Ця санкція за своєю суттю дублювала положення дійсної на той час статті 81 КПК України та зазначала: «гроші, цінності та інші речі нажиті злочинним шляхом, передаються в доход держави». По суті, конфіскація коштів або іншого майна, держаних злочинним шляхом, являла собою конфіскацію предмету злочину, який в свою чергу, виступав у процесі речовим доказом (стаття 78 КПК України). Законом від листопаду 2015 року [169] цю невідповідність було виправлено. На даний час конфіскація майна залишається додатковою санкцією як у першій, так і у другій частині статті 306 КК України. Санкція у виді штрафу у справах про відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у національному законодавстві про кримінальну відповідальність не застосовується. У досліджених 97 судових рішеннях за статтею 306 КК України у 49 випадках (78 % від усіх обвинувальних вироків) суди застосували додаткове покарання у виді конфіскації всього майна, у двох випадках – половину та 1/3, по одному разу 1/4 та 1/6 майна обвинуваченого. У 8 випадках (13 %) конфіскація не застосовувалась (додаток Б).

В Європейських країнах починаючи з часів французької революції почались задаватись питанням про відповідність санкції у вигляді конфіскації правам людини. У Франції уже у XVIII сторіччі постало питання про її відміну, тому що, ця санкція порушувала принцип прав людини у тому, що покарання має торкатися лише правопорушника, а ні його родину [253, с. 273]. Між тим повна конфіскація майна ще певний час залишається у Франції у вигляді санкції

для тяжких злочинів, як-то державна зрада або шпіднаж. У законодавстві про кримінальну відповідальність більшості європейських країн загальна конфіскація використовується для таких злочинів, як геноцид, злочини про людяності та у сфері обігу наркотиків. У кримінальному праві Європейських країн конфіскація майна повна або часткова як санкція не застосовується. Вона застосовується у вигляді спеціальної конфіскації, тобто конфіскації направленої на вилучення предметів злочину, а випадку злочинів пов'язаних з відмиванням коштів стосовно коштів, які відмивались, або майна придбаного цілком або частково із залученням таких коштів. Конфіскація коштів або майна, яке має злочинне походження є практично у всіх країнах Європи, з тією відмінністю, що не завжди вона регламентована статтями саме кримінального кодексу (Данія, Естонія, Молдова, Монако, Польща, ФРН) можуть бути посилення на окремі акти. Крім того Детектива 2014/42/EU Європарламенту [284] та Ради Європи вимагає від країн Євросоюзу вжити необхідні заходи для забезпечення здійснення конфіскації підозрілих активів за рішенням суду до вироку суду по кримінальній справі. Інститут спеціальної конфіскації є цікавою і корисною темою, вона є достатньо складною і потребує окремого дослідження.

Загальна конфіскація майна, як додаткова санкція у кримінальних нормах щодо протидії відмиванню коштів залишається у деяких законодавствах про кримінальну відповідальність країн колишнього СРСР, при цьому у більшості випадків вона може застосовуватися факультативно, за умови певних обтяжуючих обставин. Конфіскацію передбачено статтею 218 КК Казахстану [222], частинами 2 та 3 статті 183 КК Киргизької Республіки [217], частинами 2 та 3 статті 262 КК Республіки Таджикистан [225], частинами 2 та 3 статті 190 КК Вірменії [219]. Норми про загальну конфіскацію існували до певного часу в Грузії та Азербайджані але були відмінені, як такі, що не відповідають положенням Конституції цих країн. Не існує загальної конфіскації майна також в Узбекистані.

На нашу думку виходячи з тієї гнучкості при прийнятих рішеннях, яка застосовувалась у вироках суду щодо конфіскації, зазначена норма має право на

існування, виконуючі стримуючі функції законодавства про кримінальну відповідальність, і її відміна має бути здійснена не раніше відповідних кроків у розвитку інституту спеціальної конфіскації, як це застосовується у країнах Європи.

Підводячи підсумки до підрозділу зазначимо, що враховуючи ненасильницький характер злочинів, пов'язаних з відмиванням коштів, та гуманістичне направлення розвитку вітчизняного кримінального права, розвиток і використання інституту дієвого розкаяння для зазначеної категорії злочинів було б ефективним інструментом для досягнення поставлених перед правоохоронцями завдань. Разом з тим, положення статті 45 КК України обмежують застосування дієвого каяття лише до осіб, які скоїли злочини невеликої або середньої тяжкості. Тому вважаємо, що у разі реалізації нашої пропозиції щодо інтеграції статті 306 у статтю 209 КК України, наступник кроком з її вдосконалення повинне бути включенням окремої частини, яка б вводила положення щодо звільнення від покарання за умови сприяння розкриття злочину та добровільної видачі доходів, здобутих від злочинної діяльності або місця їх зберігання.

Висновки до розділу 3

З огляду на викладені положення у розділі 3 дисертації, необхідно зробити такі висновки:

За КК України кваліфікуючими ознаками використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (стаття 306 КК України) є вчинення його: 1) повторно або 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) у великих розмірах.

Використання (легалізації) доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, визнається повторним, якщо винна особа раніше вже вчиняла дії

передбачені частиною 1 статті 306 КК України і не збігли строки давності притягнення такої особи до кримінальної відповідальності за раніше вчинені дії, або була засуджена за вчинення злочину, передбаченого статтею 306 КК України, та якщо судимість з неї не була знята чи не погашена в установленому законом порядку. При цьому, легалізація (використання) доходів, здобутих від вчинення одного епізоду злочинної діяльності, пов'язаної із незаконним обігом наркотиків, двома або більше альтернативними способами, зазначеними в диспозиції статті, що розглядається, повторності не утворює. Серед науковців, висловлюється думка, що виходячи з того стаття 306 КК являє собою спеціальну норму до статті 209 КК, то і вчинення злочину передбаченого зазначеною статтею може виступати при вирішенні питання про повторність і навпаки, вчинення злочину передбачено першою і другою формою статті 306 може створювати повторність для статті 209. Ми вважаємо, що законодавець чітко визначився з цього приводу у частині 3 статті 32 КК України, не зважаючи на логічність цієї позиції. Внесення ж змін у зазначені вище статті, в яких би передбачався такий підхід, ми вважаємо припустимим, але менш раціональним кроком ніж інтеграція цих статей у одну статтю.

Під великим розміром слід розуміти кошти, сума яких становить двісті та більше неоподаткованих мінімумів доходів громадян (станом на 1 січня 2018 року – 176200 гривень). Порівнюючи зі статтею 209 КК України, де великий розмір становить 6000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, для визначення кваліфікованого злочину, можна сказати, що така розбіжність у визначенні великого розміру ставить злочини у сфері протидії незаконному обігу наркотикам у привілейований стан по відношенню до інших злочинів притомних для організованої злочинності, таких як торгівля людьми, органами, зброєю, кіберзлочинність, що на нашу думку є невиправданим, як і в цілому існування окремої статті. Цей дисбаланс можна ліквідувати шляхом інтеграції статті 306 у статтю 209 КК України.

У законодавстві про кримінальну відповідальність іноземних держав застосовуються різні підходи щодо кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих)

ознак для злочинів пов'язаних в легалізацією коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи злочини в сфері незаконного обігу наркотиків. Вони можуть бути визначені в межах норми, де міститься основний склад цього злочину (статті або законі), вони можуть бути в межах інших норм – спеціальних статей цього ж розділу, або у спеціальному розділі закону чи іншому законі кримінального права. Також на відміну від України, у низці іноземних держав поряд з кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) складами виділяються також і привілейовані склади цього злочину, які звільняють від відповідальності або пом'якшують її.

Практично у всіх країнах існує кваліфікуюча ознака скоєння злочину у складі організованої злочинної групи (злочинної організації, банди). В Князівстві Монако окремою додатковою кваліфікуючою ознакою є участь у міжнародній злочинній організації. Також рівень покарання у багатьох країнах залежить від розмірів відмитих коштів. Більш суворе покарання передбачене за неодноразовість (Андорра) або відмивання у вигляді промислу (ФРН). Використання для використання службового стану, або державних, банківських, фінансових та інших установ (Андорра, Монако, Великобританія, Саудівська Аравія, Республіка Молдова, Республіка Білорусь). В Князівстві Монако кваліфікуючою ознакою може виступати попереднє засудження винної особи закордонною юрисдикцією за відмивання коштів. Законодавства держав англо-американської правової сім'ї ще більш гнучкі у визначенні умов, які впливають на суворість покарання. Навіть при наявності достатньо жорстокого базового покарання за відмивання коштів у США може бути призначене більш жорстоке покарання якщо, доходи походять від незаконного обігу наркотиків, від злочину пов'язаного з насильством, від злочину, який обходить вогнепальну зброю, вибухівку та сексуальну експлуатацію неповнолітніх та витончені. Покарання може зростати у відповідності до розміру збитків, завданих в наслідок предикатних злочинів. Також покарання збільшується якщо, відмивання здійснено витонченими способами: використання підроблених

документів, компаній «пустушок», офшорних рахунків, багаторівневих, складних трансакцій.

На нашу думку, існуюча система кваліфікуючих ознак в національному законодавстві про кримінальну відповідальність щодо протидії використанню (відмиванню) коштів задовольняє потреби та завдання законодавства.

Покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів у статті 306 КК України не відповідають реальному стану речей. Покарання передбачене частиною другою статті 306 КК України у виді позбавлення волі від восьми до п'ятнадцяти років є найбільш суворіше покарання у XIII розділі Особливої частини КК України. Ми не погоджуємося з таким підходом законодавців щодо встановленого базового покарання, так і кваліфікованого. Виходячи з того, що дії злочинця мають корисливий, економічно обґрунтований характер, направлені на примноження та приховування статків, здобутих незаконним шляхом, правова норма кримінального закону повинна у першу чергу сприяти викриттю та припиненню таких дій, конфіскації зазначених доходів. Не має сенсу ізолювати на більш тривалий термін особу, дії якої безпосередньо не загрожують оточуючим. Звужені та із самого початку жорстокі санкції обмежують можливості слідчих та судових органів у схиленні злочинця до співпраці у попередньому та судовому слідстві, яке в свою чергу має бути направлено на виявлення незаконних статків, а по можливості і добровільну видачу. Крім того, такий підхід до визначення кримінальної санкції йде в супереч концепції реформування Кримінального процесуального законодавства, в якому передбачається угоди про визнання винуватості між злочинцем та прокурором. У разі суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень до злочинця може бути застосовано більш м'яке покарання. У 59% досліджених нами обвинувальних вироків судами застосовувалась стаття 69 КК України (Призначення більш м'якого

покарання, ніж передбачено законом). За умови відсутності чітких роз'яснень нижчого порогу суми використаних (відмитих) коштів формально відповідальність за тяжкий злочин може наступити за використання незначною суми навіть для продовження незаконного обігу наркотиків. Як зазначалось, найменша сума, яка фігурувала у досліджених судових рішеннях складала 20 гривень, середня сума (медіана), яка використовувалась злочинцями для продовження злочинної діяльності – 1500 грн. (Додаток В). Засудження злочинців на терміни від 7 років за незначні суми використаних коштів не може відповідати карній політиці держави. При цьому використані кошти не вилучаються. Тому на нашу думку зазначений перекис має бути виправлений. Найкращім рішенням цієї проблеми є інтегрування перших двох форм злочинної діяльності (розміщення та придбання об'єктів) у статтю 209 КК України, тобто зробити статтю 209 КК України універсальною для всіх видів злочинних доходів. А третю форму злочинної діяльності – використання коштів для продовження незаконного обігу наркотиків розглядати як кваліфікуючу ознаку для статті 307 КК України, використання коштів для продовження збуту наркотичних засобів та психотропних речовин (збут у виді промислу).

Більшістю іноземних держав визнається економічна націленість злочинів з легалізації (відмивання) коштів, здобутих від злочинної діяльності та від наркозлочинів зокрема, і тому, разом з позбавленням волі широко використовуються санкції у вигляді конфіскації майна та штрафів. Терміни в європейських країнах ув'язнення помірковані і максимально сягають 10 років. Разом з тим штрафи можуть сягати від 750 000 до 7 500 000 євро (Франція). Або сума штрафу може бути прив'язна до суми коштів, які були легалізовані і складати трикратний розмір (Андорра). Достатньо високі штрафи в країнах англо-американської правової сім'ї, у США до 500 тис. доларів, в Австралії 270 тис. доларів. В Саудівській Аравії штрафи сягають 1,8 млн. доларів. Цікавою особливістю законодавства США є те що при визначенні суми конфіскації або призначенні штрафів правоохоронці користуються правилом, що при злитті злочинних коштів з легальними, усі фонди вважаються

злочинними, не зважаючи на відсоток злочинних коштів в них. Навіть за витрачання коштів, які мають злочинне походження третіми особами передбачений штраф до 250 тис. доларів США. Санкції щодо юридичних осіб також здебільшого пов'язані зі штрафами, але також можливо призупинення діяльності або закриття.

Ми вважаємо, що акцентування санкцій законодавства про кримінальну відповідальність іноземних держав на виявленні та конфіскації коштів, здобутих від незаконної діяльності та незаконного обігу зокрема, а також накладення величезних штрафів як на безпосередніх виконавців легалізації коштів, так і осіб причетних до витрачання цих коштів є правильним рішенням. Такі санкції одночасно є покаранням та несуть профілактичне навантаження. Існуюча у вітчизняному законодавстві про кримінальну відповідальність санкція у виді конфіскація майна у певній мірі може задовольняти функції з попередження цього виду злочинності, але залишається питання щодо осіб, які безпосереднє не беруть участі у відмиванні коштів, але користуються коштами та не підпадають під відповідальність та санкції. На нашу думку розвиток кримінальних норм, які б унеможливлювали володіння, використання третіми особами коштів, які походять від злочинної діяльності, або коштів, яким особа не може надати пояснення є важливим завданням не тільки у сфері протидії відмиванню коштів, здобутих від злочинної діяльності, але й корупції.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації надано теоретико-прикладне узагальнення та вирішення наукового завдання, яке полягає в комплексному багаторівневому порівняльно-правовому дослідженні кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах, а також розробка на отриманій основі напрямів удосконалення норм чинного законодавства, об'єднання та приведення до єдиного знаменника теоретичних положень, які містять елементи наукової новизни та мають практичну значущість. Виходячи з поставленої мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, автором зроблено наступні висновки:

1. Тематика дослідження «Кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження» є новою для вітчизняної кримінально-правової науки. Незважаючи на те, що протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у більшості розвинутих країн світу з погляду на злочинний високодохідний бізнес, який виявляє загрозу економічній безпеці держави, приділялась значна увага, у вітчизняній правовій науці цей напрям досліджений недостатньо. Попри існування з 1995 року у КК України кримінальної відповідальності за вказаний злочин, перше кримінально-правове дослідження було проведене лише у 2010 році Ю. О. Старук, при цьому порівняльно-правових досліджень з вказаного напрямку до сьогодні не проводилося. Теоретико-методологічними передумовами порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, мають виступати: наявність всебічного уявлення про стан і сутність наукових розробок про кримінальну відповідальність за використання таких коштів, а також визначення основних напрямів порівняльно-правового дослідження, які б дозволили послідовно, змістовно та гармонійно викласти основні результати наукових розробок;

виважений вибір відповідних методів наукового пізнання, провідним з яких є метод порівняльного правознавства.

2. Наприкінці 1960-х років Конгрес США визнав факт, що готівка є важливим джерелом функціонування організованої злочинності в країні, оскільки її обіг не залишає матеріальних слідів, а саме не проходить через фінансово-бухгалтерську документацію у банківських та інших фінансових установах. Як наслідок, законодавство з протидії відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом, уперше було впроваджено у США як один з ефективних інструментів протидії організованій злочинності. У подальшому США, Великобританія та Франція були одними з ініціаторів криміналізації легалізації коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, на міжнародному рівні, що знайшло своє відображення у низці міжнародних договорів (Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, здобутих злочинним шляхом, та фінансування тероризму 2005 року тощо). З метою виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо протидії незаконному обігу наркотиків у 1995 році КК України 1960 року було доповнено новою ст. 229¹² «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів», яку фактично без змін було трансформовано у ст. 306 КК України (у новій редакції).

3. Генезу кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав, дисертантом умовно поділена на три періоди: 1) з 1960-х років до 1988 року: у цей період спочатку США, а потім Великобританія та Франція створюють правові інститути протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків; 2) після схвалення ООН у 1988 році Конвенції «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», у якій закріплено положення криміналізації використання коштів, здобутих від

незаконного обігу наркотиків, її учасники, у т. ч. Україна, зобов'язалися внести у національне законодавство відповідні положення та норми. З цього часу у світі починається формуватися зарубіжне законодавство з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків; 3) починаючи з 2000 року (прийняття Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року та інших міжнародних договорів) по теперішній час кримінальне законодавство у більшості іноземних держав доповнюється складами предикатних злочинів, за вчинення яких наступає відповідальність за протиправне використання коштів.

4. У проаналізованому кримінальному законодавстві іноземних держав окрема правова норма з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, яка передбачена у КК України, залишилась лише у КК Франції, де її віднесено до посягань на фізичну недоторканість і людську особистість, та у Японії – має попередити протиправну поведінку з підконтрольними речовинами. У інших іноземних державах законодавство про кримінальну відповідальність щодо протидії легалізації (відмивання) доходів, здобутих від злочинної діяльності, уніфіковано і не виділяє окреме джерело злочинних доходів – протиправну діяльність в сфері обігу наркотиків. Як наслідок, злочинні діяння з відмивання (легалізації) коштів відносяться до різних родових об'єктів, у більшості країн – до злочинів в сфері економіки. Охоплення ст. 306 КК України різних форм злочинної діяльності, які за своєю суттю переслідують різну мету (надання легального виду злочинним статкам і продовження злочинної діяльності), призводить до неоднозначності думок при визначенні об'єкта злочину. Інтеграція ст. 306 у ст. 209 КК України спрощує це завдання і дозволить розглядати форми використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, пов'язані з фінансово-економічною діяльністю в рамках VII розділу Кримінального кодексу «Злочини у сфері господарської діяльності».

В іноземних державах формулювання поняття предмета злочину може відрізнятися, надаючи дефініції, які охоплюють більш широкі поняття, або,

навпаки, але в цілому у якості предмета злочину легалізації (відмивання) коштів виступають гроші та майно, здобуті злочинним шляхом. У країнах, де окремо криміналізовано використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (Франція, Японія), надається уточнення щодо конкретного джерела доходів. Предметом злочину, передбаченого ст. 306 КК України, є кошти та майно, здобуті від незаконного обігу наркотиків (ст. ст. 305–320 КК України (крім ст. ст. 309, 313, 317), але в дійсності злочинне майно генерується тільки внаслідок вчинення злочинів, пов'язаних зі збутом наркотиків (ст. 307 КК України), що підтверджується 100 % вивчених обвинувальних вироків суду.

5. Встановлено, що на відміну від ст. 306 КК України, де об'єктивна сторона злочину включає до свого складу три альтернативні форми (розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах; використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих або інших потреб; використання доходів (коштів і майна), здобутих від незаконного обігу наркотиків, для продовження їх незаконного обігу), у проаналізованих КК іноземних держав суб'єктивна сторона має більш розширені види діянь, за які передбачено кримінальну відповідальність, зокрема, за приховування походження грошей, майна, цінностей чи доходів, їх придбання, зберігання та використання. Враховуючи зарубіжний досвід, на думку дисертанта, перспективною є необхідність об'єднання окремих положень ст. 306 КК України зі ст. 209 КК України (з цим погоджується 95 % опитаних респондентів).

6. Суб'єктом використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, за КК України та іноземних державах, як правило, є фізична осудна особа. Разом з тим за законодавством про кримінальну відповідальність Великобританії, Данії, Князівства Андорра, Молдови, Нідерландів, Саудівської Аравії, США, Франції, Японії визначено спеціальні суб'єкти – посадові особи та прирівняні до них службовці, а також юридичні особи. У таких країнах, як

Австрія, Болгарія, Республіка Білорусь, Польща, ФРН виконавець предикатного (основного) злочину не підлягає кримінальній відповідальності за використання здобутих злочинним шляхом коштів. У ФРН та Болгарії, звільняються від такої відповідальності, навіть особи, які визнані співучасниками основного злочину. Разом з тим вивчення існуючої в іноземних державах (США, Франція, Молдова, Японія тощо) практики притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб за використання коштів, здобутих злочинним шляхом, може представляти певний інтерес для вдосконалення інших статей КК України.

7. Суб'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством про кримінальну відповідальність України та всіх вивчених іноземних держав включає прямий умисел – особа повинна усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння. Крім того, у ряді країн, окрім умисних дій, спрямованих на приховування кримінальних доходів, або зміну їх первісного походження, криміналізовано дії з розпорядження такими доходами. При цьому у Великобританії, США, ФРН, Австралії та деяких інших країнах, існує можливість притягнення особи за користування доходами злочинного походження, за умови, що сама особа не мала відношення до предикатних злочинів, але мала підозру або повинна була мати резонні підстави для підозри про те, що доходи здобуті злочинним шляхом або походять від злочину. Зазначений досвід потребує подальшого вивчення для провадження у КК України.

8. Дослідивши зміст кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах та беручи до уваги, що використання коштів для продовження незаконного обігу наркотиків має усі ознаки (організованої) системної злочинності, запропоновано доповнити частину 3 ст. 307 КК України новою кваліфікуючою ознакою «з використанням доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів».

9. Аналіз законодавства про кримінальну відповідальність іноземних держав засвідчує, що їх правові норми спрямовані не лише на викриття та припинення використання коштів, здобутих, зокрема, від незаконного обігу наркотиків, а й конфіскацію зазначених доходів, виходячи з діянь злочинця. Тому разом з позбавленням волі широко використовуються санкції у виді конфіскації майна та штрафів – що потребує внесення відповідних змін до КК України. Також, у разі інтеграції положень ст. 306 у ст. 209 КК України наступним кроком щодо її удосконалення має стати включення окремої частини, яка б вводила положення про звільнення від покарання за умови сприяння розкриттю злочинів і добровільної видачі доходів, здобутих від злочинної діяльності, або встановлення місця їх зберігання (з цим згодні 71,4 % опитаних респондентів).

10. Сформульовано законодавчі пропозиції до КК України, необхідність яких підтримана 95,3 % опитаних респондентів, зокрема:

- 1) статтю 306 виключити;
- 2) частину першу статті 209 доповнити словами «або штрафом від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;
частину другу статті 209 після слів «або у великому розмірі,» доповнити словами «або з доходами, здобутими від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів»;
частину другу статті 209 доповнити словами «або штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;
- 3) частину третю статті 307 після слів «або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього» доповнити словами «або з використанням доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, з метою продовження такого обігу».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. В., Благута, Р. І., Дідик Н. І. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, здобутих злочинним шляхом: наук.-практ. посіб. / За заг. ред. О. В. Авраменка. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л.: ЛДУВС, 2010. 279 с.
2. Агапов П. В., Карабанова Е. Н., Капинус О. С. Актуальные проблемы уголовного права. Курс лекций / Ред.: Капинус О. С. М.: Изд-во: Проспект, 2017. 488 с.
3. Азаров Д. С., Грищук В. К., Савченко А. В. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К.: Юрінком Інтер. 2017. 1064 с.
4. Азаров М. Я., Ярошенко Ф. О., Мельник П. В., Жвалюк В. Р. Відмивання грошей: кримінально-правова кваліфікація, запобігання злочинності, законодавство та міжнародний досвід: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Державна податкова адміністрація України. Нац. акад. держ. податкової служби. Ірпінь, 2004. 310 с.
5. Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-тє вид., переробл. та допов. К.: Юрид. думка, 2004. 352 с.
6. Алешин К. Н. Легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем, как преступление международного характера: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.08. СПб., 2004. 184 с.
7. Алі-Заде А. Исламский энциклопедический словарь. Золотой век исламской мысли. Ансар, 2007. 396 с.
8. Амир Амар Ахмед Развитие уголовного законодательства Судана: Основные институты общей части: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1999. 170 с.
9. Амюр проти Франції: рішення Європейського суду з прав людини від 25 черв. 1996 р. URL: <http://swarb.co.uk/amuur-v-franceechr-25-jun-1996>.

10. Андрусів Г. В., Андрушко П. Н., Бойківський В. В. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / За ред. П. С. Матишевського та ін. К.: Юрінком Інтер, 1997. 508 с.
11. Андрушко П. П., Короткевич М. Є. Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. К.: ФОРУМ, 2005. 296 с.
12. Андрушко П. П., Короткевич М. Є. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: кримінально-правова характеристика. К.: Юристконсульт, 2005. 292 с.
13. Бажанов М. І. Кримінальне право України. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/KPravo/06-09/1073.htm>
14. Бажанов М. І., Баулін Ю. В., Борисов В. І. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. М-во освіти і науки України. 2-ге вид., переробл. та доповн. К.: Юрінком Інтер, 2005. 480 с.
15. Бажанов М. І., Баулін Ю. В., Борисов В. І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ–Харків: Юрінком Інтер – Право, 2001. 496 с.
16. Базельський комітет з питань банківського нагляду. Міжнародне наближення визначення капіталу та нормативів капіталу (пер. укр.). Базель, 1988. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
17. Барановський О. І. Відмивання грошей: сутність та шляхи запобігання. НАН України, Ін-т екон. прогнозування. Х.: Форт, 2003. 472 с.
18. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б. та ін. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К.: Концерн «Видавничий Дім “Ін Юре”», 2003. 1196 с.
19. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Дорош Л. В. та ін. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / За заг. ред. Ю. В. Бауліна, Л. В. Дорош. Х.: Право, 2005. 256 с.

20. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Кривоченко Л. І. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / За ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2007. 496 с.
21. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / За ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-тє вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 456 с.
22. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / За ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-тє вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 608 с.
23. Безногих В. С. Боротьба з нелегальними доходами в США: від Аль Капоне до Патріотичного Акта. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 243–247.
24. Безногих В. С. Законодавство США про злочини, скоєнні за допомогою засобів комунікації: *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави*. Матеріали науково-практичної конференції. Ч. 2. (м. Київ, 22 берез. 2011 р.). Київ, 2011. С. 322–324.
25. Безногих В. С. Кримінальна відповідальність за «відмивання» коштів за законодавством Японії. *Актуальні проблеми кримінального права та процесу*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Кривий Ріг, 16 черв. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 155–157.
26. Безногих В. С. Особенности уголовной ответственности за отмывание денег, полученных от наркотиков, по законодательству Украины. *Научные труды Академии МВД Кыргызской Республики имени генерал-майора милиции Алиева Э. А.* 2015. № 1. С. 39–46.
27. Безногих В. С. Особливості кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від наркотиків, за законодавством України. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України*. Матеріали Всеукраїнської підсумкової науково-практичної конференції. Ч. 2. (м. Київ, 12 берез. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 13–14.

28. Безногих В. С. Особливості підходу Європейського центру з наркотиків та наркотичної залежності у визначенні поняття злочинів, обумовлених наркотиками. *Фармацевтичне право, судова фармація та доказова фармація в удосконаленні системи національної безпеки у медико-фармацевтичному кластері Єврозони «Слобожанищина»*. Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 20–21 листоп. 2009 р.). Харків, 2009. С. 89–90.

29. Безногих В. С. Особливості розвитку зарубіжного кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (103). С. 342–352.

30. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Австралії та України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 67–71.

31. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Федеративної Республіки Німеччини та України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. Вип. 38. Том 2. С. 51–55.

32. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством США та України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 3. С. 3–12.

33. Безногих В. С. Програма реалізації державної політики у сфері боротьби з наркотиками 2003–2010 рр. та деякі проблеми її виконання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 8. С. 29–32.

34. Безногих В. С. Становлення та розвиток законодавства Великобританії у протидії відмиванню коштів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2011. № 7. С. 35–39.

35. Безногих В. С. Статті 209 і 306 Уголовного кодексу України (сравнительний аналіз). *Участие правоохранительных органов в противодействии наркобизнесу: отечественный и международный опыт*. Матеріали Міжнародної научно.-практичної конференції (м. Київ, 13 трав. 2011 р.). К., 2011. С. 127–130.

36. Безногих В. С. Тотожність і відмінність у нормах кримінального права України та Франції, які криміналізують відмивання коштів. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії*. Матеріали Міжнародного круглого столу (м. Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). К., 2017. С. 78–81.

37. Безногих В. С. Щодо внесення змін до статті 306 КК України. *Право та управління*. 2011. № 4. С. 21–27.

38. Беницкий А. С., Розовский Б. Г., Якимов О. Ю. Ответственность за легализацию преступно приобретенных доходов в уголовном законодательстве Украины и Российской Федерации: монография. Луганск: РИО ЛГУВД им. Э. А. Дидоренко, 2008. 496 с.

39. Беницкий А. С. Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом (проблеми кримінально-правової кваліфікації): автореф. дис. ... канд. юрид. наук / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2002. 20 с.

40. Беницкий А. С. Співвідношення складу злочинів, передбачених ст.ст. 214 і 315 КК України та конкуренція кримінально-правових норм. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № 13. С. 152–156.

41. Беницкий А. С. Суб'єктивна сторона легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2005. № 4. С. 107–116.

42. Білоус В. Т., Попович В. М., Попович М. В. Організаційно-правове забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження / Заг.

ред. П. В. Мельника. Державна податкова адміністрація України. Академія держ. податкової служби України. К., 2001. 137 с.

43. Бірюков Г. М., Гриневич А. Г., Дудник Л. М., Никифорчук Д. Й. Загальнотеоретичні основи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія / Державна податкова адміністрація України. Нац. ун-т держ. податкової служби України. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2009. 176 с.

44. Бондарева М. В. Відповідальність за відмивання злочинно здобутих доходів за кримінальним законодавством США. *Право України*. 1999. № 7. С. 107–111.

45. Бондарева М. В. Кримінально-правові аспекти відповідальності за легалізацію грошових коштів та іншого майна, здобутого незаконним шляхом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2000. 17 с.

46. Борець Л. В. Злочини, пов'язані з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, підслідні податковій міліції: кримінально-правова характеристика, виявлення і розслідування: навч.-метод. посіб. / Державна податкова адміністрація України. Нац. ун-т держ. податкової служби України. Ірпінь: НУ ДПС України, 2008. 106 с.

47. Броньовський проти Польщі: рішення Європейського суду з прав людини від 22 черв. 2004 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO1119.html

48. Букарев В. Б., Трунцевский Ю. В., Шулепов Н. А. Уголовная ответственность за легализацию (отмывание) доходов, приобретенных преступным путем. М.: Издательская группа «Юрист», 2007. 144 с.

49. Буткевич С. А. Стаття 306 Кримінального кодексу України: науково-практичний коментар. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2013. № 2. С. 139–146.

50. Буткевич С. А. Фінансовий моніторинг в Україні (організаційно-правові аспекти): монографія. Сімферополь: КРП «Вид-во «Кримнавчпеддержвидав», 2010. 286 с.
51. Буткевич С. А. Фінансовий моніторинг: зарубіжний досвід та українська модель: монографія. Сімферополь: КРП «Вид-во «Кримнавчпеддержвидав», 2012. 314 с.
52. Варналій З. С. Гончарук А. Я., Жаліло Я. А. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. З. С. Варналій. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2006. 576 с.
53. Верлан Д. А. «Отмывание «грязных» денег» / Ред. Ю. Г. Козак. Одеса: Астропринт, 2000. 130 с.
54. Виноградов О. М., Лазуренко В. І., Такташов Р. Р. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом: наук.-практ. посіб. / Прокуратура Донецької області. Слідче управління, Донецьк. юрид. ін-т. Донецьк: Каштан, 2006. 166 с.
55. Вирок Ірпінського міського суду Київської області від 22 лют. 2013 р. Справа № 1013/9565/2012. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29939354>.
56. Вирок Ірпінського міського суду Київської області від 22 серп. 2014 р. Справа № 367/9337/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40230353>.
57. Вирок Комсомольського районного суду м. Херсона від 12 груд. 2014 р. Справа № 667/11255/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41886195>.
58. Вирок Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 02 лип. 2014 р. Справа № 279/2195/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39543754>.
59. Вирок Котелевського районного суду Полтавської області від 31 лип. 2013 р. Справа № 535/158/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32724925>.

60. Вирок Ленінського районного суду м. Кіровограда від 17 лип. 2014 р. Справа № 405/7131/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39793831>.
61. Вирок Ленінського районного суду м. Харкова від 08 жовт. 2014 р. Справа № 642/4125/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40860016>.
62. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 01 лип. 2013 р. Справа № 161/6413/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32077146>.
63. Вирок Миронівського районного суду Київської області від 07 квіт. 2014 р. Єдиний унікальний № 371/2172/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38085769>.
64. Вирок Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 20 лют. 2014 р. Справа № 0538/6876/2012. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37347057>.
65. Вирок Яготинського районного суду Київської області від 04 черв. 2013 р. Справа № 1028/131/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31599271>.
66. Відповідальність за корупцію юридичних осіб. URL: <https://anticorruption.in.ua/instructions/vidpovidalnist-za-korupsiyu-yuridichnikh-osib-.html>
67. Гаєвський І. М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері боротьби з відмиванням коштів: науковий підхід та практика застосування. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія: Управління. 2012. Вип. 4. С. 66–76.
68. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
69. Гриненко І. М. Наркобізнес та національна безпека. К.: Сфера, 2002. 282 с.

70. Гуржій С. Г., Ключке С. М. та ін. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму: навч. посіб. / Держ. ком. фін. моніторингу України. К.: Такі справи, 2008. 560 с.

71. Гуржій С. Г., Ключке С. М. Кірсанов В. М. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму: посіб. / Ред. С. Г. Гуржій, С. М. Ключке. *Програма Європейського Союзу TACIS для України*. Проект з питань боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні MOI-UA-2. Державний комітет фінансового моніторингу України. К.: Такі справи, 2008. 560 с.

72. Гуржій С. Г., Копиленко О. Л., Янушевич Я. В. та ін. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти / Ред. М. Я. Азаров. Державний комітет фінансового моніторингу України. Інститут законодавства Верховної Ради України. К.: Парламентське видавництво, 2005. 216 с.

73. Давыдов В. С. Уголовная ответственность за легализацию (отмывание) денежных средств или иного имущества, приобретенных преступным путем: правовое регулирование в России и за рубежом: правовое регулирование в России и за рубежом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 СПб., 2006. 185 с.

74. Девід П. Каррі. Конституція Сполучених Штатів Америки: посібник. К.: Веселка, 1993. 192 с.

75. Джужа О. М., Никифорчук Д. Й., Стрільців О. М., Слободян Я. І. та ін. Актуальні проблеми боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в Україні. Загальна частина: курс лекцій: у 2-х кн. / За ред. Є. М. Моїсєєва. К. – Ів.-Франк.: КНУВС, Прикарпатський юрид. ін-т ЛьвДУВС, 2008. Кн. 2. 270 с.

76. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. К.: Юрид. практика, 2003. 924 с.

77. Дудоров О. О., Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України: монографія. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
78. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посіб. / За заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.
79. Дудоров О., Ізотов О. Про розмежування придбання чи збуту майна, одержаного злочинним шляхом, і легалізації злочинних доходів. *Вісник прокуратури*. 2008. № 10 (88). С. 43–61.
80. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
81. Журбин Р. В. Противодествие легализации преступных доходов (зарубежный и российский опыт): монография. Акад. АПК и ППРО. М., 2010. 315 с.
82. Застосування судами законодавства про відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. *Коментар судової практики в кримінальних та адміністративних справах. Постанови Пленуму Верховного Суду України (1995–1997)*. К.: Юрінком Інтер, 1998. С. 88–131.
83. Зеленецький В. С., Кротюк В. Л., Файєр Д. А. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму: екон.-прав. аналіз: наук.-практ. посіб. / Акад. прав. наук України. Ін-т вивчення проблем злочинності. Х.: Кроссруд, 2007. 662 с.
84. Йоханес Енгельман. Не повезло в первый раз, повезет в другой? «Опасные» посылки или работа на дому в Германии. URL: <http://www.advokat-engelmann.de/index.php?do=cat&category=geldwaescheg>.
85. Исламский энциклопедический словарь. URL: <http://web.archive.org/web/20111001003120/http://slovar-islam.ru/books/sh.html>.
86. Калмиков Д. О., Сінченко Д. В., Сорока О. О., Хавронюк М. І., Шведова Г. Л. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих

активістів / За заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: ФОП Москаленко О.М., 2017. 242 с.

87. Калюжний Р. А., Комзюк А. Т., Погрібний О. О. та ін. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Науково-практичний коментар. 2-е вид. К.: Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 665 с.

88. Качка Т. А. Боротьба з відмиванням грошей: комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України асquis Європейського Союзу в сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. К.: Реферат, 2004. 288 с.

89. Клепицкий И. А. «Отмывание денег» в современном уголовном праве. *Государство и право*. 2002. № 8. С. 33–46.

90. Клепицкий И. А. Система хозяйственных преступлений. М.: Статут, 2005. 572 с.

91. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єжов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму: монографія. Суми: УАБС НБУ, 2007. 112 с.

92. Ковальчук А. Т. Боротьба з відмиванням брудних капіталів: міжнародні стандарти та національні реалії. Київ: Знання, 2016. 318 с.

93. Козак Ю. Г., Верлан Д. А. Отмывание «грязных» денег: монография. Одесса: Астропринт, 2000. 147 с.

94. Козочкин Д. И. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: учеб. пособ. / Под. ред. и с предисл. И. Д. Козочкина. М.: Омега-Л, Ин-т междунар. права и экономики им. А. С. Грибоедова, 2003. 576 с.

95. Козырев М. Теневая экономика в СССР: история, люди, факты. URL: <http://aktiv.com.ua/archives/5922>.

96. Колдовський М. В. Діяльність банків з протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: дис. ... канд. екон. наук. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 235 с.

97. Колишній король Греції та інші проти Греції: рішення Європейського суду з прав людини від 10 черв. 2001 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_007.

98. Комісаров О. Г., Скрипка О. Ю., Собокарь А. О. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму: монографія. К.: ПП «Комп'ютерний дизайн», 2015. 184 с.

99. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос) від 31 жовт. 2003 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

100. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос), прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листоп. 2000 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_789.

101. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_096

102. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом. Страсбург, 08 листоп. 1990 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_029.

103. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

104. Кондратов Д. Ю. Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 163 КК України. *Вісник кримінологічної асоціації України*: зб. наук праць. 2014. № 7. С. 50–62.

105. Конституція Німецької Імперії (редакція 11 серп. 1919 р.). Ст. 13. URL: <http://law-students.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=261&page=1>

106. Конституція Федеративної Республіки Німеччини. URL: http://www.rfhwb.de/Pravo/Pravo_ru/pravo_ru1.htm

107. Коржанський Н. И. Предмет преступления (понятия, виды и значения для квалификации): учеб. пособ. Волгоград: Высшая следственная школа МВД СССР, 1976. 56 с.

108. Користін О. Є., Аркуша Л. І., Беніцький А. С. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні: монографія. Київ. нац. ун-т внутр. справ. К.: Поліграфкнига, 2007. 448 с.

109. Користін О. Є., Аркуша Л. І., Беніцький А. С., Герасименко Л. В., Свиридчук Н. П., Чернявський С. С. та ін. Протидія відмиванню коштів: міжнародні стандарти, зарубіжний досвід, адміністративно-правові, кримінологічні, кримінально-правові, криміналістичні засади та система фінансового моніторингу в Україні: підручник / За ред. д-ра юрид. наук, проф. Користіна О. Є. Нац. акад. внутр. справ. Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса: Фенікс, 2015. 984 с.

110. Користін О. Є., Чернявський С. С. Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади правоохоронної діяльності: навч. посіб. / За ред. Джужі О. М. К.: КНТ, 2009. 612 с.

111. Корнієнко М. В. Протидія органів внутрішніх справ легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом / Нац. акад. внутр. справ України. К., 2002. 228 с.

112. Корчагин О. Н. Типологии легализации (отмывания) денег, полученных от незаконного оборота наркотиков: практ. пособ. Москва, 2014. 83 с.

113. Кривонос Л. В. Державні механізми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: дис. ... канд. наук з державного управління: 25.00.02 / Нац. акад. держ. управ. при Президентові України. К., 2014. 206 с.

114. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS № 173) від 27 січ. 1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 47–48. Ст. 497.

115. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

116. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар / Відп. ред. Є. Л. Стрельцов. 6-е вид., переробл. та допов. Х., 2009. 816 с.
117. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.
118. Кримінальний кодекс Української РСР. Прийнятий 28 груд. 1960 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 14.
119. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Кондор, 2003. 192 с.
120. Кузнецов В. В. Співвідношення понять «об'єкт злочину» та «об'єкт кримінально-правової охорони» в теорії кримінального права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія Юриспруденція. 2014. № 11. Т. 2. С. 77–79.
121. Кузнецова Н. Ф., Багаудинова С. К. Контроль над легалізацією преступных доходов в США. *Вестник МГУ*. Сер. 11. Право. 2003. № 6. С. 39–51.
122. Кузнецов В. О., Стрельбицький М. П., Гіженський В. К. Кримінальне право України: Загальна та Особлива частини: навч. посіб. К.: Істина, 2005. 380 с.
123. Куц В. М. Теоретико-прикладні аспекти проблеми суб'єкта злочину. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1996. № 1. С. 17–23.
124. Лазуренко В. І., Лазуренко Ю. В. Протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом: наук.-практ. посіб. Донецьк: Донбас, 2011. 383 с.
125. Лазуренко В. І., Садчиков Д. В. Шляхи відмивання брудних коштів: практикум для слухачів слідчих, прокурорів-криміналістів та суддів / Донецьк. юрид. ін-т Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Апеляційний суд Донецької області. Донецьк: Норд-Пресс, 2008. 252 с.

126. Лащук Є. Ф. Предмет злочину в кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Нац. акад. внутр. справ України. К., 2005. 20 с.
127. Лащук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ України. К., 2005. 262 с.
128. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка легалізації наркодоходів. Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2004. 112 с.
129. Мала О. Р., Масюра Л. Ю. Накладення арешту на майно у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 114–121.
130. Малама проти Греції: рішення Європейського суду з прав людини від 01 берез. 2001 р. URL: http://www.rpqi.narod.ru/echr/another_2/malama.htm
131. Марчук Р. П., Попов О. І., Онисьєв В. А. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму: навч. посіб. Т. 1: Міжнародні нормативно-правові акти та стандарти. К.: Бізон, 2008. 384 с.
132. Матеріалами громадських слухань. URL: <http://www.ukrprison.org.ua/index.php?id=1258958403>.
133. Маханьков Д. Г. Кримінально-правові заходи заохочення щодо припинення діяльності, передбаченої ст. 306 КК України. *Європейські перспективи*. 2014. № 2. С. 52–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_2_11.
134. Маханьков Д. Г. Кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє злочин, передбачений статтею 306 Кримінального кодексу України. *Форум права*. 2013. № 4. С. 242–247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
135. Мезенцева І. Є. Кримінально-правові і кримінологічні аспекти легалізації грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2002. 18 с.
136. Мирошниченко Н. А., Музыка А. А. Уголовно-правовая борьба с наркоманией. К.; Одесса: Вища школа, 1988. 208 с.

137. Михайлов О. О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2008. 190 с.
138. Міловідов Р. М. Ефективність кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Акад. адвокатури України. К., 2012. 20 с.
139. Модельный Уголовный кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств. URL: <https://www.icrc.org/rus/assets/files/other/crim.pdf>
140. Молчанова Т., Некрасов В., Корсун С., Усатый Г. Противодействие отмыванию денег: украинско-российский опыт: монография. К.: КНТ, 2007. 238 с.
141. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. К.: Логос, 1998. 324 с.
142. Музика А. А. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. ... доктора юрид. наук / НАН України, ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 1998. 66 с.
143. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 192 с.
144. Набиль Абдельрахман Аль-Ассуми. Преступление и наказание по уголовному праву Бахрейна и Объединенных Арабских Эмиратов: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2000. 176 с.
145. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації. К.: Юрінком Інтер, 2009. 512 с.
146. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 ч. / Під заг. ред. М. О. Потебенька, В. Г. Гончаренко. К.: ФОРУМ, 2001. Ч. 1: Особлива частина. 944 с.
147. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. Литвинова О. М. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 528 с.

148. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 5-е вид., переробл. та доповн. К.: Юрид. думка, 2008. 1216 с.

149. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 20 січня 2018 року / За заг. ред. Глунька В. В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2018. 784 с.

150. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 січня 1997 р. / За ред. В. Ф. Бойка, Я. Ю. Кондратьєва, С. С. Яценка. К.: Юрінком, 1997. 960 с.

151. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 5 апреля 2001 года / Под ред. Н. И. Мельника, Н. И. Хавронюка. К.: Каннон; А.С.К., 2002. 1216 с.

152. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву. М.: Госюриздат, 1960. 229 с.

153. Никифорчук Д. Й., Скибінський А. Г., Стрільців О. М., Керевич О. В. Документування та розслідування злочинів, пов'язаних з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: метод. рек. К.: МВС України, ДБНОН, ГСУ, КНУВС, 2009. 24 с.

154. Никифорчук Д. Й., Стрільців О. М., Хруппа М. С. та ін. Протидія незаконному обігу наркотиків: історія, практика, законодавство: навч. посіб. / За ред. Джужі О.М., К.: КНТ. 2006. 240 с.

155. О внесении изменений и дополнений в отдельные законодательные акты Азербайджанской Республики относительно борьбы с коррупцией: Закон Азербайджанской Республики от 07 апр. 2006 г. № 92–IIIQD. *Газета «Азербайджан»*. 2006. № 104. 13 мая.

156. О предупреждении и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма: Закон Молдовы от 27 июля 2007 г. № 190. URL: <http://lex.justice.md/ru/325094>.

157. Об индивидуальной трудовой деятельности: Закон СССР от 19 нояб. 1986 г. *Решения партии и Правительства по хозяйственным вопросам*. М.: Политиздат, 1988. Т. 16. Ч. 2. 558 с.

158. Орлеан А. М. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми: монографія. Х.: СІМ, 2005. 180 с.

159. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / За ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

160. Петровський А. В. Масульманское уголовное право и особенности уголовного законодательства мусульманских государств: монография. Кубанск. гос. ун-т. Краснодар, 2013. 92 с.

161. Податковий кодекс України від 02 груд. 2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

162. Пойзнер О. Б., Оліячук Ю. Г. та ін. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: стан та перспективи: навч. посіб. / Генеральна прокуратура України. Прокуратура м. Одеси. Слідчий відділ. Одеський державний економічний університет. Кафедра міжнародних економічних відносин. О.: Юрид. літ., 2005. 221 с. Бібліогр.: с. 219–220.

163. Полторацький О. Б. Кримінально-правова характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія. Луганськ: Промдрук, 2013. 358 с.

164. Пономаренко Г. О. та ін. Проблеми кваліфікації легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: навч. посіб. Харків. ун-т внутр. справ, Херсон. юрид. ін-т. Херсон, 2007. 132 с.

165. Попкьен К., Сиепоник Х. Кто не молчит, должен умереть. М.: Мысль, 1982. URL: <http://www.italymob.com/index.php?newsid=1047/>

166. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 груд. 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

167. Про внесення змін до деяких законів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації

(відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 06 лют. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 14. Ст. 104.

168. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів і одурманюючих засобів: Закон України від 06 жовт. 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 21. Ст. 203.

169. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні: Закон України від 10 листоп. 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 49–50. Ст. 464.

170. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні: Закон України від 10 листоп. 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 49–50. Ст. 464.

171. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України: Закон України від 16 січ. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №14. Ст. 95.

172. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» та Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»: Закон України від 15 лют. 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 64.

173. Про Державний бюджет на 2018 рік: Закон України від 07 груд. 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 3–4. Ст. 26.

174. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 14 жовт. 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057.

175. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних речовин, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними: Закон України від 15 лют. 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 62.

176. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15 лют. 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 60.

177. Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі: Закон України від 10 лип. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 41. Ст. 188.

178. Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації: Закон України від 07 лип. 1999 р. № 847-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 37. Ст. 332.

179. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 квіт. 2005 р. № 5. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 5 (57). С. 9–12.

180. Про приватизацію державного майна: Закон України від 04 березн. 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 24. Ст. 348.

181. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України від 06 берез. 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 24. Ст. 350.

182. Про протидію корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

183. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 лип. 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

184. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про

фінансування тероризму: Закон України від 17 листоп. 2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 12. Ст. 81.

185. Про судову практику в справах про злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 4. Редакція від 18 груд. 2009. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>

186. Проблемы борьбы с отмыванием денежных средств или иного имущества, приобретенных незаконным путем. Материалы круглого стола. *Государство и право*. 2001. № 2. 132 с.

187. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо відповідальності за відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=13889.

188. Протидія відмиванню злочинно здобутих доходів та фінансуванню тероризму: бібліогр. довід. / Уклад. Р. П. Марчук, О. І. Попов. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. Українська академія бізнесу та підприємництва. К., 2008. 128 с.

189. Пустовіт О. В. Запобігання органами внутрішніх справ легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Акад. адвокатури України. К., 2008. 20 с.

190. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. К., 2003. 116 с.

191. Робоча програма навчальної дисципліни методологія наукової діяльності для підготовки фахівців за ступенем вищої освіти / Нац. акад. внутр. справ. URL: <https://lektsii.org/11-7212.html>.

192. Рузавин Г. И. Методология научного исследования: учеб. пособ. для вузов. М., 1999. 317 с.

193. Рябчинська О. П. Методологія дослідження проблем кримінального права: постановка проблеми. *Право і безпека*. 2013. № 1 (48). С. 157–163.

194. Савченко А. В. «Відмивання» грошей: кримінально-правовий і порівняльний аспекти. *Право України*. 1997. № 5. С. 38–42.
195. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. К.: КНТ, 2007. 594 с.
196. Савченко А. В. Юридична особа як суб'єкт злочину: питання реформування кримінального законодавства. *Реформування правової системи України: проблеми і перспективи розвитку в контексті Європейських інтеграційних процесів*. Міжнародна науково-практична конференція: в 2 ч. (м. Київ, 28–29 квіт. 2004 р.) / Редкол.: С. А. Єрохін, В. Ф. Погорілко, Я. М. Шевченко та ін. К.: Нац. акад. управління, 2004. Ч. 2. С. 464–469.
197. Савченко А. В., Осадчий В. І., Бульба В. В. Міжнародні та національні питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів: навч. посіб. К.: Видавець Паливода А. В., 2004. 109 с.
198. Савченко А. В., Стрільців О. М. Кримінально-правова протидія незаконному обігу наркотиків: міжнародні та національні стандарти: посібник / За ред. ректора Нац. акад. внутр. справ, д.ю.н., професора, член-кор. НАПрН України генерал-лейтенанта міліції Коваленка В. В. К.: НАВС, 2013. 142 с.
199. Савченко А. В., Стрільців О. М. Кримінально-правова протидія незаконному обігу наркотиків: міжнародні та національні стандарти: посібник / За ред. ректора Нац. акад. внутр. справ, д.ю.н., професора, член-кор. НАПрН України генерал-лейтенанта міліції В. В. Коваленка. К.: НАВС, 2014. 146 с.
200. Селиванов М. П., Хруппа М. С. Антинаркотичне законодавство України. Історія. Теорія. Коментар. К.: Юрінком, 1997. 352 с.
201. Соловій Я. І., Дутка В. В., Дутка А. В. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія. Івано-Франківськ: Надвірнянський друк, 2008. 231 с.
202. Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей FATF. 2001. 21 с. Професійна правова пошукова система «Інфодиск: Законодавство України», грудень, 2005.

203. Спорронт та Лъонрот проти Швеції: рішення Європейського суду з прав людини від 23 верес. 1982 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_098.
204. Справка об основных показателях борьбы с наркоманией за 1985–1989 гг. К.: УБНОН МВД Украины. 3 с.
205. Старук Ю. О. Кримінальна відповідальність за використання майна, здобутого від незаконного обігу наркотиків: монографія / МВС України. Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 235 с.
206. Стрельцов Є. Л. Суб'єктивна сторона злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1(1). С. 160–170.
207. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков: Выща шк. Изд-во при ХГУ, 1988. 198 с.
208. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: монографія / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2016. 256 с.
209. Тертиченко Т. М. Співвідношення загальноєвропейського законодавства та кримінального законодавства України про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2015. 20 с.
210. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. К.: Алерта, 2014. 768 с.
211. Тимочко Н. О., Пучко О. А., Рудометкина Л. М., Маслов А. О., Толстов Р. Д. Экономическая история: лекции. К.: КНЕУ, 2000. 268 с. URL: <http://library.if.ua/book/85/6013.html>
212. Типовий закон про відмивання грошей, отриманих від наркотиків. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_141
213. Трофімов С. О., Стрільців О. М., Никифорчук Д. Й., Вартилицька І. А. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних від

незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: питання кваліфікації та документування: метод. рек. / КНУВС. К., 2007. 24 с.

214. Трубников В. М., Данышин М. В., Житний О. О. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. / За заг. ред. В. М. Трубникова. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 444 с.

215. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30 дек. 1999 г. № 787-IQ. URL: <http://az.spininform.ru/>

216. Уголовный кодекс Грузии от 22 июля 1999 г. № 2287-вс. URL: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=54cb63b60>

217. Уголовный кодекс Кыргызской Республики от 01 окт. 1997 г. № 68. URL: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes>

218. Уголовный кодекс Литовской Республики от 26 сент. 2000 г. № VIII-196. URL: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243877>

219. Уголовный кодекс Республики Армении от 29 апр. 2003 г. № ЗР-528. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>

220. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 09 июля 1999 г. № 275-3. URL: http://etalonline.by/?type=text®num=НК9900275#load_text_none_1_

221. Уголовный кодекс Республики Болгария. Принят Пятым Народным собранием на шестой сессии, четвертом заседании, состоявшемся 15 мар. 1968 г. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1245689>.

222. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 03 июля 2014 г. № 226-V. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#pos=532;20&sub_id2=2180000&sel_link=1004096186_2

223. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апр. 2002 г. URL: <http://www.yk-md.ru/>

224. Уголовный кодекс Республики Молдова / Вступ. статья канд. юрид. наук А. И. Лукашова. СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. 408 с.

225. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 г. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=10418>
226. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. URL: <http://pravo.gov.ru/>
227. Уголовный кодекс Украины: научно-практический комментарий / Отв. ред. Е. Л. Стрельцов. 6-е изд., перераб. и доп. Х.: Одиссей, 2009. 888 с.
228. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / Науч. ред. и вступ. статья д.ю.н., проф. Д. А. Шестакова; предисл. док. права Г.-Г. Йешека; перевод с нем. Н. С. Рачковой. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. 524 с.
229. Україна–Тюмень проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 22 листоп. 2007 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_595.
230. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: монографія. К.: Атіка, 2004. 280 с.
231. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: посібник. К.: Академвидав, 2004. 208 с.
232. Фріс П. Л., Медицький І. Б. Юридична особа як суб'єкт злочину за законодавством країн Європи та Америки. *Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутр. справ*. Серія юридична. 2007. № 3. С. 338–344.
233. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: монографія. Івано-Франківськ: ОПППО; Снятин: ПрутПринт, 2008. 260 с.
234. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. К.: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
235. Халілев Р. А., Макаров П. А. Міжнародний досвід боротьби з відмиванням грошей під час розкриття злочинів, пов'язаних з наркобізнесом. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2003. № 1. С. 131–135.

236. Центр політико-правових реформ. Офіційний веб-сайт. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872071-rozdil-3.-kriminalizatsiya-koruptsiyi-ta-pravoohoronna-diyalnist>
237. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
238. Чаричанський О. О. Підстави кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, за Кримінальним кодексом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2004. 20 с.
239. Чаричанський О. О. Підстави кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, за Кримінальним кодексом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 205 с.
240. Чмиленко Ф. О., Жук Л. П. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Д.: РВВ ДНУ, 2014. 48 с.
241. Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Бичкова С. С. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: наук.-практ. комент. / Редкол.: Черкаський І. Б. та ін. К.: ВАІТЕ, 2015. 813 с.
242. Чуніхіна Л. М. Первинний фінансовий моніторинг в банках України як засіб запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Л., 2007. 16 с.
243. Шаргородский М. Д. Вопросы общей части уголовного права. Л.: ЛГУ, 1955. 237 с.
244. Юсупов Н. В. Уголовная ответственность за легализацию (отмывание) имущества, полученного от преступлений в сфере незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов: дис. ...

канд. юрид. наук: 12.00.08 / Акад. эконом. безопасности МВД РФ. Москва, 2011. 177 с.

245. Якимов О., Якимова С. Вопросы ответственности за легализацию преступных доходов в постановлениях Пленумов Верховных Судов России и Украины. *Уголовное право*. 2007. № 1. С. 63–67.

246. Янушевич Я. В., Фещенко О. Ю., Попов О. І. Типології легалізації злочинних коштів в Україні у 2004–2005 роках / Державний комітет фінансового моніторингу України. Державний навчальний заклад післядипломної освіти «Навчально-методичний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму». К.: Міжнародна агенція «БІЗОН», 2006. 64 с.

247. Aboufadda c. France. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-148499"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

248. Act Concerning Special Provisions for Narcotics and the Psychotropics Control Act, etc., and Other Matters for Prevention of Activities Encouraging Illicit Conduct and Other Activities involving controlled substances through international cooperation (Law No. 94 of October 5, 1991). URL: http://www.imolin.org/doc/amlid/Japan/Japan_Anti_Drug_Special_Provisions_Law_1991.pdf.

249. Act on Punishment of Organized Crimes and Control of Crime Proceeds, Japan, (Act No. 136, 1999). URL: http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_main?id=1389&vm=2&re=

250. Adamov v. Switzerland. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-119724"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

251. Agreement under Article VI of the Treaty of Mutual Cooperation and Security between Japan and the United States of America, Regarding Facilities and Areas and the Status of United States Armed Forces in Japan, January 19, 1960. URL: <http://www.mofa.go.jp/mofaj/area/usa/sfa/pdfs/fulltext.pdf>

252. Alexander Peukert “Sonstige Gegenstände“ im Rechtsverkehr; Leible, Stefan/Lehmann, Matthias/Zech, Herbert, Unkörperliche Güter im Zivilrecht. Tübingen, 2011. URL: http://www.jura.uni-frankfurt.de/43641081/Peukert_sonstige_gegenst__nde_im_rechtsverkehr.pdf.

253. Anne Kletzen and Thierry Godefroy Confiscation and Anti-Money-Laundering Regulation under French Law. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justic*. 1997. Volume 5. Issue 3. 362 p.

254. Annunzio-Wylie Anti-Money Laundering Act of 1992. URL: http://www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase/documents/regulations/Annunzio_Wylie.pdf

255. Anti-Drug Abuse Act of 1986. URL: <https://www.govtrack.us/congress/bills/99/hr5484>.

256. Anti-Drug Abuse Act of 1988. URL: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/z?d100:HR05210:@@@L&summ2=m&%7CTOM:/bss/d100query.html%7C>

257. Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing Act 2006, Australia. URL: <https://www.ag.gov.au/CrimeAndCorruption/AntiLaunderingCounterTerrorismFinancing/Pages/default.aspx>

258. Anti-Money Laundering in 23 jurisdictions worldwide / Contributing editors James G. Tillen and Laura Billings, ©Getting The Deal Through, 2015. C. 138. URL: https://www.amt-law.com/res/news_2015_pdf/150625_4396.pdf

259. Bank Secrecy Act (BSA) of 1970. URL: http://www.fincen.gov/statutes_regs/bsa/

260. Cannabis Control Law (Law No. 124 of 1948), Japan. URL: <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=2594&vm=04&re=02>

261. Cassella The Forfeiture of Property Involved in Money Laundering Offenses. *Buffalo Criminal Law Review*. 2004. No. 583, 612 URL: http://ruby.fgcu.edu/courses/cpacini/courses/common/moneylaundering_forfeiture.pdf.

262. Centre for Protection of National Infrastructure site. URL:
<https://www.cpni.gov.uk/critical-national-infrastructure-0>.
263. Code de la santé publique. URL:
http://codes.droit.org/CodV3/sante_publique.pdf
264. Code de procédure pénale France (version consolidée au 2 mars 2017). URL:
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154>
265. Code Penal (France). URL: <http://codes.droit.org/cod/penal.pdf>
266. Code Penal Andorra. URL:
https://www.unodc.org/res/cld/document/and/2005/penal_code_of_andorra_html/Andorra_Code_Penal_Fr.pdf
267. Code Penal Monegasques. URL:
<http://www.legimonaco.mc/305/legismclois.nsf/Code/9F9A7802E0AAD362C125773F002B8FD0!OpenDocument>.
268. Code pénal suisse du 21 décembre 1937 (état le 16 juillet 2012). URL:
http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=270810.
269. Combating Transnational Crime. Concepts, Activities and Responses / Editors Phil Williams, Dmitri Vlasov. Frank Cass Publisher. London: OR, 2001. 390 p.
270. Constitution of the United States, The Bill of Rights & All Amendments. URL: <http://constitutionus.com>.
271. Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. URL:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008371f>.
272. Crime Act 1914, Australia. URL:
https://www.comlaw.gov.au/Details/C2015C00376/Html/Volume_1#_Toc426625780.
273. Criminal Code Act 1995 (consolidated as of June 7, 2010). URL:
http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=184783.

274. Criminal Code Act 1995. URL:
https://www.legislation.gov.au/Details/C2014C00793/Html/Volume_1#_Toc405451547
275. Criminal Code of Austria. URL:
<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
276. Criminal Justice (Confiscation) (Northern Ireland) Order 1990. URL:
<http://www.statutelaw.gov.uk/>
277. Criminal Justice (International Cooperation) Act 1990. URL:
<https://www.imolin.org/amlid2/showLaw.do?law=4806&language=ENG&country=UK>
278. Criminal Justice (Scotland) Act 1987. URL:
<http://www.legislation.gov.uk/>
279. Criminal Justice (Scotland) Act 1995. URL:
<http://www.oqps.gov.uk/legislation/uk/acts/>
280. Criminal Justice Act 1988. URL:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/33/contents>
281. Criminal Justice Act 1993. URL: <http://www.legislation.gov.uk/>
282. De Clerck c. Belgique. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-82375"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
283. Definitive Guideline: Fraud, Bribery and Money Laundering Offences. URL:
https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Fraud_bribery_and_money_laundering_offences_-_Definitive_guideline.pdf
284. Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042>
285. Dogmoch v. Germany. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Dogmoch v. Germany"\], "itemid":\["001-77231"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

286. Dragojević v. Croatia. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\"\], \"itemid\":\[\"001-150298\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
287. Drug Trafficking Act 1994. URL:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/37/part/I>
288. Drug Trafficking Offences Act 1986. URL:
<http://www.legislation.gov.uk/>
289. En l’affaire Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL et autres c. Portugal. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-156519\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
290. Eric J. Gouvin Bringing Out the Big Guns: The USA Patriot Act, Money Laundering, and the War on Terrorism. URL:
<http://digitalcommons.law.wnec.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1075&context=facschol>.
291. Financial Transaction Report Act 1988, Australia. URL:
<https://www.comlaw.gov.au/Series/C2004A03657>.
292. Fraud, Bribery and Money Laundering Offences, Definitive Guideline. URL:
https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Fraud_bribery_and_money_laundering_offences_-_Definitive_guideline.pdf
293. Gesetz über das Aufspüren von Gewinnen aus schweren Straftaten. URL: <http://www.worldbiz.ru/base/20454.php>.
294. Guy Stessens Money Laundering: A New International Law Enforcement Model. Cambridge University Press, 2000. 460 p.
295. History of Money Laundering. URL:
<http://www.irs.gov/compliance/enforcement/article/0,,id=113001,00.html>
296. Intelligence Reform & Terrorism Prevention Act of 2004. URL:
http://www.nctc.gov/docs/pl108_458.pdf.
297. Jury Instruction – 18 U.S.C. 1956 – Laundering Of Monetary Instruments. *Criminal Resource Manual*. URL:

<https://www.justice.gov/usam/criminal-resource-manual-2182-jury-instruction-18-usc-1956-laundering-monetary-instruments>

298. Kathleen A. Lacey, Barbara Crutchfield George Crackdown on Money Laundering: A Comparative Analysis of the Feasibility and Effectiveness of Domestic and Multilateral Policy Reforms, 23 Nw. J. Int'l L. & Bus. 263 (2002–2003). P. 263–352.

299. Loi no 96-392 du 13 mai 1996. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000558559>

300. Mary Michelle Gallant, Edward Elgar Money laundering and the proceeds of crime: economic crime and civil remedies. Northampton, 2005. 168 p.

301. Michael Bohlander Principles of German Criminal Law, Bloomsbury Publishing, 2012. URL: <http://www.twirpx.com/file/619724//>

302. Michaud v. France. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{“display”:\[“0”\], “languageisocode”:\[“UKR”\],”appno”:\[“12323/11”\], “documentcollectionid2”:\[“CHAMBER”\], “itemid”:\[“001-126862”\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"display":["0"],"languageisocode":["UKR"],"appno":["12323/11"],"documentcollectionid2":["CHAMBER"],"itemid":["001-126862"]})

303. Misuse of Drugs Act 1971. URL: <http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1367412>.

304. Money Laundering Act. URL: <http://www.gafilat.org/UserFiles/documentos/es/base/Alemania/002-GwG%20-%20Money%20Laundering%20Act%20%28Ley%20de%20Lavado%29.pdf>.

305. Money Laundering and Financial Crimes Strategy Act (1998). URL: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?c105:1:/temp/~c105lQkclC>.

306. Money Laundering Control Act of 1986. URL: http://www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase/documents/regulations/ML_Control_1986.pdf

307. Money Laundering Suppression Act of 1994. URL: http://www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase/documents/regulations/ML_Suppression_1994.pdf

308. Mrs Vasilina Matsiukhina and Mr Aliaksandr Matsiukhin v. Sweden
URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"display\":\[\"0\"\], \"languageisocode\":\[\"ENG\"\], \"appno\":\[\"31260/04\"\], \"documentcollectionid2\":\[\"ADMISSIBILITY\"\],\"itemid\":\[\"001-66900\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

309. Ms Weber and Mr Saravia v. Germany. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"Gabriele Weber\"\],\"itemid\":\[\"001-76586\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

310. Narcotics and Psychotropics Control Law (Law No. 14 of 1953) Japan.
URL: <http://law.e-gov.go.jp/htmldata/S28/S28HO014.html>.

311. Navalnyye v. Russia. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"languageisocode\":\[\"ENG\"\], \"appno\":\[\"101/15\"\], \"documentcollectionid2\":\[\"CHAMBER\"\], \"itemid\":\[\"001-177665\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

312. Opium Law (Law No. 71 of 1954) Japan. URL:
http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_main?re=01&vm=02&id=682

313. Ordre des avocats défenseurs et avocats près la cour d’appel de Monaco
c. Monaco. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"34118/11\"\],\"itemid\":\[\"001-121215\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

314. Otto Jan Michiel Sharia Incorporated: A Comparative Overview of the
Legal Systems of Twelve Muslim Countries in Past and Present. Leiden University
Press, 2010. 676 p.

315. Panju c. Belgique. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-147604\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

316. Paper prepared for OECD Anti-Corruption Unit, Working Group on
Bribery in International Business transactions, Paris, 4th October 2000. URL:
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/seminar2002/Wells_revised.pdf

317. Pardo Frédéric Le groupe en droit pénal. Des foules criminelles au crime
organisé: contribution à l’étude des groupes criminels, directeur de recherche: Roger
Bernardini. Université de Nice, s.i, 2004. 658 p.

318. Podeschi v. San Marino. URL:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"Podeschi\"\], \"itemid\":\[\"001-172665\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
319. Preserving Foreign Criminal Assets for Forfeiture Act of 2010. URL:
<http://www.thomas.gov/cgi-bin/query/D?c111:1:./temp/~c111de6sBG>
320. Proceeds of Crime (Scotland) Act 1995. URL:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/43/contents>
321. Proceeds of Crime Act 2002 (POCA). URL:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/introduction>
322. Profits of crime and their recovery : report of a Committee chaired by Sir Derek Hodgson. London, Heinemann Education Books, 1984. 165 p.
323. Prosecution Policy and Guidance. Proceeds Of Crime Act 2002. Part 7. Money Laundering Offences. URL:
http://www.cps.gov.uk/legal/p_to_r/proceeds_of_crime_money_laundering/
324. Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO Act). URL:
http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode18/usc_sup_01_18_10_I_20_96.html.
325. Report of the International Narcotics Control Board for 2002. URL:
<https://www.incb.org/incb/en/publications/annual-reports/annual-report-2002.html>.
326. Revenue Act of 1926. URL:
<http://www.hiddenmysteries.org/law/research/Revenue%20Act%20of%201926.pdf>
327. Revenue Act of 1928 Sec. 146 (a). URL:
<http://www.hiddenmysteries.org/law/research/Revenue%20Act%20of%201928.pdf>
328. Royal Decree No. M/39 dated 25/6/14124 H/24/8/2003 (Anti-Money Laundering Law. URL:
https://www.imolin.org/doc/amlid/Saudi_arabia/The_Law_of_combatting_ML_2003.pdf
329. Ryder Nicholas, Turksen Umutand Hassler, Sabine Implications of anti-money laundering law for accountancy in the European Union: a comparative study. *Fighting financial crime in the global economic crisis* / Law of Financial Crime. Abingdon, U.K.: Routledge. 2015. P. 75–109.

330. S. Selena Nelson Regulating Money Laundering in the United States and Hong Kong: A Post 9–11 Comparison, 6 Wash. U. Global Stud. L. Rev. 2007. No. 723. URL: http://openscholarship.wustl.edu/law_globalstudies/vol6/iss3/21.

331. Schneider F., Buehn A., Montenegro C. Shadow Economies All over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007. URL: 000.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/LatestResearch2010/Shadoweconomies_June8_2010_FinalVersion.pdf.

332. Schumacher c. Luxembourg. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22FRE%22,%22appno%22:\[%2263286/00%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-66020%22\]}/](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22FRE%22,%22appno%22:[%2263286/00%22],%22documentcollectionid2%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-66020%22]}/)

333. Second Round Evaluation Report on Azerbaijan, Select Committee of Experts on the evaluation of anti-money laundering measures (MONEYVAL). Strasbourg, 3 June 2004, European Committee on Crime Problems (CDPC). URL: <https://rm.coe.int/european-committee-on-crime-problems-cdpc-select-committee-of-experts-/1680715b39>. p. 11.

334. Serious Organized Crime and Police Act 2005. URL: <http://www.legislation.gov.uk/>.

335. Stimulants Control Law (Law No. 252 of June 30, 1951) Japan. URL: http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_main?re=02&vm=02&id=2814.

336. Strafgesetzbuch. URL: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_261.html.

337. The Third Mutual Evaluation Report Anti-Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Japan. *Financial Action Task Force* (FATF), FATF Secretariat, OECD, 2 rue André Pascal 75775 Paris Cedex 16, France. C. 255.

338. Theft Act 1968. URL: <http://www.statutelaw.gov.uk/>.

339. Third Mutual Evaluation Report Anti-Money Laundering and Combating the Financial Terrorism, Japan, © FATF/OECD 2008. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/MER%20Japan%20full.pdf>.

340. Times Newspapers Ltd v. The United Kingdom. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"TIMES NEWSPAPERS LTD\"\],\"itemid\":\[\"001-119946\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
341. Timmermans v. Belgium. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"appno\":\[\"12162/07\"\],\"itemid\":\[\"001-174208\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
342. Toniolo v. San Marino and Italy. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-111666\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
343. U.S. v. Budovsky. URL: <https://www.leagle.com/decision/infdco20150924c30>
344. United Nation International Drug Control Programme. Legal Assistance. Money Laundering. Model Law. November 1993. Budapest, Hungary, 1995. March, 19–22. P. 1.
345. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) Report, Addiction, Crime and Insurgency. *The transnational threat of Afghan opium*, October 2009. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghan_Opium_Trade_2009_web.pdf.
346. United States Federal Sentencing Guidelines. URL: http://www.ussc.gov/Guidelines/2012_Guidelines/Manual_HTML/2b1_1.htm.
347. Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools to Restrict, Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001 (USA PATRIOT Act). URL: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?c107:1:./temp/~c107TseCe4::>
348. US Code. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>.
349. William R. Long Al Capone's 1931 Indictment (I). Essays 2004–2007. URL: <http://www.drbilllong.com/CurrentEventsVI/Capone.html>.
350. Zschüschen v. Belgium. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"Zschüschen v. Belgium\"\],\"itemid\":\[\"002-11638\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

ДОДАТКИ

Додаток А

**Результати анкетування
працівників підрозділів ДБНОН МВС України з метою з'ясування їх
думки щодо особливостей кримінальної відповідальності за використання
коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних
речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або
отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів**

	Опитано офіцерів	Загальні дані		відповідно до стажу роботи					
		458		до 2 років		від 2 до 5 років		понад 5 років	
		кількість	відсоток	кількість	відсоток	кількість	відсоток	кількість	відсоток
1	Вкажіть тривалість Вашої роботи у підрозділі з протидії незаконному обігу наркотиків								
	до 2 років	78	17.03%						
	від 2 до 5 років	257	56.11%						
	понад 5 років	123	26.86%						
2	Чи маєте Ви практичний досвід щодо притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за використання коштів здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин?								
	так	362	79.04%	22	28.21%	217	84.44%	123	100.00%
	ні	96	20.96%	56	71.79%	40	15.56%	0	0.00%
3	Скільки серед задокументованих Вами злочинів за ст. 306 КК України було випадків								
	розміщення коштів в банках та інших фінансових установах	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
	використання коштів для придбання об'єктів майна чи обладнання	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
	використання таких коштів для продовження незаконного обігу наркотиків (НОН)	362	79.04%	22	28.21%	217	84.44%	123	100.00%
	не маю досвіду	96	20.96%	56	71.79%	40	15.56%	0	0.00%
4	У задокументованих Вами справах злочинні доходи були отримані в наслідок:								
	збуту наркотиків (ст. 307 КК України)	362	79.04%	22	28.21%	217	84.44%	123	100.00%
	інших злочинних дій у сфері НОН (ст. 305, 307-320 КК України)	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
	збуту та інших злочинних дій у сфері НОН разом	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
	не маю досвіду	96	20.96%	56	71.79%	40	15.56%	0	0.00%
5	За пропонованою шкалою, вкажіть найбільшу суму яка інкримінувалася обвинуваченому/обвинуваченим під час розслідування вами злочину за ст. 306 КК України.								
	Сума не встановлена	28	7.73%	4	18.18%	13	5.99%	11	8.94%
	До 300 гривень	111	30.66%	6	27.27%	57	26.27%	48	39.02%
	300-1000 гривень	197	54.42%	12	54.55%	132	60.83%	53	43.09%
	1000-10000 гривень	22	6.08%		0.00%	14	6.45%	8	6.50%
	Більше 10000 гривень	4	1.10%		0.00%	1	0.46%	3	2.44%
6	Доказова база щодо скоєння злочину, передбаченого ст. 306 КК України будувалась на:								
	покази обвинуваченого	96	26.52%	8	36.36%	41	18.89%	47	38.21%
	здобуті речові докази	65	17.96%	4	18.18%	39	17.97%	22	17.89%

	покази обвинуваченого та речові докази	199	54.97%	8	36.36%	139	64.06%	52	42.28%
	інше	2	0.55%		0.00%		0.00%	2	1.63%
7	Чи були у Вас випадки, коли суд відмовляв у притягненні обвинуваченого до кримінальної відповідальності за відсутністю належних доказів?								
	так	121	33.43%	10	45.45%	68	31.34%	41	33.33%
	ні	241	66.57%	12	54.55%	167	76.96%	66	53.66%
	не знаю	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
8	Чи були у Вас випадки, коли суд відмовляв у притягненні обвинуваченого до кримінальної відповідальності, тому що обвинувачення ґрунтувалося лише на показах обвинуваченого?								
	так	121	33.43%	10	45.45%	68	31.34%	41	33.33%
	ні	241	66.57%	12	54.55%	165	76.04%	68	55.28%
	не знаю	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
9	Чи вважаєте Ви, що злочинні доходи отримані від НОН є рівними за своєю небезпекою до доходів отриманих від інших видів злочинної діяльності як то торгівля людьми, проституція, рекет/здірництво, кіберзлочинність тощо?								
	так	458	100.00%	78	100.00%	257	100.00%	123	100.00%
	ні	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
	не знаю	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
10	На Вашу думку, чи оправдано (раціонально) існування окремої правової норми для кримінального переслідування використання коштів, одержаних від НОН?								
	так	25	5.46%	21	26.92%	4	1.56%	0	0.00%
	ні	384	83.84%	28	35.90%	233	90.66%	123	100.00%
	не знаю	49	10.70%	29	37.18%	20	7.78%	0	0.00%
11	На Вашу думку, за умови однакових кримінальних санкцій, при розслідуванні діяльності ОЗУ чи важливо в наслідок якої злочинної діяльності був отриманий дохід злочинцями?								
	так	453	98.91%	73	93.59%	257	100.00%	123	100.00%
	ні	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
	не знаю	5	1.09%	5	6.41%		0.00%		0.00%
12	Чи вважаєте ви що використання кіберзлочинцем (злодієм, шахраєм) отриманих коштів від кіберзлочину для продовження кіберзлочинності, наприклад, придбання комп'ютерної техніки є по суті подібним діянням до використання накррозлочинцем коштів для продовження НОН?								
	так	458	100.00%	78	100.00%	257	100.00%	123	100.00%
	ні	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
	не знаю	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
13	Чи вважаєте Ви, що використання коштів для продовження НОН не є типовою формою відмивання грошей, націленою на приховування злочинного джерела походження цих доходів?								
	так	453	98.91%	73	93.59%	257	100.00%	123	100.00%
	ні	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
	не знаю	5	1.09%	5	6.41%	0	0.00%	0	0.00%
14	Чи вважаєте Ви, що використання коштів для продовження НОН, являє собою елемент складної форми злочинної діяльності, націленої лише на збут наркотиків, яку можна визначити як злочинний промисел або наркобізнес?								
	так	453	98.91%	73	93.59%	257	100.00%	123	100.00%
	ні	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
	не знаю	5	1.09%	5	6.41%	0	0.00%	0	0.00%
15	Вважаєте Ви, що кримінальне провадження злочинної діяльності за ст. 306 КК України у формі продовження НОН не призводить до вилучення значних злочинних доходів, а лише доводить організований характер збуту наркотиків?								
	так	458	100.00%	78	100.00%	257	100.00%	123	100.00%
	ні	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
	не знаю	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
16	На Вашу думку, чи виконує чинна редакція ст. 306 КК України поставлені завдання з протидії відмиванню коштів (приховуванню злочинного джерела походження) здобутих від НОН								
	так	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
	ні	443	96.72%	63	80.77%	257	100.00%	123	100.00%
	не знаю	15	3.28%	15	19.23%	0	0.00%	0	0.00%

17	Чи відповідає кінцева результативність (вилучені кошти та притягнення до кримінальної відповідальності винних) розслідування кримінальних проваджень (кримінальних справ) за ст. 306 КК України затracеним зусиллям правоохоронних органів у доведенні використання коштів, одержаних від НОН для продовження злочинної діяльності?								
	так	0	0.00%		0.00%	0	0.00%	0	0.00%
	ні	454	99.13%	74	94.87%	257	100.00%	123	100.00%
	не знаю	4	0.87%	4	5.13%		0.00%	0	0.00%
18	На Вашу думку, чи був би сенс розглядати використання коштів, одержаних від НОН для продовження злочинної діяльності, не як окреме злочинне діяння, а як кваліфікуючу ознаку до злочинного діяння у формі збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, передбаченого ст. 307 КК України?								
	так	450	98.25%	70	89.74%	257	100.00%	123	100.00%
	ні	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
	не знаю	8	1.75%	8	10.26%		0.00%		0.00%
19	На Вашу думку яким чином вплине на розслідування фактів використання коштів, одержаних від НОН включення першої (розміщення коштів в банках та інших фінансових установах) і другої (використання коштів для придбання об'єктів майна чи обладнання) форм злочинної діяльності за ст. 306 КК до ст. 209 КК України:								
	ускладнить	0	0.00%	0	0.00%		0.00%		0.00%
	облегшить	73	15.94%	0	0.00%	8	3.11%	65	52.85%
	ніяк не вплине	380	82.97%	73	93.59%	249	96.89%	58	47.15%
	не знаю	5	1.09%	5	6.41%	0	0.00%	0	0.00%
20	Чи варто створити в українському кримінальному законодавстві єдину правову норму що розслідування фактів відмивання (легалізації) коштів, одержаних від злочинної діяльності?								
	так	437	95.41%	61	78.21%	253	98.44%	123	100.00%
	ні	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
	не знаю	21	4.59%	17	21.79%	4	1.56%		0.00%
21	Якій сфері суспільних відносин, на вашу думку, завдає шкоди легалізація (відмивання) коштів, одержаних від будь-якої злочинної діяльності?								
	Економіка (негативно впливає на економічні процеси в країні)	292	63.76%	61	78.21%	140	54.47%	91	73.98%
	Правосуддя (створює перешкоди до притягнення до відповідальності винних у злочинах)	149	32.53%		0.00%	117	45.53%	32	26.02%
	Господарча діяльність економічних суб'єктів	17	3.71%	17	21.79%		0.00%		0.00%
	Інше	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
22	Якій сфері суспільних відносин завдає шкоди використання коштів, здобутих від НОН?								
	Економіка (негативно впливає на економічні відносини в країні)	229	50.00%	59	75.64%	80	31.13%	90	73.17%
	Правосуддя (створює перешкоди до притягнення до відповідальності винних у злочинах)	182	39.74%	0	0.00%	151	58.75%	31	25.20%
	Здоров'я населення (впливає на стан здоров'я населення)	47	10.26%	19	24.36%	26	10.12%	2	1.63%
	Інше	0	0.00%		0.00%		0.00%		0.00%
23	Чи вважаєте Ви, що предикатних злочинів необхідно не всі злочини, тільки ті злочини у сфері обігу наркотиків, які приносять дохід								
	так	453	98.91%	73	93.59%	257	100.00%	123	100.00%
	ні	0	0.00%		0.00%	0	0.00%	0	0.00%
	не знаю	5	1.09%	5	6.41%	0	0.00%	0	0.00%

**Аналітична довідка
за результатами анкетування
працівників підрозділів ДБНОН МВС України**

Анкетування проводилось з березня 2009 року по листопад 2009 року на базі центрального апарату Департаменту боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України та УБНОН ГУ МВС України у м. Києві, в результаті в ньому взяли участь працівники БНОН з усіх областей та підрозділів на 6 залізницях.

Мета анкетування полягала в з'ясуванні думки респондентів щодо особливостей кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналоги, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, що передбачало їх об'єктивні відповіді на питання анкети, на підставі чого можна було б підтвердити або спростувати результати нашого дисертаційного дослідження та використати отримані дані при формулюванні теоретичних висновків і розробці пропозицій прикладного характеру.

Категорія респондентів: 458 працівників органів внутрішніх справ, які на час анкетування: а) проходили службу у практичних підрозділах ДБНОН МВС України; б) висловили бажання щодо персональної участі в анкетуванні.

Підстави для анкетування: наявність у респондентів: а) вищої юридичної освіти; б) досвіду практичної роботи на відповідних посадах; в) сформованої думки та власного уявлення щодо питань про особливості кримінальної відповідальності за використання коштів від незаконного обігу наркотиків.

Форма анкетування: письмова, шляхом заповнення/давання відповідей респондентами.

Час для відповіді на одну анкету респондентом: приблизно 30–35 хв.

Структура анкети: 1) вступна частина – містить положення про мету та правила заповнення анкети; 2) основна частина – містить 23 (двадцять три) питання з пропонованими варіантами відповідей, котрі різняться за характером та сутністю.

Зміст пропонованих питань: базується на отриманих у дисертаційному дослідженні персональних результатах і науково обґрунтованих даних, що мають бути спростовані чи підтверджені респондентами, а також позиціях, які мають бути визначені чи уточнені.

Особливості пропонованих варіантів відповідей: 1) застосовувався спрощений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав тільки одну з трьох (“так”, “ні” або “не знаю”) вже сформульованих відповідей; 2) застосовувався ускладнений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав відповіді різноманітного змісту (у питаннях № XX).

Аналіз відповідей респондентів:

У пропонованій респондентам письмовій анкеті питання в були сформульовані таким чином, щоб отримати максимально точні, обґрунтовані та логічні відповіді респондентів, при цьому основна ідея анкетування полягала в об'єктивному з'ясуванні позиції працівників міліції як досвідчених фахівців у сфері правоохоронної діяльності та застосування кримінального законодавства щодо охорони власності в Україні.

Перші два питання були присвячені стажу роботи у правоохоронних органах (три групи: до 2 років, від 2 до 5 років та понад 5 років) і наявності досвіду щодо притягнення злочинців до кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від наркотичних засобів.

Серед офіцерів, які брали участь у інтерв'ю, 78 (17,0 %) працювали в органах внутрішніх справ до 2 років, 256 (56,1 %) - від 2 до 5 років та 123 (26,9 %) понад 5 років. 362 (79,0 %) офіцера мали досвід кримінального провадження за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, серед них офіцерів зі стажем до 2 років - 22 (28,2 %), від 2 до 5 років - 217 (84,4 %) та понад 5 років - 123 (100 %).

У питанні №3 було запропоновано вибрати одну з трьох альтернативних форм злочинного діяння передбаченого ст. 306 КК України, за якими офіцерам доводилось проводити кримінальне провадження. Усі 100% в трьох групах зазначили лише одну третю форму, використання коштів для продовження незаконного обігу наркотиків.

У питанні №4 необхідно було, за особистим досвідом кримінального провадження, обрати злочин або злочини (злочинні дії) у сфері обігу наркотиків, в наслідок яких були одержані кошти, які використовувались злочинцями. Усі три групи одностайно зазначили, що збут наркотиків (ст. 307 КК України) був єдиним джерелом для отримання коштів, які потім використовувались для продовження обігу наркотиків.

У питанні №5 необхідно було вказати найбільшу суму, яку інкримінували підозрюваному за матеріалами кримінальних справ, по яких працювали опитані офіцери, якщо така сума була встановлена. 28 (7,7 %) респондентів зазначили, що у справах, по яких вони працювали не було встановлено точну суму використаних коштів, а лише сам факт злочинної дії, 111 (30,7 %) вказали суму до 300 гривень, 197 (54,4 %) - суму у розміні від 300 до 1000 гривень, 22 (6,0 %) - від 1000 до 10 000 гривень, 4 (1,1 %) - понад 10 000 гривень.

На чому будувалась доказова база кримінальної справи відповідно до скоєння злочину за ст. 305 КК України було запитано у питанні №6. 96 (26,5 %) респондентів зазначили, що доказування будувалось лише на показах обвинуваченого, 66 (17,9 %) - на здобутих речових доказах, 199 (54,9 %) - на показах обвинуваченого та речових доказах разом.

Відповідаючи на питання № 7 респонденти зазначили, що 121 (33,4 %) з них відомо про випадки, коли у ході судового слідства суд відмовив у притягненні до кримінальної відповідальності обвинуваченого за відсутністю належних доказів. Саме така кількість позитивних відповідей 121 (33,4 %) була на питання № 8 стосовно відмови суду притягнути обвинуваченого до кримінальної

відповідальності, на підставі того, що обвинувачення ґрунтувалося лише на показах обвинуваченого.

Усі 100%, у всіх трьох групах опитаних погодились з тим, що злочинні доходи отриманні від незаконного обігу наркотиків є рівними за своєю небезпекою до доходів отриманих від інших видів злочинної діяльності, як то торгівля людьми, проституція, рекет/здирництво, кіберзлочинність тощо (питання № 9).

На питання (№ 10) чи виправдано існування окремої правової норми для кримінального переслідування використання коштів, одержаних від незаконного обігу наркотиків 25 (5,5 %) відповіли позитивно, 384 (83,8 %) - негативно і 49 (10,7 %) - не можуть відповісти.

Майже усі опитані офіцери (98,9 %) вважають, що за умови однакових кримінальних санкцій, при кримінальному провадженні стосовно організованого злочинного угруповання (питання № 11) не важливо в наслідок яких злочинної діяльності був отриманий дохід злочинцями.

Усі 100% респондентів, у всіх трьох групах, вважають що використання кіберзлочинцем (злодієм, шахраєм) одержаних від кіберзлочину коштів для продовження кіберзлочинності, наприклад, придбання комп'ютерної техніки є по суті подібним злочином до використання коштів для продовження незаконного обігу наркотиків (питання № 12).

453 (98,9 %) опитаних офіцери не вважають використання коштів для продовження незаконного обігу наркотиків типовою формою відмивання коштів, націленою на приховування злочинного джерела походження цих доходів (питання №13), а також вважають, що це елемент складної форми злочинної діяльності, націленої лише на збут наркотиків, яку можна визначити як злочинний промисел або наркобізнес (питання № 14). 5 (1,1 %) офіцерів не змогли відповісти.

Усі опитані офіцери (100%) вважають, що кримінальні провадження злочинної діяльності за ст. 306 КК України у формі продовження незаконного обігу наркотиків (питання № 15) не призводять до вилучення значних доходів, а лише доводять організований характер збуту наркотиків.

У відповідь на питання № 16, 443 (96,7 %) респондентів вважають, що чинна редакція ст. 306 КК України не виконує поставлені завдання з протидії відмиванню коштів (приховуванню злочинного джерела походження) здобутих від незаконного обігу наркотиків.

454 (99,1%) опитаних офіцерів вважають, що кінцева результативність (вилучені кошти та притягненні до кримінальної відповідальності злочинці) розслідування кримінальних проваджень (кримінальних справ) за ст. 306 КК України не відповідають затраченим зусиллям правоохоронних органів у доведенні використання коштів, одержаних від незаконного обігу наркотиків для продовження злочинної діяльності (питання № 17), 4 (0,8 %) офіцери не змогли визначити свою думку.

450 (98,2 %) респондентів погоджуються з тим, що є сенс розглядати використання коштів, одержаних від незаконного обігу наркотиків для

продовження злочинної діяльності, не як окреме злочинне діяння, а як кваліфікуючу ознаку до злочинного діяння у формі збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, передбаченого ст. 307 КК України (питання № 18), 8 (1,7 %) офіцерів не змогли визначити свою думку.

На питання № 19, “яким чином вплине на розслідування фактів використання коштів, одержаних від незаконного обігу наркотиків, включення першої (розміщення коштів в банках та інших фінансових установах) і другої (використання коштів для придбання об’єктів майна чи обладнання) форм злочинної діяльності за статтею 306 КК до статті 209 КК України?” 73 (15,9 %) офіцерів вважають, що це облегшить розслідування, 380 (82,9 %) офіцерів вважають, що це ніяк не вплине на розслідування, 5 (1,0 %) не визначили свою думку. Жодний офіцер не вважає, що це може ускладнити розслідування злочину пов’язаного з відмиванням коштів.

Серед опитаних офіцерів (питання № 20) 437 (95,4 %) вважають, що варто створити в українському кримінальному законодавстві єдину правову норму щодо розслідування фактів відмивання (легалізації) коштів, одержаних від злочинної діяльності будь-якого виду, 21 (4,5 %) офіцер не змогли визначити свою думку.

На питання № 21, “який сфері суспільних відносин завдає шкоди легалізація (відмивання) коштів, здобутих від будь-якої злочинної діяльності?” - 292 (63,7 %) вважають, що злочин впливає на відносини у сфері економіки, 149 (32,5 %) - у сфері правосуддя, 17 (3,7 %) - господарчої діяльності. На питання № 22 “який сфері суспільних відносин завдає шкоди використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків?” - 229 (50,0 %) вважають, що злочин завдає шкоди економіці, 182 (39,7 %) - правосуддю, 47 (10,2 %) - здоров’ю населення.

453 (98,9 %) опитаних офіцерів вважають, що предикатними злочинами до ст. 306 КК України вважати не всі злочини, а лише ті злочини у сфері незаконного обігу наркотиків, які приносять дохід, 5 офіцерів (1,1 %) не визначили свою думку.

Хронологія внесення змін у санкції статті 229-12 та 306 КК України

Стаття	дата	частина 1	частина 2
229-12	1995	позбавлення волі від трьох до десяти років з конфіскацією майна	позбавлення волі від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна і позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років
306	2001	позбавлення волі від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна	позбавлення волі від восьми до п'ятнадцяти років позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з та конфіскацією майна
	16 січня 2003 року N 430-IV	караються штрафом від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років	без змін
	6 лютого 2003 року N 485-IV	позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна , одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна	без змін
	6 жовтня 2011 року N 3826-VI	позбавленням волі на строк від семи до двадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна	позбавлення волі від восьми до п'ятнадцяти років позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна , одержаних злочинним шляхом та конфіскацією майна

	4 листопада 2011 року N 4016-VI	позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна	без змін
	10 листопада 2015 року № 770-VIII	позбавленням волі на строк від від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна	позбавлення волі від восьми до п'ятнадцяти років позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та конфіскацією майна

Статистичні дані викритих злочинів за статтею 306 (229-12) КК України у період з 1995 по 2017 рік (за даними МВС 1995-2012 р.р. та ГП України 2013-2017 р.р.)

Таблиця 1

(кількість викритих злочинів за статтею 306 (229-12) КК України у період з 1995 по 2017 рік за даними МВС та ГП України)

	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду					Кримінальні правопорушення, у яких провадження		Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення)
			з обвинувальним актом	вчинені				Усього	у т.ч. за ч. 1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України	
				особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення	групою осіб	у стані алкогольного сп'яніння	неповнолітніми або за їх участю			
2013	59	46	52	23	7	0	0	14	12	4
2014	61	58	56	28	15	0	0	18	17	4
2015	8	5	3	0	1	0	0	0	0	5
2016	10	9	7	2	2	0	0	0	0	3

Таблиця 2

(данні з Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за статтею 306 КК України у період з 2013 по 2016 рік)

		2009		2010		2011		2012		2013		2014	
		ст. 209	ст. 306	ст. 209	ст. 306	ст. 209	ст. 306	ст. 209	ст. 306	ст. 209	ст. 306	ст. 209	ст. 306
1	Кількість справ у провадженні (станом на кінець звітної періоду, нарастаючим підсумком)	658	157	816	159	817	164	778	187	627	163	431	132
2	Надійшло кримінальних справ, у яких слідство проводилось органами:	396	107	450	100	382	93	384	119	222	90	180	83
	прокуратури	182	13	211	19	166	13	135	23	30	5	12	7
	внутрішніх справ	10	76	94	68	91	63	89	67	54	43	73	47
	служби безпеки	7	0	10	1	9	1	15	2			1	3
	податкової міліції	22	0	28	0	19	1	17		24		15	
3	Розглянуто судами кримінальних справ	207	70	305	75	325	91	312	96	279	90	178	72
	з них, із постановленням вироку	138	57	185	65	192	74	195	77	148	58	90	43
	з них, із закриттям провадження у справі	4	2	14	1	11	0	22	1	14		3	
4	Залишок нерозглянутих справ (станом на кінець звітної періоду)	388	66	447	69	422	61	390	70	284	61	228	55
5	Кількість осіб, щодо яких розглянуто кримінальні справи	334	131	496	141	534	171	560	162	518	175	266	126
6	Кількість осіб засуджених за вчинення злочинів	130	74	190	86	189	101	182	96	130	58	72	58
	з них вироків щодо яких набрали законної сили у звітному періоді	90	47	91	46	92	47	100	49	63	27	52	33
7	Кількість осіб, стосовно яких прийнято рішення суду про конфіскацію коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та конфіскацію майна	61	37	72	49	104	66	86	48	75	38	29	23
	з них вироків щодо яких набрали законної сили у звітному періоді	39	29	35	31	51	33	47	36	38	23	23	21
8	Сума легалізованих доходів (коштів, майна), одержаних злочинним шляхом, встановлена рішенням суду (гривень)	26,192,113	90,068	98,490,894	898,309	314,072,148	251,060	155996634	878430	200487591.2	152141	35507109.75	155465.32
	сума щодо якої вироків набрали законної сили у звітному періоді	8,334,981	82,364	93,846,207	608,269	113,912,836	229,718	56797509	1373596	137960151.4	8555	27804616.01	125985.32
9	Кількість справ (проваджень), у яких змінено обвинувачення або стосовно яких державний обвинувач відмовився від обвинувачення			49	12	63	12	62	19	54	8	25	5
10	Кількість осіб, яким змінено кваліфікацію злочину або стосовно яких державний обвинувач відмовився від обвинувачення			65	21	115	21	115	26	91	12	43	5

Таблиця 3
(звітність судів першої інстанції про стан розгляду справ про злочини передбачені статтями 209, 306 КК України у період 2009-2014 р.р.)

Аналітична довідка
за результатами вибіркового вивчення 97 судових рішень, які були
розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень, за ст. 306 КК
України «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу
наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів,
отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих
лікарських засобів» у період з 2013 по 2017 роки

В ході роботи було досліджено 97 вироків судів першої інстанції за статтею 306 КК України, які були розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень у період 2013-2017 років. Справи розглядались відносно 159 осіб. У 63 випадках (65%) відносно 96 осіб судами були прийняті обвинувальні вирoki і у 34 (35%) випадках відносно 63 осіб - виправдувальні вирoki. Слід зазначити, що у всіх випадках судами розглядалась третя форма злочинного діяння - використання доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. У двох випадках у вирокah суду зазначалось, що злочинці вносили кошти на банківські рахунки, але при більш ретельному розгляді матеріалу, з'ясовано, що зазначені операції робились лише для акумулювання коштів, з метою подальшої оплати сировини для виготовлення наркотичних засобів, що і було здійснено обвинуваченими. Таким чином серед матеріалів, які було проаналізовано не було жодного випадку, які можна було віднести до першої або другої форми злочинного діяння передбаченого диспозицією статті 306 КК України.

У всіх випадках основним джерелом отримання кримінальних доходів, був збут наркотичних засобів або психотропних речовин. Практично у всіх випадках за виключенням одного, предикатною статтею до злочину, передбаченого статтею 306 КК України виступає або ч.2 або ч. 3 статті 307 КК України (Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів). У одному випадку не зважаючи на те, що у вирокy суду зазначено те, що доходи були отримані в наслідок збуту наркотичних засобів, а ні орган досудового слідства (СБУ), ні суд не прийшли до висновку притягнути винувату особу за статтею 307 КК України, залишивши у вирокy лише статті 305 та 306 КК України. Вважаємо даний випадок судовою помилкою, яка в цілому не змінює загальною тенденції, яка вказує на те, що кошти у сфері незаконного обігу наркотиків отримуються суцільно від збуту психоактивних речовин. Окрім статті 307 КК України, обвинувачені особи по деяким справам також притягувались за статтями 305, 309, 310, 311, 315, 317 КК України. Але знов таки, ці статті лише формально можуть вважатися предикатними, так як внаслідок злочинних дій, передбачених цими статтями не було згенеровано кримінальний дохід.

Серед розглянутих справ обвинувачення висувалося одній особі у 66 випадках (68%) та групі осіб у 31 (32%). Найбільша група складалася з 8 осіб, але обвинувачених було виправдано. Серед груп, які було притягнуто до відповідальності було дві великі групи у складі 5 осіб. У 55 справах (57%) обвинувачення було висунуто за першою частиною статті 306 КК та 43 за другою (43%). В одній справі одночасно розглядалося і був прийнятий обвинувальний вирок по частині першій і частині другій статті 306 КК України стосовно однієї особи (враховано другу за поглинанням).

У випадках обвинувальних вироків судами 39 разів (59%) застосовувалась стаття 69 КК (Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом). Максимальне покарання серед усіх застосованих - 9 років ув'язнення, мінімальне - 2 роки. Термін на який в середньому ув'язнювалися злочинці в зазначений період за ст. 306 КК України (медіана) - 5 років і три місяці. У 49 випадках (78%) суди застосували додаткове покарання у виді конфіскації всього майна, у двох випадках - половину, по одному разу 1/3, 1/4 та 1/6. У 8 випадках (13%) конфіскація не застосовувалась. Додаткове покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю застосовувалось 19 разів (30%).

Найбільша сума, яка була зазначена у матеріалах справ по статті 306 КК України складала 1 152 000 гривень, найменша - 20 гривень. У 34 справах (35%) сума коштів використаних для продовження незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин зовсім не була визначена. У справах з обвинувальним вироком максимальна сума складала 97 625 грн., мінімальна - 40 грн., у 19 справах (30%) сума коштів не була встановлена, але інші докази (здебільшого покази самих обвинувачених) задовольнили суди. Середня сума (медіана) яка використовувалась злочинцями для продовження злочинної діяльності за матеріалами справ з обвинувальними вирокami складає 1500 грн.

Серед головних причин, за якими судами було відмовлено притягнути до кримінальної відповідальності обвинувачених у скоєні злочину передбаченого статтею 306 КК України є недоведеність провини через відсутність доказів використання саме тих коштів, які були отримані від незаконного обігу наркотиків для продовження злочинної діяльності (аж до тих самих купюр), відсутність належних доказів, підтверджуючих конкретну суму коштів витрачених злочинцями та не прийняття деякими судами доказів, які ґрунтувалися лише на показах підсудного.

Зведені дані
вивчення 128 кримінальних справ, порушених за статтею 306 КК України
«Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних
засобів психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»

1. Якість проведення досудового розслідування за ст. 306 КК України			
Всього кримінальних справ		128	%
З них:	а) закрито на етапі досудового розслідування за п. 1 ст. 6 КПК України (КПП в редакції 1960 року);	1	0,9
	б) закрито на етапі досудового розслідування за п. 2 ст. 6 КПК України (КПП в редакції 1960 року);	3	2,3
	в) направлено до суду	124	96,8
2 Кваліфікація злочинів (всього 128 справ):			
а) частина 1 статті 306 КК України		29	22,6
б) частина 2 статті 306 КК України		99	77,4
3 Джерела інформації про використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів :			
а) повідомлення фізичних осіб		8	6,3
б) результати оперативно-розшукової діяльності		120	93,7
4 Спосіб вчинення злочину за ст. 306 КК України:			
Всього:		128	100 %
а) Розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах		0	0
б) використання таких коштів для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих чи інших потреб		0	0
в) використання таких доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів		128	100
5 Доходи використано на придбання			
Всього:		128	100%
а) наркотичні (психотропні) лікарські засоби		120	93,7
б) прекурсори		8	6,3
6 Які наркотичні засоби та психотропні речовин було придбано для продовження незаконного обігу			
		120	%
	Макова солома	23	19,2

	Екстракт опію	38	31,7
	Героїн	4	3,3
	Бупренорфін	4	3,3
	Трамадол	4	3,3
	Стимулятори амфетамінового ряду	13	10,8
	Канабіс	4	3,3
	Декілька засобів разом	30	25,0
7 Предикатні злочини			
		128	%
Окремо ст. 307 КК України		67	52,3
Ст. 307 КК України разом зі статтею	305	0	47,7
	311	23	
	313	2	
	315	3	
	317	22	
	310	4	
	309	10	
8 Сума коштів, які було використано злочинцями			
Всього:		128	100%
До 200 гривень		67	52,3
Від 201 до 900 гривень		26	20,4
Від 901 до 1500 гривень		19	14,8
Від 1500 до 2000 гривень		7	5,5
Понад 2001 гривня		9	7,0
9 Використано платіжні засоби для скоєння злочину			
а) лише готівка		120	93,7
б) банківська платіжна картка		6	4,6
в) готівка та банківська платіжна картка		2	1,7
10 Злочинів скоєно у групі або організованій злочинній групі:			
а) Злочин скоєно особисто		13	10,1
б) Скоєно групою осіб		110	86,0
в) Скоєно організованою злочинною групою		5	3,9
11 Характеристика особи злочинця (всього 376 осіб):			
11.1 Стать:		376	100 %
а) чоловіки – всього:		368	97,9
б) жінки – всього:		8	2,1
11.2 Громадянство:			
а) України:		376	100,0
б) інших країн:		0	0
11.3 Освіта:			
		376	100

		%
А) середня/середня спеціальна	228	60,7
Б) незакінчена вища	115	30,5
В) вища	33	8,8
11.4 Досвід злочинної діяльності:		
а) особи, які раніше до кримінальної відповідальності не притягувалися	229	60,9
б) особи, які притягувались раніше до кримінальної відповідальності	147	39,1

Продовження додатку Г

Дисертантом було вивчено 128 кримінальних справ, порушених протягом 2006-2010 років за фактом використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (стаття 306 КК України) відносно 376 осіб, які перебували у провадженні слідчих підрозділів ГУМВС-УМВС України в Дніпропетровській, Донецької, Харківської, Запорізької областей та м. Києва.

Аналіз кримінальних справ засвідчив, що одну справу було закрито на етапі досудового розслідування за п. 1 ст. 6 КПК України (тут і далі КПК в редакції 1960 року), та 3 справи закрито на етапі досудового розслідування за п. 2 ст. 6 КПК України. Таким чином до суду було направлено 124 кримінальних справи.

З 128 кримінальних справ 29 були порушені за частиною 1 статті 306 КК України (22,6 %), 79 кримінальних справ – за частиною 2 статті 306 КК України (77,4%).

Підставами для відкриття кримінальних проваджень слугували результати оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів протидії наркозлочинності (120 випадків, 93,7%), а у 8 випадках (6,3%) – повідомлення громадян про організований збут наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів злочинними групами.

Способом вчинення злочину за ст. 306 КК України у всіх випадках було використання таких доходів (коштів і майна), здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів з метою продовження незаконного цього обігу. Жодного випадку розміщення коштів у фінансових установах або використання таких коштів для придбання об'єктів або майна встановлено не було.

Одержані в наслідок незаконного обігу наркотиків кошти було використано на придбання наступних наркотичних засобів та психотропних речовин: макова солома 23 випадки (19,2%), екстракт опію – 38 (31,7%), героїн – 4 (3,3%), бупренорфін – 4 (3,3%), трамадол – 4 (3,3%), стимулятори амфетамінового ряду – 13 (10,8%), канабіс – 4 (3,3%). У 30 випадках було придбано декілька психоактивних речовин разом (25,0%). У 8 випадках від загальної кількості справ було придбано прекуртори (6,3%).

У всіх випадках джерелом отримання доходів був збут наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 307 КК), при цьому у 67 випадках (52,3%) цей предикатний злочин було скоєно окремо, а 47,7 % випадків разом з іншими злочинами, 23 випадків разом незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням прекурсорів (ст. 311 КК), 2 разом зі статтею 313 КК, 3 – статтею 315 КК, 22 – статтею 317 КК, 4 – статтею 310 КК та 10 – статтею 309 КК. У трьох випадках декілька статей разом.

Відносно коштів, які були використано злочинцями для продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів або прекурсорів. У 67 справах (52,3%) сума не перевищувала 200 гривень, у 26 (20,4%) – від 200 до 900 гривень, у 19 (14,8%) – від 900 до 1500 гривень, у 7 (5,5%) від 1500 до 2000 гривень, та у 9 справах (7,0%) понад 2000 гривень.

У 120 випадках (93,7%) злочинцями використовувалася лише готівка, у 6 випадках (4,6%) – лише банківська платіжні картки, а в 2 випадках (1,7%) готівка та банківська платіжна картка разом.

У більшості справ (110 – 86,0%) злочин було скоєно групою осіб, у 13 справах (10,1 %) – одноосібно, а в 5 справах (3,9%) у складі організованої злочинної групи.

Здійснюючи аналіз підозрюваних осіб встановлено, що з 376 затриманих 368 осіб чоловіки (97,9%) та 8 – жінки (21%), всі жінки були у складі злочинних груп. Усі затримані громадяни України. Середня / середня спеціальна освіта була у 228 осіб (60,7%), у 33 осіб (8,8%) – вища, у 115 осіб (30,5%) – незакінчена вища. Серед затриманих 147 (37,5%) раніше притягувались до кримінальної відповідальності, усі за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, деякі ще притягувались за крадіжки (ст. 185 КК України).

**Про внесення змін та доповнень
до Кримінального кодексу України
щодо відповідальності за використання коштів,
здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних
речовин, їх аналогів та прекурсорів**

(проект Закону України)²⁴

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу
України (щодо виключення статті 306 КК України та внесення змін до
статей 209 та 307 КК України)»**

1. Обґрунтування необхідності прийняття акту

На сьогоднішній день одним найбільш важливих інструментів у боротьбі з організованою злочинністю є протидія відмиванню доходів, здобутих від злочинної діяльності і унеможливлення вільного використання цих доходів злочинцями. В українському кримінальному законодавстві є дві правові норми, які регламентують кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з відмиванням доходів, це стаття 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», та стаття 306 КК України «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин чи сильнодіючих лікарських засобів». На думку більшості фахівців правова норма описана в статті 306 є спеціальною нормою до правової норми описаної в статті 209 КК України. Такий склад статей склався історично, в наслідок конвенційного розвитку цих норм кримінального права.

Наявність двох норм, які за своєю суттю мають оберігати однакові соціальні цінності, але відрізняються походженням предмету злочину та суворістю покарання, за певних обставин завдають додаткове зайве навантаження на правоохоронні та судові органи у процесі з'ясування та доказування конкретного джерела кримінальних доходів. У тих випадках коли організована злочинна група має злочинні статки від різних видів злочинної діяльності (наприклад, наркотики, сутенерство, зброя, розповсюдження порнографії) встановлення у ході слідства, а потім доказування в подальшому у суді конкретного джерела кримінальних доходів, яке має переслідуватися за певною нормою, що має відмінну санкцію створює зайве навантаження на органи правопорядку та суду. Світова практика кримінального права у протидії відмиванню коштів свідчить про те, що злочинам у сфері обігу наркотиків не дається будь яка перевага і зазначену категорію злочинів включено у загальний

²⁴ Цей проект Закону України розроблено автором самостійно.

список предикатних злочинів та застосовується одна універсальна стаття. Навіть у тих випадках, де подібно Україні в кримінальному законодавстві є окрема стаття, яка передбачає відповідальність за відмивання коштів, одержаних від наркотиків, наприклад, Франції, санкції статті уніфіковані до статті, яка регламентує відповідальність за відмивання коштів, здобутих від інших видів кримінальної діяльності.

2. Мета і шляхи її досягнення

Метою законопроекту є внесення відповідних змін і доповнень до Кримінального кодексу України для спрощення застосування кримінального законодавства щодо протидії відмиванню доходів отриманих від будь-яких видів кримінальної діяльності та зменшення таким чином зайвого навантаження на правоохоронні та судові органи під час розслідування та розгляду у суді, підвищення їх робочого потенціалу та людського ресурсу.

3. Загальна характеристика і основні положення Закону

Законопроектом передбачається внесення змін до Кримінального кодексу України, що стосуються злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів. Зокрема, передбачено, виключення статті 306 КК України з розділу XIII Кримінального кодексу України та внесення змін у частину другу статті 209 та частину третю статті 307 КК України.

Такі зміни призведуть до значного спрощення застосування кримінального законодавства України у протидії відмиванню доходів, отриманих від злочинної діяльності, як під час проведення слідчих дій правоохоронними органами так і у суді під час розгляду справи, що призведе до підвищення їх ефективності та роботоздатності у суспільстві.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Відносини у цій сфері регулюються Кримінальним кодексом України, Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», Законом України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» та іншими законодавчими актами України.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація зазначеного проекту Закону не потребує додаткових матеріальних та фінансових витрат з Державного бюджету України.

6. Позиція заінтересованих органів

Проект акта підлягає погодженню з Міністерством юстиції України.

7. Регіональний аспект

Проект акта не стосується розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

8. Запобігання корупції

Проект акта не містить ризики вчинення корупційних правопорушень.

9. Громадське обговорення

Проект Закону України не потребує проведення консультацій з громадськістю.

10. Позиція соціальних партнерів

Проект акта не стосується соціально-трудової сфери.

11. Прогноз результатів

Прийняття зазначеного проекту Закону дозволить знизити зайве навантаження на правоохоронні та судові органи, підвищити таким чином ефективність їх роботи та використання людського потенціалу. (як послуга населенню).

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо виключення статті 306 КК України та внесення змін до статей 209 та 307 КК України)

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести до Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25 — 26, ст. 131) такі зміни:

- 1) статтю 306 виключити;
- 2) у частині першій статті 209 додати «або штрафом від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;
у частині другій статті 209 після слів «або у великому розмірі,» додати слова «або з доходами, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів,»;
у частині другій статті 209 додати «або штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;
- 3) у частині третій статті 307 після слів «або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього» додати слова «або з використанням доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, з метою продовження такого обігу,».

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу
України (щодо виключення статті 306 КК України та внесення змін до
статей 209 та 307 КК України)»

Зміст положення (норми) чинного законодавства	Зміст відповідного положення (норми) проекту акта, який пропонується
Кримінальний кодекс України	
Стаття 306. Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів 1. Розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах або використання таких коштів для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих чи інших потреб, або використання таких доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів –	Виключено.
караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна.	Виключено.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна.	Виключено.
П р и м і т к а . Під великим розміром слід розуміти кошти, сума яких становить двісті та більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.	Виключено.
Стаття 209. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом 1. Вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, -	Без змін
караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років з конфіскацією майна.	або штрафом від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, -	2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, або з доходами, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, -
караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна.	або штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, -	Без змін
караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна.	Без змін
Примітка. 1. Суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, відповідно до цієї статті є діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або діяння, вчинене за межами України, якщо воно визнається суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, за кримінальним законом держави, де воно було вчинене, і є злочином за Кримінальним кодексом України та внаслідок вчинення якого незаконно одержані доходи.	Без змін
2. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визнається вчиненою у великому	Без змін

розмірі, якщо предметом злочину були кошти або інше майно на суму, що перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.	
Стаття 307. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	
1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів -	Без змін
караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років.	Без змін
2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 308-310, 312, 314, 315, 317 цього Кодексу, або із залученням неповнолітнього, а також збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян, або збут чи передача цих речовин у місця позбавлення волі, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини, -	Без змін
караються позбавленням волі на строк від шести до десяти років з конфіскацією майна.	Без змін
3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, а також якщо предметом таких дій були наркотичні	3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, а також якщо предметом таких дій були наркотичні

засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах, або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього, -	засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах, або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього, або з використанням доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, -
караються позбавленням волі на строк від дев'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.	Без змін

Аналіз рішень Європейського суду з прав людини, що стосуються конфіскації коштів та майна

№	рік	№ справи	Сторони	Суть справи	Порушення	Рішення	Джерела
1	2000	54934/00	Вебер і Саравія п. Німеччини	Журналіст, який серед іншого проводить журналістські розслідування щодо відмивання коштів подав позов проти закону, який обмежує тайну листування	порушення права на приватне життя	Скарга неприйнятна (не доведено, що є суб'єктами порушення права)	<a fulltext\":[\"gabriele="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\" weber\"],\"itemid\":[\"001-76586\"]}"="">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":[\"Gabriele Weber\"],\"itemid\":[\"001-76586\"]}
2	2003	63286/00	Шумахер проти Люксембургу	Відносно особи звинуваченої у відмиванні коштів розслідування тривало 9 років, однак останні 3 роки ніяких слідчих дій не проводилось	порушення розумних термінів	6000 Євро за моральні збитки, а також судові збитки	<a 00\"],\"documentcollectionid2\":[\"chamber\"],\"itemid\":[\"001-66020\"]}"="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\" languageisocode\":[\"fre\"],\"appno\":[\"63286="">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"languageisocode\":[\"FRE\"],\"appno\":[\"63286/00\"],\"documentcollectionid2\":[\"CHAMBER\"],\"itemid\":[\"001-66020\"]}
3	2005	31260/04	Матюхин Матюхина п. Швеції	Уряд Швеції відмовив громадянці Білорусії та її чоловіку у притулку незважаючи на погрози, які родина отримувала на батьківщині після свідчень у відмиванні коштів громадською організацією	загроза нелюдського поводження	Скарга неприйнятна для подальшого розгляду (недостовірні факти)	<a 04\"],\"documentcollectionid2\":[\"admissibility\"],\"itemid\":[\"001-66900\"]}"="" display\":[\"0\"],\"languageisocode\":[\"eng\"],\"appno\":[\"31260="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"display\":[\"0\"],\"languageisocode\":[\"ENG\"],\"appno\":[\"31260/04\"],\"documentcollectionid2\":[\"ADMISSIBILITY\"],\"itemid\":[\"001-66900\"]}
4	2006	26315/03	Догмох проти Німеччини	Суд наклав арешт на кошти звинуваченої у відмиванні коштів третіх осіб. Не зважаючи на те, що обвинувачення у відмиванні було зняте, арешт залишився в силі для забезпечення можливих цивільних позовів від третіх осіб.	порушення процедури	скарга несумісна з обставинами, пов'язаних з предметом розгляду	<a fulltext\":[\"dogmoch="" germany\"],\"itemid\":[\"001-77231\"]}"="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\" v.="">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":[\"Dogmoch v. Germany\"],\"itemid\":[\"001-77231\"]}
5	2007	69917/01	Сакочча проти Австрії	Звинувачений у відмиванні коштів в США позивається до Австрії, про те, що під час розгляду справи щодо конфіскації його коштів в Австрії, суд перевіряв, чи є кримінальна відповідальність за подібні злочинні дії в Австрії для виконання судового доручення США. Разом з тим цим Австрійським законом не передбачена конфіскація коштів за подібний злочин. Оскаржена правомірність застосування	порушення процедури	скарга несумісна з обставинами, пов'язаних з предметом розгляду	<a -="" austria\"],\"itemid\":[\"001-90342\"]}"="" fulltext\":[\"saccoccia="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":[\"SACCOCCIA - Austria\"],\"itemid\":[\"001-90342\"]}

				конфіскації			
6	2007	34316/02	Де Клерк проти Бельгії	Двоє обвинувачених у зловживанні службовим станом та відмиванні коштів позиваються до уряду про те що попереднє слідство триває 16 років та 10 місяців, разом з тим був період коли протягом 3 років 11 місяців слідчими органами не проводилось будь яких дій. Також звертаються до суду вплинути на термін завершення процесу	порушення розумних термінів	одноголосно визнано порушення; Суд не має інструментом впливу на національні органи, які ведуть слідство	https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\"001-82375\"}
7	2011	12323/11	Мішо проти Франції	Оскаржується покладений законом на адвокатів обов'язок повідомляти про підозру з приводу відмивання грошей клієнтами, якщо підозра не основана на інформації отриманій при наданні юридичної допомоги клієнта у судовому розгляді	порушення права на приватне життя	порушень вимог статті 8 немає	<a 11\",\"documentcollectionid2\":\"chamber\",\"itemid\":\"001-126862\"}"="" display\":\"0\",\"languageisocode\":\"ukr\",\"appno\":\"12323="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"display\":\"0\",\"languageisocode\":\"UKR\",\"appno\":\"12323/11\",\"documentcollectionid2\":\"CHAMBER\",\"itemid\":\"001-126862\"}
8	2011	34118/11	Асоціація адвокатів п. Монако	Асоціація адвокатів оскаржує закон, який зобов'язує адвокатів повідомляти про підозрілі операції з наркотиками або діяльність злочинних угруповань (відмивання коштів та інше), за виключенням випадків, коли така інформація була отримана в ході захисту	порушення права на приватне життя	Скарга неприйнятна (не порушуються права позивача)	<a 11\",\"itemid\":\"001-121215\"}"="" fulltext\":\"34118="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\"34118/11\",\"itemid\":\"001-121215\"}
9	2011	3052/06	Адамов проти Швейцарії	Особа, яку звинувачено у розкраденні та відмиванні коштів оскаржує законність утримання перед екстрадицією	порушення процедури	порушень вимог статті 5 немає	https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\"001-119724\"}
10	2012	44853/10	Тоньоло проти Сан Марино та Італії	Особа, яку обвинувачено у відмиванні коштів оскаржує правомірність утримання під вартою та екстрадиції	порушення процедури	Скарга щодо утримання під вартою в Сан-Маріно прийнятою, в ішому щодо С-М	https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\"001-111666\"}

						та Італії неприйнятною.	
11	2014	18393/09	Панжу проти Бельгії	Особа, яку обвинувачують у відмиванні коштів, оскаржує терміни розслідування (справа розслідувалась 11 років, порушуючи право на ефективний захист)	порушення розумних термінів	Порушення статей 6 та 13	https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":[\"001-147604\"]}
12	2014	28457/10	Абуфадда проти Франції	Особа, обвинувачена у використанні коштів, одержаних від незаконної діяльності іншої особи оскаржила конфіскацію майна придбаного з використанням зазначених коштів.	право на справедливий судовий розгляд	Скарга оголошена неприйнятною для розгляду по суті (з огляду на її явної необґрунтованості)	https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":[\"001-148499\"]}
13	2015	27013/10	Адвокатські компанії проти Португалії	Асоціація адвокатів оскаржує процедуру вилучення документів та жорстких дисків в адвокатській конторі під час розслідування справи про зловживання службових станом та відмивання коштів	право на таємницю листування	порушення немає	https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":[\"001-156519\"]}
14	2015	68955/11	Драгосевич проти Хорватії	Обвинувачений у торгівлі наркотиками та відмиванні коштів оскаржує законність проведених оперативно-розшукових заходів (прослуховування) для збору доказів	порушення права на приватне життя	порушення статей 6 та 8, призначено компенсацію 7500 Євро	<a documentcollectionid2\":[\"grandchamber\",\"chamber\"],\"itemid\":[\"001-150298\"]}"="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"documentcollectionid2\":[\"GRANDCHAMBER\",\"CHAMBER\"],\"itemid\":[\"001-150298\"]}
15	2017	66357/14	Подески п. Сан Марино	Особа обвинувачена у відмиванні коштів оскаржує неможливість ознайомлення з деякими документами справи для оскарження затримання	законність затримання	порушення статті 5 немає	<a fulltext\":[\"podeschi\"],\"itemid\":[\"001-172665\"]}"="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":[\"Podeschi\"],\"itemid\":[\"001-172665\"]}
16	2017	101/15	Навальний проти РФ	Особа обвинувачена у шахрайстві та відмиванні коштів оскаржує ненадання права на опитування свідків, які свідчили проти неї та широке трактування кримінального закону при висуванні обвинувачення	право на справедливий судовий розгляд	порушення статей 6 та 7, виплата моральної компенсації 10000 Євро та 48 053 євро судові витрати	<a 15\"],\"documentcollectionid2\":[\"chamber\"],\"itemid\":[\"001-177665\"]}"="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\" languageisocode\":[\"eng\"],\"appno\":[\"101="">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"languageisocode\":[\"ENG\"],\"appno\":[\"101/15\"],\"documentcollectionid2\":[\"CHAMBER\"],\"itemid\":[\"001-177665\"]}
17	2017	23572/07	Зсюсхен проти Бельгії	Обвинувачений оскаржує обвинувачення у відмиванні коштів на підставі отримання коштів та відмові обґрунтувати їх	звинувачення без доказу вини	Скаргу визнано неприйнятною (явно не	<a belgium\"],\"itemid\":[\"002-11638\"]}"="" fulltext\":[\"zschüschen="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\" v.="">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":[\"Zschüschen v. Belgium\"],\"itemid\":[\"002-11638\"]}

				походження		обґрунтована)	
18	2017	12162/07	Тіммерманс проти Бельгії	Обвинувачений оскаржує арешт коштів на підставі відсутності декларації про їх походження	звинувачення без доказу вини	Скаргу визнано неприйнятною для розгляду по суті (явно не обґрунтована)	<a 07\"},\"itemid\":\"001-174208\"}"="" appno\":\"12162="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"appno\":\"12162/07\"},\"itemid\":\"001-174208\"}
19		23676/03	Газета \"Таймс\" проти Великобританії	Газета позивається проти рішення суду про те, що кожна окрема репродукція публікації газети щодо непідтвердженого факту відмивання коштів громадянином РФ, має створювати окрему підставу для позову	Свобода вираження поглядів	Положення ст. 10 не порушені	<a fulltext\":\"times="" href="https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\" ltd\"},\"itemid\":\"001-119946\"}"="" newspapers="">https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\"TIMES NEWSPAPERS LTD\"},\"itemid\":\"001-119946\"}

**Таблиця для розрахунку покарання відповідно до «Остаточних
Рекомендацій» Ради з призначення покарання (Sentencing Council)
Сполученого Королівства Великобританія.**

Розмір шкоди	Винність		
	А	В	С
Категорія 1 £10 млн. та більше	Відправна точка 10 років позбавлення волі	Відправна точка 7 років позбавлення волі	Відправна точка 4 роки позбавлення волі
Відправна точка £30 млн.	Рамки категорії 8-13 років позбавлення волі	Рамки категорії 5-10 років позбавлення волі	Рамки категорії 3-6 років позбавлення волі
Категорія 2 £2 - 10 млн.	Відправна точка 8 років позбавлення волі	Відправна точка 5 років позбавлення волі	Відправна точка 3 роки 6 міс. позбавлення волі
Відправна точка £5 млн.	Рамки категорії 6-9 років позбавлення волі	Рамки категорії 3 роки 6 міс. - 7 років позбавлення волі	Рамки категорії 2-5 років позбавлення волі
Категорія 3 £500,000 - 2 млн.	Відправна точка 7 років позбавлення волі	Відправна точка 5 років позбавлення волі	Відправна точка 3 роки позбавлення волі
Відправна точка £1 млн.	Рамки категорії 8-13 років позбавлення волі	Рамки категорії 8-13 років позбавлення волі	Рамки категорії 8-13 років позбавлення волі
Категорія 4 £100,000-500-000	Відправна точка 5 років позбавлення волі	Відправна точка 3 роки позбавлення волі	Відправна точка 18 міс. позбавлення волі
Відправна точка £300,000	Рамки категорії 3-6 років позбавлення волі	Рамки категорії 18 міс.- 4 роки позбавлення волі	Рамки категорії 26 тижнів -3 роки позбавлення волі
Категорія 5 £10,000 - 100,000	Відправна точка 3 роки позбавлення волі	Відправна точка 18 міс. позбавлення волі	Відправна точка 26 тижнів позбавлення волі
Відправна точка £50,000	Рамки категорії 18 міс.- 4 роки позбавлення волі	Рамки категорії 26 тижнів - 3 роки позбавлення волі	Рамки категорії громадські роботи середнього рівня - 1 рік позбавлення волі
Категорія 6 менш ніж £10,000	Відправна точка 1 рік позбавлення волі	Відправна точка громадські роботи вищий рівень	Відправна точка громадські роботи нижчий рівень
Відправна точка £5,000	Рамки категорії 26 тижнів - 2 роки позбавлення волі	Рамки категорії громадські роботи нижчий рівень - 1 рік позбавлення волі	Рамки категорії штраф рівня В ²⁵ - громадські роботи середній рівень

²⁵ 75% -125% тижневого заробітку, відправна точка – 100% тижневого заробітку; 268 джерело -[<http://www.mjpmotoring.co.uk/guidelines-speeding-offences.php>]

**Таблиця для розрахунку покарання відповідно до секції 400.3 – 400.8
Акту про Кримінальний кодекс від 1995 р. (Criminal Code Act 1995)
Австралійського Союзу.**

Ставлення особи до дії	більше 1 млн. AUD	100 тис. - 1млн. AUD	50-100 тис. AUD	10-50 тис. AUD	1-10 тис. AUD	менше 1 тис. AUD
мала намір на поводження з майном, злочинного походження	ув'язнення до 25 років, або 1500 штрафних одиниць, або разом	увезення до 20 років, або 1200 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 15 років, або 900 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 10 років, або 600 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 5 років, або 300 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 12 місяців, або 60 штрафних одиниць, або разом
самонадіяно віднеслась до ризику злочинного походження майна при поводженні з ним	ув'язнення до 12 років, або 720 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 10 років, або 600 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 7 років, або 420 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 5 років, або 300 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 2 років, або 120 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 6 місяців, або 30 штрафних одиниць, або разом
недбало віднеслась до ризику злочинного походження майна при поводженні з ним	ув'язнення до 5 років, або 300 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 4 років, або 240 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 3 років, або 180 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 2 років, або 120 штрафних одиниць, або разом	ув'язнення до 12 місяців, або 60 штрафних одиниць, або разом	10 штрафних одиниць

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-18/12-1363

"18" листопада 2017 р.

Проректору Національної академії
внутрішніх справ
Чернявському С.С.

Шановний Сергію Сергійовичу!

Повідомляємо, що підготовлені здобувачем кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Безногих Сергієм Володимировичем пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України за результатами дисертаційного дослідження на тему: «Кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження» Комітетом отримані та доведені до відома народних депутатів України – членів Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, які як суб'єкти права законодавчої ініціативи можуть врахувати зазначені пропозиції у законодавчій роботі.

З повагою

Перший заступник
Голови Комітету

М.Паламарчук

ВДЗР НАВС	
Вх. №	6089
" <u>27</u> "	<u>07</u> 20 <u>17</u> р.
кількість аркушів:	
ОСН. ДИЛ.	1

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Перший проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
полковник поліції**

С.Д. Гусарев

06 листопада 2017 р.

АКТ

**впровадження у науково-дослідну діяльність та освітній процес
Національної академії внутрішніх справ матеріалів дисертаційного
дослідження здобувача кафедри кримінального права НАВС Безногих
Володимира Сергійовича на тему: „Кримінальна відповідальність за
використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків:
порівняльно-правове дослідження”**

Комісія у складі:

завідувача кафедри кримінального права доктора юридичних наук, професора, полковника поліції Савченко А.В., начальника відділу організації та координації освітнього процесу кандидата юридичних наук, доцента, підполковника поліції Корж-Ікаєвої Т.Г., т.в.о. завідувача докторантури та ад'юнктури кандидата юридичних наук, доцента, майора поліції Дрозда О.Ю., склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального права НАВС Безногих Володимира Сергійовича на тему: „Кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження” впровадженні у науково-дослідну діяльність та освітній процес, використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право. Особлива частина», «Кваліфікація окремих видів злочинів», а також у процесі підготовки наукових досліджень, навчально-методичних і дидактичних матеріалів.

Результати наукового дослідження знайшли своє відображення у навчально-методичних матеріалах, де як джерела рекомендовані наступні публікації:

1. Безногих В. С. Боротьба з нелегальними доходами в США: від Аль Капоне до Патріотичного Акту [Текст] / В. С. Безногих // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 243-247.
2. Безногих В. С. Становлення та розвиток законодавства Великобританії у протидії відмиванню коштів [Текст] / В. С. Безногих // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 7. – С. 35-39.
3. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством США та України [Текст] / В. С. Безногих // Боротьба з

організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – № 3. – С. 3-12.

4. Безногих В. С. Особенности уголовной ответственности за отмывание денег, полученных от наркотиков, по законодательству Украины [Текст] / В. С. Безногих // Научные труды Академии МВД Кыргызской Республики им. генерал-майора милиции Алиева Э. А. Сборник научных статей. – Вып. № 1. – 2015. – С. 39-47.

5. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Австралії та України [Текст] / В. С. Безногих // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 5. – С. 67-71.

6. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Федеративної Республіки Німеччини та України [Текст] / В. С. Безногих // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. – 2016. – Випуск 38. – Том 2. – С. 51-55.

**Завідувач кафедри кримінального
права НАВС**

доктор юридичних наук, професор,
полковник поліції

А.В. Савченко

**Начальник відділу організації та
координації освітнього процесу НАВС**
кандидат юридичних наук, доцент,
підполковник поліції

Т. Г. Корж-Ікаєва

**Т.в.о. Завідувача докторантури та
ад'юнктури НАВС**
кандидат юридичних наук, доцент
майор поліції

О.Ю. Дрозд

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Департаменту
протидії наркозлочинності
Національної поліції України

Ю.Д. Буковський

2017 року

АКТ

**впровадження у практичну діяльність Департаменту протидії
наркозлочинності Національної поліції України матеріалів дисертаційного
дослідження здобувача кафедри кримінального права НАВС
Безногих Володимира Сергійовича на тему: «Кримінальна
відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу
наркотиків: порівняльно-правове дослідження»**

Комісія у складі: заступника начальника Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України підполковника поліції Шелестюка І.В., заступника начальника управління – начальника відділу Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України підполковника поліції Мельничука В.М. та старшого інспектора з особливих доручень Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України підполковника поліції Лашук О.В. склала даний акт про те, що на адресу Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції надійшли для вивчення та впровадження у практичну діяльність наступні матеріали за результатами здійснення кандидатського дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Безногих Володимира Сергійовича на тему «Кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження»:

1. Безногих В.С. Боротьба з нелегальними доходами в США: Від Аль Капоне до Патріотичного Акту [Текст] /Безногих В.С. // Часопис Київського університету права №2 2011 р.

2. Безногих В.С. Становлення та розвиток законодавства Великобританії у протидії відмиванню коштів [Текст] /Безногих В.С. // Економіка. Фінанси. Право №7 С. 35-39.

3. Безногих В.С. Програма реалізації державної політики у сфері боротьби з наркотиками 2003-2010 рр. та деякі проблеми її виконання [Текст] /Безногих В.С. // Економіка. Фінанси. Право №8 С. 29-32.

4. Безногих В.С. Щодо внесення змін до статті 306 КК України. [Текст] / В.С. Безногих // Напрями удосконалення протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності: зб. матер. наук.-практ. Конф., 2 грудня 2011 року. 2011. – С. 89-90.

5. Безногих В.С. Особенности уголовной ответственности за отмывание денег, полученных от наркотиков, по законодательству Украины [Текст]/Безногих В.С.//Научные труды Академии МВД Кыргызской Республики имени генерал-майора милиции Алиева Э.А. - № 1, 2015. - С. 39 - 47.

6. Безногих В.С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Австралії та України [Текст]/Безногих В.С.// Підприємництво, господарство і право № 5, 2016. - С. 67-71.

7. Безногих В.С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Федеративної Республіки Німеччини та України [Текст]/Безногих В.С.// Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. Випуск 38. Том 2, 2016, - С. 51-55.

Зазначені вищі роботи були уважно проаналізовані фахівцями ДПН Національної поліції. Комісія, вивчивши матеріали, підготовлені за результатами кандидатського дисертаційного дослідження, дійшла спільного висновку:

- розроблені здобувачем кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Безногих В.С. матеріали за формою та змістом відповідають чинним вимогам МВС України та Національної поліції, а також представляють значну практичну цінність;

- рекомендуються для використання в системі службової підготовки підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції, а також у практичній діяльності.

Члени комісії:

**Заступник начальника Департаменту
протидії наркозлочинності
Національної поліції України
підполковника поліції**

I.V. Шелестюк

**Заступник начальника управління –
начальник відділу Департаменту
протидії наркозлочинності
Національної поліції України
підполковника поліції**

V.M. Мельничук

**Старший інспектор з особливих доручень
Департаменту протидії наркозлочинності
Національної поліції України
підполковник поліції**

O.V. Лашук